

VII

37807

6. c

WALLACE
BEN-HIVR
DRUGI-DEL

L J U D S K A K N J I Ž N I C A

40.

BEN - HUR

POVEST
IZ KRISTUSOVH ČASOV

1931

JUGOSLOVANSKA KNJIČARNA V LJUBLJANI

LEWIS WALLACE

BEN-HUR

POVEST

IZ KRISTUSOVH ČASOV

VII, 6, 37807, c

PREVEL GRIŠA KORITNIK
VSE PRAVICE PRIDRŽANE

DRUGI DEL

PETA KNJIGA

„Pravično delo se dobi
ko blaga svetka iz prsti.“

Shelley

„Zdaj vodi v vročem boju ga udaraj,
ki bladal ga pripravil je naklep.“

Wordsworth

Prvo poglavje

Po razuzdanem vstopljanju v dvorani dvorca so
ležali zjutraj mladi patuljci kritoma na divanu. Rea:
Madelonci pride in močnari bodo trkamoma hiteli od vseh
strani, da ga bodo sprejeli. Lezla bo prikerakala s
sijajnim orožjem in v popolni bajni oeteni z gore Šul-
pja. Od Nimfoja do Omala se bo razvilo sijajno sinjeje,
ko bi moglo potemniti vse, kar je dosedaj gledal in
slišal razkošni Vzhod. Toda kaj za to! Večina ponoč-
njakov je aramotno spala dalje na divanu, kamor so se
bili pijani zavabili ali so jih bili posadili bruchrižno
ravnodušni suzaji. Bilo jim je prav tako nemogoče, da
bi se za dan udeležili sprejema, kakor je nemogoče, da
bi v modernem umetniškem ateljeju vstale lutke in bi s
pokrivalom na glavi in palčpano nesudoma replicale
valček.

Vendarle niso bili vsi, ki so se bili udeležili svoj-
v takem aramotnem stanju. Ko je prišel kukati jutrai
svi skozi stekleni strop v dvorano, je Madala vstal in
si ncl venec z glavo v znamenje, da je konec zabave.
Oznil si je plašč, se ozri zadajkrat po tovaršili in se
odpravil brez besedice proti svojem stanovanju. Cicero
ne bi bil oddal rosnije od vro noč trajajoči razprave
v senatu.

PETA KNJIGA

„Pravično delo le dehti
ko blaga cvetka iz prsti.“

Shirley

„Zdaj vodi v vročem boju ga ukrep,
ki hladni ga pripravil je naklep.“

Wordsworth

Prvo poglavje

Po razuzdanem veseljačenju v dvorani dvorca so ležali zjutraj mladi patriciji križema na divanu. Res: Maksencij pride in meščani bodo trumoma hiteli od vseh strani, da ga bodo sprejeli. Legija bo prikorakala s sijajnim orožjem in v popolni bojni opremi z gore Sul-pija. Od Nimfeja do Omfala se bo razvilo sijajno slavje, ki bi moglo potemniti vse, kar je dosedaj gledal in slušal razkošni Vzhod. Toda kaj za to! Večina ponoč-njakov je sramotno spala dalje na divanu, kamor so se bili pijani zavalili ali so jih bili posadili brezbrizno ravnodušni sužnji. Bilo jim je prav tako nemogoče, da bi se ta dan udeležili sprejema, kakor je nemogoče, da bi v modernem umetniškem ateljeju vstale lutke in bi s pokrivalom na glavi in nališpane nenadoma zaplesale valček.

Vendarle niso bili vsi, ki so se bili udeležili orgij, v takem sramotnem stanju. Ko je pričel kukati jutrni svit skozi stekleni strop v dvorano, je Mesala vstal in si snel venec z glave v znamenje, da je konec zabave. Ogrnil si je plašč, se ozrl zadnjikrat po tovariših in se odpravil brez besedice proti svojemu stanovanju. Cicero ne bi bil odšel resneje od vso noč trajajoče razprave v senatu.

Tri ure pozneje sta stopila dva sla k njemu v sobo. Prvi ko drugi je prejel od njega po en zapečaten zavitek. V obeh je bilo enako se glaseče pismo prokuratorju Valeriju Gratu, ki je tedaj še stanoval v Cezareji. Lahko si mislite, koliko je bilo Mesali do nagle in zanesljive dostave pisem. Eden od glasnikov naj bi potoval po suhem, drugi po morju; oba bi se morala čim bolj podvizati.

Ker je za čitatelja zelo pomembno, da mu je jasna vsebina pisem, ki ju je takó odposlal, mu jo tukaj navajamo:

Antiohija, XII. Kal. Jul.

„Mesala Gratu.

Dragi Midas!

Prosim Te, ne zameri mi, da Te tako imenujem, temveč smatraj to za dokaz ljubezni, hvaležnosti in priznanja, da si silo bogat človek; upoštevaj tudi, da so ušesa, ki jih imaš po materi, primerna zgolj Tebi kot zrelemu možu! Sporočiti Ti moram čuden dogodek, ki Te bo prvi hip, četudi ga za sedaj samo domnevam, nedvomno po pravici presenetil.

Dovoli mi najprej, da Ti priklíčem nekaj v spomin. Gotovo se spominjaš izza precej lepega števila let rodbine jeruzalemskega kneza z imenom Hur, ki je bil prastarega rodu in silno bogat. Res, da Ti je morda spomin kakorkoliže oslabel in splahnel, toda če se ne motim, imaš na glavi brazgotino, ki Te bo nedvomno spomnila na ta slučaj.

Dovoli mi, da Ti zbudim najprej pozornost za to zadevo. Tisto rodbino so zaradi napada na Tvoje življenje zgrabili — vsi bogovi naj zaradi ljubega miru moje vesti preprečijo, da se bi kdaj izkazal ta napad za nesrečen slučaj, in so vse njene člane odstranili ter jim imovino zaplenili. Dragi Midas! Ker je ta ukrep odobril sam cesar, ki je bil prav tako pravičen kakor moder — naj mu na veke cvetje krasí oltar! — se mi pač ni treba sramovati omenjati vsote, ki nama je pritekla iz tega vira, za kar Ti pač ne bom nikoli nehal biti hvaležen, predvsem pa ne toliko časa, dokler bom užival kakor danes, nemoteno delež, ki mi je tedaj pripadel.

V dokaz Tvoje modrosti — lastnosti, ki se ni mogel z njo, kakor vidim sedaj, odlikovati sam Gordijev sin, ki sem se drznil Te z njim primerjati, ne med ljudmi ne med bogovi — Te nadalje spominjam, da si ukrenil s Hurovo rodbino tako, kakor sva si tedaj oba predstavljala kot najprimerneje za pred-

videno svrho, to je, sklenil si jo izročiti na tihem neizogibni, toda naravni smrti. Nedvomno se še spominjaš, kaj si napravil z materjo in sestro onega zlikovca. Ko sem se zdaj vdal želji, da bi zvedel, živita li še ali sta mrtvi, sem prepričan, da mi boš, dragi Gratus, ki poznam Tvojo ljudomilo naravo, to odpustil kot človeku, ki je skoraj prav takó ljudomil kakor Ti.

Kot najtehtnejšo okoliščino v tej stvari se Ti dovoljujem priklicati v spomin, da so poslali onega zločinca na galejo v dosmrtno sužnost — kakor se je glasil ukaz. Še čudnejši se Ti bo morda zdel dogodek, ki Ti ga nameravam sporočiti; vedi namreč, da sem sam videl in čital navodilo za izročitev kaznjenca poveljujočemu ladijskemu tribunu.

Izvoli se sedaj pozabavati malce s podrobnostmi, najodličnejši mi Frigijec!

Če upoštevamo povprečno dobo, ki jo človek preživi pri veslih, bi bil moral biti na ta način kaznovani izobčenec že najmanj pred petimi leti mrtev, ali recimo rajši, poročen z eno izmed treh tisočev morskih boginj. Izvoli mi oprostiti trenutno slabost, najkrepostnejši in najnežnejši mi prijatelj! Ker sem ga v njegovih otroških letih imel rad in ker je bil silo lep — iz velikega občudovanja sem ga namreč imenoval svojega Ganimeda — je moral nedvomno pasti v naročje najlepši hčerki morske rodbine. Ker sem menil, da je gotovo mrtev, sem živel celih pet let povsem mirno in sem užival z nedolžnim veseljem denar, ki sem ga v veliki meri dolgoval njemu. Pripoznavam Ti to zadolžitev, ne da bi s tem hotel prikrajšati svoje obveznosti do Tebe.

Zdaj sem pri jedru zanimivosti.

Ko sem bil sinoči starešina pri zabavi neke družbe, ki je pravkar prišla iz Rima — obžalujem nedozorelo mladost in skrajno neizkušenost teh ljudi — sem slišal zanimivo zgodbo. Kakor Ti je znano, prispe danes konzul Maksencij, da pripravi bojni pohod proti Partom. Med slavohlepneži, ki ga nameravajo spremljati, je tudi sin bivšega duumvira Kvinta Arija. Imel sem priložnost, da sem se natančneje seznanil s to zadevo. Ko se je odpravil Arij na morske razbojnike, ki mu je njih poraz pridobil končno slavo, ni imel otrok; a ko se je vrnil z morja, je privedel s seboj dediča. Vzemi to na znanje, kakor pristoji lastniku toliko talentov v gotovini! Sin in dedič, ki o njem govorim, je oni dečko, ki si ga bil poslal na galejo. Prav oni Ben-Hur, ki bi bil moral že pred petimi leti umreti pri veslih, se je vrnil zdaj bogat in ugleden in morda kot rimski državljani. No, Ti sediš prečvrsto na svojem mestu, da bi se vznemirjal, toda jaz, dragi mi Midas, sem v nevarnosti; ni mi treba pripovedovati, čemu. Kdo naj bi to vedel, ako ne Ti?

Menda ne boš rekel, da so to prazne marnje?!

Ko se je Arij, posinovnik prikazni, ki se je izvila iz naročja najkrasnejši morski boginji (poglej mojo opazko, kaj to pomeni), spoprijel z morskimi razbojniki, se mu je ladja potopila in le dva moža izmed posadke sta ušla smrti v morskem žrelu — Arij sam in ta njegov dedič.

Častniki, ki so ju bili dvignili z deske, ki sta na njej plula, so pripovedovali, da je bil tovariš nesrečnega tribuna neki fant, opravljen, ko so ga dvignili na palubo, kot ladijski suženj.

To naj ti bo kolikor toliko prepričevalno; toda, da ne boš ponovno rekel: „prazne marnje“, Ti moram povedati, dragi Midas, da sem se včeraj po srečnem naključju — za kar se moram zahvaliti Fortuni — sestel s skrivnostnim Arijevim sinom in ga videl iz oči v oči. Izjavljam Ti, četudi ga nisem spoznal, da je vprav oni Ben-Hur, ki mi je bil kot otrok več let tovariš pri igri; vprav oni Ben-Hur, ki mora, če je mož, pa najsi je eden izmed najnižjih, v tem hipu, ko Ti to pišem, misliti na osveto — kajti tudi jaz bi tako storil, če bi bil v njegovi koži — na osveto, ki bi ji mogel zadostiti le s človeškim življenjem; na osveto za svojo domovino, mater, sestro, samega sebe, in — to ti navajam na zadnjem mestu, dasi boš morda menil, da bi moralo biti na prvem — za izgubljeno premoženje.

Ob tej priliki, o dobri mi dobrotnik in prijatelj, dragi mi Gratus, Te ne imenujem več, upošteva je Tvoje sesterčije, ki so v nevarnosti in katerih izguba bi mogla pomeniti najhujše, kar se more pripetiti človeku v tako visokem položaju, kakor si Ti — po svoji stari navadi starega neumnega frigijskega kralja; ob tej priliki, (seveda če si prečital dotod moje pismo), pravim in lahko za trdno pričakujem, da ne boš govoril več „prazne marnje“, in se boš drage volje malce posvetil misli, kaj Ti je ukreniti v tej sili.

Bilo bi nevljudno vpraševati Te, kaj Ti je sedaj storiti. Dovolj mi torej rajši, da se imenujem Tvojega varovanca, ali še bolje, da si mi Ulikses, ki mu pristoji, da mi kaj pametnega svetuje.

Z veseljem mislim na to in Te gledam v duhu, kako jemlješ to pismo v roke. Vidim Te, kako si ga prečital, vidim Tvoj nadvse resni obraz in ponovni smeh na Tvojem obrazu; zdaj je konec premišljanju, napravil si si o tem sodbo, najsi je že taka ali taka, kajti moder si ko Merkur, spreten ko Cezar.

Pravkar je vzšlo solnce. Čez eno uro bosta krenila dva sla izpred mojih vrat in Ti prineseta zapečateni prepis tega pisma; eden bo potoval po suhem, drugi po morju, kajti tako

tehtno se mi zdi, da bi bil pravočasno in podrobno obveščen o najinem sovražniku v tem delu našega rimljanskega sveta.

Tvojega odgovora bom pričakoval tukaj.

Ben-Hur bo uravnaval svoje korake seveda po svojem gospodarju konzulu, ki ne more kreniti pred enim mesecem odtod, četudi bi se pripravljaj brez počitka noč in dan. Znano Ti je, kakšna težava je zbirati in oskrbovati armado, ki naj bi prodirala v neobljudeno deželo brez mest.

Včeraj sem videl Juda v gaju Dafni; četudi se sedaj ne mudi tam, je vsekakor nekje v bližini, zagadaj mi bo lahko paziti nanj. In res, če bi me vprašal, kje je sedaj, bi Ti rekel lahko povsem zanesljivo, da ga moreš najti v starodavnem palmovniku pod streho šotorja izdajalca šejka Ilderima, ki se ne bo mogel dolgo umikati naši močni roki. Nikar naj Te ne preseneti, če bo Maksencijev prvi ukrep ta, da vkrca Arabca na ladjo in ga odpošlje v Rim.

O Judovem potikanju Ti pišem tako podrobno zato, ker bo to pomembno za Te, o presvetli, ko boš pričel razmišljati, kaj Ti je ukreniti; kajti že sedaj vem tole in v tem spoznanju lahko pričakujem z veseljem, da bom napredoval v modrosti: pri vsakem načrtu, namenjenem za kako delo, moramo upoštevati troje: čas, kraj in sredstva.

Če boš mnenja, da je tukaj primeren kraj za to, tedaj ne odlašaj zaupati zadeve svojemu najbolj ljubljenu prijatelju, ki Ti bo hkrati najposlušnejši učenec.

Mesala.“

Drugo poglavje

Nekako v istem času, ko sta krenila sla s pismi izpred vrat Mesalove hiše (bila je še zgodnja jutrna ura), je stopil Ben-Hur k Ilderimu. Okopal se je bil v jezeru, použil zajtrk in se pojavil pred njim v spodnji tuniki brez rokavov, ki mu je segala komaj do kolen.

Šejk ga je pozdravil z divana.

„Pozdravljam te, Arijev sin,“ je dejal, čudeč se, kajti v resnici ni videl še nikoli popolnejšega vzorca cvetoče, krepke, samozvestne močatosti. „Želim ti mir in srečo. Konji se pripravljani, in tudi jaz sem pripravljen. In ti?“

„Želim ti mir, dobri šejk, kakor ga želiš ti meni. Zahvaljujem se ti za voščilo. Jaz sem pripravljen.“

Ilderim je plosnil.

„Želel bi, da mi privedejo konje. Izvoli sesti.“

„Ali so pod jarmom?“

„Ne.“

„Tedaj mi dovoli, da sam opravim to delo,“ je dejal Ben-Hur.

„Moram se seznaniti s svojimi ‚Arabčki‘. Poznati jih moram po imenu, dragi šejk, da jih bom mogel posamič nagovarjati; istotako moram poznati njihovo nprav, kajti konji so slični ljudem; če so drzni, jih je treba krotiti, če so boječi, jih je treba hvaliti in se jim lascati. Naj mi hlapci prinesejo konjsko opremo.“

„In voz?“ je vprašal šejk.

„Za danes pustimo voz tam, kjer je. Namesto tega naj mi privedejo petega konja, če ga imaš; ta naj bo neosedlan in uren ko drugi.“

To je zbudilo Ilderimu radovednost in je takoj poklical hlapca.

„Reci jim, naj prinesejo opremo za štiri konje,“ je dejal — „opremo za štiri in povodec za Sirija.“

Nato je Ilderim vstal.

„Sirij mi je miljenec kakor jaz njemu, sinko Arijev. Dvajset let sva si tovariša v šotoru in bitki in drugovala sva po vseh kotih pustinje. Takoj ti ga pokažem.“

Stopil je k pregrinjalu in ga privzdignil, a Ben-Hur je stopil h konjem. Konjički so prišli vsi hkrati k njemu. Eden izmed njih je imel drobno glavico, žarke oči, lepo zakrivljen vrat in mogočno oplečje, ki mu ga je pokrivala gosta, valovita griva, mehka in voljna koženski lasje. Konj je globoko in veselo zahrzal, ko ga je zagledal.

„Priden, priden!“ je dejal šejk in ga pobožal po temnorjavem vratu. „Dobro jutro, pridni konjiček.“ Okrenil se je k Ben-Huru in je rekel: „To je Sirij, oče teh štirih tukaj. Njihova roditeljica Mira pričakuje doma, da se vrnemo, ker je predragocena, da bi jo privedel v ta nevarni kraj, kjer vlada močnejša roka, nego je moja. In dvomim zelo,“ je dejal s smehom — „dvomim zelo, sinko Arijev, da bi mogli biti moji ljudje brez nje. Ona jim je v čast, cenijo jo nadvse in bi se smejali, če bi dirjala preko njih. Deset tisoč jezdecev, pustinskih sinov, povprašuje: ‚Ali ste kaj zvedeli o Miri?‘ In drugi od-

govarjajo: „Dobro se ji godi; Bog je dober, blagoslovljen bodi Bog!“

„Mira — Sirius — ali nista to imeni dveh zvezd, šejk?“ je vprašal Ben-Hur; stopil je k vsakemu izmed četvorice ter k žrebcu in jih potrepljal.

„Čemu pa ne?“ je odvrnil Ilderim. „Ali si se že kdaj izgubil ponoči v puščinji?“

„Ne.“

„Potemtakem ne moreš vedeti, kako smo Arabci odvisni od zvezd. V znak zahvalnosti si izposojamo od njih nazive in jih dajemo stvarim, ki jih ljubimo. Vsi moji predniki so imeli svoje Mire, kakor jo imam jaz; in tile mladi konjički so prav take zvezde. Tale, vidiš, je Rigel, onile Antares; tale tukaj je Atair in onile, ki greš pravkar k njemu, Aldebaran, najmlajši od bratov, a nič slabši od drugih — ne, prav zares ne! Ponese te proti vetru, da ti bo brnelo v ušesih, kakor da si v Akabi; in kamorkoli mu boš velel, pojde s teboj, sinko Arijev — ej, tako mi slave Salomona! Ponese te levo v žrelu, če si upaš kaj takega.“

Hlapci so prinesli konjsko opremo. Ben-Hur je lastnoročno nataknil konjem brzde; sam jih je prignal iz šotora in jim pripel vaje.

„Privedite mi Sirija,“ je velel.

Noben Arabec se ne bi bil znal lepše povzpeti dirkaču na hrbet.

„In zdaj vaje semkaj.“

Podali so mu vaje in Ben-Hur jih je skrbno porazdelil.

„Dobri šejk,“ je dejal, „pripravljen sem. Pošlji pred menoj na polje vodnika in nekaj mož z vodo.“

Ob startanju ni bilo nikake nevarnosti. Konji se niso plašili. Zdelo se je skoraj, da so se na tistem sporazumeli z novim vodnikom, ki se je hladnokrvno lotil svoje naloge in jih vodil s samozavestjo, ki vsekdar zaupa sama sebi. Tekli so prav tako, kakor da bi dirkali z vozom, samo, da je Ben-Hur jahal Sirija, namesto da bi bil stal na vozu. Ilderimu je rastel pogum. Gladil si je brado in smehlja se z zadovoljstvom mrmral sam pri sebi: „Ta ni Rimljan, ne, takó mi veličastva božjega!“ Peš je tekel za vodnikom in za njim so se gnali vsi

prebivalci šotorišča — moški, ženske in otroci — ki so mu bili vsi tovariši vsaj v zaskrbljenosti, če ne v ponosni samozavesti.

Polje, ki so dospeli nanje, je bilo obsežno in povsem primerno za vaje; Ben-Hur je takoj započel z vežbanjem. Sprva je vodil četvorko počasi v premi črti, a nato v širokih krogih. Gonil je konje v lahнем koraku, a nato v teku; potem jih je pognal krepkeje v skoku; na zadnje jih je vodil v manjših in manjših krogih in jih sukal neprenehoma sem ter tja, na levo in desno, naprej in nazaj. Tako se je uril celo uro. Polagoma je zmanjšal njih brzino in jih v koraku prignal k Ilderimu.

„Opravil sem, zdaj je treba samo še vežbanja,“ je dejal. „Veseli me, šejk Ilderim, da imaš take konje. Glej,“ je nadaljeval, ko je skočil s svojega jahanca in stopil k ostalim konjem, „glej kako se jim sveti rdeča koža brez kakršnekoli lise; diha jo lahko kakor tedaj, ko sem prišel. Zelo me veseli; težak slučaj bi moral biti“ — ošinil je s svetlimi očmi starčkov obraz — „da ne bi zmagali in —“

Umolknil je in se zardel priklonil. Šele zdaj je zapazil poleg šejka Baltazarja, opirajočega se na palico, in tik njega dve ženski v tančicah. Na eno izmed njiju se je še enkrat ozrl in je dejal sam pri sebi z utripajočim srcem: „To je ona — to je Egipčanka!“ Ilderim je nadaljeval pretrgani stavek — „Zmagali in se maščevali!“ Na to je rekel glasno: „Ne bojim se; vesel sem. Sinko Arijev, ti si človek na pravem mestu. Če končaš, kakor si prišel, boš videl, kakšno blago pride iz roke Arabca, ki lahko daruje.“

„Hvala ti lepa, dobri šejk,“ je odvrnil Ben-Hur skromno. „Ukaži hlapcem, naj prinesejo konjem pit.“

Lastnoročno jim je ponudil vode.

Nato je zopet skočil na Sirija in se prišel uriti: od lahnega stopanja v koraku do teka in od teka do skoka; naposled je pognal neutrudne dirkače v dir, ki je polagoma prehajal v jadri drnec. Igra je na ta način postajala vse bolj napeta; gledalci so mu ploskali zastran spretnega držanja vajetov in so občudovali četvorko, ki je ostala nespremenjena, najsi se je drevila naprej ali delala kakršnesibodi vijuge. Kretanje konj je

bilo enotno, krepko, ljubko, živahno in brez kakršnega koli znaka prisiljenosti in napora. Občudovali so konje, ne da bi jih količkaj pomilovali ali grajali. Kaj takega je bilo konjem prav tako malo treba kakor lastovkam, vračajočim se zvečer domov.

Med vežbanjem se je prikazal na začudenje vseh prisotnih na dirkališču Maluh in je povprašal po šejku.

„Poročilo imam zate, o šejk,“ je izpregovoril, okoristivši se s trenutkom, ki se mu je zdel primeren za govor — „poročilo od trgovca Simonida.“

„Od Simonida!“ je vzkliknil Arabec. „Oh, ta je dobra. Abadon naj mu uniči vse sovražnike!“

„Velel mi je, naj ti najprej voščim mir božji,“ je nadaljeval Maluh; „in poleg tega mi je izročil tole pošiljko s prošnjo, da jo prečitaš, čim jo dobiš v roke.“

Ilderim je ostal na mestu, odtrgal pečat z omota, ki ga mu je bil izročil, in je potegnil iz tenkega platnenega ovitka dvojce pisem, ki ju je pričel takoj čitati.

I

„Simonides šejku Ilderimu.

Dragi prijatelj!

Bodi prepričan, da Te imam zapisanega na dnu svojega srca. Potem —

V šotorišču imaš mladeniča krasne postave, ki pravi, da je Arijev sin; to ime ima po posinovljenju.

Mladenič mi je zelo všeč.

Za seboj ima čudovito zgodovino, ki Ti jo želim povedati; pridi danes ali jutri, da Ti morem povedati to zgodovino in čuti Tvoj nasvet.

Medtem mu postrezi z vsem, za kar Te bo prosil, samo da ne bo kaj proti časti. Če bo treba kaj povrniti, sem Ti za to odgovoren.

A to, da se zanimam za tega mladeniča, ohrani zase.

Pozdravi v mojem imenu drugega svojega gosta. Na dan predstave v cirkusu morate priti on, njegova hčerka, Ti in vsakdo, ki bi ga morda želeli povabiti s seboj. Sedeže sem že naročil.

Mir Tebi in vsem Tvojim.

Kaj naj bi Ti bil, dragi prijatelj, če ne prijatelj?

Simonides.“

II

„Simonides šejku Ilderimu.

Dragi prijatelj!

Iz svojega obilnega izkustva Ti pošiljam nekaj besed.

Opazil sem nekaj, kar bi moralo biti vsem, ki niso Rimljani in imajo denar ali premoženje, izpostavljeno tuji grabežljivosti, v svarilo — to je, slišal sem, da pride semkaj na svoje službeno mesto neki visok rimski uradnik z vso oblastjo.

Danes pride konzul Maksencij.

Svarim Te!

Še eno besedo za svet.

Neki zaroti, naperjeni zoper Tebe, dragi prijatelj, pripadajo bržkone člani Herodove rodbine. Ti imaš velika posestva v njihovem območju.

Pazi se potemtakem.

Pošlji še danes zanesljive straže na vse ceste, ki držijo iz Antiohije proti jugu, in jim zaukaži, naj preiščejo vsakega sla, ki bi morda prihajal ali odhajal; če bi imel sel kako zasebno pošiljko, tičočo se Tebe ali Tvojih zadev, jo moraš pregledati.

To bi bil moral prejeti že včeraj, vendar še ni prepozno, če boš hitro delal.

Četudi so odšli sli iz Antiohije že danes, bi jih mogli Tvoji odposlanci, ki poznajo stranska pota, s Tvojimi ukazi prehiteti.

Ne odlašaj!

Sežgi to pismo, ko ga prečitaš.

Zbogom, dragi prijatelj!

Tvoj prijatelj

Simonides.“

Ilderim je še enkrat prečital pismi, jih zavil v platneni ovitek in jih vtaknil za pas.

Vežbanje na polju je trajalo le še malo časa — skupno kaki dve uri. Dovršivši vaje, je Ben-Hur polagoma zaustavljaj konje in jih v lahnem teku pognal k Ilderimu.

„Če mi dovoliš, šejk,“ je dejal, „ti poženem ‚Arabce‘ nazaj v šotor in jih popoldne povedem zopet ven.“

Ilderim je stopil k njemu, ko je sedel na Siriju, in mu dejal: „Prepušчам ti jih, Arijev sin, delaj z njimi, kakor ti je drago, dokler se ne končajo igre. V dveh

urah si dosegel z njimi več, nego bi dosegel Rimljan — naj mu volcje izglojejo meso do kosti! — v več tednih. Zmagala bova — takó mi veličastva božjega, zmagala bova!“

V šotoru je Ben-Hur ostal pri konjih, ko so jim stregli; nato se je okopal v jezeru in izpraznil čašo araka s šejkom, ki je bil kraljevsko dobre volje. Potem se je preoblekel v svoje judovsko oblačilo in se odpravil z Maluhom v palmovnik.

Razgovarjala sta se o tem in onem, ali predvsem o malenkostih. Samo nečesa ne smemo prezreti. Ben-Hur je rekel:

„Rad bi ti nekaj naročil glede stvari, ki jih imam spravljene v hanu tostran reke pri Selevkijskem mostu. Prinesi mi jih še danes, če ti je mogoče. In dobri Maluh — če te ne bom s tem preobložil —“

Maluh je izjavil s prijaznim obrazom, da mu drage volje ustreže.

„Hvala ti, Maluh, hvala ti,“ je dejal Ben-Hur. „Prijel te bom za besedo. Spominjajoč se, da sva si brata iz starodavnega rodu, in da nama je Rimljan sovražnik. Najprej torej — ker si človek trgovskega duha, kar, bojim se, šejk Ilderim ni —“

„Arabec je redkokdaj trgovec,“ je odvrnil Maluh resno.

„No, ne pritožujem se zoper njihovo zvitost, Maluh. Vendarle je dobro, če človek pazi nanje. Da me rešiš kakršnikoli sitnosti ali zaprek, ki so v zvezi z dirko, bi me popolnoma pomiril, če bi odšel k cirkuškemu uradu in se prepričal, je li predstojnik pravilno ukrenil vse predhodne mere; zelo bi mi ustregel, če bi mi mogel prinesiti prepis dirkalnih pravil. Rad bi vedel, kakšne barve obleko bom imel, zlasti pa me zanima številka staje, kamor naj bi se ob startanju postavil; če mi je določen prostor blizu Mesale, bodisi na njegovi desni ali levi strani, potem je dobro; če ni tako, tedaj poskusi doseči, da prostore spremenijo tako, da pridem blizu Rimljana. Imaš li dober spomin, Maluh?“

„Mogoče, da mi je kdaj odpovedal, sinko Arijev, toda nikoli ne, kadar mu je pomagalo srce kakor ob tej priliki.“

„Potemtakem se ti upam še nekaj naročiti. Videl sem včeraj Mesalo, kako se je bahal s svojim vozom, in to po pravici, kajti najboljši cesarjev voz bi ga mogel komaj prekositi. Ali bi mogel s kako pretvezo zvedeti, je li njegov voz lahak ali težak? Rad bi poznal natanko njegovo težo in velikost — in Maluh, četudi ti vse drugo izpodleti, prinesi mi vsaj natančne podatke, kako visoko od tal je os njegovega voza. Ali razumeš, Maluh? Želel bi, da ne bi imel Rimljan kake posebne prednosti pred menoj. Ni mi mar za njegovo sijajno zunanost; če ga premagam, bo poraz zanj baš radi nje tem hujši in moja zmaga tem popolnejša. A če ima v resnici kakšne pomembne prednosti, želim zvedeti zanje.“

„Razumem, razumem!“ je dejal Maluh. „Potemtakem želiš, da bi izmeril z vrstico razdaljo od sredine osi do tal.“

„Zadel si in raduj se, Maluh, kajti to ti je moje zadnje naročilo. Vrniva se k šotorom.“

Pri vratih šotora sta zagledala strežaja, ki je polnil okajane mehove s svežim lebenom¹. Ustavila sta se poleg njega, da bi se pokrepčala. Kmalu nato se je Maluh vrnil v mesto.

Ko ju ni bilo zraven, je odposlal šejk na skrbno opremljenem konju svojega odposlanca, kakor mu je bil nasvetoval Simonides. Bil je Arabec in ni imel pri sebi nikakega pisma.

Tretje poglavje

„Baltazarjeva hčerka Iras me pošilja s pozdravom in nekim naročilom,“ je dejal sluga Ben-Huru, ki je udobno počival v šotoru.

„Povej mi, kaj ti je naročila.“

„Ali bi se hotel voziti z njo po jezeru.“

„Odgovor ji prinesem sam. Tako ji povej.“

Prinesli so mu čevlje in čez nekaj minut se je odpravil, da bi poiskal lepo Egipčanko. Sence pogorja so se pred znočenjem razgrnile preko palmovnika. Iz daljave se je čulo skozi drevje zvonkljanje ovnovih zvončkov, mukanje živine in glasovi črednikov, gonečih domov

¹ Sirotko, arabska pijača.

svoje črede. Življenje v palmovniku, izvolite si to zapomniti, je bilo v vseh ozirih prav takšno, kakršno je bilo življenje pastirjev v bornih pustinskih zelenicah.

Šejk Ilderim je bil popoldne na polju pri vežbanju, ki je bilo enostavna ponovitev predpoldanskih vaj. Nato se je odpravil v mesto, kamor ga je bil povabil Simonides. Ponoči bi se moral vrniti. Toda spričo toliko stvari, ki jih je moral s prijateljem obravnavati, mu je bilo to skoraj nemogoče. Ben-Hur je bil potemtakem sam v šotoru. Ukrenil je vse potrebno za konje; okopal se je in umil v jezeru; slekel je vojno opravo in se oblekel v vsakdanje oblačilo, ki je bilo popolnoma belo, kakor pristoji čistokrvnemu saduceju; zgodaj je po večerjal in zavoljo mladostne moči je bil po izrednem naporu, ki ga je imel čez dan, zopet popolnoma čil.

Zanikati moč lepote ni niti modro niti pošteno. Nobeno plemenito srce ne more biti nedovzetno zanjo. Zgodba o Pigmalionu in njegovem kipu je tako naravna kakor pesniška. Lepota je sama po sebi moč in ta moč je sedaj prevzela Ben-Hura.

Egipčanka je bila čarokrasna mladenka — lepa po obrazu, lepa po stasu. V mislih si jo je predstavljal vedno táko, kakršno jo je bil videl pri studentu; čutil je vpliv njenega glasu, ki je bil tem slajši, ker se mu je tedaj ihté zahvaljevala, čutil je moč njenih oči — velikih, milih, črnih, mandeljnastih oči, ki so izrazita oznaka egiptovskega plemena — oči, ki so bile prelepe, da bi se dale opisati bodisi z najizbranejšimi besedami. Kadarkoli se je spomnil nanjo, vselej se mu je prikazala pred očmi njena visoka, vitka, dražestna, žlahtna postava, zavita v bogata, ohlapna oblačila, ki bi ji bilo treba le še prikladnega značaja, pa bi bila kakor Sulamit in prav v istem smislu strašna kot cela vojska z vihrajočimi zastavami. Z drugimi besedami: kadarkoli se mu je v duhu prikazala, mu je napolnila srce strastna Salomonova pesem, katero je zbujala v njem njena lepota. S temi čuvstvi in mislimi se je odpravil, da bi videl, jo li upravičeno smatra za tako lepotico. Ni ga gnala toliko ljubezen, kolikor občudovanje in radovednost, ki bi mogli biti tudi glasnici ljubezni.

Pristajališče je bilo povsem enostavno: kratko stop-

nišče in ploščad in okoli nje nekaj stebrov s svetilkami. Vrh stopnic se je ustavil, omamljen od prizora, ki ga je zagledal pred seboj.

Na čisti vodi je bil čolnič lahak kakor jajčja lupina. Etiopec — oni, ki je gonil velbloda pri Kastalijskem studencu — je veslal v čolnu. Črna polt mu je bila zavoljo sijajne beline obleke še temnejša. Čoln je bil skozi in skozi prevlečen s sijajnimi rdečimi tirijskimi preprogami. Pri krmilu je sedela Egipčanka sama, ogrnjena z indijskim ogrinjalom in s prenežnimi, pravi pravcati megli sličnimi tenčicami in ovratnicami. Roke so ji bile do ramen gole in mikavne ne zgolj radi neoporečne oblike, temveč zanimive tudi radi poze, gibanja in izrazitosti; roke, celó prsti, so ji bili prav tako dražestni kakor značilni. Vsak ud zase je bil lep. Pleča in vrat sta ji bila zavaravana pred nočnim zrakom s širokim šalom, ki pa vendarle ni zakrival njenega obraza.

Ben-Hur jo je gledal in se ni brigal za te podrobnosti. Bil je ves pod vtisom, ki ga je mladenka napravila nanj; dojmila se je njegovih čutov kakor močna svetla prikazen, a ne kot lik, ki bi si ga mogel dovolj ogledati ali ga opisati. „Ustnice so ti kakor s škrlatom obrobljene, sencí se ti svetijo skozi lase kakor granatno jabolko. Vstani, ljubica, krasotica, in pridi k meni; kajti glej, zima je prešla, nehalo je deževati, cvetje je priklilo iz zemlje. Prišel je čas ptičjega petja in golčanje grlic se razlega po deželi.“ Tak je bil vtis, ki ga je napravila nanj mladenka, če bi ga hoteli izraziti z besedami.

„Pridi,“ je dejala, ko je videla, da se je ustavil, „pridi, sicer bom mislila, da si kaj boren mornar.“

Lica so mu še bolj zardela. Nemara ve kaj o mojem življenju na morju? Mahoma je stopil s ploščadi.

„Bal sem se,“ je dejal, ko je sedel na prazen sedež njej nasproti.

„Česa?“

„Da se ne bi čoln potopil,“ je odvrnil s smehom.

„Počakaj, da pridemo do večje globočine,“ je dejala in dala znak črncu, ki je zagreznil z vesli in ju odpeljal.

Če bi si bila ljubezen in Ben-Hur sovražnika, ne bi bil nikoli izročen tej sovražnici bolj na milost ali nemilost. Egipčanka je sedela tako, da jo je moral gledati; ona Egipčanka, ki si jo je že prej predstavljal za idealno Sulamit. Ob žaru njenih oči, ki so se mu bliskale nasproti, ni videl zvezd, ki so vzšle in sijale na nebu. Četudi bi bila zastrla noč vse z neprodinim mrakom, bi mu bil le svetil njen pogled. In vsakomur je znano, da za mladega človeka ni večje priložnosti vdati se popolnoma oblasti domišljije, kakor je v taki družbi vožnja po mirni vodi pod pokojnim nebom tople poletne noči. V takem času se srce človeku takó lahko in neopazno dvigne iz vsakdanjega življenja v idealni svet.

„Daj mi veslo,“ je dejal.

„Ne,“ je odvrnila. „To bi nasprotovalo dogovoru. Ali te nisem jaz prosila, da bi se vozil z menoj? Dolžnica sem ti in bi ti rada pričela vračati dolg. Pripoveduj mi kaj in jaz bom poslušala, ali pa bom jaz govorila in boš ti poslušal; eno ali drugo si lahko izbereš; a jaz si bom izbrala kraj, kamor bomo pluli, in pot tjakaj.“

„In kje naj bi bil ta kraj?“

„Zopet se vznemirjaš.“

„O lepa Egipčanka, saj sem te vprašal le, kar vpraša najprej sleherni ujetnik.“

„Imenuj me Egipt.“

„Rajši bi te imenoval Iro.“

„V mislih me moreš poznati s tem imenom, ali reci mi Egipt.“

„Egipt je dežela in pomeni mnogo ljudi.“

„Da, da! Pa kakšna dežela!“

„Razumem; v Egipt plovemo.“

„O, če bi bilo to res! Kako bi bila vesela.“

Pri teh besedah je vzdihnila.

„Potemtakem ti ni nič zame?“ je dejal.

„Oh, sedaj vidim, da še nisi bil nikoli tam.“

„Nikoli ne.“

„O, to ti je dežela, kjer ga ni nesrečnega človeka, dežela, ki hrepeni po njej ves ostali svet, domovina bogov in zategadelj blagoslovljena izmed vseh dežel. Tamkaj, sinko Arijev, so srečni presrečni; a kdor je nesrečen, se mu je le odpraviti k sveti reki in popiti malo

sladke vode, pa se smeje, prepeva in se veseli kakor otrok.“

„Ali ni tam ubožcev in siromakov, kakor so povsod na svetu?“

„Baš siromaki čutijo v Egiptu najmanj potreb in imajo najmanj zahtev,“ je odvrnila. „Želijo si le toliko, kolikor jim zadostuje, a kako je to neznatno, tega si Grk ali Rimljan ne moreta misliti.“

„Toda jaz nisem ne Grk, ne Rimljan.“

Egipčanka se je zasmejala.

„Doma imam vrt z rožami. Sredi vrta raste drevo, ki ga krasi najbohotnejše cvetje. Kaj meniš, odkod je to drevo?“

„Iz Perzije, ki je domovina rož.“

„Ne.“

„Morda iz Indije.“

„Ne.“

„Oh! s kakega grškega otoka.“

„Povedala ti bom,“ je dejala, „neki potnik ga je našel, ko je venilo ob poti na Refaimski planoti.“

„Oh, na Judovskem!“

„Vsadila sem ga v prst, ki jo je ostavil odteka-joči Nil. Nežni južni vetrič je zavel preko pustinje in ga hranil. Usmiljeno solnce ga je poljubljalo. Potemtakem je zgolj raslo in cvetelo. Zdaj lahko stojim v njegovi senci in drevo me obsiplje v zahvalo z razkošno vonjavo. Kakor je z rožami, tako je tudi z izraelskim ljudstvom. Kje naj bi se Izraelci izpopolnjevali, ako ne v Egiptu?“

„Mojzes je bil le eden izmed milijonov.“

„No, tam je bil tudi neki razlagalec sanj. Si ga li pozabil?“

„Ljudomili faraoni so pomrli.“

„Oh, da. Reka, ki so stanovali ob njej, jim žubori nagrobnice; toda isto solnce nudi istemu narodu isto podnebje.“

„Aleksandrija je le rimsko mesto.“

„Spremenila je zgolj svoje vladarje. Cezar ji je vzel moč meča in ji dal v zameno moč znanosti. Pojdi z mano v Bruhej in pokazala ti bom učilnico vseh narodov; v Serapej in videl boš višek graditeljske umet-

nosti; v knjižnico, kjer boš lahko čital nesmrtna dela, ali v gledališče, kjer boš poslušal povesti o grškem in indskem junaštvu; v pristanišče, kjer boš lahko prešteval uspehe trgovine; pojdi z menoj na odprto cesto, sinko Arijev, in ko se bodo razkropili modrijani in z njimi mojstri vseh umetnosti na vse strani, ali ko bodo svečeniki doma pri bogoslužju in ko ne bo ostalo od dneva drugega ko samo čisto veselje, boš slišal tam zgodbe, ki so očaravale ljudi od prvega početka, in pesmi, ki ne bodo nikdar, nikoli utihnile.“

Ko jo je Ben-Hur poslušal, se je zamislil nazaj v ono noč, ko mu je govorila mati v hladnici v Jeruzalemu skoraj istotako vznešeno o domovinski ljubezni in mu poveljevala pretekle, davne čase Izraela.

„Sedaj razumem, čemu si želela, da bi te imenoval Egipt. Ali bi mi hotela zapeti popevko, če bi te imenoval s tem imenom? Slišal sem te sinoči, ko si jo pela.“

„Tista pesem opeva Nil,“ je odvrnila, „to je žalostinka, ki jo pojem, kadar si umišljam, da vdihavam dih pustinje in slušam žuborenje drage mi starodavne reke. Dovoli mi rajši, da ti zapojem kratko indijsko pesem o Kapili. Ko prideva v Aleksandrijo, te povedem na cestni vogal, kjer jo boš lahko slišal od hčerke Ganga, ki me je je naučila. Vedi, da je bil Kapila eden izmed najbolj čislanih indskih modrijanov.“

Nato je pričela peti popevko, kakor da bi ji bilo petje naravno izražanje misli in čuvstev.

Kapila

I

„Kapila, takó mi veren in svež,
čuj, slave si tvoje želim,
pozdravljam te vojniki, da mi poveš,
kako si pogum pridobim?“

Kapila ponosno na vrancu sedi —
ej, to vam je resen vojak!

„Kdor ljubi veliko, se malo boji,
v ljubezni postal sem junak.“

Nekoč sem si žensko osvojil srcé,
ga vzljubil do zadnjega dne;
poslej sem junaške krvi,
poskusi, poskusi še ti.“

II

„Kapila, takó mi priletel in siv,
kraljica me v svete želi;
reci mi, preden opravi poziv,
kako se modrost pridobi.“

Pri tempeljskih vratih Kapila stoji
s puščavniškim plaščem odet:
„Bolj od ljudi me zvestoba uči,
modrosti ni dal mi svet.“

Nekoč sem si žensko osvojil srcé,
ga vzljubil do zadnjega dne;
poslej sem moder vse dni,
poskusi, poskusi še ti.“

Še preden ji je mogel Ben-Hur izreči zahvalo za popevko, je zadel gredelj čolna hreščé v pesek pod sabo in takoj nato je zdrsnil čoln s sprednjim delom na suho. „Kratka vožnja, o Egipt!“ je vzkliknil. „In še krajši odmor!“ je odvrnila, nakar je črnek z močnim pritiskom vesel nanovo odrinil čoln na odprto jezero.

„Podaj mi zdaj veslo.“

„Oh, ne,“ se je nasmehljala. „Zate je voz, zame čoln. Zdaj sva na koncu jezera, kar me opominja, da ne smem več peti. Bili smo v Egiptu, odplujmo torej sedaj v Dafnov gaj.“

„Ne da bi pela spotoma?“ je rekel proseče.

„Povej mi kaj o Rimljanu, ki si nas rešil pred njim,“ je dejala.

Vprašanje je Ben-Hura neprijetno dirnilo.

„Rad bi videl, da bi bil to Nil,“ se je poskušal izogniti. „Kralji in kraljice, ki so takó dolgo spali, bi mogli vstati iz svojih grobov in pluti z nami.“

„Oni so velikani in bi spravili čoln na dno. Rajši bi imela pritlikavce. Toda povej mi kaj o Rimljanu. Silo hudoben je menda?“

„Ne morem reči.“

„Je li iz žlahtnega rodu in bogat?“

„Ne morem reči, da bi bil bogat.“

„Kako krasni so bili njegovi konji! Pletenjača voza mu je bila zlata, a kolesa slonokoščena. In kako je bil predrzen! Gledalci so se smejali, ko je oddrdral naprej; oni gledalci, ki so bili tako blizu, da bi mu bili prišli pod kolesa!“

Zasmejala se je ob tem spominu.

„Navadna drhal,“ je dejal Ben-Hur grenko.

„Bržkone je eden izmed tistih pošasti, ki rastejo bajè v Rimu — kak Apolo, pohlepen ko Cerber. Ali stanuje v Antiohiji?“

„Doma je nekje na Vzhodu.“

„Egipt bi mu bil primernejši nego Sirija.“

„Težko,“ je odvrnil Ben-Hur. „Kleopatra je mrtva.“ V tem trenutku so zagledali pred seboj svetilke, ki so gorele pred vrati šotora.

„Šotorišče!“ je vzkliknila.

„Oh, potemtakem nismo bili v Egiptu. Nisem videla ne Karnaka, ne Fil, ne Abida. To torej ni Nil. Slišal sem le indijsko pesem in sem v sanjah plul po vodi.“

„File-Karnak. Rajši naj ti je žal, da nisi videl Ramzesa pri Abu Simbelu, ki ob njem človek tako lahko misli na Boga, stvarnika nebes in zemlje. Ali čemu naj bi ti bilo sploh žal? Veslajmo dalje po reki in če ne morem peti,“ je rekla s smehom, „ker sem rekla, da nečem, ti lahko povem kakšno egiptovsko povest.“

„Kar pripoveduj! O, kje je še jutro in večer in prihodnje jutro!“ je dejal strastno.

„O čem naj ti govori povest! O matematikih?“

„Oh, ne.“

„O filozofih?“

„Ne, ne.“

„O magih in modrijanih?“

„Če hočeš.“

„O vojni?“

„Da.“

„O ljubezni?“

„Da.“

„Povedala ti bom o nekem zdravilu za ljubezen. Povest o neki kraljici. Pazno me poslušaj. Papyrus, s katerega so čitali to povest Filejski svečeniki, so vzeli iz rok junakinji sami. Zgodba je pravilna po obliki in mora biti resnična.“

Ne-ne-Hofra

I

„Nobeno človeško življenje ni drugemu enako.

Nobeno življenje ne teče v premi črti.

Najpopolnejše življenje se razvija v obliki kroga in se končuje tam, kjer se pričinja, tako da je nemogoče reči: to je začetek, to je konec.

Popolno življenje je zaklad božji; ob vélikih dneh nosi Bog tako življenje na prstancu svoje desnice.

II

Ne-ne-Hofra je stanovala v hiši tik Esuana, a še bliže prvega katarakta — tako blizu, da ji je okoli hiše ko za stavo neprestano vršala večna bitka med reko in skalovjem.

Rasla je v lepoti iz dneva v dan, tako da so govorili o njej, da je mak v očetnem vrtu. Kakšna bo šele tedaj, ko se razcvete?

Slednje leto njenega življenja je bilo pričetek nove pesmi, ki je bila slastnejša od sleherne prejšnje.

Bila je zakonski otrok Severa, obdanega od morja, in Juga, obdanega od puščave onkraj gorovja Lune; prvi ji je dal strast, drugi duhovitost; zato sta se oba smejala, ko sta jo gledala in nista govorila ozkosrčno: „Moja je,“ temveč plemenito: „Ha, ha! najina je.“

Vse, kar ima narava odličnega, je prispevalo za njeno popolnost in se je veselilo. Kadar je prihajala ali odhajala, so jo pozdravljale ptice s plahutanjem kril; viharne vetrovi so se plegli in se spremenili v hladilne zefire; beli lotus se je dvignil iz vodne globine, da bi jo gledal; svečana reka je počasneje tekla; palme so se pripogibale in osipale listje; zdelo se je, kakor da bi prva govorila: „jaz sem ji dala svojo ljubkost“; druga: „jaz sem ji dala svoj sijaj“; tretja: „jaz sem ji dala svojo čistost“. Potemtakem ji je dala vsaka palma, kar ji je pač mogla dati dobrega.

Kot dvanajstletna je bila Ne-ne-Hofra radost Esuana; kot šestnajstletna je že splošno slovela kot krasotica; pri dvajsetih letih ni minil dan, ki ji ne bi bil privedel pred vrata

na jadrnem velblodu iz pustinje kneza ali egiptovskega velikaša na pozlačeni ladji; toda nepotolaženi so odhajali in pripovedovali vsepovsod: 'Videli smo jo, ta mladenka ni ženska, temveč Atora sama!'

III

Bilo pa je med tristo in tridesetimi nasledniki dobrega kralja Menesa osemnajst Etiopcev, ki je imel izmed njih Oretes sto in deset let. Vladal je šest in sedemdeset let. Za njegove vlade je živelu ljudstvo v razkošju in v deželi je prekipevalo izobilje. Gojil je modrost, kajti ko je toliko videl, je znal modrost ceniti. Prebival je v Memfih, kjer je imel svoj дворец, svoje orožarne in svojo zakladnico. Često je odšel v Butos in se je razgovarjal z Latono.

Dobremu kralju je umrla žena. Bila je prestara, da bi jo bili mogli dodobra balzamirati; toda ljubil jo je in je brez utehe žaloval po njej; ko je neki Kolhit to videl, se ga je drznil neki dan vprašati:

'Oretes, čudim se, da človek, ki je tako moder in slaven, ne bi znal izlečiti take bolesi.'

'Povej mi za zdravilo,' je dejal kralj.

Kolhit je trikrat poljubil tla in nato odvrnil, vedoč, da ga rajnica ne more slišati: 'V Esuanu živi Ne-ne-Hofra, ki je krasna kakor zala Atora. Pošlji ponjo. Odklonila je vse velikaše in kneze, in ne vem kolikere kralje; toda katera bi mogla odkloniti Oreta?'

IV

Ne-ne-Hofra je plula po Nilu na ladji, ki je bila bogatejša nego katerakoli druga. Spremljala jo je vrsta drugih ladij, ki so bile le malo manj krasne. Vsa Nubija in ves Egipt, tisoči iz Libije in cel roj Trogloditov in ne malo Makrobijev izza gorovja Lune se je razvrstilo ob šotorih po obrežju, da bi videli, kako bo plulo mimo ladjeve, ki ga je pozibaval odišavljeni veter in so ga gnala zlata vesla.

Nesli so jo skozi vrsto sfing in zleknjenih dvokrilnih levov in so jo posadili pred Oreta, sedečega na prestolu, ki so ga bili zgradili nalašč na izklesanem pilonu dvorca. Kralj jo je dvignil, jo posadil poleg sebe, ji položil ureus¹ v naročje in jo poljubil, nakar je postala Ne-ne-Hofra kraljica nad kraljicami.

To modremu Oretu ni zadostovalo; želel si je ljubezni in kraljice, ki bi bila srečna ob njegovi ljubezni. Zato je nežno ravnal z njo, ji razkazoval svoje imetje, mesta, palače, ljud-

¹ Sveta kača, znak kraljevske časti v Egiptu.

stvo, vojsko in ladjevje; sam jo je vodil po zakladnici in ji govoril: 'O Ne-ne-Hofra! Samo poljubi me iz ljubezni in vse to bo tvoje.'

Misleč, da bo lahko srečna, četudi tedaj ni bila, ga je poljubila, enkrat, dvakrat, trikrat — ga poljubila trikrat, ne meneč se za njegovih sto in deset let.

Prvo leto je bila srečna in leto ji je kmalu minilo; v tretjem letu je postala nesrečna in to leto je bilo zelo dolgo. Tedaj se ji je posvetilo: kar je smatrala za ljubezen do Oreta, je bilo le slepilo njegove moči in sijaja. Blagor ji, če bi to slepilo trajalo dalje! Dobra volja jo je minila; pretakala je solze in strežnice se že niso mogle več spominjati, kdaj so zadnjikrat slišale njen smeh; rože na licu so ji uvenile; bledele je in hirala, sicer polagoma, toda vidno. Nekateri so govorili, da jo preganjajo Erinije, ker je bila neusmiljena do nekega ljubimca; drugi, da jo je udaril neki bog, ki jo je zavidal Oretu. Naj je bilo karkoliže povod njenemu hiranju, zagovori magov je niso mogli poživiti in tudi zdravnikovi predpisi niso nič zalegli. — Ne-ne-Hofra je bila sojena, da bo umrla.

Oretes je izbral zanjo kripto med grobovi kraljic; sklical je v Memfe prvake kiparjev in slikarjev in jim ukazal, da naj izklešejo grobnico, ki bo najkrasnejša izmed vseh grobnic rajnih kraljev.

'O kraljica, krasna ko Atora sama!' je dejal kralj, ki mu sto in trinajstletno življenje ni ugasilo ljubezenskega ognja; 'povej mi, prosim te, kakšna bol ti izjeda srce, da mi tako vidno gineš.'

'Nič več me ne boš ljubil, če ti povem to,' je odvrnila v dvomu in strahu.

'Da te ne bi ljubil! Še bolj te bom ljubil! Prisegam ti na duhove Amente! Na Oziridine oči! Prisegam ti! Govori!' je vzkliknil strastno ko ljubimec, ukazajoče ko kralj.

'Slušaj tedaj,' je odvrnila. 'V neki votlini blizu Esuana živi puščavnik, ki je najstarejši in najsvetejši med svojimi brati. Ime mu je Menofa. Bil mi je učitelj in varuh. Pošljí mi ponj, o Oretes, in povedal ti bo, kar želiš zvedeti od mene; pomagal ti bo tudi poiskati leka za mojo žalost.'

Oretes se je veselo dvignil. Odšel je proč v duhu sto let mlajši, nego je prišel.

V

'Govori!' je dejal Menofi v dvorcu v Memfih.

In Menofa je odvrnil: 'Premogočni kralj, če bi bil ti mlad, ti ne bi odgovoril, ker me še veseli življenje; kakor

je pa sedaj s teboj, ti pravim, da se pokori kraljica, kakor vsakdo od smrtnikov, za neki zločin.'

„Za zločin!“ je vzkliknil jezno Oretes.

Menofa se je nizko priklonil.

„Da; za zločin zoper samo sebe.“

„Nisem pri volji, da bi slušal uganke,“ je odvrnil kralj.

„To, kar ti bom povedal, ni uganka, kakor boš zvedel.

Ne-ne-Hofra je rasla pod mojim nadzorstvom in mi zaupala vsak dogodek svojega življenja; med drugim mi je razodela, da je ljubila sina očetovega vrtnarja, ki mu je bilo ime Barbek.

Oretovo mrko čelo se je pričelo za čuda jasniti.

„S tisto ljubeznijo v srcu, o kralj, je prišla k tebi; za to ljubeznijo umira.“

„Kje je sedaj vrtnarjev sin?“ je vprašal Oretes.

„V Esuanu.“

Kralj je odšel in je izdal dvoje zapovedi. Prvemu slu je ukazal: „Pojdi v Esuan in privedi mi semkaj mladeniča Barbeka. Našel ga boš na vrtu kraljičinega očeta.“ Drugemu je velel: „Skliči delavce, živino in orodje ter mi zgradi na jezeru Šemizi umeten otok, ki naj plove z vsem, kar bo na njem: s tempeljnom, dvorcem, vrtom in vsakovrstnim sadnim drevjem, kakor tudi z vinsko trto raznih vrst, kamorkoli ga bo nesel veter. Zgradite mi otok in ga opremite z vsemi potrebščinami do tedaj, ko se prične mesec krčiti.“

Nato je dejal kraljici:

„Raduj se. Vse mi je znano, poslal sem po Barbeka.“

Ne-ne-Hofra mu je poljubila roke.

„Imej ga in on naj ima tebe; nihče vaju ne bo motil leto dni.“

Poljubila mu je nogo; kralj jo je dvignil in jo poljubil; tedaj se ji je vrnila rdečica na lice, škrlat na ustnice in smeh v srcé.

VI

Leto dni sta plula Ne-ne-Hofra in vrtnar Barbek po vetru na otoku Šemizi, ki je postal svetovno čudo; ni ga še bilo lepšega kraja ljubezni, nego je bil ta; leto dni nista nikogar videla in sta živela zgolj drug za drugega. Nato se je kraljica v razkošni opravi vrnila v двореc v Memfih.

„No, koga ljubiš bolj?“ je vprašal kralj.

Poljubila ga je na lice in odvrnila: „Sprejmi me nazaj, dobri kralj, kajti okrevala sem.“

Oretes se je ta trenotek zasmel in se smejal kakor še nikoli ne v svojih sto in štirinajstih letih.

„Torej je res, kar je govoril Menofa; ha, ha, ha! res je, lek za ljubezen je ljubezen!“

„Tako je,“ je odvrnila.

Mahoma se je kralj ves spremenil in postal strašen.

„Jaz nisem tega mnenja,“ je dejal.

Kraljica se je prestrašeno zdrznila.

„Kriva si!“ je nadaljeval. „Prestopek zoper moža Oreta ti odpušcam, toda prestopek zoper kralja Oreta moram kaznovati.“

Zgrudila se mu je pred noge.

„Molči!“ je zakričal. „Mrtva si!“

Zaploskal je, nakar je prišla dolga, strašna vrsta, cel sprevod parahistov ali balzamovalcev, katerih vsak je imel s seboj kako orodje ali sredstvo za izvršitev groznega dejanja.

Kralj je pokazal s prstom Ne-ne-Hofro.

„Mrtva je. Opravite dobro svoje delo.“

VII

Lepotico Ne-ne-Hofro so prenesli po sedemdeset in dveh dneh v kripto, ki so jo bili naredili zanjo pred letom dni, in jo položili k rajnim kraljicam; in nikakega častnega žalnega spreveda ni bilo po svetem jezeru za njo.

Ob sklepu te povesti je čepel Ben-Hur Egipčanki pri nogah in držal roko na njeni, ki je z njo držala veslo.

„Menofa je napačno mislil,“ je dejal.

„Čemu?“

„Ljubezen živi od ljubezni.“

„Potemtakem zanjo ni zdravila.“

„O da. — Oretes ji je našel zdravilo.“

„Kakšno?“

„Smrt.“

„Dobro si slušal, sinko Arijev.“

„Tako so jima med kramljanjem in pripovedovanjem povesti potekale ure. Ko so pristali k bregu, je dejala:

„Jutri pojdem v mesto.“

„Mar ne prideš k igram?“ je vprašal.

„O da.“

„Naznanil ti bom svoje barve.“

S temi besedami sta se poslovila.

Četrto poglavje

Ilderim se je vrnil naslednji dan okoli tretje ure v svoj šotor. Ko je skočil s konja, je pristopil k njemu človek, ki ga je prepoznal kot uda svojega plemena, in mu je dejal: „Izročiti ti moram tole pošiljko s prošnjo, da jo takoj prečitaš. Če bo treba odgovora, bom počakal, dokler te je volja.“

Ilderim je pozorno ogledal omot. Pečat je bil že odtrgan. Pošiljka je imela naslov: Valeriju Gratu v Cezareji.

„Abadon naj mu zavije vrat!“ je zarohnel šejk, opazivši, da je pismo pisano v latinskem jeziku.

Če bi bilo pismo pisano v grščini ali arabščini, bi ga bil lahko prečital; tako pa je mogel dognati le to, da je bil podpisan pod pismom z drznimi rimskimi črkami Mesala; šejku so se zabliskale oči.

„Kje je mladi Jud?“ je vprašal.

„Vežba se s konji na polju,“ je odvrnil hlapec.

Šejk je zložil papyrus v zavitek, vtaknil omot za pas in skočil na konja. Ta hip je zagledal, da prihaja proti njemu tujec, po vsem videzu iz mesta.

„Iščem šejka Ilderima, imenovanega Plemeniti,“ je dejal tujec.

Jezik in oprava sta ga izdajala, da je Rimljan.

Dasi šejk ni znal čitati latinskega pisma, je znal latinsko govoriti; potemtakem je stari Arabec dostojno odvrnil: „Jaz sem šejk Ilderim.“

Došlec je uprl oči v tla; nato jih je zopet dvignil in je izpregovoril s prisiljeno ravnodušnostjo: „Zvedel sem, da potrebuješ voznika za igre.“

Ilderimu se je ustnica pod belimi brki zaničljivo namrgodila.

„Pojdi z Bogom,“ je vzkliknil. „Imam že svojega voznika.“

Okrenil se je, da bi odjezdil, toda tujec se je obotavljal in je nanovo izpregovoril:

„Šejk, ljubim konje in tvoji so baje najlepši na vsem svetu.“

Starca je to ganilo. Potegnil je za vajete, kakor da bi se hotel vdati laskanju, toda naposled je odvrnil:

„Danes ne, danes ne; pokazal ti jih bom drugikrat, sedaj sem preveč zaposlen.“

Odjezdil je na polje, nakar se je odpravil tujec s smehljajočim se obrazom nazaj proti mestu. Izvršil je bil svojo nalogo.

In še so prihajali do dneva iger dan na dan neznanci, bodisi posamič ali pa po dva ali po trije v palmovnik k šejku s pretvezo, da iščejo službe kot vodniki.

Tako je pazil Mesala na Ben-Hura.

Peto poglavje

Šejk je to predpoldne ves zadovoljen čakal, da je prignal Ben-Hur konje s polja — ves zadovoljen, ker je videl, kako so jadrno tekli še potem, ko so se nadirjali na vse mogoče načine, tako da se ni zdel nobeden od njih niti najpočasnejši niti najurnejši — z drugimi besedami, tekli so, kakor da bi bili vsi štirje eden.

„Popoldne, šejk, ti izročim Sirija.“ Ben-Hur je pogladil starega konja po vratu, ko je to govoril. „Izročim ti konja in se lotim voza.“

„Tako kmalu?“ je vprašal Ilderim.

„S takimi konji, dobri šejk, zadostuje en sam dan vežbanja. Ne plašijo se; razumni so kakor ljudje in se radi urijo. Tale,“ pogladil je najmlajšega od četvorice z vajeti po hrbtu, „imenoval si ga menda Aldebarana, je najurnejši; če bi obdirjal le enkrat v krogoteku stadij, bi pretekel ostale za svojo trojno dolžino.“

Ilderim si je pulil brado in dejal z iskječimi se očmi: „Aldebaran je najurnejši; a kateri je najpočasnejši?“

„Tale.“ Ben-Hur je vrgel vajete na Antara. „Tale tukaj; toda ta bo zmagal, kajti vedi, šejk; tekel bo krepko ves dan — prav ves dan; in ko bo zahajalo solnce, bo še jadrno dirjal.“

„Tudi to imaš prav,“ je dejal Ilderim.

„Le nečesa se bojim, šejk.“

Šejk se je v dvojni meri zresnil.

„V svoji slepi pohlepnosti po zmagi ne zna Rimljan ohraniti poštenih rok. Pri igri — pri vsaki igri,

zapomni si — rabi Rimljan nešteto sleparij; pri dirkanju se nepošteno loti vsega — od konja do vodnika, od vodnika do gospodarja. Zategadelj, dobri šejk, pazi dobro na vse, kar imaš; od danes do konca tekme ne dovoli nobenemu tujcu, da bi bodisi le videl konje. Če hočeš biti povsem brez skrbi, stori še več — straži jih z oboroženo roko in vedno budnim očesom; potem se ne bojim konca.“

Pri durih šatora sta skočila s konj.

„Pazil bom na vse, kakor mi priporočaš. Tako mi veličastva božjega; nobena roka se jim ne bo približala, razen rok zvestih mi blapcev. Še nocej postavim straže. Toda, sinko Arijev“ — Ilderim je potegnil izza pasa omot in ga je počasi odpiral, ko sta šla proti divanu in sedla. „Glej tole, sinko Arijev, in pomagaj mi s svojo latinščino.“

Podal je pošiljko Ben-Huru.

„Tole čitaj, čitaj glasno in prevedi vse, kar boš našel v pismu, v jezik svojih očetov. Latinščina je prava gnusoba.“

Ben-Hur je bil dobre volje in je pričel brezbržno brati: „Mesala Gratu!“ Tu je prenehal. Zla slutnja mu je pognala kri k srcu. Ilderim je zapazil, da je razburjen.

„No, čakam.“

Ben-Hur se je opravičil in je pričel nanovo čitati pismo, ki je bilo, naj zadostuje, da to samo omenimo, prepis enega onih pisem, ki jih je bil Mesala zjutraj po veseljačenju v dvorec tako skrbno odposlal Gratu.

Začetni odstavki so bili vredni pozornosti le zato, ker so pričali, da pisec še ni slekel plašča porogljivosti. Ko je prišel Ben-Hur preko teh odstavkov do besed, ki naj bi osvežile Gratu spomin, se mu je glas pričel tresti in moral je dvakrat prenehati, da se je obvladal. S silnim naporom je nadaljeval. „Spominjam te nadalje,“ je čital, „da si tedaj ukrenil s Hurovo rodbino tako“ — tukaj je zopet umolknil in potegnil krepko sapo vase, „kakor sva si tedaj oba predstavljala kot najprimerneje za predvideno svrho, to je, sklenil si jo izročiti na tihem neizogibni, toda naravni smrti.“ Tukaj je Ben-Huru po-

polnoma zastala beseda. Pismo mu je palo iz rok in zakril si je obraz z rokami.

„Mrtvi sta, mrtvi. Sam sem na svetu.“
Šejk je bil tiha, toda sočuvstvujoča priča mladeničevega trpljenja. Naglo je vstal in dejal: „Sin Arijev, jaz moram prositi tebe za odpuščanje. Čitaj pismo sam zase. Če boš dovolj močan, da mi ostalo sporočiš, pošlji pome, da se vrnem.“

Šejk je odšel iz šotor. V vsem njegovem življenju ni bilo nič častnejšega od tega.

Ben-Hur se je zgrudil na divan in se vdal svojim čuvstvom. Ko se je nekoliko okrepil, se je domislil, da še ni prečital ostalega dela pisma, zato ga je pobral in ga pričel čitati dalje. „Nedvomno se še spominjaš,“ se je glasilo dalje pismo, „kaj si napravil z materjo in sestro onega zlikovca. Ko sem se zdaj vdal želji, da bi zvedel, živita li še ali sta mrtvi“ — Ben-Hur je nadaljeval in čital še in še ter nazadnje vzkliknil: „Torej ne ve, ali sta mrtvi; torej ne ve! Blagoslovljeno bodi Gospodovo ime! Še imam upanja.“ Dovršil je stavek, ki ga je toliko okrepil, da je prečital pismo junaško do konca.

„Torej nista mrtvi,“ je ponovil po kratkem premišljanju; „nista mrtvi, kajti drugače bi bil Mesala to zvedel.“

Ponovno čitanje, skrbnejše od prvega, ga je potrdilo v tem mnenju. Nato je poslal po šejka.

„Ko sem prišel k tebi pod gostoljubni šotor, šejk,“ je dejal hladno, ko je Arabec sédel in sta bila sama, „ti nisem menil pripovedovati o sebi drugega, nego to, da sem dovolj izurjen in mi lahko brez skrbi zaupaš svoje konje. Nisem bil voljan, da bi ti pripovedoval svojo zgodovino. Toda okoliščine, ki so mi dostavile to pismo in mi ga dale v roke, da ga prečitam, so tako čudne, da se čutim prisiljenega zanpati ti vse. Voljan sem tem bolj, da storim to, ker sem iz tega pisma posnel, da nama preti obema isti sovražnik, ki morava zoper njega započeti skupno borbo. Prečitam ti pismo in ti ga pojasnim; potem se ne boš čudil, da me je tako presunilo. Če si me smatral za slabiča ali za otroka, mi boš poslej to oprostil.“

Šejk je ostal miren in je pazno poslušal, dokler ni prišel Ben-Hur do odstavka, kjer je bil šejk z imenom omenjen: „Včeraj sem videl Juda v gaju Dafni,“ se je glasil tisti odstavek. „Četudi se sedaj ne mudi tam, je vsekakor nekje v bližini, zagadaj mi bo lahko paziti nanj. In res, če bi me vprašal, kje je sedaj, bi Ti rekel lahko povsem zanesljivo, da ga moreš najti v starodavnem palmovniku —“

„Oh!“ je vzkliknil Ilderim s takim glasom, da bi človek težko rekel, je li bil bolj presenečen ali togoten. Hkrati se je zgrabil za brado.

„V starodavnem palmovniku,“ je ponovil Ben-Hur, „pod streho šotora izdajalca šejka Ilderima.“

„Izdajalca! Jaz izdajalec?“ je zakričal starec z neznansko rezkim glasom, da sta se mu od togote ustnica in brada zavihnili in so mu na čelu in tilniku nabrekli žile in bile s tako silo, da bi mu bile skoraj počile.

„Samo en trenotek še, šejk,“ je dejal Ben-Hur s prosečo kretnjo. „Tako misli Mesala o tebi; slušaj njegovo grožnjo.“ In čital je dalje — „pod streho šotora izdajalca šejka Ilderima, ki se ne bo mogel dolgo umikati naši močni roki. Nikar naj te ne preseneti, če bo Maksencijev prvi ukrep ta, da vkrca Arabca na ladjo in ga odpošlje v Rim.“

„V Rim! Mene — Ilderima — šejka desetih tisočev s sulicami oboroženih konjenikov — mene v Rim!“

Vstal je, ali bolje, poskočil, iztegnil roke, razširil prste in jih zvil kakor v kremplje, oči pa so se mu iskriale kakor kači.

„O Bog! — ne, tako mi vseh bogov razen rimskih! — kdaj bo konec tej nesramnosti? Svoboden sem, svoboden je moj narod! Naj li umremo kot sužnji? Ali še hujše, naj li živim kakor pes in se plazim gospodarju ob nogah? Naj mu li ližem roko, da me ne bi tepel? Kar je moje, naj ne bi bilo moje; naj nisem neodvisen, naj bom hvaležen Rimljanu za svoje življenje! O, da bi bil še enkrat mlad! O da bi mogel otresti s sebe dvajset — ali deset — ali vsaj pet let!“

Škripal je z zobmi in grozil z dvignjenimi pestmi; nato mu šinila v glavo druga misel, odstranil se je in

se zopet naglo vrnil k Ben-Huru ter ga krepko zgrabil za ramo.

„O da sem v tvoji koži, Arijev sin — takó mlad, takó močan in takó izurjen v orožju; in da imam tako skeleč vzrok za osveto — vzrok, kakršnega imaš ti, vzrok, ki je dovolj močan, da posveti sovraštvo! Proč s krinko! Proč s tvojo, proč z mojo! Hurov sin, Hurov sin, pravim —“

Ob tem nazivu je zastala Ben-Huru kri v žilah; presenečeno in začudeno je pogledal Arabca, čigar oči so se zdaj divje iskriale tik pred njim.

„Hurov sin, pravim, če bi bil jaz v tvoji koži, če bi imel bodisi le polovico tvojih krivic na svojem hrbtu in bi hodil po svetu s takimi spomini, kakršni so tvoji, ne bi hotel, ne bi mogel mirovati.“ Besede so tekle starcu z jezika brez odmora kakor hudournik. „Svojim bolečinam bi dodal težave ostalega sveta in se posvetil osveti. Hodil bi od dežele do dežele in bi podžigal ljudi. Ne bi je bilo vojne za svobodo, kjer ne bi bilo mene; nobene bitke proti Rimu, ki se je ne bi udeležil. Postal bi Part, če ne bi šlo drugače. Četudi bi me vsi ostavili, ne bi odnehal od teh naklepov — ha, ha, ha! Tako mi veličastva božjega! Družil bi se z volkovi in prijateljaval bi z levi in tigri, da bi jih povedel zoper skupnega sovražnika. Vsako orožje bi mi bilo dobro. Kadar bi bili Rimljani žrtev, bi se naslajal s pokoljem. Ne bi prosil za milost in ne bi poznal milosti. V ogenj z vsem, kar je rimskega! Pod meč slehernega Rimljana. Vse noči bi prosil bogove, dobre in zle, da bi mi dodelili svoje strahote — nevihte, vihar, vročino, mraz in vse brezimne strupe, ki plavajo v zraku, vse nešteta zla, za katerimi umirajo ljudje na morju in na suhem. O, jaz ne bi mogel spati! Jaz — jaz —“

Šejk je umolknil, kajti pošla mu je sapa, prebledel je in vil z rokami. Ben-Hur je, govorimo resnico, dobil od vsega njegovega strastnega izbruha le negotov vtis, ki so ga napravile nanj plamteče oči, presunljiv glas in razkačenost, takó silovita, da ni dopuščala skladnega izražanja.

Prvikrat po toliko letih je slišal zapuščeni mladenič, da ga nekdo imenuje s pravim imenom. Vsaj eden

ga torej pozna in potrjuje, da je res pravi, ne da bi zahteval dokaza; in to je Arabec iz pustinje!

Kako je starec to zvedel? Iz pisma? Ne. Prečitani odstavek je govoril le o grozodejstvih, ki jih je pretrpela njegova rodbina; pripovedoval je zgodbo njegove lastne nesreče, a ni razodel, da je vprav on žrtev, o kateri piše brezsrčno poročilo, da je ušla obsodbi. O tej točki je sklenil po čitanju pisma podati šejku pojasnilo. Veselil se je, poživljen od nove nade, vendarle pa je ostal miren.

„Dobri šejk, povej, kako si prišel do tega pisma?“

„Moji hlapci stražijo ceste med mesti,“ je odvrnil Ilderim topo. „Vzeli so ga nekemu slu.“

„Ali vedó, da so tvoji hlapci?“

„Ne. Ljudje jih smatrajo za razbojnike, ki bi jih moral jaz poloviti in pobiti.“

„Še nekaj, šejk. Imenuješ me Hura — z mojim očetnim imenom. Nisem mislil, da me pozna kdo na svetu. Kako si to zvedel?“

Ilderim se je obotavljal; opogumivši se, je odvrnil: „Poznam te, toda več ti ne smem povedati.“

„Mar ti kdo zabranjuje?“

Šejk je umolknil in se odstranil; toda, ko je opazil Ben-Hurovo razočaranje, se je vrnil in rekel: „Ne govoriva več o tem. V mesto pojdem in ko se vrnem, ti povem vse. Daj mi pismo.“

Ilderim je skrbno zmotal papyrus, ga vtaknil v ovitek in postal mahoma ves čil in živahen.

„Kaj praviš?“ je vprašal, ko je čakal konja in spremstvo. „Rekel sem ti, kaj bi napravil jaz v tvoji koži, pa mi nisi odgovoril.“

„Sklenil sem ti odgovoriti, šejk, in odgovorim ti.“ Pri tem živem občutku sta se mahoma spremenila Ben-Huru obraz in glas. „Storil bom vse, kar si mi rekel, vsaj kolikor je v človeški moči. Že zdavnaj sem se posvetil osveti. Slednjo uro preteklih petih let sem živel le za to misel. Nikoli nisem miroval. Nisem se radoval svoje mladosti. Bil sem gluha za rimske vabe. Okoriščal sem se z Rimom le v toliko, v kolikor sem se vzdajal za osveto. Obiskoval sem najglasovitejše rimske učitelje in strokovnjake — a ne strokovnjake v govorništvu in

modroslovju; za té, žal, nisem imel časa! Hrepenel sem po spretnosti, ki je potrebna borcu. Občeval sem z gladiatorji in dobitniki nagrad v cirkusu; ti so mi bili učitelji. Voditelji bojnih vežb v taboriščih so me sprejeli za učenca in so bili ponosni na uspehe, ki sem jih dosegel. Šejk, vojak sem; toda za stvari, ki sanjam o njih, bi moral biti poveljnik. S tem namenom sem se pridružil vojnemu pohodu na Parte; ko se to konča, tedaj bom, če mi Bog ohrani življenje in moč — tedaj bom dvignil je stisnjene pesti in dovršil razburjeno — „tedaj bom sovražnik Rimu, izurjen na rimski način v vseh bojnih spretnostih; tedaj mi bo moral plačevati Rim z rimskimi glavami svoje grehe. To ti je moj odgovor, šejk.“

Ilderim mu je položil roko na ramo, ga poljubil in rekel strastno: „Če ti tvoj Bog ne pomaga, Hurov sin, potem je mrtev. A to imej od mene — prisegam ti na to, če hočeš; tu so ti moje roke z vsem, kar imam — z ljudmi, s konji, velblodi in pustinja, kjer se lahko pripravljáš. Prisegam ti! Za sedaj naj to zadostuje. Videl me boš ali zvedel zame še pred nočjo.“

Hipoma se je okrenil in se napotil urno proti mestu.

Šesto poglavje

Prestreženo pismo je vsebovalo marsikaj, kar je bilo zelo pomembno za Ben-Hura. V njem je bilo jasno priznanje, da je pisec kriv odstranitve Ben-Hurove rodbine z morilskim namenom; da je sam pristal na tozadevni načrt; da je prejel del zaplenjenega imetja in ga še uživa; da se boji človeka, ki se je nepričakovano pojavil in katerega bi rad imenoval glavnega zlikovca in smatra njegov prihod za nevarnost; da je pripravljen na vsako nadaljnje dejanje, ki bi ga moglo v bodoče ščititi pred Ben-Hurom, in storiti vse, kar bi mu mogel svetovati zaveznik v Cezareji.

Pismo, ki je sedaj prišlo v roke vprav prizadetemu, je bilo po eni strani obvestilo o nevarnosti, ki bi mogla priti nadenj, a po drugi priznanje piščeve krivde. Potemtakem je moral Ben-Hur, ko je odšel Ilderim iz šotora, mnogo razmišljati o tem, kajti lotiti bi se mu bilo takoj dela. Njegovi sovražniki so bili spretni in mogočni

kakor nihče na Vzhodu. Četudi so se ga bali, je imel sam še več vzroka, da se je bal njih. Prizadeval si je resno, da bi dobro preudaril položaj, toda ni mu bilo mogoče; čuvstva so ga neprestano nadvladovala. Nekoliko ga je tešilo prepričanje, da mu mati in sestra še živita; ni mu bilo mnogo do tega, da mu je bilo to prepričanje osnovano zgolj na domnevi. Možnost, da je morda še na svetu človek, ki bi mu mogel povedati, kje sta, se je zdela njegovi toliko časa izgubljeni nadi malone enaka skorajšnjemu svidenju. To so bila le domnevanja, izvirajoča mu iz čuvstev; ker se jim je vdal, priznajmo to, je pričel slepo verovati, da je zaradi njega posegla vmes božja roka; zato mu je ta vera šepetala, naj mirno gleda v prihodnost.

Ko se je ob tej priliki spomnil Ilderimovih besed, se je čudil, odkod je dobil Arabec podatke o njem; od Maluha gotovo ne; od Simonida, ki so mu povsem protivne koristi ukazovale molčati, tudi ne. Mu je li dal Mesala te podatke? Ne, ne; saj bi moglo biti njemu tako odkritje nevarno. Vsa sklepanja so bila brezuspešna; vendarle je tešila Ben-Hura, kadarkoli se je zaman lotil reševanja te uganke, misel, da mu je neznanec, ki ve za njegovo skrivnost, pa najsi je kdorkoli, prijatelj, in se bo o pravem času takega izkazal. Še malo počakam — še nekoliko potrpi! Mogoče ima šejkova pot namen, da poišče tega plemenitega človeka; morda bi moglo pismo pospešiti natančno pojasnitev.

In čakal bi bil strpljivo, če bi bil le mogel dognati, da ga Tirza in mati čakata v okoliščinah, ki prav tako dopuščajo nado kakor njegove; z drugimi besedami, če ga le ne bi bila pekla vest in mu ne bi bila očitala zaradi njiju.

Da bi se izognil takega očitjanja, se je napotil daleč v palmovnik in se ustavil pri marljivih nabiralcih dateljnov, ki so sicer z vso vnemo opravljali svoje delo, a so mu vkljub zaposlenosti ponudili sadežev in se razgovarjali z njim; nato je obstal pod visokim drevjem, da bi opazoval gnezdeče ptice in slušal čebele, brenčeče v rojih okoli jagod, ki se je iz njih cedila medena sladkoba, in polneče ves ta zeleni in zlati kraj z godbo stresajočih se kril.

Najdlje se je pa mudil pri jezeru. Ko je gledal jezersko gladino in svetlikajoče se valčke, tako podobne živemu življenju, ni mogel odvrniti misli od Egipčanke ter njene čudovite lepote, in ni mogel pozabiti, kako se je vozil z njo ponoči po jezeru, ki so ga ožarjale njene pesmi in povesti. Ben-Hur ni mogel pozabiti čarov njenega vedenja, njenega brezskrbnega smeha in njene laskave pozornosti ter topline njene drobne, nežne roke, sloneče mu pod njegovo na držalu vesla. Od mladenke mu je bila v duhu le kratka pot do Baltazarja in čudnih stvari, ki jim je bil starec priča in si jih nikakor ni mogel naravnim potem razlagati. Od Baltazarja je romal v mislih naprej k judovskemu kralju, ki ga je dobri Egipčan tako vneto in strpljivo čakal kot sveto obljubo, ki mu je bližja in bližja. Tu se je v mislih ustavil, kajti v skrivnosti te osebe je dobil zadovoljiv odgovor svojemu nemirnemu iskanju. Odklanjal je Baltazarjevo oznako kraljestva, ki naj bi ga osnoval kralj, ko pride, kajti je že tako: nič ni tako lahko, kakor odkloniti misel, ki ne ustreza našim željam. Duhovno kraljestvo se mu je zdelo, ako že ne nezdružljivo s saducejsko vero, vendarle zgolj iz pregloboke, sanjarske pobožnosti izvirajoča predstava. Judovsko kraljestvo, po drugi strani, se mu je zdelo več ko umljivo; saj je nekoč že bilo in bi moglo nanovo nastati, četudi le samo zato, ker je že bilo. Njegovemu ponosu je ugajala misel na novo kraljevino, veliko po obsegu, mogočno in sijajnejšo od stare; misel na novega kralja, ki bi bil modrejši in mogočnejši od Salomona, na kralja, ki bi mu mogel služiti predvsem iz lastnih nagibov in tako uresničiti svojo osveto. V tem premišljanju se je vrnil v šotorišče.

Ko je poobedoval, je dal pripeljati Ben-Hur na solnce voz, da bi ga ogledal in se s tem raztresel. Z besedo skoraj ni mogoče izraziti, kako skrbno je preizkušal voz. Noben del ni ušel njegovemu paznemu očesu. Z zadoščenjem, ki ga bomo še pozneje umeli, je spredidel, da je voz izdelan po grško, kar je bilo po njegovem mnenju v marsikakem oziru bolje, nego če bi bil narejen po rimsko. Os med kolesoma je bila daljša, nižja in močnejša, a nedostatek zaradi večje teže takega voza je bil več ko izravnán z večjo vztrajnostjo njego-

vih arabskih konjičkov. Če govorimo na splošno, so delali rimski kolarji vozove izključno za igre in so žrtvovali pogosto varnost voza lepoti, a trpežnost okusni obliki, toda okus tekmecev, ki so se shajali in borili za lovorjeve vence pri istmijskih in olimpijskih igrah, se je ravnal slej ko prej po vozu Ahila, „kralja mož“, ki je bil namenjen za vojno in težko vojno uporabo.

Potem je privedel konje, jih zapregel k vozu in se odpeljal na vežbališče, kjer jih je uro za uro uril pod jarmom. Ko se je zvečer vrnil domov, je bil zopet dobre volje in čvrsto odločen, da zadevo z Mesalo odloži, dokler ne bo dirke bodisi dobil ali izgubil. Ni se mogel iznebiti veselja, da se sestane s svojim sovražnikom pred očmi vsega Vzhoda; da bi mogel priti vmes kak drug tekmeč, s to možnostjo se po vsem videzu ni ukvarjal. Trdno je zaupal v končni uspeh; o svoji spretnosti ni dvomil, a glede četvorke je bil prepričan, da je povsem vredna častne tekme.

„Naj se pazi, naj se le pazi! Ha, Antares — Aldebaran! Kajne, izborni mi Rigel? In ti, Atair, kralj dirkačev, kaj ne, da naj se pazi? Ha, ha, dragi prijatelji!“

Tako je stopal med odmorom od konja do konja in se razgovarjal z njimi ne ko gospodar, temveč ko starejši med brati.

Pod noč je sedel Ben-Hur pri vratih šotora in je pričakoval Ilderima, ki se dotlej še ni vrnil iz mesta. Ni bil neučakljiv ne čmeren ne v dvomih. Zdaj bo vsaj kaj zvedel od šejka. In res je bil mladenič dobre volje, ki je mejila skoraj na zanos, bodisi da je bil tako zadovoljen s tekom četvorice ali pa ga je poživila hladna voda, ki se je v njej po telesnem naporu okopal, če ne morda večerja, ki jo je z izbornim tekom použil, ali pa je bila dobra volja posledica olajšanja, ki po naravnem zakonu brezizjemno nastopi po potrnosti. Čutil se je v rokah Previdnosti, ki mu ni bila več sovražna. Naposled je začel topotanje urnih konjskih kopit. Maluh je prijezdil.

„Arijevi sin,“ je dejal ta veselo, ko ga je pozdravil, „šejk Ilderim te pozdravlja in prosi, da bi zajahal konja in odšel v mesto. Pričakuje te.“

Ben-Hur ni izpraševal, temveč je stopil v šotor, kjer so krmili konje. Aldebaran je prišel k njemu, kakor da bi mu hotel napraviti uslugo. Ben-Hur ga je ljubeznivo pogladil, stopil naprej in si izbral drugega konja, ki ni pripadal četvorki — kajti ta je bila namenjena za dirko. Kmalu sta bila oba na cesti in sta molče jadrno odjezdila.

Nedaleč od Selevkijskega mosta sta se prepeljala na plavu čez reko, jezdila v velikem ovinku po desnem bregu, se prepeljala z drugim plavom ponovno čez reko in prijahala v mesto z zapadne strani. Napravila sta sicer velik ovinek, toda Ben-Hur je smatral to za previdnost, za katero sta imela bržkone dovolj razlogov.

Odjezdila sta proti Simonidovemu izkrcevališču, kjer je Maluh pred velikim skladiščem pod mostom izpustil vojke.

„Dospela sva,“ je rekel Maluh. „Skoči s konja.“

Ben-Hur je spoznal kraj.

„Kje je šejk?“ je vprašal.

„Pojdi z menoj. Pokažem ti.“

Čuvaj je prevzel konja in Ben-Hur je stal, še preden se je dobro zavedel, ponovno pri vratih hišice na veliki podstavbi in je začul iz sobe glas:

„V božjem imenu, noter.“

Sedmo poglavje

Maluh je obstal pri vratih in Ben-Hur je stopil sam v sobo.

Bila je ista dvorana, kjer je nedavno obiskal Simonida. Sobe niso nič spremenili, le da se je dvigal sedaj tik naslanjača svetla drog iz medi, višji od človeka, zasajen v širok lesen podstavek, in je držal na premakljivih srebrnih ročicah kakega pol tucata, če ne več svetilk, ki so bile vse prižgane. Luč je bila svetla, tako da so se razločile črte na stenah, napušč z zaporednimi pozlačenimi oblami in z vijoličastim sijajem motno ožarjeni svod.

Ben-Ben se je prestopil nekolikokrat po sobi, nakar se je ustavil.

Pred njim je bilo troje oseb, ki so upirale oči vanj — Simonides, Ilderim in Estera.

Naglo je preletel z očmi drugega za drugim, kakor da bi hotel dobiti od njih odgovor na vprašanje, ki si ga je v duhu ustvaril: Kaj pač hočejo ti ljudje od mene? Pomiril se je, vendar so mu bili vsi čuti budni, kajti za prvim vprašanjem se mu je vsiljevalo drugo: So mi li prijatelji ali sovražniki?

Na zadnje so se mu ustavile oči na Esteri.

Moža sta mu prijazno vrnila pogled; na njenem obrazu je bilo nekaj več ko zgolj prijaznost — nekaj notranjega, kar se ne dá povedati, a se mu je kljub neizraznosti vendarle vtisnilo globoko v zavest.

Naj li povemo, kaj, dobri čitatelj? Ko je gledal deklico, se mu je v duhu prikazala za njo podoba zale Egipčanke in se postavila poleg nežne Judinje, da bi ju primerjal; toda to je trajalo le trenotek, in kakor je navada pri takem primerjanju, brez končne odločitve prešlo.

„Hurov sin —“

Gost se je obrnil proti govorniku.

„Hurov sin,“ je ponovil Simonides počasi in z razločnim poudarkom naziv, kakor da bi hotel vtisniti ves pomen naslova njemu, ki mu je bilo pač največ do tega, da ga razume: „Sprejmi mir Gospoda Boga naših očetov — sprejmi ga od mene.“ Umolknil je in nato dodal: „Od mene in od mojih.“

Govornik je sedel v naslanjaču; plemenita glava, veli obraz in ukazujoči izraz je tako vplival na gosta, da je pozabil na njegove polomljene ude in pohabljenoto telo. Polne črne starčeve oči so se bliskale odločno, a ne strogo izpod belih trepalnic. Trenotek ga je tako gledal in je nato prekrizal roke na prsih.

Ben-Hur ni mogel pomenljivega pozdrava umeti napčno in ga tudi ni.

„Simonides,“ je odvrnil močno ginjen, „sprejemam sveti mir, ki mi ga želiš. Kakor sin očetu ga želim tudi tebi. Samo da bi se povsem sporazumela.“

Tako se je poskušal narahlo izogniti podcenjevanja trgovca in postaviti na mesto razmerja med gospodarjem in hlapcem drugo višje in svetejše razmerje.

Simonides je povetil roke in je dejal, okrenivši se k Esteri: „Hčerka, prinesi gospodarju stol.“

Odhitela je in prinesla stol in je obstala z razgretim obrazom pred njima, gledajoč zdaj enega, zdaj drugega in begajoč z očmi od Ben-Hura k Simonidu, od Simonida k Ben-Huru. Oba sta čakala, kajti nobeden si ni hotel določiti s stolom prvega mesta. Ko jima je odmor napósled že prehajal v zadrego, je pristopil Ben-Hur k deklici in vljudno sprejel od nje stol, nakar je stopil k naslanjaču ter postavil stol trgovcu pred noge.

„Semkajle sedem,“ je rekel.

Oči so se mu srečale z njenimi, a le za trenotek; pri tem pogledu je obema odleglo. On je spoznal njeno hvaležnost, a ona njegovo velikodušnost in popustljivost.

Simonides se je z odobravanjem priklonil.

„Estera, dete moje, prinesi papir,“ je velel z vzdihom olajšanja.

Odšla je k predelku v steni, ga odprla, vzela iz njega zvitek papyrusa ter ga prinesla in mu ga dala v roke.

„Dobro si rekel, Hurov sin,“ je pričel govoriti Simonides, odvijaje zvitek. „Dovoli, da se razumeva med seboj. Ker sem že naprej mislil na to tvojo željo — ki bi jo bil izrazil jaz, če bi jo bil ti opustil — sem sestavil poročilo, ki vsebuje vse, kar je potrebno za tak sporazum. Le dve pomembni točki sem mogel najti pri tem: prvič vprašanje glede premoženja, in drugič vprašanje medsebojnega razmerja. Poročilo se jasno nanaša na oboje. Ali bi ga hotel prečitati?“

Ben-Hur je sprejel papirje in se ozrl pri tem v Ilderima.

„No,“ je dejal Simonides, „šejkova prisotnost naj te ne moti pri čitanju. Račun — kajti tega boš našel v poročilu — je tak, da mora biti zraven priča. Na koncu poročila, kjer morajo biti podpisi, najdeš, ko prideš do onega mesta, ime šejka Ilderima. Ta ve vse. Prijatelj ti je. Vse, kar je bil meni, bo tudi tebi.“

Simonides je pogledal Arabca in je prijazno prikimal, a ta mu je v odgovor slovesno prikimal in dejal: „Rekel si.“

Ben-Hur je odvrnil: „Znana mi je že vrednost njegovega prijateljstva in moram se ga izkazati vrednega.“ Takoj nato je nadaljeval: „Pozneje, Simonides, bom ratanko prečital listine; za sedaj jih spravi in če te ne bi to preveč utrudilo, mi navedi njih glavno vsebino.“

Simonides je vzel zvitek nazaj.

„Eстера, stopi k meni in vzemi te listine, da se ne pomešajo.“

Stopila je k naslanjaču in mu položila desnico lahko na pleča, tako da se je zdelo, ko je govoril, da skupno dajeta račun.

„Tale“, je rekel Simonides, potegnivši iz zvitka prvi list, „izkazuje denar, ki sem ga imel po tvojem očetu, namreč znesek, ki sem ga rešil pred Rimljanom; od vsega premoženja se ni dalo rešiti nič drugega, nego denar; in še tega bi bili ti tatovi spravili na varno, če ne bi bil imel po judovskem trgovskem običaju menic. Ohranjeni denar, vsote, ki sem jih vnovčil v Rimu, Aleksandriji, Damasku, Kartagini, Valenciji in po drugih tržiščih, je tedaj znašal sto in dvajset talentov v judovskem denarju.“

Izročil je list Esteri in je vzel v roke drugega.

„To vsoto — sto in dvajset talentov — sem prevzel na svoj račun. Zdaj pa zveš za mojo imovino. To besedo rabim, kakor boš videl, predvsem za dobiček, ki sem si ga pridobil z uporabo ohranjenega denarja.“

Nato je prečital s posameznih listov postavke, ki so bile, če izpustimo podrobnosti, približno tele:

Ladje	60 talentov
Blago na skladišču	110 „
Blago na poti	75 „
Velblodje, konji itd.	20 „
Skladišča	10 „
Dospele menice	54 „
Gotovina in razpoložljivi denar	224 „

Skupaj . . . 553 talentov¹

„Tem petstotriinpetdeset talentom, ki sem jih sam pridobil, dodaj prvotno glavnico, ki sem jo imel po tvo-

¹ Talent kot utež 26·2 kg srebra, kot denar temu odgovarjajoča vsota.

jem očetu, in tedaj dobiš vsoto šestotriinsedemdeset talentov! — ki so vsi tvoja last — in potemtakem, Hurov sin, si najbogatejši človek na svetu.“

Vzel je listine Esteri iz rok in jih, pridržavši si eno, zmotal in ponudil Ben-Huru. Ponos, ki ga je pri tem razodevalo njegovo vedenje, ni bil žaljiv; morda je imel pri tem občutek, da je vestno izvršil svojo dolžnost; morda pa je kazal ta ponos Ben-Huru le na zunaj, ne da bi ga v resnici čutil.

„Zdaj je ni stvari,“ je dostavil s tišjim glasom, ne da bi bil povetil oči — „zdaj je ni stvari, ki je ne bi mogel izvršiti.“

Nastal je trenotek največjega zanimanja za vse navzoče. Simonides je zopet prekrizal roke na prsih; Estero je prevzela skrb, a Ilderim se je razburil. Človek ni nikoli na tako hudi preizkušnji, kakor v trenutku izredne sreče.

Ben-Hur je sprejel zvitek in je vstal, boreč se z občutki ginjenosti.

„Vse to mi je kakor luč z nebes, ki naj mi prežene dolgo noč; bal sem se, da se ne bo noč nikoli končala; bila je taka tema, da sem izgubil nado, da bi mogel še kdaj jasno gledati,“ je govoril s pridrušenim glasom. „Najprej se zahvaljujem Gospodu, da me ni zapustil, in potem tebi, Simonides. Tvoja zvestoba je silnejša od okrutnosti tujcev in poveljuje človeka. Zdaj je ni stvari, ki je ne bi mogel izvršiti; naj bo tako. Kdo bi mogel biti ob uri prevelike obdaritve plemenitejši od mene? Bodi mi priča, šejk Ilderim. Slušaj besede, ki jih bom sedaj govoril — slušaj jih in si jih zapomni. In ti, Estera, dobri angel tega plemenitega starca — slušaj tudi ti.“

Iztegnil je roko z zvitzkom proti Simonidu.

„Vse stvari, ki so navedene v tem obračunu: ladje, hiše, blago, velblode, konje in denar — tako najneznatnejše kakor največje — ti dajem nazaj, Simonides, dajem ti jih v popolno last in ti potrjujem, da so tvoje in tvojih na veke.“

Estera se je smejala in plakala; Ilderim si je silno ginjen pulil brado, oči so se mu iskriale ko črni dragulji. Samo Simonides je ostal miren.

„Potrjujem, da je tvoje in tvojih na veke,“ je nadaljeval Ben-Hur, premagujoč se bolj in bolj, „samo z eno izjemo in z enim pogojem.“

Poslušalci so, pridržujoč sapo, pričakovali njegovih besed.

„Sto in dvajset talentov, ki so bili last mojega očeta, mi moraš vrniti.“

Ilderimu se je obraz zjasnil.

„Z menoj vred boš moral iskati mojo mater in sestro in boš moral imeti kakor jaz v ta namen na razpolago vse svoje premoženje.“

Simonides je bil silno ginjen. Iztegnil je roko in je dejal: „Priznavam ti velikega duha, Hurov sin, in hvaležen sem Gospodu, da te mi je poslal takšnega, kakršen si. Zvesto sem služil tvojemu očetu, ko je še živel in njegovemu spominu po smrti, zato se ne boj, da bi te ostavil; izjaviti pa moram, da omenjena izjema ne more veljati.“

Pri teh besedah je razmotal pridržano listino in je nadaljeval: „Nisi še videl vsega obračuna. Vzemi v roke tole in čitaj — čitaj glasno.“

Ben-Hur je vzel v roke dodatek in je čital.

„Izkaz Hurovih sužnjev, napisan po Simonidu, upravitelju knezovega premoženja:

1. Amra, Egipčanka, hišnica palače v Jeruzalemu.
2. Simonides, upravitelj v Antiohiji.
3. Estera, Simonidova hči.“

Ben-Huru ni prišlo med razmišljanjem o Simonidu niti enkrat na misel, da mora biti hčerka po zakonu istega stanu kakor njeni starši. Kadarkoli je imel pred očmi ljubki obraz Estere, je gledal v njej le tekmico Egipčanke in osebo, ki bi jo mogel ljubiti. Zdrznil se je spričo razodetja, ki ga je tako nenadoma doživel, in se je z zardelim obrazom ozrl vanjo; Estera je takisto zardela in povabila pogled pred njim. Nato je izpregovoril, ko se je papyrus sam od sebe zmotal.

„Človek s šest sto talenti je v resnici bogat in more podvzeti vse, kar hoče; toda bolj redek od tega denarja in več vreden od tega premoženja je duh, ki je nakopičil to bogastvo, pa srce, ki ga tolikšno boga-

stvo ni moglo pokvariti. Ne boj se, Simonides, pa tudi ti ne, krasna Estera. Šejk Ilderim naj bo priča, da sem vaju že v hipu, ko sta se priznala za sužnja, da sem vaju že v tem hipu proglasil za svobodna; in to, kar izjavljam, vama potrdim pismeno. Ali to zadostuje? Ali bi mogel še kaj storiti?"

"Hurov sin," je dejal Simonides, "ti smatraš sužnost v resnici za kaj lahko zadevo. Nisem govoril prav; nekaj je, česar ne moreš storiti: po postavi naju ne moreš osvoboditi. Suženj sem ti za vse čase, kajti nekoč sem stopil s tvojim očetom k vratom in še danes je v mojem ušesu luknjica od šila."

"Ali ti jo je napravil moj oče?"

"Ne obsojaj ga," je vzkliknil naglo Simonides. "Sprejel me je za sužnjega, ker sem ga prosil za to. Nikoli mi ni bilo žal tega. To je bila cena, ki sem zanjo dobil Rahelo, mater tegale otroka; kajti Rahela mi ni hotela biti drugače žena, kakor da sem postal suženj, kot je bila sama."

"Je li bila dosmrtna sužnja?"

"Tako je."

Ben-Hur je hodil po sobi gori in doli, žalosten, da ne more uresničiti svoje želje.

"Že prej sem bil bogat," je dejal, ko se je nena doma ustavil. "Bogat sem bil z darovi plemenitega Arija; a zdaj sem dobil še večje premoženje in duha, ki ga je pridobil. Ni li v vsem tem nekak božanski namen? Svetuj mi, Simonides! Pomagaj mi, da bom spoznal, kaj je prav, in da bom po tem delal. Pomagaj mi, da bom vreden svojega imena in da bom to, kar si po zakonu ti meni, tebi jaz v delu in dejanju. Hlapec ti bom na veke."

Simonidu je zažarel obraz.

"O sin mrtvega mi gospodarja! Storil bom več, nego zmore navaden pomočnik; služil ti bom z vso močjo svojega duha in srca. Telesa nimam; zaradi tebe so mi ga uničili. Toda z duhom in srcem ti bom služil. Prisegam ti na oltar našega Boga in na daritve na tem oltarju! Samo izvrši po obredu, da postanem na zunaj to, za kar se smatram na znotraj."

"Govori," je dejal Ben-Hur željno.

„Kot upravitelj bi rad skrbel za tvoje premoženje.“

„Smatraj se potemtakem za mojega upravitelja; ali naj ti to pismeno potrdim?“

„Beseda mi zadostuje; tako je storil tvoj oče in od sina ne maram več. In zdaj, če sva se povsem sporazumela“ — Simonides je umolknil.

„Po moji strani dà,“ je pritrdil Ben-Hur.

„A zdaj govori ti, hčerka Rahela!“ je rekel Simonides, dvignivši roko z njene rame.

Estera je bila, stoječ jima ob strani, prvi hip malo zmedena in je spreminjala barvo; nato je stopila k Ben-Huru in ga ogovorila z očarujočo ženskostjo: „Nič boljša nisem od svoje matere; in ker je ona umrla, te prosim, gospodar, da mi dovoliš skrbeti za očeta.“

Ben-Hur jo je prijel za roko in jo povedel nazaj k naslanjaču, rekoč: „Dober otrok si. Bodi po tvoji volji.“

Simonides si je položil njeno roko nazaj na ramo in nekaj časa je bil molk v sobi.

Osmo poglavje

Simonides je dvignil oči, bil je še gospodar v hiši.

„Estera, je dejal mirno, kmalu se bo znočilo; prinesi kako okrepčilo, da se ne bomo utrudili pri delu, ki ga imamo pred seboj.“

Estera je pozvonila. Strežaj je prinesel vina in kruha, ki ju je deklica ponudila gostoma.

„Sporazum, dobri mi gospodar,“ je nadaljeval Simonides, ko so segli po večerji, „v mojih očeh še ni popoln. Odsorej nam bo teklo življenje skupno, kakor teče reka, ki so se v njej vode združile in stekle. Po mojem mišljenju bo tekla bolje, če izgine slednji oblak z neba iznad nje. Ko si zadnjikrat odšel izpred vrat moje hiše, se ti je moralo dozdevati, kakor da bi ti bil zahteve, ki sem ti jih pravkar priznal v najširšem obsegu, odklonil; toda v resnici ni bilo tako. Estera mi je priča, da sem te prepoznal; a Maluh naj ti potrdi, da te nisem pustil znemar.“

„Maluh?“ je vzkliknil Ben-Hur.

„Kdor je privezan na stol kakor jaz, mora imeti mnogo daleč segajočih rok, če hoče gibati svet, ki je

tako okrutno odrezan od njega. Mnogo rok imam, toda Maluh mi je ena izmed najboljših. A včasih — ošnil je s hvaležnim pogledom šejka — „včasih si kaj izposodim tudi od drugih dobrosrčnih ljudi, kakor je n. pr. Ilderim Plemeniti, ki je dober in pogumen. Ta naj ti pove, da te nisem zatajil ali pozabil.“

Ben-Hur se je ozrl v Arabca.

„Ta je torej, dobri Ilderim, ta je torej, ki ti je pripovedoval o meni?“

Ilderimu so se zabliskale oči in mu je pritrjevalno prikimal.

„Gospodar moj,“ je rekel Simonides, „kako bi mogel reči, kakšen je kdo, ne da bi ga preizkusil? Poznal sem te; tvojega očeta sem videl v tebi; nisem pa vedel, kakšen je tvoj značaj. Na svetu so namreč ljudje, ki jim je bogastvo zakrinkano prekletstvo. Kaj ko bi bil ti eden izmed teh? Poslal sem Maluba, da bi te opazoval in pri tem me je nadomestoval z očmi in ušesi. Ne zameri mu. Prinesel mi je o tebi poročilo, ki je v vseh ozirih dobro.“

„Ne zamerim mu,“ je odvrnil Ben-Hur prijazno. „V tvoji dobroti je bila modrost.“

„Tvoje besede so mi zelo pogodu,“ je dejal trgovec toplo, „zelo pogodu. Moj prejšnji strah, da se ne bi sporazumeli, je prazen. Zdaj naj tečejo reke, kakor jim bo Bog odkazal struge.“

Po kratkem odmoru je nadaljeval:

„Resnica me torej sili, naj govorim. Tkalec sedi pri statvah in ko mu šviga čolnič sem ter tja, mu raste platno in bogastvo, in on sanja medtem prijetne sanje; tako mi je raslo premoženje pod rokami; čudil sem se zaradi tega in sem često o tem razmišljal. Sprevidel sem, da mi spremlja podjetje, ki sem ga započel, višja previdnost, ki ne izvira iz mene. Samum, ki je druge v puščavi rušil, se ni dotaknil mojega imetja. Viharji, ki so polnili morsko obrežje z drobci razbitih tujih ladij, so mi broдове le urneje gnali v luko. Najčudovitejše pa je, da jaz, ki sem tako odvisen od drugih, prikovan ko mrlič vedno na isto mesto, nisem utrpel nikoli nikake izgube od nobenega svojih uslužbencev. Naravne sile so

se mi klanjale in mi služile in vsi služabniki so mi bili zares zvesti.“

„Zelo čudno,“ je dejal Ben-Hur.

„Tako sem trdil tudi jaz in trdim še danes. Naposled, gospodar, sem se prepričal kakor ti — v tem je bil prst božji — in sem se vprašal kakor ti: kakšen namen naj bi imel Bog s tem? Um se nikoli zaman ne trudi; božanski um ne snuje drugače ko za višji smoter. To vprašanje, oh, sem skrival mnogo let v svojem srcu in sem čakal odgovora. Čutil sem za trdno, da mi Bog, če je v tem Njegov prst, neki dan ob svojem času in na svoj način odkrije svoj namen tako jasno, kakor se razloči bela hiša na griču. Prepričan sem, da je zdaj to storil.“

Ben-Hur je poslušal kar najpozorneje.

„Pred davnimi leti sem sedel s svojimi ljudmi — poleg mene je bila tvoja mati, Estera, krasna ko jutro nad starodavno Oljsko goro — ob cesti severno od Jeruzalema blizu Kraljevskega groblja, kar so prijezdili mimo na velikih belih velblodih trije možje, kakršnih še nisem bil videl v Svetem mestu. Bili so tujei iz daljnih dežel. Prvi se je ustavil in me vprašal: ‚Kje je judovski kralj, ki je rojen?‘ Kakor da bi mi hotel pregnati začudenje, je dodal: ‚Videli smo namreč njegovo zvezdo na Vzhodu in smo ga prišli molit! Nisem jih mogel razumeti, toda šel sem za njimi do Damaščanskih vrat; in slehernega človeka, ki so ga spotoma srečali — tudi stražo pri mestnih vratih so tako vprašali. Vsi, ki so to slišali, so se čudili kakor jaz. Sčasoma sem pozabil na ta dogodek, dasi se je mnogo govorilo o njem, češ da pomeni prihod Mesije. Gorjé, gorjé! Kakšni otroci smo ljudje, celó najmodrejši! Kadar hodi Bog po zemlji, so Njegovi koraki često sto in sto let razmaknjeni. Si li videl Baltazarja?‘

„Da, in ga tudi slušal, ko mi je pripovedoval to zgodbo,“ je odvrnil Ben-Hur.

„Čudež! Resničen čudež!“ je vzkliknil Simonides.

„Ko mi jo je pripovedoval, dobri mi gospodar, se mi je zdelo, da slišim odgovor, ki sem ga takó dolgo pričakoval; božji smoter mi je hipoma postal jasen. Ubožec bo kralj, kadar pride — ubožec in brez prijateljev, brez

spremljstva, brez vojske, brez mest in gradov; in osnuje naj kraljestvo, poniža in zatire Rim! Glej, glej, gospodar moj! Ti cvetesh poln moči, ti si izurjen v orožju, ti si obsut z bogastvom; ogledaj si priložnost, ki ti jo Gospod pošilja! čemu si ne bi izbral Njegovega smotra za svojega? Ali bi se mogel roditi človek za popolnejšo slavo?"

Simonides si je prizadeval ta poziv na vso moč poudariti.

"Toda kraljestvo, kraljestvo!" je odvrnil Ben-Hur vneto. "Baltazar pravi, da naj bi bilo ono le za duše."

Simonides je bil močan zgled judovskega ponosa, zato se mu je ustnica nekam zaničljivo zavihnila, ko je pričel govoriti.

"Baltazar je bil priča čudežnim stvarjem — čudežem, gospodar; kadar govori o njih, se verno priklonim, kajti gledal jih je z lastnimi očmi in slušal z lastnimi ušesi. Toda Baltazar je sin Mizraima in ni niti proselit.¹ Težko mi je misliti, da ve kaj takega o verskih stvareh, da bi se mu moral zaradi tega spoštljivo prikloniti, kakor n. pr. o občevanju Boga z našim Izraelom. Preroki so imeli svoje razsvetljenje naravnost z nebes, prav tako kakor on. In teh je mnogo proti njemu, ki je sam; a Jahve je eden in isti na veke. Verjeti moram prerokom. Prinesi mi Toro, Estera."

Nadaljeval je, ne da bi je čakal.

"Ali smemo smatrati pričanje vsega naroda za ničevno, gospodar? Potuj iz Tira, ki leži na severu ob morju, ali v prestolnico Edom, ki leži na jugu v pustinji, pa ne boš našel nikogar, ki moli molitev š'ma in daje miloščino v templju, ali uživa o pashi jagnje, ki bi ti rekel, da bo kraljestvo, ki ga pride ustanavljat kralj nam otrokom zaveze, drugačno kakor od tega sveta, drugačno, kakor je bilo kraljestvo našega očaka Davida. Vprašal boš, odkod imajo to vero? Takoj bomo videli."

Estera se je vrnila in je prinesla s seboj nekaj zvitkov, ki so bili skrbno zaviti v temnorjavo platno, popisano z ličnimi zlatimi črkami.

"Drži jih, hčerka, in mi jih podajaj po vrsti, kakor jih bom zahteval," je rekel oče z nežnim glasom kakor

¹ K Mojzesovi veri spreobrnjeni pogan.

vedno, kadar je govoril z njo; nato je dokazoval dalje:

„Bilo bi predolgo, dobri moj gospodar — zares predolgo — da bi ti ponavljal imena svetih mož, ki so po božji previdnosti prišli za preroki, z milostjo le malo manj obdarovani od njih — vidci, ki so pisali, in pridigarji, ki so učili po babilonski sužnosti, imena modrijanov, ki so prejeli luč od zvezde Malahije, zadnjega v svoji vrsti, in ki njih vélika imena Hilel in Šamaj ne-utrudno ponavljata v učilnici. Jih li želiš vprašati o tem kraljestvu? N. pr. kdo da je gospodar ovac v knjigi Enohovi? Kdo drugi nego kralj, ki o njem govorimo. „Zgradili so mu prestol; zemljo tepta; drugi kralji padajo s svojih prestolov in mučitelje Izraela mečejo v ognjeno jamo, ki sikajo iz nje plamteči zublji.“ Tako govori tudi pevec Salomonovih psalmov: „Glej, o Gospod, in obúdi Izraelu kralja, sina Davidovega ob času, ki veš zanj, o Bog, da bo vladal Izraelu, tvojemu zarodu... in ta bo spravil poganse narode pod svoj jarem, da mu bodo služili... in bo pravičen kralj, ki pozna Boga... kajti vladal bo ves svet z besedo Njegovih ust na veke.“ In kot zadnjega, a ne najmanjšega, slušaj Ezra, drugega Mojzesa, v njegovih nočnih prividih in ga vprašaj, kdo je lev s človeškim glasom, ki vprašuje orla — to je Rim —: „Ljubil si lažnivce, rušil mesta delavnih in jim podiral mestna obzidja, četudi ti niso nič hudega storili. Zato se poberi, da se zemlja nanovo poživi in opomore, in upaj v pravičnost in svetost Onega, ki jo je ustvaril.“ Potem ni več videl orla. Pričanje teh, gospodar, bi moralo zadostovati. Toda pot k izviru vrelea je prosta. Krenimo takoj po njej. Malo vina, Estera, in potem Toro.“

„Verjameš li prerokom, gospodar?“ je vprašal, ko je srknil pijačo. „Vem, da jim verjameš, kajti tako vero so imeli vsi tvoji sorodniki. Estera, daj mi knjigo, ki je opisano v njej Izaijevo zamaknjenje.“

Vzel je enega od zvitkov, ki mu jih je razmotala, in je čital: „Ljudje, ki so taval po temi, so zagledali veliko luč: nad njimi, ki stanujejo v deželi smrtne sence, je zasijala luč... kajti rodilo se nam je dete, dobili smo sina; in temu je namenjeno, da bo vladal... Moči njegovega vladanja in miru naj ne bo konca na

Davidovem prestolu in v vsej njegovi kraljevini, da jo bo urejeval in vladal pravično in milostno poslej in na veke. 'Verjameš li prerokom, gospodar? Sedaj pa, Estera, besedo Gospodovo, kakor je dospela do Mihe.'

Podala mu je zahtevani zvitek.

„Toda iz tebe,“ je pričel čitati — „toda iz tebe, Betlehem Efrata, četudi si majhen med tisoči Judovimi, bo izšel tisti, ki bo vladal Izrael.' To je oni, vprav oni otrok, ki ga je Baltazar videl in molil v votlini. Verjameš li prerokom, gospodar? Estera, podaj mi besede Jeremije.“

Prejevši zvitek, je čital kakor prej: „Glejte, dnevi pridejo, govori Gospod, ko bom obudil Davidu pravično mladiko in kot kralj bo vladal v blaginji in bo vršil sodbo in pravico na zemlji. V tistih dneh bo Juda rešen in Izrael bo živel brez skrbi.' Kot kralj bo vladal — kot kralj, o gospodar! Verjameš li prerokom? Sedaj, hčerka, zvitek izrekov tistega Judovega sina, ki na njem ni bilo madeža.“

Podala mu je knjigo Danijela.

„Slušaj, gospodar,“ je govoril: „Ponoči sem imel privid in glej, nekdo podoben Sinu človekovemu je prišel z oblakov neba . . . In dobil je oblast, slavo in kraljevino, ki naj bi mu v njej služila vsa ljudstva, vsi narodi in jeziki, oblast mu bo trajala na veke in ne bo prešla in kraljestvo mu ne bo uničeno.' Verjameš li prerokom, gospodar?“

„Zadostuje. Verjamem,“ je vzkliknil Ben-Hur.

„Potemtakem?“ je vprašal Simonides, „če pride kralj kot ubožec, mar mu ne bo moj gospodar pomagal s svojim izobiljem?“

„Pomagal? Z zadnjim šekelom in s poslednjim dihom. Toda čemu govoriš, da pride kot ubožec?“

„Estera, podaj mi besedo Gospodovo, kakor je prišla do Zaharije,“ je dejal Simonides. Podala mu je enega izmed zvitkov.

„Slušaj, kako pride kralj v Jeruzalem.“ Nato je čital: „Raduj se silno, hčerka Siona . . . glej, kralj prihaja k tebi s pravičnostjo in odrešitvijo; iz nizkega stanu je in jaše na oslu, na žrebetu, na osličinem žrebetu.“

Ben-Hur se je ozrl v stran.

„Kaj vidiš, gospodar?“

„Rim!“ je odvrnil otožno — „Rim in njegove legije. Živel sem z njimi v taboriščih. Poznam jih.“

„Oh!“ je vzkliknil Simonides. „Vodil boš kralju legije in si boš lahko izbral na milijone privržencev.“

„Na milijone!“ je vzkliknil Ben-Hur.

Simonides je sédel in trenotek premišljal.

„Vprašanje o moči naj te ne moti,“ je dejal na to.

Ben-Hur ga je vprašujoče pogledal.

„Gledal si v duhu kralja iz nizkega rodu, prihajajočega v svojo deželo,“ je odvrnil Simonides — „in si ga videl na desnici, a železne cesarjeve legije na njegovi levici, pa si vprašal: „Kaj bi mogel ubožec storiti?“

„Vprav to sem mislil.“

„O gospodar!“ je nadaljeval Simonides. „Ne veš, kako močan je naš Izrael. Ti ga smatraš za matornega starca, plakajočega ob babilonskih rekah. Toda pojdi o prihodnji pashi v Jeruzalem in se postavi ob Ksistu ali ob Ulici menjačev in si ga oglej, kakršen je. Obljuba Gospodova našemu očaku Jakobu, ko je prišel iz Padan-Arama, je bila postava, ki se je po njej naš narod neprestano množil — množil celo v sužnosti; Izraelci so se muožili pod egiptovskimi tlačitelji; rimske klešče so mu bile le zdravilno hraniivo; dandanes smo v resnici „narod in tovariš narodov“. A ne samo to, gospodar. Kadar meriš Izraelovo moč — ki ji je merilo to, kar zmore njegov kralj — ne smeš ostati zgolj pri njegovem prirodnem pomnoževanju, temveč moraš upoštevati tudi drugo silo — menim namreč našo vero, ki se bolj in bolj širi, moraš imeti pred očmi ves znani svet od daleč in od blizu. Nadalje vem, da se navadno misli in govori, da je Izrael to, kar Jeruzalem; tako mnenje bi mogli primerjati z mnenjem, da je izvezeno ogrinjalo, ki ga nekdo najde, cesarjevo uradno oblačilo. Jeruzalem je le tempeljska skala ali srce v telesu. Odvrni pogled od legij, pa najsi so še tako močne, in preštej trume vernikov, ki čakajo na naš davni bojni klic: „K šotorom, Izraelci!“ Preštej trume v Perziji, potomce naših dedov, ki se niso hoteli vrniti z ostalimi domov; preštej brate, ki jih mrgoli po

egiptovskih trgov in dalje v Afriki; preštej hebrejske naseljence, ki množijo dobiček na Zapadu — v Lodinu in španskih trgovskih družbah; preštej čistokrvne Jude in proselite v Grčiji in na otokih, tamkaj v Pontu in tukaj v Antiohiji in če hočeš, še one, kateri prebivajo prekleti v senci samega nečistega obzidja Rima; preštej Gospodove častilce, ki živijo v šotorih vzdolž pustinje blizu nas kakor tudi v pustinji onkraj Nila; in v ozemlju na drugi strani Kaspijskega morja in tamkaj v starodavnih deželah Goga in Magoga; loči iz teh ljudstev vernike, ki pošiljaje slednje leto darove v sveti tempelj in priznavajo našega Boga — loči jih in nam prištej tudi té. In ko jih prešteješ, glej, gospodar, tedaj boš moral prešteti še za meč sposobne roke; glej, tedaj bo pripravljeno kraljestvo zanj, ki naj vrši sodbo in pravico na vsem svetu — nič manj v Rimu kakor na Sionu. Tu ti je odgovor; kar zmore Izrael, to zmore njegov kralj.“

Tako mu je v žarkih barvah podal sliko.

Na Ilderima je to delovalo kakor glas troblje. „O, da bi bil še enkrat mlad!“ je vzkliknil in poskočil s sedeža.

Ben-Hur je sedel tiho. Govor ga je, kakor je sprevidel, pozival, naj bi posvetil življenje in premoženje čudežnemu Bitju, ki je bilo očitno središče velikega upanja tako Simonida kakor pobožnega Egiptčana. Ta misel mu ni bila nova, kakor smo videli, temveč mu je prišla na um že večkrat pred tem; tedaj, ko je slušal Maluha v gaju Dafni; jasneje potem, ko je razvijal Baltazar svojo zamisel, kakšno naj bi bilo novo kraljestvo; a še kasneje, ko se je sprehajal po starem palmovniku, se mu je spremenila skoraj, če ne popolnoma, v odločen sklep. Ali ob vsaki taki priliki se mu je rodila in je splahnila kot misel, ki jo spremljajo bolj ali manj živa čuvstva. Ne tako sedaj. Zdaj jo je sukal mojster in jo mojstrsko obdelaval; že mu jo je povzdignil v sijajen, lahko dosegljiv in neizmerno svet smoter. Dojmila se ga je tako, kakor da bi se mu doslej nevidna vrata hipoma odprla, ga zalila s svetlobo in mu pokazala nalogo, ki mu je bila edini in najpopolnejši sen, nalogo, segajočo v daljno bodočnost, in obetajočo bogato nagrado za opravljeno dolžnost ter veliko priznanje, ki se je sladko laskalo

njegovi slavohlepnosti. Sedaj je bilo treba le še ene pobude.

„Recimo, da je res vse, kar praviš, Simonides,“ je odvrnil Ben-Hur, „da pride kralj in ustanovi kraljestvo, kakor je bilo Salomonovo; recimo tudi, da bi bil pripravljen, da se posvetim z vsem, kar imam, njemu in njegovi nalogi; še več, recimo, da bi izvršil to, kar mi je namenil Bog, ki vodi življenje meni in je dovolil tebi nakopičiti to ogromno premoženje — a kaj potem? Naj li gradimo dalje kakor slepci? Naj li čakamo, da pride kralj ali da pošlje po nas? S teboj je starost in izkustvo. Odgovori.“

Simonides je takoj odgovoril.

„Nobene izbire nimamo; nobene. Tole pismo,“ ko je govoril, je potegnil iz pošiljke Mesalovo pismo — „tole pismo je znamenje za delo. Nismo dovolj močni, da bi se upirali zvezi, ki jo hočeta skleniti Mesala in Gratus; v Rimu nimamo vpliva, a tukaj ne moči. Umorili te bodo, če bomo čakali. Poglej mene in presodi, kako so Rimljani usmiljeni.“

Zdrznil se je ob strašnem spominu.

„O dobri moj gospodar,“ je nadaljeval, ko se je pomiril; „kako močan si — v načrtih, mislim?“

Ben-Hur ga ni razumel.

„Spominjam se, kako prijeten se mi je zdel svet v mladosti,“ je nadaljeval Simonides.

„Vendar,“ je dejal Ben-Hur, „si bil zmožen velike žrtve.“

„Da; iz ljubezni.“

„Mar nima življenje nobenih drugih takó močnih nagibov?“

Simonides je odkimal.

„Morda slavohlepnost.“

„Slavohlepnost je prepovedana Izraelovemu sinu.“

„A kaj je z osveto?“

Ta iskra je padla na lahko vnetljivo strast; starcu so se zabliskale oči, roke so se mu tresle in odgovoril je naglo: „Osveta je Judu dovoljena; osveta je postavna.“

„Velblod, celó pes ne pozabi krivice,“ je vzkliknil Ilderim.

Simonides je takoj poprijel pretrgano nit svoje misli. „Čaka nas delo, delo za kralja, in moramo ga izvršiti še pred njegovim prihodom. Ne dvomimo, da mu bo Izrael desnica. Toda gorjé! ta desnica je roka miru in ni vešča boju. V milijonu ljudi nimamo niti ene izvežbane čete niti enega vojskovodje. Herodove najemnike ne prištevam našim, kajti te vzdržujejo nam v zator. Razmere so take, kakršne je hotel imeti Rimljan; njegova politika rodi bogate plodove njegovemu nasilju; toda čas izpremembe je tik pred vrati; pastirji se bodo oblekli v bojne oklepe in vzeli v roko sulico in meč, a črede na paši se bodo spremenile v boreče se leve. Nekdo, sinko, mora sedeti kralju na desnici. Kdo naj bi bil to, ako ne tisti, ki je za to sposoben?“

Ben-Hur je zardel v lice ob tej misli, vendar je rekel: „Razumem, toda govori jasneje. Veliko delo je eno, a kako ga izvršiti, je drugo.“

Simonides je srknil vino, ki mu ga je bila prinesla Estera, in je odvrnil:

Šejk in ti, gospodar, bosta voditelja in sicer vsak v svojem področju. Jaz bom ostal tukaj in bom snoval dalje kakor doslej in pazil, da se vrelec dohodkov ne posuši. Ti se odpravi v Jeruzalem in od tam v pustinjo. Loti se najprej preštevanja izraelskih borcev, razdeli jih v desetnije in stotnije, postavi jim poveljnike in jih vežbaj; zbiraj na skrivnih krajih orožje, a jaz ti bom pri-skrboval potrebna sredstva. Prični gori v Pereji, kreni potem v Galilejo, odkoder je le korak do Jeruzalema. V Pereji ti bo pustinja tik za hrbtom in Ilderim v neposredni bližini. Ta bo stražil ceste, tako da se ne bo moglo nič pripetiti brez tvoje vednosti. Podpiral te bo na vse mogoče načine. Nihče ne bo zvedel, kar smo tukaj sklenili, preden ne dozori čas za to. Jaz bom imel le vlogo hlapca. Govoril sem že z Ilderimom. Kaj meniš?“

Ben-Hur je pogledal šejka.

„Tako je, kakor pravi, Hurov sin,“ je odvrnil Arabe. „Dal sem mu besedo in zadovoljen je. A tebi pri-segam in se zavezujem, da ti bom služil z rokami vsega svojega plemena in z vsem, kar bi ti moglo koristiti.“

Vsi trije — Simonides, Ilderim in Estera — so zapičili oči v Ben-Hura.

„Vsakomur,“ je pričel ta govoriti otožno, „je namenjena čaša veselja, da jo vzame prej ali slej v roko, pokusi napoj in izpije — vsakomur, le meni ne. Razumem te, Simonides, in tebe, plemeniti šejk! — razumem, kam meri ta predlog. Če ga sprejemem in krenem na to pot, potem z Bogom mir in nade, ki so s tem združene. Vrata, ki bi stopil skozi, duri mirnega življenja bi se tedaj zaprle za mano in se mi ne bi nikoli več odprle, kajti Rimljan jih ima dobro zastražene; kot brezpravnega izobčenca bi me zalezovali rimski vohuni; v grobnicah pred mesti in v gnusnih votlinah najoddaljenejših planin bi moral gristi podnevi skorjice kruha in iskati počitka ponoči.“

Ječanje mu je prekinilo besedo. Vsi so se obrnili proti Esteri, ki je skrila obraz očetu za ramo.

„Nisem mislil nate, Estera,“ je dejal Simonides mehko, kajti tudi sam je bil živo ginjen.

„Prav dobro, Simonides,“ je dejal Ben-Hur. „Človek lažje prenaša težko usodo, če se zaveda, da se nekomu smili. Pojdimo naprej.“

Nanovo so prisluhnili.

„Hotel sem reči,“ je nadaljeval, „da zame ni druge izbire, nego sprejeti vlogo, ki mi jo odkazete; ker bi pomenilo, da grem sramotni smrti naproti, če ostanem tukaj, pričnem takoj z delom.“

„Naj se li pismeno obvežemo?“ je vprašal Simonides po trgovskem običaju.

„Zanesem se na tvojo besedo,“ je odvrnil Ben-Hur.

„In jaz tudi,“ je dodal Ilderim.

Tako so na preprost način sklenili pogodbo, ki naj bi spremenila Ben-Hurovo življenje. Skoraj takoj na to je ta dodal:

„Potemtakem smo opravili.“

„Bog Abrahamov naj nam pomaga!“ je vzkliknil Simonides.

„Še besedico, prijatelji,“ je dejal Ben-Hur živahneje. „Če mi dovolita, bom do konca iger ravnal po svoje. Ni verjetno, da bi mi Mesala skušal škodovati pred časom, ki ga je določil prokuratorju za odgovor; in ta mu ne more odgovoriti prej, nego v sedmih dneh po odpravi pisma. Veselilo bi me, da bi se srečala z

Mesalo v cirkusu in ta užitek si moram na vsak način privoščiti.“

Ilderimu je bilo to zelo všeč in je takoj pristal, a Simonides je dodal, misleč na svoje trgovske zadeve: „Dobro je; kajti glej, gospodar, ta odmor mi bo služil, da ti izkažem tehtno uslugo. Če sem te prav razumel, si govoril o dediščini, ki si jo dobil po Ariju. So li nepremičnine?“

„Vila pri Misenu in hiše v Rimu.“

„Svetujem ti, da nepremičnine prodaš in izkupiček spraviš plodonosno na varno. Napravi mi seznam svojega premoženja in jaz napišem poverila ter takoj odpošljem zastopnika s tozadevnimi nalogi. Vsaj ob tej priliki moramo prehiteti cesarske tatove.“

„Jutri dobiš seznam.“

„Če potemtakem nimamo nič drugega, je delo za noč dovršeno,“ je rekel Simonides.

Ilderim si je zadovoljno gladil brado in je dejal: „In sicer dobro dovršeno.“

„Prinesi še kruha in vina, Estera. Šejk Ilderim nas bo osrečil, če ostane še do jutri, ali dokler izvoli, pri nas; in ti, gospodar —“

„Naj nama privedejo konja,“ je dejal Ben-Hur. „Vrnem se v palmovnik. Če sedaj odpotujem, me sovražnik ne opazi, in“ — ozrl se je v Ilderima — „četrorka bo vesela, ko me bo zagledala.“

Ko se je danilo, sta Ben-Hur in Maluh skočila pri vratih šotora s konj.

Deveto poglavje

Naslednjo noč okoli četrte ure je stal Ben-Hur z Estero na ravni strehi velike trgovine. Pod njima v pristanišču je bil velik dirindaj; delavci so nakladali zavoje in zaboje, a vmes so kričali ljudje, ki so se zdeli, ko so se pripogibali, vzdigovali in vlačili v luči praske-tajočih plamenic, ki so jim pri delu svetile, podobni marljivim duhovom sanjarskih vzhodnih pravljic. Nakladali so galejo, ki naj bi takoj odplula. Simonides še ni prišel iz svoje pisarne, kjer je v zadnjem trenutku dajal la-dijskemu kapitanu potrebna navodila, da naj brez od-

mora plove proti rimskemu pristanišču Ostiji, kjer se bo določeni potnik izkrcal, a sam naj pluje nato počasneje proti Valenciji na španskem obrežju.

Potnik je bil Simonidov zastopnik, ki naj bi bil ukrenil vse potrebno s premoženjem, katero je bil Ben-Hur podedoval po duumviru Arijju. Čim so ladjo odvezali in zasukali in je odplula po morju, je bil Ben-Hur nepreklicno dolžan držati obvezo, ki jo je bil sklenil prejšnjo noč. Še malo časa je imel, da bi se izjavil in preklical svojo besedo, če bi se bil morda skesal svoje pogodbe, sklenjene z Ilderimom. Gospodar je bil in treba mu je bilo le reči tehtno besedo. Te in podobne misli so mu tedaj prevzele dušo. S prekrižanimi rokami je stal in gledal na morje, kakor človek, ki se posvetuje sam s seboj. Mlad, lep in bogat je pravkar prispel iz patricijskih krogov rimske družbe. Kot takemu je, to si lahko mislimo, svet vabljivo prigovarjal, naj si ne nakopava še več dolžnosti ali nalog, ki mu preti spričo njih brezpravnost in večna nevarnost. Lahko si tudi mislimo, kakšni razlogi so se mu pri tem vsiljevali; breznaдна borba s cesarjem; negotovost, zastirajoča mu vse, kar je bilo v zvezi z novim kraljem in njegovim prihodom; udobnost, čast in visoki položaj, kar je bilo vse naprodaj kakor blago na trgu, a najtehtnejše od vsega: pravkar dobljena zavest, da je doma in pri prijateljih, da se z njimi raduje. Le človek, ki je dolgo časa taval sam po svetu, se more zavedati moči, ki je v takem razlogu.

Dodajmo temu še to, da je bil svet — ki je že sam po sebi dovolj lokav in slabiču neprestano šepeče: „Ostani in živi brez skrbi“ ter mu kaže vedno solnčno stran življenja — da je bil ta svet v tem trenutku Ben-Huru zaradi njegove tovarišice še bolj vabljiv.

„Ali si bila že kdaj v Rimu?“

„Ne,“ je odvrnila Estera.

„Ali bi rada šla tja?“

„Menda ne.“

„Čemu ne?“

„Bojim se Rima,“ je odvrnila z vidno tresočim se glasom.

Ben-Hur jo je pogledal — ali recimo rajši, pogledal je nanjo, kajti tik njega stoječa deklica se mu je zdela komaj večja od otroka. V motni svetlobi ji ni mogel natanko razložiti obraza; celó njena oblika je bila zasenčena. Ali zopet se je domislil Tirze in prevzela ga je mahoma silna nežnost. Prav tako je stala poleg njega na strehi očetne hiše izgubljena sestra na nesrečni dan, ko se je pripetil usodni slučaj z Gratom. Uboga Tirza! Kje je sedaj? Esteri je bilo čuvstvo, ki ga je v njem zbudila, v prid. Ni mu bila sicer sestra, a tudi za sužnjo je ni mogel smatrati; baš misel, da mu je sužnja, je morala nanj vplivati, da je bil še obzirnejši in prijaznejši do nje.

„Ne morem si predstavljati Rima,“ je nadaljevala z jačjim glasom, govoreč mirno po žensko, „ne morem si predstavljati Rima kot mesta s palačami in svetišči ter ljudskimi množicami; Rim se mi zdi nekaka pošast, ki ima v oblasti eno izmed najlepših dežel, in mami leno ležeč ljudi v smrt in propast — pošast, ki se ji ni mogoče upirati — krvoločna zver, ki se opaja s krvjo. Čemu —“

Zajecljala je, se ozrla na tla in umolknila.

„Govori dalje,“ je dejal Ben-Hur izpodbujevalno.

Stopila je bliže k njemu, dvignila oči in dejala: „Čemu bi si moral napraviti to žival za sovražnico? Čemu ne bi rajši sklenil miru z njo in živel brez skrbi? Mnogo hudega si doživel in pretrpel; ušel si zanki, ki so ti jo bili nastavili sovražniki. Žalost ti je izjedala mladost; je li pametno, da bi žrtvoval bridkosti še svoje ostale dni?“

Ko jo je Ben-Hur gledal, se mu je zdelo, da se mu njen obraz bolj in bolj bliža in postaja bolj bel; sklonil se je proti njej in jo vprašal nežno: „Kaj naj bi po tvoji želji počel, Estera?“

Ona je trenotek pomišljala in nato vprašala: „Je li tvoje posestvo blizu Rima?“

„Da.“

„In lepo?“

„Lepo pač — dvorec sredi vrtov in stezic, posutih s školjkami; vodometi zunaj in znotraj; kipi se dvigajo v senčnatih kotih; krog in krog se razprostirajo grički

z vinogradi, ki se z njih vidijo Napolj in Vezuv, pa morje, škrlatnomodra ravnina, z nikoli počivajočimi jadronicami. Cesar ima v bližini svoj letoviški dvorec, toda v Rimu velja stara Arijeva vila za najlepšo.“

„A življenje tamkaj, je li mirno?“

„Ne moreš si misliti mirnejšega poletnega dne, ne pokojnejše mesečne noči, seveda kadar ni gostov. Zdaj ko je stari lastnik umrl in se mudim jaz tukaj, ni tam ničesar, kar bi motilo tišino — ničesar, razen kramljavačih hlapcev, gostolečih, srečnih ptičic in šumečih, pršečih vodometov. Vse je, kakor je bilo, le staro cvetje dan na dan vene in gine, novo klije in se razcveta in solnčna luč se umika senci mimo hitečega oblaka. Tako življenje, Estera, je bilo zame preveč mirno. Postal sem nemiren, kajti venomer sem imel občutek, da se vdajam lenobi, ko imam toliko dela pred seboj, da se vklepam s srebrnimi verigami, da v kratkem — mogoče prav v kratkem — izdihnem, ne da bi kaj izvršil.“

Deklica je odvrnila pogled od njega preko reke.

„Čemu si to vprašala?“ je rekel.

„Dobri mi gospodar —“

„Ne, ne, Estera — ne tako. Imenuj me prijatelja — brata, če hočeš; nisem ti gospodar, nečem ti biti. Imenuj me brata.“

Ben-Hur ni mogel videti rdečice, ki ji je od veselja zalila lica, ne žara oči, ki so ji blodile in se gubile v praznini onkraj reke.

„Ne morem razumeti,“ je dejala, „da bi imel nekdo rajši življenje, kakršno te čaka tu nego življenje —“

„Življenje nasilja in nemara tudi krvi,“ je dejal in ji dovršil stavek.

„Da,“ je dodala, „da bi mogel imeti tako življenje rajši nego življenje, ki bi ga mogel uživati v krasni vili.“

„Motiš se, Estera. Nimam ga rajši. Na žalost! Rimljan ni tako dober. Prisiljen sem oditi odtod. Ostati tukaj mi pomeni smrt; in če pojdem tjakaj, mi bo konec isti — zastrupljena čaša, udarec bandita ali rabsodba, dosežena s krivo prisego. Mesala in prokurator Gratus sta obogatela, ko sta nam oropala očetno premoženje, in zdaj je zanju tehtneje, da obdržita, kar sta si pridobila,

nego jima je bila sprva pridobitev sama. Mirna sprava z njima je nemogoča, kajti v tem slučaju bi morala priznati. In potem — potem — oh, Estera, četudi bi ju mogel pridobiti zase, ne vem, če bi to hotel. Zame ni miru, tako se mi zdi; nikjer, niti v pokojni senci in blagem ozračju marmornatih dvoran stare vile — pa najsi bi bil tam kdorkoli, ki bi mi pomagal prenašati breme življenja in bi se še tako potrpežljivo in z ljubeznijo posvetil temu prizadevanju. Zame ni miru, dokler so mi svoji izgubljeni, kajti bedeti moram neprestano, da jih najdem. In če jih najdem in so trpeli krivico, mar naj krivci ne bodo kaznovani? Če so mi umrli svoji nasilne smrti, naj li morilci uidejo roki pravice? Oh, te misli mi ne bi dale spati! Niti najsvetejša ljubezen me ne bi mogla z nikako vabo uspavati tako, da me ne bi v spanju motila vest.“

„Je li potemtakem tako hudo?“ je vprašala in glas se ji je tresel od sočutja. „Mar ni mogoče ničesar, prav ničesar ukreniti?“

Ben-Hur jo je prijel za roko.

„Ali ti je toliko zame?“

„Da,“ je odvrnila preprosto.

Roka ji je bila topla in se mu je skoraj izgubila v dlani. Čutil je, kako drhti. Tedaj se je domislil Egipčanke, ki je vsa drugačna od te male deklice; Egipčanka, ki je tako visoka, takó predrzna, tako večša v laskanju, tako spretna v dovtipih, tako čudovito krasna in tako očarljivega vedenja. Dvignil si je njeno roko k ustnicam in jo izpustil.

„Bodi mi druga Tirza, Estera.“

„Kdo je Tirza?“

„Sestrica, ki mi jo je ugrabil Rimljan in jo moram najti, da bom mogel biti miren in srečen.“

Vprav tedaj je padel žarek na ploščad in ju obsinil; okrenivši se, sta zagledala, da pelje sluga Simonida v naslanjaču skozi vrata. Stopila sta k trgovcu; v naslednjem razgovoru je imel ta glavno besedo.

Pri tej priči so odvezali ladjo in jo zasukali, da je odplula v svitu plamenic in ob vriskanju veselih mornarjev na morje. Ben-Hur je ostal sam in je premišljal o kralju, ki naj bi prišel.

Deseto poglavje

Popoldne pred dnevom tekme so odpravili vso Ilde-
rimovo za dirko potrebno imovino v mesto in jo spra-
vili v prostorih blizu cirkusa. Plemeniti mož je vzel hkrati
s seboj tudi velik del drugega premoženja; tako je bil
njegov izhod iz palmovnika spričo hlapcev na konjih in
oboroženih spremljevalcev, kónj na povodcih, živine, ki
so jo gonili, in velblodov, obloženih s prtljago, nemalo
podoben selitvi vsega plemena. Ljudje so se kajpada
smejali, ko so gledali spotoma pisani sprevod; po drugi
strani je bilo opaziti, da se mož vkljub svoji razdraž-
ljivosti ni niti malo vznemirjal spričo njihove sirovosti.
Zavedal se je po pravici, da ga opazujejo in da bo poro-
čevalec opisal njegovo potovanje na dirko kot napol bar-
barsko. Rimljani se bodo smejali; mesto se bo zabavalo;
toda kaj ga briga to? Drugo jutro bo pisani sprevod
zopet daleč v puščini, vračajoč se z vsem količkaj vred-
nim premičnim imetjem, ki spada k palmovniku — z
vsem razen onega, kar je bilo glavno za zmago če-
tvorke. Šeik je v resnici odrinil domov. Šotore so zlo-
žili, šotorišča ni bilo več in v dvanajstih urah jih ne
bi bil mogel več doseči, najsi bi jih bil preganjal kdor-
koli. Človek ni nikdar varnejši nego tedaj, kadar se
mu drugi posmehujejo; premeteni stari Arabec je ve-
del to.

Niti sam, niti Ben-Hur ni precenjeval Mesalovega
vpliva; bila sta pa vendarle mnenja, da ju pred tekmo
v cirkusu ne prične zasledovati; če bo pri dirki pora-
žen, zlasti če bo poražen od Ben-Hura, tedaj se bosta
morala seveda takoj pripraviti na najhujše, kar mu bo
mogoče napraviti; Mesala nedvomno ne bo čakal niti
Gratovih nasvetov. Zategadelj sta vse uredila in se pri-
pravila za ta slučaj, da bi se izognila kakršnesibodi ne-
varnosti. Potemtakem sta jezdila dobre volje in s hlad-
nim zaupanjem v uspeh prihodnjega dne proti mestu.

Spotoma sta naletela na Maluha, ki ju je priča-
koval. Zvesti hlapec ni kazal nobenega znaka, ki bi se
dalo po njem sklepati, da mu je kaj znanega o prav-
kar sklenjenem razmerju med Ben-Hurom in Simonidom

ali o zvezi med tema dvema in Ilderimom. Pozdravili so se kakor po navadi, nakar je vzel Maluh v roko neko listino in dejal šejku: „Tukaj imam pravkar izdano objavo voditelja prireditve, lahko čitaš, da so tvoji konji prijavljeni za dirko. Našel boš v njej tudi spored iger. Dobri šejk, že v naprej ti čestitam k zmagi.“

Izročil mu je papir. Da bi imel dobri mož dovolj časa za čitanje, se je okrenil Maluh k Ben-Huru:

„Tudi tebi, sinko Arijev, čestitam. Zdaj ti ni ničesar napoti, da se ne bi mogel pomeriti z Mesalo. Dopršene so vse priprave za dirko. Sam voditelj iger mi je to zaupal.“

„Hvala ti, Maluh,“ je dejal Ben-Hur.

Maluh je nadaljeval:

„Ti boš imel belo barvo, a Mesala škrlatno in zlato. Dober učinek te izbire lahko že v naprej vidiš. Po cestah prodajajo dečki bele trakove; jutri jih bo imel vsak Arabec in Jud v našem mestu. V cirkusu boš videl, kako se bodo galerije razločno razdelile v bele in rdeče.“

„Galerije — toda ne razsodišče nad Porto Pompe.“

„Ne, ne; tam bosta prevladovala škrlat in zlato. Toda če zmagamo“ — Maluh se je zasmejal od veselja, ko je na to pomislil — „če zmagamo, kako se bodo veljaki tresli! Seveda bodo iz zaničevanja do vsega, kar ni rimsko, stavili za Mesalo — dve, tri, tudi pet proti eni, seveda, ker je Rimljan.“ S tišjim glasom je dodal: „Sicer kaj malo pristoji Judu, ki ima ugled v templju, da razsiplje denar za tako negotovost; toda imel bom zaupnega prijatelja tik za konzulovim sedežem, ki bo sprejel stavo: tri ali pet ali pa tudi deset proti eni — kajti tako visoko bo morda narasla zaslepljenost. Dal sem mu v ta namen šest tisoč šekelov.“

„Toda Maluh,“ je dejal Ben-Hur, „Rimljani stavijo le v rimskem denarju. Če slučajno naletiš ponoči na onega prijatelja, mu daj nakazilo v sestercih do kakršnegakoli zneska. In čuj, Maluh — sporoči mu, naj išče stav z Mesalo in njegovimi pomočniki; za Ilderimovo četvorko proti Mesalovi.“

Maluh je trenotek razmišljal.

„Potemtakem bi se obrnilo zanimanje predvsem na vajino tekmovanje.“

„Vprav tega si želim, Maluh.“

„Razumem, razumem.“

„Ej, Maluh; če mi želiš izkazati zares veliko uslugo, mi pomagaj, da se bodo obrnile oči gledalcev predvsem na tekmo med menoj in Mesalo.“

Maluh je odvrnil naglo: „To bi se dalo napraviti.“

„Tedaj ukreni tako,“ je dejal Ben-Hur.

„Ponudba velikih stav pomeni v tem oziru mnogo; če bodo ponudbe sprejete, bo tem bolje.“

Maluh je pezušno obrnil oči v Ben-Hura.

„Torej bom dobil nazaj toliko, kolikor je bilo vredno ugrabljenosti mi premoženje?“ je dejal Ben-Hur napol sam sebi, „težko da bi imel kdaj lepšo priložnost. In če bi ga — mogel pripraviti hkrati še ob premoženje in ponos! Naš oče Jakob mi ne bi zameril kaj takega.“

Izraz odločne volje se mu je zarisal v lepo lice in govoril je dalje s še večjim poudarkom.

„Da, bodi tako. Slušaj, Maluh! Ne vzdržuj se, ko boš nudil sesterce. Preidi na talente, če se bo sploh kdo upal staviti tako visoko. Pet, deset ali dvajset talentov; da tudi petdeset, če bi Mesala sam stavil.“

„To je ogromna vsota,“ je odvrnil Maluh, „moral bi nuditi jamstvo.“

„Dobiš ga. Pojdi k Simonidu in mu povej, da želim jaz tako. Reci mu, da mi srce hlepi po uničenju sovražnika. Ker je priložnost takó sijajna in ugodna, sem posegel po taki stavi. Bog naših očetov bodi z nami. Pojdi, dobri Maluh. Pazi, da ti ne izpodleti.“

Maluh se je preveselo poslovil in je hotel odjezditi, toda hipoma se je vrnil.

„Oprosti,“ je dejal Ben-Hur, „še nekaj bi bilo zate. Nisem mogel priti sam v bližino Mesalovega voza, temveč zmeril mi ga je nekdo drugi. Ta mi je sporočil, da je pesto pri kolesu njegovega voza za ped višje od pesta tvojega kolesa.“

„Za ped! Toliko?“ je vzkliknil Ben-Hur veselo.

Nato se je sklonil k Maluhu.

„Ker si Judov sin, Maluh, in zvest svojim rojakom, si priskrbi sedež na galeriji nad ‚vrati zmage‘ tik bal-

kona pred stebri in pazi dobro, ko se bomo tam obračali; pazi dobro, kajti če mi bo res uspelo, tedaj bom — no Maluh, molčimo zdaj o tem! Odpravi se zdaj tja in pazi dobro.“

V tem trenutku je Ilderim zakričal:

„Ha, ha! Tako mi veličastvo božjega! Kaj je to?“
Pristopil je k Ben-Huru, kazoč s prstom popisano stran oglasa.

„Čitaj,“ je dejal Ben-Hur.

„Ne, čitaj rajši ti.“

„Ben-Hur je vzel v roke papir, ki je bil podpisan po pokrajinskem prefektu kot prireditelju iger. Ta listek je nekako nadomestoval moderni program in so bile na njem navedene posamič vse točke zabavne prireditve. Iz njega je javnost zvedela, da se bo najprej razvil po mestu izredno sijajen sprevod, za katerim pridejo na vrsto običajne slovesnosti na čast bogu Konzu, nakar se bodo pričele igre. Na primernem mestu je bilo najavljeno tekanje, skakanje, metanje in boksanje. Poleg imen tekmovalcev je bila navedena njih narodnost ter učilnica, kjer so se bili izučili, borbe, ki so se jih bili že udeležili, kakor tudi nagrade, ki so jih bili prejeli; nato pravkar razpisane nagrade; na zadnjem mestu so bile naznačene razpisane vsote z barvastimi črkami, kar je pričalo, da so minili časi, ko je zadostoval zmagovalcu navaden borovčev ali lovorjev venec in je tekmelec hlepel le po slavi, ki mu je veljala več nego bogastvo, in se je zadovoljeval z njo.

Ben-Hur je naglo preletel z očmi točke sporeda. Na zadnje je došel do oglasa dirke. Čital je počasi. Vneti ljubitelji junaških zabav so bili lahko prepričani, da jih bo nedvomno zadovoljila Orestovska tekma, kakršne dotlej še niso bili videli v Antiohiji. Igro je priredilo mesto v počast konzulu. Sto tisoč sestercijev¹ in lovorjev venec je bil razpisan kot glavni dobitek. Za tem so sledile podrobnosti. Skupno je bilo šest tekmovalcev — s četverovprego; da bi bilo zanimanje še

¹ Sestercij je bil srebrnik vreden $\frac{1}{4}$ denarius. Izraz sestertium so rabili često tudi za 100 ali 1000 sestercjev.

večje, naj bi tekmovalci pričeli vsi hkrati dirkati. Vsaka četvorka je bila natanko opisana.

- I. Četvorka Korinčana Lizipa — dva serca, en kostanjevec in en vranec; Nastopili so lani v Aleksandriji, nato v Korintu, kjer so zmagali. Vodnik: Lizip; barva: žolta.
- II. Četvorka Mesale iz Rima — dva belca, dva vranca; zmagovalec pri circenzijskih igrah, uprizorjenih lani v Cirkusu Maksimu. Vodnik: Mesala; barve: škrlatna in zlata.
- III. Četvorka Atenca Kleanta — trije serci, en kostanjevec; zmagovalci lani pri Istmijskih igrah. Vodnik: Kleantes; barva: zelena.
- IV. Četvorka Bizantinca Diceja — dva vranca, en serec in en kostanjevec; zmagal lani v Bizantu. Vodnik: Dicej; barva: črna.
- V. Četvorka Sidonca Admeta — sami serci. Udeležil se je trikrat iger v Cezareji in trikrat zmagal. Vodnik: Admetus; barva: modra.
- VI. Četvorka Ilderima, šejka v puštinji. Sami kostanjevci; tekmujejo prvič. Vodnik: Ben-Hur, Jud; barva: bela.

„Ben-Hur, Jud — vodnik! Čemu to ime mesto Arija?“

Ben-Hur je uprl oči v Ilderima. Zdaj se mu je posvetilo, čemu je Arabec zakričal. Oba sta prišla do istega zaključka.

„Tu je vmes Mesalova roka!“

Enajsto poglavje

Ni se še dobro zvečerilo nad Antiohijo, ko se je spremenil Omfalus, ki je ležal nekako sredi mesta, v nemirni vrelec, iz katerega so drle na vse strani, a zlasti proti Nimfeju in proti vzhodu in zapadu skozi Herodovo kolonado struje množice, da bi počastile Bakha in Apolona.

Za tako veseljačenje si ne moremo misliti nič primernejšega, kakor so bile velike, s strehami obokane ulice, dobesedno na milje dolge marmornate veže, ki so

bile kar najsijajnejše izlikane in izglajene. Vse té so bili zgradili razuzdanemu mestu 'zapravljivi knezi, ki jim ni bilo žal razsipati denarja, samo da bi se ovekovečili. Nikjer ni bilo niti enega temnega kota; prepevanju, smejanju in vriskanju ni bilo konca. Vpitje je donelo kakor hrumeče vodovje skozi podzemске votline in se je mešalo z nepretrganimi odmevi.

Razne narodnosti, ki si jih mogel tu videti, niso bile za Antiohijo nič posebnega, dasi bi bile mogle tujca nedvomno živo zanimati. Veliko cesarstvo je imelo med mnogimi drugimi očitno tudi nalogo, pripraviti ljudstva do tega, da bi se kolikor mogoče mešala in bi se tujci zbliževali; potemtako so se odpravljali celi narodi na pot in so pohajali po mili volji po svetu s svojimi nošami, navadami, narečji in bogovi vred; in kjer jim je bilo drago, so se ustavljali, ustanavljali trgovine, gradili hiše in postavljali oltarje, kakor da bi bili doma.

Vendarle je bilo to noč v Antiohiji nekaj izrednega, kar ne bi bilo moglo ulti gledalčevi pozornosti. Skoraj vsakdo je imel na sebi barvasti znak tega ali onega izmed vodnikov, priglašanih za dirko naslednjega dne. Ta je imel ovratnico, drugi obesek, a često tudi trak ali pero. Najsi je bilo znamenje tako ali tako, pomenilo je samo, kateri stranki pripada njega nosilec; potemtako je razodeval zeleni znak prijatelja Atenca Kleanta, a črni Bizantinčevega pristaša. To so delali ljudje po navadi, ki je bila najbrž prav tako stara kakor Orestova dirka — navada, ki je mimogrede vredna, da jo preiskujemo kot zgodovinsko čudo, ker dokazuje, do kakšnih neokusnih skrajnosti so se često dali ljudje po svoji neumnosti zavesti.

Opazovalec na cesti bi bil ob tej priliki, če bi se bil zanimal za barve, kaj kmalu opazil, da je prevladovalo troje barv — zelena, bela in škrlatastozlata.

Toda krenimo zdaj s ceste v dvorec na otoku.

V dvorani so pravkar prižgali pet velikih svetilnikov. Družba je v glavnem ista, ki smo jo že omenili v zvezi s tem prostorom. Divan je poln spečih ljudi in njihove obleke, po mizah ropočejo trkljajoče se kocke. Toda večina družbe ne dela ničesar. Gostje postopajo po sobi, široko zevajo ali si preganjajo čas s tem, da

izmenjavajo lene, brezpomembne opazke. Bo li jutri lepo vreme? So li priprave za igre dovršene? Se li razlikujejo predpisi za cirkus v Antiohiji od pravil v Cirkusu Maksimu v Rimu? Resnično, mlade ljudi mori dolgočasje. Svoje težko delo so bili dovršili; tablice, če bi jih bil mogel človek sploh najti in pregledati, so jim bile popisane z opombami o stavah glede tekem vsake vrste: glede teka, metanja in boksanja, torej razen dirke glede vseh točk prireditve.

In čemu ne glede dirke?

Dobri čitatelj, zato ne, ker niso mogli najti nikogar, ki bi se bil upal staviti le en denar proti Mesali.

Saj so bile videti v dvorani zgolj njegove barve. Nihče ni mislil na njegov poraz.

„Nemogoče,“ so ugibali, „mar se ni dodobra izuril v tej borbi? Mar ga ni izprašal sam cesarski učitelj borbe? Mar niso njegovi konji zmagali pri circenzijski dirki v Cirkusu Maksimu? In potem — oh, da! Saj je Rimljan!“

V kotu bi bili mogli videti samega Mesalo, ležečega udobno na divanu. Okoli njega so sedeli ali stali laskavci in ga obsipali z vprašanji. Pogovor se je sukal kajpada le okoli enega predmeta.

Vstopila sta Druz in Cecilij.

„Oh!“ je vzkliknil mladi knez in se zgrudil na divan Mesali k nogam; „oh, tako mi Bakha, truden sem!“

„Odkod sta prišla?“ je vprašal Mesala.

„Po cesti od Omfala in še od bolj daleč — kdo ve, odkod? Tam so cele reke ljudstva; nikoli še ni bilo toliko ljudi v mestu. Pravijo, da bomo videli jutri ves svet v cirkusu.“

Mesala se je zaničljivo zasmejal.

„Bedaki! Tako mi! Ti ljudje še niso videli circenzijskih iger, ki jih prireja cesar. Toda Druz, kaj si ti videl posebnega?“

„Nič.“

„O — oh! pozabil si,“ je dejal Cecilij.

„Kaj?“ je vprašal Druz.

„Sprevod belih.“

„Čudovito!“ je vzkliknil Druz in je napol vstal; „srečali smo gručo belih, ki so nosili zastavo. Toda — ha, ha, ha!“

Malomarno se je zgrudil nazaj na divan.

„Okrutni Druz — čemu ne nadaljuješ,“ je dejal Mesala.

„Bili so le ipena pustinje, dragi Mesala, in izmeček iz Jakobovega templja v Jeruzalemu. Kaj naj bi počel z njimi?“

„Ne,“ je dejal Cecilij, „Druz se boji, da se mu ne bi smejal, ali jaz ne, dragi Mesala.“

„Govori tedaj ti.“

„No, ustavili smo tolpo in —“

„Ponudili jim stavo,“ je dodal Druz, vzevši tovarišu besedo z jezika. „In — ha, ha, ha! Iz vrste belih je stopil dečko, ki ni imel niti toliko kože na obrazu, da bi človek naredil iz nje vabo za krpa, in je — ha, ha, ha! pristal na to. Ponudil sem mu svojo tablico: ‚Za koga staviš?‘ sem vprašal. ‚Za Juda Ben-Hura,‘ je odvrnil oni. Nato jaz: ‚Koliko?‘ Odvrnil je: ‚En — en en — Oprosti mi Mesala, tako mi gromovnika Jupitra, od smeha ne morem več govoriti! Ha, ha, ha!“

Poslušalci so se pripognili naprej.

Mesala je pogledal Cecilija.

„En šekel¹,“ je rekel ta.

„En šekel! En šekel!“

Zaničljiv smeh je odjeknil na te besede po dvorani.

„In kaj je storil Druz?“ je vprašal Mesala.

Nov vzklik pri vratih je vprav v tem hipu zvabil goste, da so planili tjakaj; ker je hrup trajal dalje in je postajal vse glasnejši, je tudi Cecilij stopil k vratom ter še hitro dodal: „Naš plemeniti Druz, dragi Mesala, je vtaknil tablice pod plašč in je — izgubil šekel.“

„Beli! Beli!“

„Naj vstopi!“

„Semkajle, semkajle!“

„Taki in podobni klici so napolnili dvorano ter preglušili vse drugo. Igralci s kockami so nehali igrati;

¹ Judovski srebrnik ali zlatnik, 10 oz. 20 gerov, kakih 12 dinarjev.

speči gostje so se prebudili, si meli oči, zgrabili svoje tablice in planili na sredo dvorane kakor po navadi.

„Jaz nudim —“

„In jaz —“

„Jaz —“

Toplo sprejeti človek je bil ugleden Jud, sopotnik Ben-Hura, ko se je vozil z ladjo s Cipra. Vstopil je resno, mirno in oprezno. Obleka mu je bila brezmadežno bela; takšen mu je bil tudi turban. Smehlja se se je priklonil na pozdrave in se odzibal počasi proti srednji mizi. Ko je došel do nje, se je dostojanstveno zavil tesneje v plašč, sédel in pomignil z roko. Na prstu se mu je iskril dragulj — nemajhen povod, da je hipoma vse utihnilo.

„Rimljani — prežlahtni Rimljani — pozdravljam vas!“ je izpregovoril.

„Tiho, tako vam Jupitra! Kdo je?“ je vprašal Druz.

„Izraelski pes — z imenom Sanbalat — vojni dobavitelj; v Rimu stanuje in je silno bogat; obogatel je od pogodb za dobave, ki jih ni nikoli izvršil. Kljub temu plete oderuške mreže skrbneje nego pajk svojo pajčevino. Na noge — tako vam Venerinega pasa! Zgrabimo ga!“

Mesala je pri teh besedah vstal in se z Druzom vred pridružil gruči, ki se je gnetla okoli vojnega dobavitelja.

„Na cesti mi je prišlo na um“, je izpregovoril novi gost in potegnil izpod plašča tablice ter jih s pomenljivim trgovskim izrazom položil odprte na mizo, „da morajo biti v dvorcu zelo nejevoljni, ker neče nihče sprejeti stave za Mesalo. Kakor vam je znano, potrebujejo bogovi žrtev; zategadelj sem prišel semkaj. Mojo barvo vidite; preidimo na stvar. Določimo najprej razmerje, potem zneske. Koliko nudite?“

Ta predrznost je vidno osupnila poslušalce.

„Hitro!“ je vzkliknil. „Imam še opravka s konzalom.“

Izpodbuda je imela uspeh.

„Dve proti eni,“ je vzkliknilo več glasov.

„Kaj!“ je zaklical dobičkar začudeno. „Samo dve proti eni, dasi je vaš Rimljan!“

„Naj bo torej tri.“

„Tri, pravite — samo tri — dasi je moja stranka judovski pes! Stavite štiri.“

„Naj bo štiri,“ je dodal dečko, ki ga je posmeh zbodel.

„Pet — stavite pet,“ je vzkliknil naglo dobavitelj. Globoka tišina je zavladovala v družbi.

„Konzul — vaš in moj gospodar — me pričakuje.“ Odmor radi neodločnosti je že postal mnogim nadležen.

„Stavite pet — tako vam rimske časti, pet.“

„Naj bo pet,“ je odvrnil nekdo.

V družbi je veselo završalo — vse je oživel — prikazal se je sam Mesala.

„Naj bo pet,“ je dejal.

Sanbalat se je nasmehljaj in se pripravil, da bi pisal.

„Ako cesar jutri umre,“ je dejal, „Rim vendarle ne bo ob vse. Vsaj eden še živi, ki ima pogum, da sede na njegovo mesto. Stavite šest.“

„Naj bo šest,“ je odvrnil Mesala.

Zadonel je nov klic glasnejši od prvega.

„Naj bo šest,“ je ponovil Mesala. „Šest proti eni — razlika med Rimljanom in Judom. Zdaj ko si to razliko videl, lahko nadaljujemo, odrešitelj svinjine. Z zneškom na dan! Pri tej priči. Konzul bi mogel medtem poslati pote in jaz bi bil ob denar.“

Sanbalat je ostal hladan za njegov posmeh, pisal je in je ponudil listek Mesali.

„Čitaj, čitaj!“ so silili vsi.

In Mesala je čital:

„Op. — Dirka z vozovi. Mesala iz Rima stavi s Sanbalatom, tudi iz Rima, da bo premagal Juda Ben-Hura. Stava znaša dvajset talentov. Razmerje proti Sambalatu: šest proti eni.

Priča: Sanbalat.“

Nihče se ni oglasil, nihče zganil. Vsakdo je ostal na mestu, kjer je bil ob čitanju. Mesala je buljil v spisak, a tovarišem, ki so ga gledali, so se oči od strmenja razširile. Mesala je čutil njih pogled in je naglo premišljal. Ni še dolgo, ko je stal na istem mestu in se je na isti način bahal pred rojaki okoli sebe. Bržkone

se bodo spominjali tega. Če bi se branil podpisati, bi bilo konec njegovemu junaštvu. A podpisati ni mogel; saj ni imel sto talentov, niti petega dela te vsote ne. Mahoma se je povsem iztreznil; brez besedice je stal med njimi; barva mu je izginila z obraza. Naposled se je domislil nečesa odrešilnega.

„Ti Jud!“ je dejal, „kje pa imaš dvajset talentov? Pokaži jih.“

Sanbalatov izzivajoči smeh je postal očitnejši.

„Tukajle,“ je odvrnil in je ponudil Mesali listino.

„Čitaj, čitaj!“ je zašumelo okoli njega.

Mesala je čital ponovno:

Antiohija, dne 16.ega tamusa.

Prinašalec tega lista, Sanbalat iz Rima, ima pri meni na razpolago petdeset talentov cesarskega denarja.

Podpis: Simonides.“

„Petdeset talentov, petdeset talentov!“ je ponovila gruča osuplo.

Tedaj mu je priskočil na pomoč Druz.

„Tako mi Herkula!“ je vzkliknil, „listina laže in Jud je lažnivec. Kdo mimo cesarja ima na razpolago petdeset talentov? Proč s predrznim belcem!“

Vzklik je razodeval togoto in tovariši so ga razkačeno ponovili; toda Sanbalat je sedel mirno na svojem mestu in se je smejal tem žaljiveje, čim dlje je čakal. Naposled je izpregovoril Mesala:

„Tiho! Ena proti eni, rojaki moji — ena proti eni, iz ljubezni do našega starodavnega rimskega imena.“

Ta pravočasni korak mu je pridobil novega vpliva.

„Ti obrezani pes!“ je nadaljeval, obrnjen proti Sanbalatu; „dovolil sem ti šest proti eni, kajne?“

„Da,“ je odvrnil Jud mirno.

„Dobro, potemtakem prepusti meni, da določim znesek.“

„Naj bo, kakor želiš, s pogojem, da ne bo pre-majhen,“ je odvrnil Sanbalat.

„Piši torej pet namesto dvajset.“

„Imaš li toliko?“

„Tako mi roditeljice bogov, pokažem ti potrdila.“

„Ne, beseda takega rimskega junaka mora zadostovati. Povej samo še znesek — reci šest in napisal bom.“

„Napiši tako.“

Nato sta zamenjala listini.

Takoj nato se je Sanbalat dvignil, se ozrl okoli sebe in se zaničljivo namrgodil, namesto da bi se bil zasmel. Nihče ni poznal bolje od njega ljudi, ki je imel posla z njimi.

„Rimljani,“ je izpregovoril, „še eno stavo, če se upate! Pet talentov proti petim talentom, da bo beli zmagal. Pozivam vas vse skupaj.“

To jih je zopet presenetilo.

„Kaj!“ je zakričal glasneje. „Naj li porekó jutri v cirkusu, da je prišel izraelski pes v dvorano polno rimskih plemičev — ki je bila med njimi tudi Cezarjeva mladika — in je položil prednje pet talentov za stavo, pa se niso upali ponudbe sprejeti?“

Teh zbadljivih besed niso mogli prenesti.

„Naj bo, nesramnež!“ je dejal Druz, „napiši ponudbo in jo pusti na mizi. Če se jutri izkaže, da moreš v resnici tvegati toliko denarja, ti jaz, Druz, obetam, da bo tvoja ponudba sprejeta.“

Sanbalat je pisal, nakar je vstal ter dejal neomahljivo kakor vedno: „Glej, Druz, tukaj ostavljam ponudbo. Ko bo podpisana, mi jo pošlji, kadar te je volja, pred začetkom dirke. Najdeš me pri konzulu na sedežu iznad Porte Pompe. Mir s teboj; mir z vsemi.“

Priklonil se je in se odpravil, ne meneč se za porogljivi smeh, s katerim so ga spremljali, ko je izginil skozi vrata.

Ponoči se je razširila vest o velikanski stavi po mestnih ulicah in po vsem mestu; tudi Ben-Hur, ki je počival poleg svoje četvorke, je zvedel zanjo kakor tudi za to, da je Mesala stavil vse svoje premoženje.

Še nikoli ni spal tako dobro.

Dvanajsto poglavje

Antiohijski cirkus je ležal ob južnem bregu reke skoraj otoku nasproti in se ni v splošnem razlikoval v nobenem oziru od drugih takih zgradb.

Igre so smatrali v najčistejšem smislu besede za vladarjev dar javnosti; potemtakem je bil vstop v cir-

kus vsakomur prost. Čeprav je bila zgradba dovolj prostorna in razsežna, vendar je bilo ljudstvo ob tej priliki v skrbeh, da ne bi bilo prostora zanje. Zato so na dan otvoritve iger zavzeli ljudje že zarana ves prazni prostor v bližini, tako da je spominjalo njihovo začasno zatočišče na taborjenje vojske pred spopadom.

Opolnoči so odprli široke vhode. Množice so hru-mele v cirkus in zavzemale odkazane jim prostore, s katerih jih ne bi bila pregnala nobena sila, razen morda potres ali vojaške sulice. Noč so prespali ljudje navadno na klopih in tam so tudi zajtrkovali; in ko so se igre končale, so tičali še vedno strpljivo in radovedno na svojih mestih kakor ob pričetku.

Ljudje iz boljše družbe, ki so jim bili sedeži zagotovljeni, so se pričeli pomikati proti cirkusu okoli prve jutrne ure. Plemenitaši in veliki bogataši so se razlikovali od drugih po nosilnicah in po slovesno oblečenem spremstvu.

Okoli druge ure je bil pritok iz mesta podoben nepretrgani brezkončni reki.

Ko je kazalec javne solnčne ure na trdnjavi kazal vprav pol treh, je prikorakala z gore Sulpija legija v popolni bojni opremi s plapolajočimi zastavami; ko je izginil skrajni oddelek zadnje kohorte na mostu, je bila Antiobija dobesedno prazna. Ne trdimo, da bi bil mogel sprejeti cirkuški prostor vse prebivalstvo, vendarle se je vse mesto odpravilo v cirkus.

Velika množica je čakala ob rečnem obrežju, da bi videla konzula, ko bo dospel na državni ladji z otoka. Izkrecaje mogočnika in njegov sprejem po legiji je bil krasen vojaški prizor, bi je za kratek čas presegel celó zanimanje za cirkus.

Okoli tretje ure se je zbralo poslušalstvo — če smemo rabiti ta izraz; na zadnje je pozvala troblja ljudstvo k miru in pri tej priči je uprlo nad sto tisoč ljudi svoje oči proti zgradbi pri vzhodnem delu poslopja.

To se je namreč pričelo z nižjo stavbo, predeljeno po sredi z širokim obokanim hodnikom, ki se je imenoval *Porta Pompae*. Nad tem vhodom je sedel na vzvišenem, veličastno ozaljšanem stolu, z bojnimi znaki in legijskimi prapori okrašenem častnem mestu konzul. Na

obeh straneh vhoda je bila ta stavba razdeljena v staje, takozvane *carceres*, ki je imela vsaka izmed njih spredaj močna vrata, nasajena na stebre, okrašene s kipi. Nad temi prostori je bil napušč z nizko ograjo, a za tem so se dvigali postopoma sedeži, ki so jih zasedli številni razkošno opravljeni dostojanstveniki. Zgradba je bila široka kakor sam cirkus ter obdana na obeh straneh s stolpiči. S temi je hotel graditelj zgradbo okrasiti, a razen tega zavarovati škrlataste senčnice ali *velaria*, ki so se razprostirale med njimi, da so zasenčevale prostor, kar je bilo izredno prijetno, ko se je pričelo solnce dvigati.

Poznanje te gradbe bi moglo po naših mislih pomagati čitatelju, da se sedaj zadostno seznani z ureditvijo notranjih delov cirkusa. Predstavi naj si, da sedi na sedežu v bližini konzula in gleda proti zapadu, takó da mu je mogoče pregledati ves cirkus.

Na desni in levi vidi glavne vhode, ki so zelo široki in zaprti z vrati, ki jim tičijo tečaji v stolpičih.

Tik pod njim je arena — gladka, zelo obsežna ravnina, posuta z belim peskom. Tu se vršijo vse tekme razen dirke.

Če se ozre preko peščene arene še bolj proti zapadu, zagleda pred seboj marmornati podstavek s tremi nizkimi stožčastimi stebri iz sivega bogato izklesanega marmorja. Marsikatero oko se bo mudilo pri teh stebrih, preden bo minil dan, kajti tukaj je prvi cilj, ki pomeni pričetek in konec dirke. Za tem podstavkom je prehod in prostor za oltar, nato pa se pričinja deset do dvajset čevljev širok ter pet do šest čevljev visok zid, ki se razteza odtam točno dvesto vatlov ali en olimpijski stadij v dolžino.¹ Na skrajnem zapadnem koncu tega zida stoji drugi podstavek s stebri. Tu je drugi cilj.

Tekmovalci pričenejo dirkati na desni strani prvega cilja in imajo zid ves čas na levici. Začetno in končno mesto dirkanja leži potemtakem za areno vprav nasproti konzulu. Zato so si po pravici vsi gledalci želeli najbolj tega sedeža med vsemi drugimi v cirkusu.

¹ 184·184 m

Če izvoli sedaj čitatelj, ki sedi v mislih še vedno na konzulovem stolu iznad Porte Pompe, obrniti pogled od središča dirkališča, bo najprej obrnila nase njegovo pozornost zunanja meja dirkalne proge — to je raven, močan, petnajst do dvajset čevljev visok zid z ograjo na vrhu, kakršna je tudi nad karceri ali stajami na vzhodni strani. Ta zid je na treh mestih presekán z vhodi in izhodi, od katerih sta dva na severu, eden na zapadu; le-ta je bogato okrašen in se imenuje „vrata zmage“, ker se odpravljajo skozenj, ko se igre končajo, zmagovalci z ovenčanimi glavami in s številnim spremstvom slovesno na svojo zmagoslavno pot.

Na zapadni strani zapira ta zid dirkalno progo v obliki polkroga, nad katerim se dvigata dve veliki galeriji.

Takoj za ograjo vrhu zidu je prvi sedež, kjer se pričnejo vrste klopi, tako da stojijo druga iznad druge. Potemtakem ima gledalec tukaj izredno krasen pogled na ogromni prostor, natrpan z razgretimi in žarečimi glavami in vsakovrstnimi pisanimi oblekami.

Preprosto ljudstvo zavzema prostor na zapadni strani od tam dalje, kjer se konča razprostrta platnena streha. Ta senčnica je po vsem videzu namenjena samo udobnosti boljših slojev.

Gledalec, ki ima takó pred očmi vso notranjščino cirkusa, ko zadonijo troblje, naj si predstavi v mislih množice, ki sedijo na svojih mestih in pogreznjene v molk pričakujejo negibno in z napeto pozornostjo začetka.

Vzhodno od Porte Pompe zadonijo ubrani glasovi pevcev in godal. Obenem prikoraka na čelu spreveda zbor, s čimer se prične zabava; za zborom stopajo voditelj iger in ugledni meščani, prireditelji zabave, v krasnih nošah in z venci na glavah; za njimi se vrstijo kipi bogov, ki jih bodisi nosijo na podstavkih ali jih vozijo na velikih, krasno ozaljšanih četverokolesnih vozovih; za temi prihajajo borci vsak v prav taki obleki, v kakršni želi tekati, metati se, skakati, boksati se ali dirkati z vozom.

Sprevod stopa počasi preko arene in se razvije v krogu po dirkališču. Prizor je krasen in učinkujoč. Glasno vzklikanje se razlega pred sprevedom, kakor se

dviga in kipi voda pred plovečim čolnom. Četudi nemi bogovi ne dajo od sebe nikakega znaka, da znajo ceniti slovesni sprejem, se voditelj iger in spremljevalci nikakor ne vzdržujejo tega.

Sprejem borcev je še hrupnejši, ker ni v vsej množici niti enega človeka, ki ne bi bil česa stavil, pa najsi le neznatnega beliča. Ko se pomikajo posamezni borci naprej, opazi človek kmalu, kako odlikujejo gledalci svoje izvoljence; tu se čujejo iz splošnega hrupa bodisi posamezna imena borcev, ali pa z balkona bogato posipljejo z venci in s cvetjem svoje miljence.

Če je morda mučilo tega ali onega sporno vprašanje, katera igra je ljudstvu najpriljubljenejša, mu je to vprašanje sedaj hipoma rešeno. Sijaju voz in izredni lepoti konj se pridružuje osebnost voznikov, ki izpopolnjuje čar veličastnega prizora. Njihove tunike, kratke, brez rokavov in iz najfinejših volnenih tkanin, imajo barve, ki so jim bile v naprej določene. Vsakega izmed njih, razen Ben-Hura, spremlja konjik. Ben-Hur je iz tega ali drugega razloga — morda iz nezaupnosti — rajši vozil sam; takisto so imeli vsi razen njega čelade na glavah. Ko so prihajali bliže, so gledalci vstajali s klopi; vzklikanje je postajalo vse glasnejše in ostro poslušalčevo uho je moglo razločiti vmes rezko vreščanje žená in otrok; hkratu so leteli z balkona vse bolj na gosto šopi rož kakor ploha, zadevali voznike in jim padali v pletenjače, da so jih malone napolnili do vrha.

Celó konji so bili deležni navdušenega pozdravljanja in težko bi bilo reči, da so se manj od svojih gospodarjev zavedali časti, ki so jo prejemale.

Kaj kmalu je bilo opaziti, da so nekateri vozniki, kakor tudi posamezniki izmed drugih tekmovalcev, gledalcem bolj po srcu od drugih; nato bi bil človek lahko opazil, da ima skoraj vsakdo od sedečih, tako ženske in otroci kakor tudi moški, kak barvast znak, najčešče trak na prsih ali v laseh; ta zelenega, drugi rumenega, tretji modrega; toda če bi bil kdo pazno pregledal velike množice, bi bil sprevidel, da prevladujeta bela in škrlatasta barva.

Če bi se dandanes vršila prireditve, kakršna je bila ta, ko so zlasti tolikanj stavili na izid dirke, bi

odločevala za naklonjenost pri presojanju nedvomno kakovost ali izurjenost konj; toda tedaj je bila pri presojanju merodajna narodnost tekmovalca. Če so Bizantincu ali Sidoncu morda malo ploskali, je bilo tako zaradi tega, ker so bili njihovi rojaki redko zastopani na klopeh. Grki po svoji strani, dasi zelo številni, so bili razdvojeni na Korinčane in Atence, zato je bilo videti na klopeh le malo zelenega in rumenega. Z Mesalovim škrlatom in z zlatom bi se godilo kaj malo bolje, če se ne bi bili Antiohijci kot prislovično znani laskavci pridružili Rimljanom in ne bi bili sprejeli barv svojih ljubljencev za svoje. Preostali so le še domačini ali Sirijci, Judje in Arabci. Ti so iz zaupanja v žlahtno kri šejkove četvorke in pijani od slepega sovraštva do Rimljanov, ki bi jih bili rajši ko vsakega drugega videli poražene in ponižane, poveličevali belo barvo in so kot nedvomno najštevilnejši izmed vseh delali največ hrupa.

Razburjenost je naraščala, čim dalje se je pomikal obhod vozačev; pri drugem cilju, kjer je zlasti na galerijah prevladovala bela barva, je ljudstvo pometalo že vse cvetje na tekmece in je napolnilo ozračje z oglušljivim vzklikanjem.

„Mesala! Mesala!“

„Ben-Hur! Ben-Hur!“

Tako so kričali gledalci vsevprek.

Ko se je sprevod končal, so sedli razdvojeni kričachi na svoja mesta in so se pričeli razgovarjati.

„Ej, tako mi Bakha! kaj ni lep?“ je vzkliknila ženska, ki so ji plahutajoči trakovi v lasih izdajali rimljansko kri.

„In kako krasen voz ima!“ je odvrnila soseda iz istega nagiba. „Ves je iz zlata in slonove kosti. Jupiter mu dodéli zmago!“

Opazke na klopi za njima so bile povsem drugačne.

„Sto šekelov za Juda!“

Glas je bil visok in rezek.

„Ej, ne prenašli se,“ mu je zašepetal preudarnejši prijatelj. „Jakobovi otroci niso posebno spretni za zabave poganov, ki so le prečesto prekleto v Gospodovih očeh.“

„Res, toda ali si že videl kdaj bolj hladnokrvnega in bolj samozavestnega človeka? Pa kakšno roko ima!“

„In kakšne konje!“ je dodal tretji.

„A razen tega pozna bajé,“ je omenil četrti, „vse rimljanske zvijače.“

Neka ženska je dovršila slavospev:

„Da, pa tudi lepši je od Rimljana.“

Osrčeno je zakričal navdušeni Jud nanovo: „Sto šekelov za Juda!“

„Bedak!“ ga je zavrnil Antiohijec iz prilično odmaknjene klopi na balkonu. „Ali ne veš, da je za Mesalo stavljenih proti Judu petdeset talentov — šest proti eni? Spravi svoje šekele, da ne vstane Abraham iz groba in te ne zgrabi.“

„Ha, ha! ti antiohijski osel! Utihni že s svojim riganjem. Mar ne veš, da je stavil Mesala sam zase.“

Takó mu jo je zabrusil nazaj.

Takó in slično so se prerekali in kajpada ne posebno vljudno.

Ko se je sprevod napósled končal ter se vrnil nazaj skozi Porto Pompe, je bil Ben-Hur prepričan, da mu bo molitev uslišana.

Oči Vzhoda so bile uprte v njegovo borbo z Mesalo.

Trinajsto poglavje

Nekako ob treh, da govorimo po sedánje, je bil ves spored razen dirke končan. Preudarni voditelj iger je upošteval, da je treba ljudem oddiha, zato je izbral ta čas za odmor. Pri tej priči so se odprli vhodi pri sedežih ali vomitoria in vsakdo, kdor je le mogel, je hitel v slopóvno dvorano zunaj cirkusa, kjer so se bili namestili prodajalci z jedačo in pijačo. Gledalci, ki so ostali na sedežih, so zehali, se razgovarjali, kramljali in pregledovali svoje tablice. Pozabivši vse druge razlike, so se razdelili zdaj v dva razreda — v dobitnike, ki so bili srečni, in v izgubitelje, ki so godrnjali in se prepirali.

Zdaj se je pojavila v cirkusu tretja vrsta ljudi, meščani, ki so želeli gledati samo dirko z vozovi. Izkoristili so ta odmor, da so prišli v cirkus ter se odpra-

vili na naročena mesta. Menili so, da bodo tako zbudili najmanj pozornosti in bodo najmanj motili ljudi. Med njimi so bili tudi Simonides in njegova družba, ki so imeli sedeže blizu glavnega vhoda na severni strani konzulu nasproti.

Štirje korenjaški hlapci so nesli v naslanjaču trgovca v stransko ladjo, kar je zbudilo silno radovednost. Zdajci je nekdo izrekel njegovo ime. Sosedje so ga čuli in ga izročili naprej, da je šlo od klopi do klopi proti zapadu. Gledalci so se vzpenjali na klopi, da bi videli človeka, o katerem se je splošno govorilo in o katerem so krožile dobre in slabe govorice, kakršnih dotlej še ni bil nihče slišal in poznal.

Tudi Ilderima so spoznali in ga toplo pozdravljali; nihče pa ni poznal Baltazarja in dveh žensk, ki sta stopali v tenčicah tik za njim.

Ljudstvo je spoštljivo napravilo družbi pot in pazniki so odkazali prišlecem sedeže pri ograji v primerni razdalji, da so se lahko med seboj razgovarjali in so imeli pred očmi vso areno. Radi udobnosti so sedeli na blazinah in so imeli pručice pod nogami.

Novi ženski sta bili Iras in Estera.

Ko sta sedli, je pogledala zadnja plaho po cirkusu in si potegnila tenčico tesneje na lica; a Egipčanka si je spustila tenčico na pleča in je pokazala obraz. Ozirala se je po cirkusu, kakor da se ne bi zavedala, da jo opazujejo. Takó se navadno vede le ženska, ki je bila mnogo in dolgo v družbi.

Novi gostje so najprej na splošno pregledovali veliko pozorišče. Pričeli so pri konzulu in njegovih spremljevalcih. Vprav v tem trenutku je prihitelo več cirkuskih slug in je pričelo pred stebri prvega cilja napenjati preko arene od balkona do balkona pobeljeno vrv.

Skoraj istočasno je stopilo skozi Porto Pompe šest mož. Razpostavili so se posamič pred vsako zasedeno stajo; tedaj je nastal na vseh straneh dolgotrajen hrup.

„Glejte, glejte! Zeleni gre k številki štiri na desni strani; tam je torej Atenec.“

„In Mesala — da, ta je na številki dve.“

„Korinčan —“

„Paziti na belega! Glejte, na drugo stran gre; zdaj se je ustavil; to je številka ena — številka ena na levi.“

„Ne, tam se je ustavil črni, a beli na številki dve.“

„Tako je.“

Stražniki so bili kajpada oblečeni v tunike iste barve kakor tekmujoči vozniki; ko so se razvrstili na svoja mesta, je vsakdo lahko vedel, v kateri postojanki čaka v tem trenutku njegov miljenec.

„Ali si že videla Mesalo?“ je vprašala Egipčanka Estero.

Judinja je zanikala in se zdrznila, kajti četudi Mesala morda ni bil neprijatelj njenega očeta, je bil gotovo Ben-Hurov sovražnik.

„Lep je ko Apolon.“

Ko je Iras to govorila, so se ji iskriale velike oči in pahljala je krepko s pahljačo, posuto z biseri. Estera jo je gledala in si mislila: „Je li v resnici tolikanj lepši od Ben-Hura?“ Prihodnji trenotek je slišala Ilderima, ki je dejal njenemu očetu: „Da, njegova postojanka je na številki dve na levi strani Porte Pompe.“ Ker je menila, da govori o Ben-Huru, je obrnila oči v ono smer. Ošinila je le z bežnim pogledom z zelenjem prepleteno vnanjščino vrat, si potegnila tenčico zopet tesno na obraz in odmolila kratko molitvico.

Zdajci je pristopil k družbi Sanbalat.

„Pravkar prihajam od njihovih postojank, šejk,“ je izpregovoril in se dostojno priklonil Ilderimu. Ta si je pričel gladiti brado, a oči so se mu iskriale od žive radovednosti. „Konji so v izbornem stanju.“

Ilderim je odvrnil preprosto: „Če bomo premagani, bi želel, da bi bili od koga drugega, ne od Mesale.“

Obrnivši se k Simonidu, je pokazal Sanbalat tablico in je rekel: „Tudi tebi prinašam nekaj zanimivega. Poročal sem ti že, kakor se nedvomno spominjaš, o stavi, ki sem jo sinoči sklenil z Mesalo, in omenil sem ti tudi, da sem mu ponudil še eno, na katero bi mi moral odgovoriti pismeno do pričetka današnje dirke. Tukaj je.“

Simonides je vzel v roke tablico in je skrbno čital poročilo.

„Da,“ je dejal, „njihov odposlanec me je prišel vprašat, ali imaš toliko denarja na razpolago. Dobro spravi tablico. Ako jo izgubiš, veš, kam se ti je obrniti; če dobiš“ — obraz se mu je zresnil — „če dobiš — oh, prijatelj, pazi dobro! Pazi, da ti podpisani ne uidejo; primi jih za zadnji šekel. Tudi oni bi storili tako.“

„Zanesi se name,“ je odvrnil dobavitelj.

„Ali ne bi hotel prisesti?“ je vprašal Simonides.

„Zelo si dober,“ je odvrnil ta; „toda če ostavim konzula, se bodo rimski mladiči preveč šopirili. Mir s teboj; mir z vsemi.“

Zdajci je bilo konec odmora.

Trobentači so dali s trobljo znak, na kar so odsotni planili na svoja mesta. Istočasno se je prikazalo v areni nekaj rediteljev. Splezali so na zid v sredini, odšli k podstavku blizu drugega cilja na zapadnem koncu in so postavili nanj sedem lesenih krogel; nato so se vrnili k prvemu cilju in postavili na podstavek sedem drugih lesenih podob, predstavljajočih delfine.

„Kaj bodo počeli s krogli in ribami, šejk?“ je vprašal Baltazar.

Mar nisi bil še nikoli pri dirki?“

„Še nikoli ne; in skoraj ne vem, čemu sem prav za prav tu.“

„No, postavili so jih zaradi štetja. Vsakikrat, ko bodo predirjali krogotek, bodo odstranili eno kroglo in eno ribo, kakor boš videl.“

Zdaj so bile priprave dovršene; v tem hipu se je dvignil poleg voditelja iger trobentač v sijajni obleki, pričakujoč njegovega znaka, da bi naznanil s trobljo pričetek dirke. Kakor bi pihnil, se je polegel v množici hrup in je utihnil šumni razgovor. Vsi obrazi, tako v bližini, kakor v izginjajoči oddaljenosti so se obrnili proti vzhodu; vse oči so se uprle v vrata šesterih staj, za katerimi so bili tekmovalci.

Nenavadna rdečica na Simonidovem obrazu je pričala, da je tudi njega prevzela splošna razburjenost. Ilderim si je naglo in divje pulil brado.

„Pazi sedaj na Rimljana,“ je dejala lepa Egipčanka Esteri, ki je pa ni slišala, kajti pod gosto tenčico je njeno utripajoče srce pričakovalo Ben-Hura.

Zgradba s stajami, da opomnimo še to, je imela obliko krožnega odseka, ki je bil na desni strani umaknjen, tako da je bilo središče pomaknjeno naprej, in sicer proti sredini dirkališča na startni strani prvega cilja. Potemtakem je bila vsaka staja enako oddaljena od omenjene pobeljene vrvi, ki je naznačevala startno črto. Troblja je zadonela kratko in ostro; tedaj je skočilo izza stebrov cilja šestero mož, za vsakega voznika po eden, ki naj bi pomagali, če bi ta ali ona četvorka delala neprimliko.

Nanovo je zadonela troblja, a hkrati so vratarji odprli staje.

Najprej so se pojavili na konjih spremljevalci voznikov, pet po številu, kajti Ben-Hur je bil odklonil spremstvo. Spustili so pobeljeno vrv, da bi jezdecim mogli preko in so jo nato zopet dvignili. Imeli so lepe konje, vendarle so se gledalci kaj malo brigali, ko so odjezdili, kajti ves čas se je čulo iz staj topotanje iskrih konj in glasovi ne manj nestrpnih vodnikov, tako da ni mogel nihče niti za trenotek odvrniti pogleda od vrat, ki so bila na stežaj odprta.

Ko so vrv ponovno napeli, so vratarji pričeli klicati voznike po imenu; zdajci so stražniki na balkonu pričeli mahati z rokami in kričati iz vsega grla: „Sédite, sédite!“

Toda je li mogoče z žvižgom preglasiti vihar? Četvorke so planile iz staj kakor izstreljeni naboji šestih topov; neizmerna množica je nezadržljivo planila, kot da bi bila elektrizirana, skočila je na klopi in napolnila cirkus in ozračje nad njim z gromovitim vpitjem in vriskom. Napočil je trenotek, ki so ga vsi tako nestrpnostno čakali! Napočil je trenotek največjega zanimanja, kateri jim je bil že od napovedi iger predmet neprestanih razgovorov in sanj!

„Prišel je — tamkajle — glej!“ je zavpila Iras in je pokazala proti Mesali.

„Vidim, vidim,“ je odvrnila Estera in se ozrla proti Ben-Huru.

Tenčica ji je padla z obraza; ta hip je postala mala Judinja pogumna. Postalo ji je jasno, kakšno veselje mora biti v junaškem činu, ki ga izvrši človek

pred očmi neštete množice. Posihmal je razumela, čemu prezirajo junaški duhovi v takih hipih iz vneme do končnega uspeha smrt ali čemu jim ta niti na misel ne prihaja.

Zdaj so mogli videti gledalci tekmovalce skoraj iz slednjega kotička v cirkusu; vendar se dirka še ni pričela; tekmeči so morali prej še srečno zdrdrati preko pobeljene vrvi.

Vrv so napeli zato, da bi pričeli vsi hkrati startati. Če bi jim bila vrv pod nogami, se je bilo bati, da bi se ljudje ali konji vanjo zapletli; po drugi strani pa je bil tekmovalec, če bi se preboječe bližal vrvi, v nevarnosti, da bi ga drugi prehiteli že na početku igre; vsekakor bi bilo to pomenilo izgubo velike prednosti, ki je bila tekmovalcem vedno pred očmi — namreč izgubo mesta ob sredini zidu na notranji strani proge.

Gledalcem je bila dobro znana ta preizkušnja, njene nevarnosti in posledice, in če je stari Nestor pravilno mislil, ko se je izrazil, izročivši sinu vajete v roke —

„ne sila, spretnost vence zmage žanje,
modrosti gre pred naglico priznanje“ —

so imeli pač vsi gledalci na klopeh dovolj vzroka verjeti, da se mora že zdaj pokazati, čigava bo končna zmaga. Potemtakem so upravičeno z zadrževanim dihom pričakovali zanimivega prvega uspeha.

Arena je tonila v slepeči solnčni luči; vendarle je upiral vsak vodnik oči predvsem v vrv in nato proti zaželeni notranji strani proge. Ko so se tako, hlepeč priti vsi na isto mesto, tekmeči divje drevili, se je zdelo, da se bodo neizogibno trčili; a ne samo to: kaj če bi voditelj iger, nezadovoljen s startanjem zadnji hip zadržal znak za spustitev vrvi ali če bi ga ne dal pravočasno?

Arena je bila približno dvestopetdeset čevljev široka. Bistro oko, čvrsta roka, in zanesljiva preudarnost je bila tu brezpogojno potrebna. Če bi se bil voznik tedaj ozrl stran! Ali če bi bil v duhu zablodil kam drugam! Ali če bi bil izpustil vajete! Pa kakšno privlačnost je imela tisočglava množica na razsežnem balkonu! Če bi se bil ozrl vodnik le enkrat — samo enkrat — iz naravnega nagona radovednosti ali slavohlepnosti kvišku, bi ga bila mogla hipoma prehiteti zlohotna uso-

da; in če bi mu povzročilo poraz prijateljstvo ali ljubezen, bi bilo to zanj prav tako usodno, kakor če bi ga bila povzročila radovednost.

Zadnji božanski pojav, ki izpopolnjuje lepoto, je navdušenost. Če se strinjamo s tem stavkom, tedaj ima naša doba, ki je tako topa v zabavah in tako brezdušna v športu, komaj kaj takega, kar bi se dalo primerjati s prizorom, ki so ga nudili naši tekmovalci. Čitatelj naj si poskuša to predstaviti; pogleda naj najprej v areno, kjer bo videl sijajni okvir, obzidje iz temnosivega granita; na tem krasnem prostoru naj si ogleda vozove z lahkimi kolesi, ljubke in okrašene po vsej pleskarski in strugarski umetnosti — med njimi Mesalov voz iz zlata in slonove kosti; ogleda naj si voznike, ki stojijo kakor kipi, ne menceč se za odskakovanje vozov, z golimi, zaradi čestega kopanja svežimi in rdečkasto se blestečimi udi, in držijo v desnicah ostne, ki je že sama misel na njih namen mučna, a v levicah skrbno urejene in precej visoko dvignjene vajete, da ne bi ovirali z njimi konj — vajete, ki so krepko privezani za sprednji del ojesa; pogleda naj četvorke izbrane lepote in brzine; pogleda naj, kako krasno se krečejo in se nič manj od svojih vodnikov ne zavedajo pomembnega položaja ter vsega, kar oni v tem hipu od njih upajo in pričakujejo; njihove dvignjene glave, drhteče nozdrvi, deloma odprte, deloma zaprte, drobne noge, ki komaj puščajo sledove stopinj v pesku — noge, ki so sicer tenke, a bijejo vendar krepko kakor kladivo. Slednja mišica okroglastega lepega telesa je polna sijaja in življenja, zato primerjamo po pravici vse znatne moči s konjsko silo. Naposled naj si čitatelj, da bo slika popolnejša, poleg voza, vodnikov in konj predstavi še njih sence, leteče z njimi po dirkališču; in čim jasneje si bo to predstavil, tem bolj zadovoljen in vesel bo z onimi vred, ki jim je bila dirka pomemben dogodek in ne zgolj moten privid. Vsaka doba ima dovolj žalostnih trenutkov; ne daj Bog, da ne bi imela tudi radostnih!

Tekmec, ki se je pognal po najkrajši poti proti zidu, ni smel več nazaj, kajti to bi pomenilo, da odstopa od dirke. In kdo bi se bil upal nazaj? Pameten človek ne spreminja načrta, ki ga je že napol izvršil; vpitje z

balkona se ni dalo več razumeti in razločiti: hrup je enako vplival na vse vodnike.

Četvorke so se hkrati bližale vrvi. Zdaj je troben-tač poleg voditelja mogočno zatrobil. Toda komaj dvaj-set čevljev naokoli so ga slišali. Ali ko so presojevalci zagledali njegovo kretnjo, so nemudoma spustili vrv. In to niti trenotek prezgodaj, kajti čim je padla vrv na tla, že je stopilo nanjo kopito Mesalovega konja. Ne-ustrašeno je dvignil Rimljan dolgi bič, spustil vajete, se pripognil naprej in med zmagoslavnim vriskom dose-gel zid.

„Jupiter je z nami! Jupiter je z nami!“ so kričali Rimljani, pijani od veselja.

Ko je Mesala z vozom zakrenil, je zadela levja glava njegovega osnika Atenčevega desnega priprežnika v sprednjo nogo ter sunila žival proti jarmovcu. Konja sta omahnila, odskakovala sem ter tja in izgubila smer. Paznikom se je vsaj deloma uresničila želja. Tisoči so s strahom zadrževali sapo; le zgoraj, kjer je sedel konzul, se je čulo glasno vzklikanje.

„Jupiter je z nami!“ je kričal Druz brezumno.

„Zmaga je njegova! Jupiter je z nami!“ so mu pritrjevali tovariši, ko so videli, da se drevi Mesala naprej.

Sanbalat se je s tablico v roki obrnil proti njim; tresk spodaj mu je zaprl usta in ni si mogel kaj, da se ne bi ozrl na dirkališče.

Ko je Mesala oddirjal naprej, je bil Korinčan edini borec na Atenčevi desnici; ta je poskušal zakreniti s po-trtim vozom proti njemu; nesreča pa je hotela, da je zadelo kolo Bizantinca, ki mu je bil najbližji na levisi, zadnji del njegovega voza in mu strlo kolesa. Tresknilo je, razlegnil se je glas besnosti in strahu in nesrečni Kleantes je padel pod kopita lastnih konj; bil je strašen prizor in Estera si je spričo njega zakrila oči.

Toda še se je drevil Korinčan, še se je gnal Bi-zantinec, še je vihral naprej Sidonec!

Sanbalat se je ozrl za Ben-Hurom in se obrnil na-novo proti Druzu in njegovim tovarišem.

„Sto sestercev za Juda!“ je zakričal.

„Sprejeto!“ je odvrnil Druz.

„Še sto za Juda!“ je vzkliknil Sanbalat.

Zdelo se je, da ga nihče ne čuje. Še enkrat je vzkliknil; toda prizor spodaj je bil preveč napet in Rimljani so preveč navdušeno kričali: „Mesala, Mesala! Jupiter je z nami!“

Ko se je Judinja osmelila znova ozreti se na mesto nesreče, si je gruča delavcev prizadevala odstraniti kone in polomljeni voz, a drugi so dvigali povoženega voznika. In z vseh klopi, kjer je sedel kak Grk, se je čulo rotenje in klici po maščevanju. Zdajci je deklica povabila roke; Ben-Hur je pridiral nepoškodovan in čil Rimljanu ob bok. Za njim so se podili Sidonec, Korinčan in Bizantincec tesno drug ob drugem.

Dirka se je nadaljevala; tekmovalci so se gnali z dušo in telesom; več deset tisoč gledalcev se je sklanjalo nad njimi.

Štirinajsto poglavje

Ben-Hur je bil sprva, ko so se pogajali za mesta, kakor smo videli, na skrajni levisi šestorice. V prvem trenutku ga je sijaj v areni napol oslepil kakor druge; toda kmalu se mu je posrečilo, da je pregledal protivnike in uganil njihove nakane. S prodornim pogledom je ošinil Mesalo, ki mu je bil več nego protivnik. Kakor vedno sta se odražala z njega hladni ponos, ki mu je značilno krasil krasni patricijski obraz, ter mrzla in ponosna italijaska lepota, ki jo je čelada še povečavala; še več — četudi je bila morda le umišljena ljubosumnost ali rumenkasta senca vzrok potezam, ki so v tem hipu prevlekle Mesali obraz — je menil Izraelec, da je duša tega človeka, najsi jo je mogel videti le nejasno in kakor skozi steklo: okrutna, lokava, predrzna in ne toliko razburjena, kolikor odločna — duša, ki jo oklepata napeta budnost in osorna odločnost.

V kratkem času, ki ga je moral posvetiti Ben-Hur svoji četvorki, se mu je očitno v enaki meri okrepila odločnost. Za vsako ceno, na vsak način mora ponižati svojega sovražnika! Nagrade, prijatelji, stave in čast — vse, kar more prevevati ob dirki borec misli, je bilo spričo tega njegovega premišljenega namena prazen dim. Niti misel, da je v smrtni nevarnosti, ga ne bi bila mogla

zadrževati. Vendar to ni bila strast; to ni bilo valovanje razgrete krvi iz srca v možgane in nazaj; tudi ni čutil nagiba, da bi se priporočal Fortuni: saj ni veroval v Fortuno; niti od daleč ne. Napravil si je načrt in se je lotil svoje naloge poln zaupanja vase, pozorno in spretno, kakor še nikoli ne. Zdelo se mu je, da žari ozračje okoli njega v prenovljenem sijaju in popolni prosojnosti.

Ni še prevozil niti polovice poti v areni, in že je sprevidel, da bo Mesala, če bo pravočasno padla vrv in če se ne bo v koga zadel, dosegel zid. Da vrv ne bi padla, o tem je kaj kmalu nehal dvomiti; nadalje ga je obšla nenadoma kakor blisk misel: kaj če Mesala ve, da bo padla vrv šele v zadnjem trenutku (sporazumno z voditeljem iger pred pričetkom dirke bi se bilo moglo kaj takega povsem lahko doseči). Nekaj mu je govorilo, da po pristni rimljanski navadi javni rimski uradnik nedvomno pomaga svojemu sorojaku, zlasti, ako je ta priljubljen pri ljudstvu in mu je potemtakem tolikanj do igre. Na noben drug način si ni mogel razlagati, čemu je gnal Mesala svojo četvorko tako samozavestno v hipu, ko so njegovi sotekmovalci previdno zadrževali svoje konje pred zapreko — na noben drug način, razen če bi bil zblaznel.

Spoznati nujno potrebo je eno, ravnati se po njej, drugo. Ben-Hur je za zdaj prepustil zid drugemu!

Vrv je padla in vse četvorke razen njegove so planile na dirkalno progo; pognalo jih je vpitje ter biči. Ben-Hur je krenil na desno in je predirjal s svojimi jadrnimi Arabci sledove svojih protivnikov v takem kotu, da je izgubil čim manj časa in je došel čim hitreje naprej. Ko so se gledalci še zgražali nad Atenčevo nezgodo in so poskušali Sidonec, Bizantinec in Korinčan z vso spretnostjo, da bi se izognili in se ne bi zaleteli v razbiti voz, jo je zavil Ben-Hur naglo okoli pozorišča nesreče in je bil kmalu poleg Mesale, le da je bil ob njem na zunanji strani proge.

Bistrim očem na klopih ni ušla čudovita spretnost, ki jo je pokazal, ko je brez vidne izgube časa zdirjal s skrajne levice na desno stran. Cirkus se je tresel in je odmeval od dolgotrajnega ploskanja. Estera je od ve-

selega presenečenja sklenila roke. Sanbalat je s smehom drugič ponudil sto sestercev, ne da bi jih bil kdo sprejel. Zdaj so pričeli Rimljani zdvajati nad Mesalo, češ: kaj, če je naletel na sebi enakega, če še ne na boljšega od sebe, ki je pa vihu tega še Izraelec!

Tako sta dirjala le malo oddaljena drug ob drugem in sta se bližala drugemu cilju.

Podstavek s tremi stebri ondi, viden z zapadne strani, je bil kamnit zid v obliki polkroga, ki se je raztezal vzporedno z dirkalno progo in nasproti stoječim balkonom. Spreten okret na tem mestu so smatrali v vsakem oziru za najtehtnejši dokaz voznikove sposobnosti; vprav tu je doživel Orestes usodni udarec in poraz. Gledalci so nehoté razodevali, kako pozorno spremljajo dirko, kajti v cirkusu je nastala taka tišina, da se je prvič izza početka dirke razločno čulo drdranje in ropotanje voz za napenjajočimi se konji. Zdaj je Mesala očitvidno opazil Ben-Hura in ga spoznal; pri tej priči je udarila na dan nenavadna rimljanska predrznost.

„Dol Eros, živel Mars!“ je zakričal in švrknil izurjeno z bičem. „Dol Eros, živel Mars!“ je ponovil in ošlenil tako krepko zveste Ben-Hurove „Arabce“, da takega udarca pač še niso bili občutili.

Udarec so opazili na vseh straneh in v cirkusu je zavladala splošna osuplost. Molk je postal še tišji; na klopeh konzulu za hrbtom je celó najdrznejši pridrževal sapo ter pričakoval, kaj bo iz tega. Toda vse je trajalo le trenotek; potem se je razleglo z balkona neprisiljeno, ogorčeno, gromovito vpitje ljudstva.

Četvorka je preplašeno planila naprej.

Še nikoli se ni bila dotaknila teh konj roka drugače kakor iz ljubezni; saj so jih tako negovali, in ko so rasli, so bili zaradi svoje zaupnosti ljudem samim krasen zgled te lastnosti. Kako naj ne bi nežne živali odskočile kakor v smrtnem strahu spričo takega grdega ravnanja.

Vsi konji so skočili hkratu naprej, kakor da bi jih bila pognala ista sila, in voz je švignil za njimi. Vsako izkustvo je človeku v prid, o tem bi bilo odveč razpravljati. Kje je dobil Ben-Bur veliko in močno roko, ki jo je zdaj tako izvrstno rabil? Kje drugje kakor pri

veslih, ki je z njimi tako dolgo oral morje? In kaj mu je bil ta poskok voza v primeri z vrtoglaviim plesom, v katerem se je nekoč pred davnim časom zibajoča se ladja vdajala navalu hrumečih valov, pijanih od moči? Mirno je stal na svojem mestu in je dal četvorki svo-boden polet; klical je z laskavimi glasovi konje in jih poskušal okreniti okoli nevarnega ovinka. Ni se še do-dobra plegla mrzlična razburjenost ljudstva, že je bil zopet gospodar četvorke. Ne samo to: v bližini prvega cilja je bil ponovno vštric Mesale, tako da je žel sim-patije in občudovanje vseh nerimljanov. To čuvstvo se je tako jasno razodevalo in se takó uveljavljalo, da je Mesala kljub svoji predrznosti sprevidel, da ne kaže tega podcenjevati.

Ko sta vozova drdrala okoli cilja, je Estera hipno ujela z očmi Ben-Hurovo lice, ki je bilo lahno blede in malo bolj dvignjeno nego po navadi, sicer pa mirno, skoraj blago.

Zdajci se je povzpел na podstavek na zapadnem koncu srednjega zidu stražnik in je odstranil eno lesenih krogel. Istočasno so odstranili na vzhodnem podstavku delfina.

Enako sta izginila druga krogla in drugi delfin.

Nato tretja krogla in tretji delfin.

Trikrat sta že predirjala krogotek; Mesala je bil še vedno na notranji strani; Ben-Hur se je gnal slej ko prej vštric njega; ostali tekmeči so dirjali za njima kakor dotlej. Dirka je dobivala videz dvojne dirke, ki je postala v Rimu v zadnji dobi cesarstva tako prilju-bljena — Mesala ter Ben-Hur na eni strani, Korinčan, Sidonec in Bizantinec na drugi. Medtem se je rediteljem posrečilo, da so spravili množice na njihova mesta, dasi se je kričanje še vedno razlegalo naokoli in rekel bi, tekmovalo s tekmovalci na dirkališču.

Pri petem krogoteku si je Sidonec srečno priboril mesto na zunanji strani Ben-Hura, toda mahoma ga je zopet izgubil.

Pri šestem krogoteku ni bilo nikake izpremembe v njihovi dosedanji medsebojni razdalji.

Brzina se je polagoma stopnjevala in polagoma se je ogrevala radi napora tudi kri tekmovalcev. Ljudje

in živali so očitvidno vedeli, da se bliža odločilni trenotek, čas, ko se bo uveljavil zmagovalec.

Zanimanje, ki se je takoj spočetka obrnilo predvsem na borbo med Rimljanom in Judom in to z močno in splošno simpatijo za zadnjega, je pričelo naglo prehajati v zaskrbljenost zanj. Po vseh klopeh so se sklanjali gledalci negibno naprej, le njihovi obrazi so sledili tekmece. Ilderim si je nehal gladiti brado in Estera je pozabila na svoj strah.

„Sto sestercev za Juda,“ je zakričal Sanbalat Rimljanom pod konzulovim šotorom.

Nikakega odziva.

„En talent — pet talentov, deset; izbirajte!“

Izzivajoče je molil prednje svoje tablice.

„Sprejemam tvoje sesterce,“ je odvrnil mlad Rimljan in pričel pisati.

„Nikar,“ ga je odvrčal prijatelj.

„Čemu ne?“

„Mesala je dosegel največjo brzino. Glej, kako se sklanja čez rob pletenjače in vajeti mu opletajo prosto kakor trakovi. A poglej Juda.“

Mladenič se je ozrl vanj.

„Tako mi Herkula!“ je odvrnil in pogum mu je vidno upadel.

„Pes namerava na vso moč ugrizniti. Vidim, vidim! Če ne bodo bogovi priskočili našemu prijatelju na pomoč, ga bo Izraelec izpodrinil. Ne, ne še. Glej, Jupiter je z nami, Jupiter je z nami!“

Kričanje, ki je donelo z vseh latinskih jezikov, je pretresalo velaria konzulu na glavo.

Mesala je res dosegel največjo brzino, toda njegov napor ni bil brezuspešen; počasi, toda sigurno je pričel napredovati. Konji so mu dirjali s povešenimi glavami, z balkona so bili videti, kakor da bi se dotikali s telesom tal. Nozdrvi so se jim širile in krvavordeče bliskale; oči so jim hotele na videz izskočiti iz jamic. Dobro živali so nedvomno storile, kar največ so mogle! Kako dolgo bodo mogle vzdržati v tej naglici? Zdaj je bil šele pričetek šestega krogoteka. Dirjali so naprej. Ko so se približali drugemu cilju, je Ben-Hur zavil z vozom za Rimljanom.

Veseljé Mesalovih pristašev je prikipelo do vrhunca; vpili so in tulili in mahali s svojimi barvami; a Sanbalat je popisaval svoje tablice s stavami, ki so mu jih nudili.

Maluhu, ki je sedel na spodnji galeriji iznad „vrat zmage,“ je bilo težko ohraniti ravnodušnost. Spričo Ben-Hurovega ravnanja se mu je vsiljevala plaha slutnja, da se bo na ovinku pri zapadnih stebrih nekaj pripetilo. Že sta pridirjala petkrat naokoli, vendar se še ni nič dogodilo; zato si je mislil, da se bo bržkone pripetilo nekaj ob šestem krogoteku; toda glej: Ben-Hur je komaj ohranil mesto za sovražnikovim vozom.

Zgoraj na vzhodnem koncu so ostali Simonides in njegovi prijatelji popolnoma mirni. Trgovec je sklanjal glavo nizko predse. Ilderim si je pulil brado in povešal trepalnice tako nizko, da mu razen posameznih pobilskov ni bilo videti oči. Estera je komaj dihala. Samo Iras je bila vidno vesela.

Ves čas pod konec šestega krogoteka je Mesala dirjal naprej, a Ben-Hur tik za njim, prav tako, kakor pravi stara pesem:

„Evmel s ‚Ferejci‘ se naprej drevi,
a tik za njim se Diomed poti;
za hrbtom ‚Trojci‘ hropejo topló,
kopitarji se že na voz mu pno;
soparni puh mu veje mimo lic,
ozre se: konjske sence so mu vštric.“

Tako sta pridirjala do prvega cilja in okoli njega. Mesala se je držal, boječ se, da ne bi izgubil svojega mesta, nevarne bližine zidu; če bi se bil približal le za čevelj levi strani zidu, bi se mu bil voz razletel na kose; toda ko sta predirjala ovinek, ne bi bil mogel nihče, če bi si bil ogledal sledove koles, reči: tu je vozil Mesala, a tu Jud. Za obema je ostala ena in ista sled.

Ko sta ponovno pridirjala mimo, je zagledala Estera Ben-Hurov obraz: bil je bolj bel nego prej.

Simonides, ki je bil bistrournejši od Estere, je dejal Ilderimu v trenutku, ko sta tekmeča zavila okoli ovinka: „Slabo bi sodil, dobri šejk, če bi trdil, da ne

kani Ben-Hur nekaj posebnega. Na obrazu se mu pozna, da nekaj namerava.“

Na to je odvrnil Ilderim: „Si li videl, kako so mu konji čisti in čili? Tako mi veličastva božjega, prijatelj, zdaj še niso niti pričeli dirjati, kakor znajo! Toda sedajle pazi!“

Le ena krogla in en defin sta še ostala na podstavku; vsi so pridrževali sapo, kajti bližal se je začetek konca.

Najprej je pognal Sidonec svojo četvorko, da je od strahu in bolečine švignila obupano naprej in je nekaj časa obetala, prehiteti ostale. Toda ostalo je samo pri obetu. Nato sta poskusila Bizantinec in Korinčan srečo z istim uspehom, s čimer se je za to trojko dirka končala. Zdaj so se strnile nade vseh strank razen Rimljanov povsem očitno in enodušno na Ben-Huru in množice so glasno dajale duška svojemu čuvstvu.

„Ben-Hur! Ben-Hur!“ so kričali in grom neštevilnih glasov je grmel zaglušno proti konzulovem sedežu.

S klopi, ki je pod njimi dirjal Ben-Hur mimo, so doneli divji klici osrčevanja.

„Hiti, Jud!“

„Zavzemi zid!“

„Naprej! Popusti ‚Arabcem‘ vajete! Švrkni po njih in jih poženi!“

„Ne daj mu, da bi zopet zavil pred teboj. Zdaj ali nikoli!“

Gledalci so se sklanjali nizko čez ograjo in mu proseče iztezali roke nasproti.

A ta jih bodisi ni slišal ali pa ni mogel storiti drugače, kajti že sta predirjala pol krogoteka, pa je bil še vedno za Mesalo; tudi pri drugem cilju še ni bilo izpremembe!

Zdaj je pričel Mesala vleči konje na levo, da bi napravil ovinek, in s tem jim je nujno zmanjšal brzino. Bil je izborne volje; marsikak oltar je obetal v mislih okrasiti in obdarovati; še je prevladoval v areni rimski duh. Pri treh stebrih, le šest sto čevljev odtod, ga je čakala slava, prirast na premoženju, napredovanje in zmagoslavje, ki naj bi mu ga mržnja neizrekljivo osladila! Vse to je bilo pred njim! V tem trenutku je

zapazil Maluh na galeriji, da se je Ben-Hur nagnil čez svoje „Arabce“ in jim popustil vajete. Roka mu je segla po krasno pletenem biču; štrkal in švrkal je nad preplašenimi konjički, švrkal in štrkal neprestano; in dasi se jih bič ni niti dotaknil, jim je bilo njegovo žvižganje ne le v izpodbudo, temveč tudi v pretnjo; ko je prešél voznik iz stanja miru v nepremagljivo delavnost, da se mu je obraz svetil in so mu oči žarele, se je zdelo, da sporoča z vajeti bliskovito svojo voljo konjem; hipoma so vsi štirje poskočili kakor eden in so bili, ko bi trenil, vstric Rimljanovega voza. Mesala ga je na nevarnem ovinku pri cilju slišal, toda ni se upal ozreti, da bi pogledal, kaj to pomeni. Od gledalcev ni dobil nikakega znaka. Razen ropotanja voz in peketanja kopit se je slišal samo še glas Ben-Hura. V stari aramejščini je laskev, kakor šejk sam, izpodbujal svoje „Arabce“.

„Naprej, Atair! Naprej, Rigel! Kaj, Antares! Boš li zdaj zaostal? Pridni konjiček — oho, Aldebaran! Slišim jih, kako pojejo v šotoru. Slišim otroke in žene, kako pojejo — pojejo o zvezdah, Atairu, Antaru, Rigelu in Aldebaranu, o zmagi! In — pesmi ne bo nikoli konca. Tako je prav! Jutri odrinete domov pod črni šotor — domov! Naprej, Antares! Domačini nas čakajo in gospodar nas pričakuje! Tako, zdaj smo opravili! Zdaj smo opravili! Ha, ha! Prekucnili smo naduteža. Roka, ki nas je tepla, leži v prahu. In nam gre čast! Ha, ha! Vztrajno! Opravili smo — hej! Stojte!“

Redkokdaj se čuje kaj tako preprostega, redkokdaj ima kaj takó nagel uspeh.

V trenutku, ki si ga je bil Ben-Hur izbral za usodni udarec, je zavil Mesala okoli cilja. Da bi ga prehitel, bi mu bil moral Ben-Hur prestreči pot. Za to je bilo treba velike spretnosti, zlasti, če je kanil okreniti pred njim. Zaviti je moral v enakem, toda čim manj povečanem loku. Tisoči na klopeh so to razumeli; videli so znamenje, ki ga je bil dal konjem — in krasni odzivanje; njegova četvorka je bila tik Mesalovega zunanjega kolesa in Ben-Hurovo notranje kolo tik za Mesalovim vozom. Vse to so gledalci opazili. Zdajci so začuli glasen tresk, ki se je razlegel po vsem cirkusu. Hitreje od misli so se razleteli po dirkališču sijajni beli

in rumeni drobci. Rimljanu se je pletenjača prekucnila na desno. Ko je os zadela v trda tla, je silovito odskočila, kar se je še parkrat ponovilo. Nato se je voz razletel na kose in Mesala je zapleten v vajete zletel z glavo na tla.

Grozni prizor je postal še strahotnejši, ker je Sildonec dirjal tik za Mesalovim vozom ob zidu in se potemtakem ni mogel ne ustaviti ne izogniti. V polnem diru je zavozil v razbiti voz in čez Rimljana v njegovo četvorko, ki je od strahu zdivjala. V taki zmešnjavi se je komaj pravočasno rešil izpod spenjajočih se konj, bijočih s kopiti, in iz temnih oblakov prahu in peska. Opazil je Korinčana in Bizantinca, ki sta se podila po dirkališču za Ben-Hur, ki pa ni izgubil niti enega trenutka.

Gledalci so vstajali, skakali na klopi, vpili ter kričali vsevprek. Tisti, ki so gledali za Mesalo, so ga videli zdaj pod kopiti četvorke, zdaj pod razbitim vozom. Bil je miren in mislili so, da je mrtev. Toda večina je spremljala z očmi Ben-Hura, ki je vihral naprej. Gledalci niso videli, kako je bil spretno potegnil z vajeti konje in jih okrenil nekoliko na levo, tako da je zadel Mesalovo kolo z okovano ostjo svoje osi in ga strl. Ali opazili so, kako se je ves spremenil, celo žar in vnemo njegovega duha, junaško odločnost in očarljivo moč njegovega ravnanja s konji. S pogledom, besedo in kretanjami je mahoma navdušil svoje „Arabce“. In kako so dirjali! Bili so podobnejši zapreženim levom nego konjem; če ne bi bil drdral za njimi voz, bi se bilo zdelo, da letijo po zraku. Ko sta bila Bizantinec in Korinčan še sredi dirkališča, je zavil Ben-Hur okoli prvega cilja.

Zmaga je bila njegova!

Konzul je vstal. Ljudstvo je ohripelo od kričanja. Voditelj iger je prišel s sedeža ter ovenčal zmagovalca.

Med boksarji je imel srečo piavolasi Saksonec z nizkim čelom in tako sirovim obrazom, da ga je moral Ben-Hur dvakrat pogledati. Pri tem je spoznal v njem učitelja v boksanju, čigar miljenec je bil pred leti v Rimu. Od tega se je ozrl mladi Jud proti ograji in je zagledal na balkonu Simonida in njegovo družbo. Mahali so mu z rokami v pozdrav. Estera je sedela še

vedno na svojem mestu, a Iras je vstala, se mu nasmehnila in pomahala s pahljačo. Ta ljubeznivost ga ni niti malo očarala, kajti dobro vemo, dragi čitatelj, da bi jo bila izkazala tudi Mesali, če bi bil zmagal.

Nato so se razvrstili ljudje v zmagoslavni sprevod in Ben-Hur je odšel med vzklikanjem razigrane množice skozi „vrata zmage“ iz cirkusa.

Tako je minil dan.

Petnajsto poglavje

Ben-Hur je čakal z Ilderimom onstran reke, kajti o polnoči sta se namenila, kakor sta se bila v najprej dogovorila, kreniti po isti poti, ki se je bila po njej odpravila karavana, ki je bila tačas že trideset ur na potovanju.

Šejk je bil ves srečen; kraljevsko bi bil rad obdaroval Ben-Hura. Toda ta je odklonil vse, češ da mu je ponižanje sovražnika popolno zadoščenje. Dolgo časa je trajalo to plemenito prerekanje med njima.

„Pomisli,“ je govoril šejk, „kaj si storil zame. V slednjem črnem šotoru vse do Akabe in do morja, preko Evfrata in onstran Skitskega morja bo prodrla slava moje Mire in njenega zaroda. In ljudje, ki bodo opevali njeno slavo, bodo povelečevali hkratu tudi mene in bodo pozabili, da sem že v jeseni svojega življenja; in suličarji, ki zdaj nimajo gospodarja, bodo prihajali k meni ter pomnoževali četo mojih za meč sposobnih mož do neštevilnosti. Ti ne veš, kaj pomeni gospodovati pustinji, kakršna bo posihmal moja. Pravim ti, da mi bo donášala nepreračunljivih dohodkov iz trgovine in mi pridobila nedotakljivost od kraljev. Da, tako mi Salomovega meča! Če mi bo želel moj odposlanec izposlovati od samega cesarja kakšno uslugo, jo bo nedvomno dosegel. Vendarle nečeš ničesar — prav ničesar?“

Nato je odgovoril Ben-Hur:

„Ne, šejk; mar nimam tvoje roke in tvojega srca? Pridrži si moč in vpliv za kralja, ki pride. Kdo bi mogel reči, da ti nista bila dana moč in vpliv zaradi njega? Pri delu, ki se mu želim posvetiti, bom imel morda mnogo potreb. Če ti odklanjam ponudbo sedaj, bom

morda smel pozneje prositi s tem večjim zaupanjem od tebe naklonjenosti.“

Med takimi in sličnimi razgovori sta dospela do njiju dva odposlanca — Maluh in neki nepoznanec. Prvega sta najprej sprejela.

Dobri Maluh ni poskušal prikrivati svojega veselja nad dogodki onega dneva.

„Toda, vrnimo se k zadevi, ki mi je naročena,“ je dejal. „Gospodar Simonides me pošilja s sporočilom, da so se po zaključku iger nekateri izmed Rimljanov podvzali pritožiti se zastran izplačila razpisane nagrade.“

Ilderim je poskočil ter zavpil s prerezkim glasom: „Tako mi veličastva božjega! Vzhod bo odločal, je li bila zmaga priborjena pošteno ali ne.“

„Nikar, dobri šejk,“ je dejal Maluh, „saj je voditelj iger vendarle izplačal denar.“

„Tako je prav.“

„Ko so mu povedali, da je Ben-Hur strl Mesali kolo, se je voditelj zasmel in jim omenil udarec, ki so ga doživeli „Arabci“ pri ovinku okoli prvega cilja.“

„A kaj je z Atencem?“

„Mrtev je.“

„Mrtev!“ je vzkliknil Ben-Hur.

„Mrtev!“ je ponovil kakor v odmev Ilderim. „Kakšno srečo imajo te rimske grdobe! Je li Mesala ušel smrti?“

„Da, šejk — ušel je živ; toda nadaljnje življenje mu bo le v nadlogo. Zdravniki pravijo, da bo sicer ostal živ, toda da ne bo mogel več hoditi.“

Ben-Hur se je molče ozrl proti nebu. Zdelo se mu je, da vidi Mesalo, kako je privezan na stol kakor Simonides in ga nosijo služabniki na ramah kakor tega. Plemeniti Simonides je to vedno strpljivo prenašal; toda kako bo vzdržal ta prevzetni, slavohlepni Rimljan?

„Simonides ti nadalje poroča,“ je nadaljeval Maluh, „da je Sanbalat v skrbeh. Druz in tovariši, ki so bili z njim vred podpisali stavo, so predložili spor glede izplačila petih talentov, ki so jih bili izgubili, konzulu Maksenciju, a ta cesarju. Tudi Mesala ni hotel priznati svojih izgub in Sanbalat se je odpravil po Druzovem zgledu h konzulu, kjer zdaj preraštevajo zadevo. Plemenitejši izmed Rimljanov trdijo, da pritožitelji ne bodo

rešeni svojih obveznosti; in vse Rimljanom protivne stranke se strinjajo z njimi. Vse mesto govori o tej sramoti.“

„Kaj pravi Simonides?“ je vprašal Ben-Hur.

„Moj gospodar se smeje in je prav dobre volje. Če Rimljan plača, bo uničen, če ne plača, izgubi čast. Cesarska modrost bo sklepala po svoje. Razžaliti Vzhod bi pomenilo slab pričetek vojne s Parti; razžaliti šejka Ilderima bi pomenilo zameriti se pustinji, ki morajo skoznjo voditi vsa vojna pota konzula Maksencija. Zatorej mi naroča Simonides, da si lahko brez skrbi; Mesala bo plačal.“

Ilderim je bil takoj zopet dobre volje.

„Odrinimo zdaj,“ je dejal in si mel roke. „Zadeva bo v Simonidovih rokah povsem varna. Slavo žanjemo mi. Poklical bom konje.“

„Stoj,“ je dejal Maluh. „Zunaj sem ostavil sla. Ali ga želiš videti?“

„Tako mi veličastva božjega! Na tega sem pozabil.“

Maluh se je odstranil in se vrnil z mladeničem uglajenega vedenja in prijetne zunanosti, ki je pokleknil na eno koleno ter rekel vljudno: „Iras, Baltazarjeva hčerka, ki jo plemeniti šejk Ilderim dobro pozna, mi je izročila za šejka naročilo, češ da ji bo izkazal veliko naklonjenost, ako sprejme njene čestitke zaradi zmage svoje četvorke.“

„Hčerka mojega prijatelja je zelo prijazna,“ je odvrnil Ilderim z iskrečimi se očmi. „Izroči ji tale dragulj v znak veselja, ki mi ga je napravila s svojim čestitanjem.“

Ko je to govoril, si je snel prstan s prsta.

„Storil bom, kakor ukazuješ, šejk,“ je odvrnil fant in je nadaljeval: „Egiptovska hčerka mi je naročila še nekaj. Dobrega šejka naproša tudi, naj sporoči mlademu Ben-Huru, da se ji je oče nastanil za nekaj časa v dvorcu Iderni, kjer bi rada jutri po četrti uri sprejela zmagovalca. In da jo bo v dvojni meri veselilo, če bi hotel s čestitkami vred sprejeti šejk Ilderim tudi njeno zahvalo za to drugo uslugo.“

Šejk je pogledal Ben-Hura, ki mu je od veselja rdečica zalila obraz.

„Kaj boš storil?“ je vprašal.
 „Če mi dovoliš, šejk, obiščem lepo Egipčanko.“
 Ilderim se je zasmel ter rekel: „Mar naj mlad človek ne uživa svoje mladosti?“

Nato je Ben-Hur dal slu odgovor:
 „Povej njej, ki te je poslala, da jo bom jaz, Ben-Hur, posetil v palači Iderni, kjerkoli naj že je, jutri popoldne.“

Mladenič je vstal in se s tihim pozdravom odstranil. Opolnoči je krenil Ilderim na pot. Prej pa je ukazal, naj pustijo enega konja z vodnikom Ben-Huru, ki pride nato za njim.

Šestnajsto poglavje

Naslednji dan je odrinil Ben-Hur radi sestanka z Iro iz Omfala, ki je bil sredi mesta, skozi Herodovo kolonado in je dospel kmalu v palačo Iderni. S ceste je stopil najprej v vežo, ki so iz nje držale dvojne pogrnjene stopnice v slopovno dvorano. Ob stopnicah so ležali krlati levi; sredi veže je prhal velikanski ibis¹ svetle curke okoli sebe; leva, ibis, stena in tla so spominjali na Egipt; vse, celó ograja ob stopnišču, je bilo iz debelega sivega marmorja.

Nad vežo se je dvigala slopóvna dvorana, zakrivajoča izhod stopnišč, tako ljubka, svetla in krasno sorazmerna, kot jo je mogla tedaj zgraditi pač zgolj grška roka. Zgradba je bila iz snežnobelega marmorja in se je zdela kakor velikanska lilija, ki je padla slučajno na veliko golo skalo.

Ben-Hur se je ustavil v senci slopovne dvorane in je občudoval okraske ter uglajeni čisti marmor; nato je stopil v dvorec. Široka dvokrilna vrata so se odprla, da bi ga sprejela. Prvi hodnik, ki je stopil vanj, je bil visok, toda nekam ozek; tla so bila pokrita z rdečo opeko in stene so bile iste barve. Toda ta preprostost je pričala, da pride za njo nekaj izredno krasnega. Počasi je stopal naprej; bil je popolnoma umirjen. Kmalu bo pri krasni Iri; Egipčanka ga pričakuje s pesmimi, povestmi,

¹ Nilska čaplja.

domislicami; sijajna, sanjarska, navihana — s smehom, ozarjajočim ji oči, z očmi, razodevajočimi tajne želje njenih šepetov. Poslala je bila ponj že oni večer, ko sta se vozila s čolnom po jezeru v palmovniku; ponj je poslala tudi to pot; in zdaj je torej na poti k njej v krasno palačo Iderni. Bil je srečen in bolj pogreznjen v sanje nego v mislih odsoten.

Dospel je do zaprtih vrat in se je ustavil pred njimi; in ko je obstal, so se pričela krila vrat sama odpirati, ne da bi bila zarožljala kljuka ali ključavnica, ne da bi se jih dotaknil z ного ali s prsti. Toda teh posebnosti ni niti opazil spričo prizora okoli sebe.

Ko je stal takó v senci mračnega hodnika in je pogledal skozi vrata, je zagledal atrium rimske hiše, prostorne in veličastne, kakor so hiše v pravljicah.

Ne bi se bilo dalo ugotoviti, kako velika je bila dvorana, kajti spričo natančne sorazmernosti prostora se človeški čut prav lahko moti; raztezala se je na videz, dokoder je seglo oko. Ko se je ustavil, da bi si jo ogledal, in se je ozrl proti vratom, je opazil, da stoji na doprsju Lede,¹ božajoče laboda; ko je pogledal naprej, je opazil, da so tla čez in čez enako obložena z liki v mozaiku, povzetimi iz bajeslovnega sveta. V dvorani je bilo več stolov in naslanjačev, ki je bil vsak zase vzorec posebne vrste in vrhu tega vsak nenavadna umetnina. Mize so bile bogato izrezljane in več ležišč je vabilo gosta na udobni odpočitek. Pohištvo, stoječe ob stenah, je jasno odsevalo od uglajenega poda, kakor da bi plavalo na mirni vodi; celó črteži sten, slike in nizki reljefi ter freske na stropu so se zrcalile na tleh. Strop je bil proti sredini usločen; sredi stropa je bila odprtina, ki se je skozi usipala brez ovire solčna luč in se je videlo modro nebo tako blizu, da bi ga bil navidezno mogel človek doseči z roko.

Impluvium, štirikotna kotanja za odtekanje dežnice pod odprtino, je stal na bronastem omrežju. Pozlačeno stebrovje, podpirajoče streho na vseh oglih odprtine, se je svetilo, kjer ga je obsevalo solnce, kakor plamen in se je odražalo kakor v neskončni globini. V dvorani je

¹ Jupitrova ljubimka.

bilo tudi več krasnih, nenavadnih svetilnikov, kipov in vaz. Kratko malo, vsa notranjščina bi bila povsem primerna za palačo na palatinskem griču, ki jo je bil Cicero kupil od Krasa, ali pa za Skavrovo vilo v Tuskulu, ki je bila zaradi svoje razkošne lepote na izrednem glasu.

Ben-Hur je stopal po dvorani, še vedno potopljen v sanje ter očaran od stvari, ki jih je ogledoval, in je čakal. Prav nič mu ni bilo mar Irine neznatne zamude; ko se opravi, pride gotovo ali pa pošlje strežaja. V vsaki boljši rimski hiši je veljal atrium za sprejemnico gostov.

Dvakrat, trikrat je obšel dvorano. Vselej, kadar je obstal pod odprtino v stropu, je opazoval nebo in globoke modre nebesne višine; nato je motril, naslonjen na steber, sorazmerje luči in sence in vpliv tega na posamezne predmete; tu so bili predmeti zaradi zastrtosti zmanjšani, tam jih je preobilna svetloba povečavala. Nikogar ni bilo k njemu. Dolgo čakanje je pričelo na zadnje nanj vplivati in čutil se je, čemu Iras tako dolgo ne pride. Ponovno je pričel opazovati podobe na tleh, toda nič več s takim zadovoljstvom kakor prvikrat. Često se je ustavil ter prisluškoval; že mu je prevzemala duha lahna mrzličnost nestrpljivosti; njegova neučakljivost je postajala polagoma jačja in bolj vroča in naposled se je tako zavedel tišine, ki je vladala v poslopju, da mu je postalo neugodno in se ga je lotevala nezaupnost. Vendarle se je slej ko prej s smebljanjem otresal tega občutka in se je poskušal tolažiti z obeti. „Oh, bržkone bo zdaj-zdaj pri kraju z barvanjem vek ali pa pripravlja venec zame; zdaj-zdaj pride in bo še lepša zaradi svoje zamude!“ Sédel je na stol, da bi si ogledal svetilnik. Vznožje svetilnika je bilo iz brona in opremljeno s kolesjem, ob straneh in na oglih pa je bil preprežen z zlatim in srebrnim filigranom; na enem koncu se je dvigal steber, a na nasprotni strani oltar s svečenico; ročice svetilnika so se dale premikati s krasnimi veržicami, visečimi od povešenih palmovih vej; v celoti je bil svetilnik pravi pravcati čudež lepote. Toda molk je postajal bolj in bolj vsiljiv: Ben-Hur je prisluškoval celó tedaj, ko je opazoval krasne predmete — prisluškoval je, ali najmanjšega glasu ni bilo od nikoder. Palača je bila tiha ko grob.

Morda je v tem kaka pomota? Ne, saj je prišel glasnik od Egipčanke in tukaj je palača Iderni. Potem se je domislil, kako skrivnostno so se odprla vrata, kako tiho in sama od sebe. Treba je pogledati!

Odšel je k vratom. Četudi je stopal kar najbolj polahko, vendarle so njegovi koraki glasno in trdo odmevali, da se je prestrašil. Razburil se je. Težka rimska ključavnica se je upirala, ko jo je poskušal odpreti; pritisnil je v drugič na vso moč, da mu je kri v obrazu ledenela: zaman, vrata se niso niti zganila. Prevzel ga je strah pred pretečo nevarnostjo in nekaj hipov je stal neodločno pred vrati.

Kdo bi imel v Antiohiji povod, storiti mu kaj hudega?

Mesala!

Pa ta palača Iderni! V veži je gledal Egipt, v snežnobeli slopóvni dvorani atensko umetnost, toda tukaj v atriju je Rim; vse okoli njega priča, da je lastnik Rimljan. Poslopje stoji sicer ob veliki mestni ulici in je za kakršnosibodi nasilje zelo neprimerno; toda vprav zategadelj bi bilo nadvse primeren kraj za njegovega predrznega sovražnika. Atrij se mu je pričel spremenjati pred očmi; pri vsem svojim sijaju in lepoti se mu ni zdel nič drugega ko pripravljena past. Strah ima črne oči.

Ta slutnja je razburila Ben-Hura. Na desni in levi atrija je bilo mnogo vrat, držečih nedvomno v spalnice; poskušal jih je odpreti, toda vse so bile trdno zaklenjene. Morda bi dosegel kaj s trkanjem. Sramoval se je kričati, zato je stopil k ležišču, se zleknil in pričel premišljati. Bilo mu je več ko jasno, da je ujet. Toda čemu? In od koga?

Kaj če je to Mesalovo delo? Vstal je, se ozrl naokoli in se kljubovalno nasmehnil. Slednjo mizo bi mogel rabiti kot orožje. Toda tudi v zlatih kletkah so že do smrti izstradali marsikakega ptiča; toda njega ne bodo — saj bi lahko rabil ležišča za razbijalo in podiralo; saj je močan in ve, kakó zelo se v gnevu in obupu napnó človeku moči!

Sam Mesala ne bo mogel priti. Saj ne bo mogel nikoli več hoditi; pohabljen je kakor Simonides. Toda

mogel bi podkupiti druge. In kje ni ljudi, ki jih ne bi mogel za denar pridobiti? Ben-Hur se je dvignil in je nanovo poskušal odpreti vrata. Zakričal je, toda odzval se mu je le odmev, da se je zgrozil. Prizadeval si je z vso hladnokrvnostjo, ki jo je zmogel, da bi se umiril; sklenil je nekoliko počakati, preden bo poskušal priti iz začaranega poslopja.

V takem položaju valovi nemir v človeški duši kakor plima in oseka; in le redki so v njej presledki miru.

Naposled — ne bi mogel reči, čez koliko časa — je prišel do zaključka, da mora biti v tem nesporazum ali pa nepredviden slučaj. Saj je palača nedvomno last kogarkoliže; saj jo mora nekdo čuvati in skrbeti zanjo; in hišnik bo moral priti; večer ali noč ga nedvomno privede. Potrpi!

Med takim sklepanjem je čakal dalje.

Minilo je še pol ure — Ben-Huru se je dozdevalo mnogo dlje — kar so se vrata odprla in neslišno zaprla kakor popred, ne da bi bila obrnila nase njegovo pozornost.

Tačas je namreč sedel v oddaljenem kotu sobe. Zdajci ga je predramil korak.

„Naposled je torej vendarle prišla!“ si je mislil, vstal ter vzdihnil od olajšanja in veselja.

Korak je bil težak. Spremljalo ga je lomastenje in ropotanje okornih opank. Med njim in vrati je stala vrsta pozlačenih stebrov; stopil je naprej in se naslonil na steber. Zdajci je zaslišal glasove — moške glasove — ki je eden od njih zvenel sirovo in hripavo. Ni pa mogel razumeti, kaj je rekel, kajti govoril je v jeziku, ki ga niso govorili niti v vzhodni niti v južni Evropi.

Ko sta si površno ogledala dvorano, sta se obrnila tujca na levo in prišla Ben-Huru pred oči. Bila sta silno krepka, vitka moža, oblečena v kratko tuniko. Podobna nista bila na zunaj niti gospodarju niti hlapcu. Vse, kar sta v palači videla, se jima je zdelo čudno, vse, kar bi si rada ogledala, sta otipala z rokami. Bila sta navadna prostaka. Zdelo se je, kakor da bi s svojo prisotnostjo skrunila atrij. Hkratu je njuno brezbrizno vedenje in zaupno stopanje po dvorani izdajalo nekako pravico

ali službeno opravilo. In če sta imela res kako opravilo, s kom sta ga neki imela?

Med glasnim razgovarjanjem sta postopala tu in tam in se polagoma bližala stebri, kjer je stal Ben-Hur. Nekoliko stran na tleh, kjer je padal solnčni žarek pošev na mozaik, je stal kip, ki je obrnil nase njuno pozornost. Ko sta opazovala kip, sta stala v solnčni svetlobi.

Skrivnost, zastirajoča palačo, ki je bil v njej Ben-Hur, je bila, kakor smo videli, kaj primerna, da ga je razburila; zlasti še, ko je spoznal v visokem krepkem tujcu Normana, ki ga je poznal še iz — Rima in ga je videl prejšnji dan v cirkusu kot z zmago ovenčanega rokoborca; ko je opazoval možakarjev obraz, razoran od brazgotin, zadobljenih v številnih borbah, in podivjan od divje strasti, ko mu je motril gole ude, pravi pravcati čudež, dosežen z vežbanjem in urjenjem, ter široka herkulska pleča, mu je od misli na pretečo nevarnost ledenela kri v slednji žilici. Zanesljiva slutnja ga je opominjala, da je priložnost za umor tukaj nadvse prikladna in da tujca nista prišla slučajno; da sta nedvomno podkupljenca, ki iščeta njega. Prestrašen je obrnil pogled na Normanovega tovariša. Ta je bil mlad, črnook, črnolas in povsem judovske zunanosti; Ben-Hur je opazil tudi, da sta možakarja oblečena natanko tako, kakor so oblečeni strokovni borci v areni. Preudarjajoč hkratu vse te okoliščine, ni mogel biti več v dvomu: namenoma so ga torej zvabili v palačo. Ni ga človeka, ki bi mu pomagal, in v tej sijajni zgradbi ga čaka smrt!

V zadregi je obračal oči od enega do drugega in v duši se mu je dogodil čudež, ki prinese v enem hipu človeku pred oči vse njegovo življenje z vsemi strašnimi podrobnostmi tako živo, kakor da bi gledal pred seboj življenje nekoga drugega; in ko je gledal svoje življenje, kakor da bi mu ga odkrila do dna neka nevidna roka, je sprevidel, da mu je napočil čas novega življenja, ki se razlikuje od starega v tem: doslej je bil žrtev tujega nasilja, posihmal bo napadatelj. Šele včeraj je strl svojo prvo žrtev! Pristni krščanski naravi bi zbudila taka predstava plahe očitke vesti. Toda pri Ben-Huru ni bilo tako: temu je gibal duha nauk prvega zakonodavca, ki ni bil zadnji, toda največji od vseh.

Mesalo je sicer kaznoval, toda ni mu storil krivice. Po Gospodovi volji je slavil zmago; iz tega je Ben-Hur črpal vero — vero, ki je zlasti v nevarnosti vir vse duševne moči.

Tudi se mu ni ustavil vpliv vere kar pri tej misli. Novo življenje se je zdelo Ben-Huru naloga, ki jo je pravkar pričel izvrševati; sveta je kakor kralj, ki pride, in zanesljiva, kakor je zanesljiv prihod novega kralja — naloga, za katero je nasilje zakonito, četudi samo tedaj, ko se ga ni moči izogniti. Naj bi se ka-li bal že na pragu započete delo?

Odpel si je pas, se odkril, vrgel proč beli judovski plašč in je stopil naprej v spodnji tuniki, podoben po obleki svojima sovražnikoma, ter se pripravil z dušo in telesom. Prekrižavši si roke na prsih, se je naslonil na steber in mirno čakal.

Tujca sta se kmalu nagledala kipa. Zdajci se je Norman okrenil ter izpregovoril nekaj v nepoznanem jeziku; nato sta se oba ozrla v Ben-Hura. Pomenivši se kratko med seboj, sta stopila proti njemu.

„Kdo sta?“ je vprašal Ben-Hur v latinščini.

Norman se je nasmehnil, ne da bi pri tem njegov obraz izgubil izraz sirovosti, in je odvrnil.

„Barbara.“

„To je palača Iderni. Koga iščeta? Stojta in govorita.“

Govoril je resno. Tujca sta se ustavila. Norman pa je vprašal: „Kdo si ti?“

„Rimljan.“

Velikan je zravnal glavo.

„Ha, ha, ha! Slišal sem sicer že, da se je rodil bog od krave, ki je lizala slani kamen; toda niti bog ne bi mogel napraviti iz Juda Rimljana.“

Ko se je nasmejal, se je zopet nekaj pomenil s tovarišem, nakar sta stopila bliže.

„Stojta!“ je zakričal Ben-Hur in je stopil izpred stebra. „Še besedico.“

Zopet sta obstala.

„Besedico!“ je odvrnil Saksonec in je prekrižal mogočne roke na prsih; preteči izraz, ki mu je že pričel temniti lice, se mu je razjasnil. „Še besedico, govori!“.

„Ti si Normanec Thord.“

Hrust je široko odprl modre oči.

„Bil si učitelj borenja v Rimu.“

Thord je prikimal.

„Bil sem ti učenec.“

„Ne,“ je odvrnil Thord in zmajal z glavo. „Tako mi Irminove brade, nikoli še nisem pripravljajal Juda za borca.“

„Dokazal ti bom, kar pravim.“

„Kako?“

„Prišla sta sem, da me ubijeta.“

„Tako je.“

„Tedaj mi dovoli, da se borim posamič s temle tovarišem in dokazal ti bom na njem.“

Žar dobre volje je obsinil Normanu obraz. Rekel je nekaj svojemu spremljevalcu, ki mu je odgovoril; nato je dostavil z naivnostjo razigranega otroka:

„Počakaj, da porečem: zgrabita se.“

Sunil je parkrat z nogo ležišče, ga odrinil nekoliko od sebe in se nato z ogromnim telesom udobno zleknil po njem; ležeč na mehkem ležišču, je dejal preprosto: „Zgrabita se torej.“

Ben-Hur je brez ugovora stopil proti protivniku.

„Brani se,“ je zakričal.

Ta se ni obotavljal in je dvignil roke.

Ko sta si stala pravilno nasproti, ni bilo med njima vidnega razločka; bila sta si podobna, kakor da bi si bila brata. Nasprotno od samozavestno se smehljajočega tujca se je držal Ben-Hur resno, tako da bi bil smatral oni, če bi mu bila znana Ben-Hurova spretnost, to za nevarno znamenje. Oba sta vedela, da se mora borba končati s smrtjo.

Ben-Hur ga je napadel z desnico. Tujec se je branil in je lahno iztegnil levico proti njemu. Se preden se je mogel dodobra zavarovati, ga je že zgrabil Ben-Hur pri zapestju z roko, ki mu je bila od večletnega veslanja postala strašna kakor primož. Popolnoma je osupnil protivnika in mu ni dal časa, da bi se popravil od presenečenja. Nagnil se je naprej, ga zgrabil z desnico za vrat in desno pleče, ga zasukal na levo in ga udaril s prosto levico na goli vrat pod ušesom. To so bile po-

samezne kratke kretnje celotnega dejanja. Drugega udarca ni bilo več treba. Najeti morilec je telebnil brez vzklika na tla in je obležal mrtev.

Ben-Hur se je okrenil k Thordu.

„Ha! Kaj! Takó mi Irminove brade!“ je zavpil ta začudeno in se usedel na ležišču. Nato se je zakrohotal.

„Ha, ha, ha! Niti jaz ne bi napravil bolje.“

Premiril je hladno Ben-Hura od glave do nog, vstal in se mu postavil z nepritajevanim občudovanjem nasproti.

„To je moj prijem — prijem, ki sem ga deset let učil v rimskih telovadnicah. Ti nisi Jud. Kdo si?“

„Nedvomno si poznal duumvira Arija.“

„Kvinta Arija? Da, bil mi je varuh.“

„Imel je sina.“

„Da,“ je odvrnil Thord in razorane poteze obraza so se mu čemerno razjasnile.

„Poznal sem onega fanta; zdaj bi bil kralj gladiatorjev. Cesar mu je ponujal svoje pokroviteljstvo. Učil sem ga prav takega prijema, ki si ga pravkar napravil ti na tovarišu tukaj — prijema, ki ga more napraviti le taka roka, kot jo imam jaz. Prav z njim sem si priboril marsikak zmagoslaven venec.“

„Jaz sem oni — Arijev sin.“

Thord je pristopil bliže in ga je skrbno ogledoval; nato so mu oči zažarele od iskrenega veselja in s smehom mu je ponudil roko.

„Ha, ha, ha! Rekel mi je, da najdem tukaj Juda — judovskega psa — in da napravim uslugo bogovom, če ga ubijem.“

„Kdo ti je tako rekel?“ je vprašal Ben-Hur in mu segel v roko.

„On — Mesala — ha, ha, ha!“

„Kdaj, Thord?“

„Sinoči.“

„Mislil sem, da se je poškodoval.“

„Nikoli več ne bo hodil. To mi je pripovedoval, ko je stokal na postelji.“

Te kratke besede so bile živa slika Rimljanove mržnje; Ben-Hur je sprevidel, da bi mu bil Rimljan, če bi ostal živ, slej ko prej mogočen in nevaren sovražnik

in bi ga neodnehljivo zasledoval. Zgolj maščevanje bi mu poslej blažilo uničeno življenje; zato je tako krčevito stiskal imetek, ki ga je bil izgubil v stavi s Sanbalatom. Ben-Hur je premišljal te razloge in je spoznal jasno, na kolikero načinov bi mu mögel sovražnik škodovati pri delu, ki ga je započel v prilog kralju, ki naj bi prišel. Čemu se ne bi lotil tudi sam rimskih sredstev? Človeka, ki ga je najel Rimljan, da bi ubil njega, bi mögel zdaj tudi sam najeti, da ubije podkupitelja. Ben-Hur je mögel ponuditi še višjo podkupnino. Skušnjava je bila močna. Ko se ji je že vdajal, se je slučajno ozrl na mrtvega protivnika, ki je ležal na tleh z bledim, v strop obrnjenim obrazom. Po licu je bil povsem podoben Ben-Huru. Jasna misel mu je šinila v glavo in je vprašal: „Thord, kaj ti je obljubil Mesala, če bi me ubil?“

„Tisoč sestercev.“

„Dobil jih boš kljub temu; in če storiš, kar ti bom sedaj rekel, bom dodal tej vsoti še tri tisoč sestercev.“

Dolgin je pričel glasno šteti.

„Včeraj sem jih dobil pet tisoč; enega od Rimljana — to je šest tisoč. Daj mi štiri, dobri Arij — še štiri — in zavzel se bom zate, pa najsi bi me sam stari Thor, moj soimenec, oplazil s kladivom. Daj mi štiri tisoč, pa ti ubijem bolnega patricija, če želiš. Položiti bi mi bilo le dlan na njegova usta — takole.“

Pokazal je to nazorno, zatisnivši si z roko usta.

„Razumem,“ je dejal Ben-Hur; „deset tisoč sestercev je že premoženje. S tem se ti je mogoče vrniti v Rim, otvoriti v bližini Cirkusa Maksima krčmo in živeti, kakor se spodobi prvemu učitelju borenja.“

Brazgotine na velikanovem obrazu so pri tem radostnem obetu nanovo zažarele.

„Dal ti bom štiri tisoč,“ je nadaljeval Ben-Hur; „a zavoljo tega, kar ti bo za ta denar napraviti, ti ne bo kanila niti kapljica krvi na roko, dragi Thord. Slušaj me. Ali mi ni tale tvoj prijatelj podoben?“

„Mögel bi reči, da je jabolko iste jablane.“

„Dobro; recimo, da bi se oblekel jaz v mrtvečevo tuniko in bi ga ogrnil s svojim plaščem, pa bi odšla

potem skupaj odtod, a ubitega ostavila tukaj, ne bi li mogel ti kljub temu dobiti od Mesale svojih sestercev? Preveriti bi ga moral le, da sem mrtev.“

„Thord se je zakrohotal, da so mu solze tekle v usta.“

„Ha, ha, ha! Deset tisoč sestercev si nisem še nikoli tako lahko prislužil. In krčma poleg Cirkusa Maksima! Vse to pa za laž, ne da bi mi bilo treba preliti kapljico krvi! Ha, ha, ha! Daj mi roko, Arijev sin. Zdaj pa na delo in — ha, ha, ha! — če prideš kdaj v Rim, ne pozabi vprašati po krčmi Normana Thorda. Tako mi Irminove brade, dal ti bom najboljšega vina, pa najsi bi si ga moral izposoditi od samega cesarja!“

„Še enkrat sta si segla v roke, nakar se je Ben-Hur preoblekel. Nato sta se dogovorila, da prinese ponoči sel štiri tisoč sestercev Thordu na stanovanje. Ko sta to opravila, je potrkal velikan na vrata pri vhodu; ta so se odprla in odšla sta iz atrija. Povedel je Ben-Hura v sosednjo sobo, kjer se je ta preoblekel v raševinasto obleko mrtvega rokoborca. Takoj v Omfalu sta se ločila.“

„Ne pozabi, Arijev sin, krčme v bližini Cirkusa Maksima! Ha, ha, ha! Tako mi Irminove brade! Še nikoli si nisem tako poceni prislužil denarja. Bogovi naj te čuvajo!“

Ko je odšel iz atrija, se je Ben-Hur zadnjikrat ozrl na mrtvega podkupljenca, ki je zdaj ležal na tleh v judovski obleki. Ben-Hur je bil popolnoma pomirjen, kajti z ubitim sta si bila za čuda podobna. Če bo Thord držal besedo, bo ostala prevara skrivnost za večne čase.

Ponoči je pripovedoval Ben-Hur v Simonidovi hiši dobremu starcu vse, kar se je pripetilo v palači Iderni; sklenila sta, da obrneta čez nekaj dni pozornost javnosti na to, da se odkrije prebivališče Arijevega sina. Če mogoče, naj bi se stvar smelo predložila samemu Maksenciju. Če se skrivnost ne bo odkrila, bosta lahko sklepala, da sta Mesala in Gratus srečna ter pomirjena in tedaj bo Ben-Huru omogočeno, odpraviti se v Jeruzalem ter poizvedovati po izgubljenih svojcih.

Ob slovesu je sedel Simonides v naslanjaču zunaj na strebi in je gledal čez reko; želel je Ben-Huru

srečno pot in mir Gospodov ter ga blagoslovil ljubeče kakor oče. Estera je spremljala mladeniča do stopnic.

„Ako najdem mater, Estera, pojdeš z njo v Jeruzalem in boš sestra moji Tirzi.“

S temi besedami jo je poljubil.

Je li bil to le poljub slovesa?

Prepeljal se je preko reke v bližini zadnjega Ilderimovega prenočišča, kjer je naletel na Arabca, ki naj bi mu bil vodnik. Privedli so konja iz staje.

„Tale je tvoj,“ je rekel Arabec.

Ben-Hur je pogledal konja in glej! bil je Aldebaran, najurnejši in najkrasnejši Mirin mladič in poleg Sirija šejkov prvi miljenec; sprevidel je, da mu je s tem darom dal starec svoje srce.

Truplo ubitega tujca so odnesli iz atrija in ga ponoči sežgali; poslali so Gratu sla, da bi ga pomirili. Sporočili so mu, da je Ben-Hur sedaj nedvomno mrtev.

Kmalu nato so otvorili v bližini Cirkusa Maksima krčmo, ki je imela nad vrati napis:

NORMANEC THORD

ŠESTA KNJIGA

„Je mar to smrt? Sta ka-li dve?
Je neki smrt kraj nje?
Od gob vse bele je polti,
smrt živa ta se ženska zdi,
da kri človeku ledeni.“

Coleridge

Prvo poglavje

Zdaj se naša povest prémakne za trideset dni od one noči, ko se je Ben-Hur poslovil od Antiohije, da bi šel s šejkom Ilderimom v puštinjo.

Medtem se je dogodila v Judeji velika izpremema — velika vsaj glede usode našega junaka. Za Valerijem Gratom je prevzel vlado Poncij Pilat.

Omenimo naj mimogrede, da je odstavitelj prvega stala Simonida natanko pet rimskih talentov, izplačanih Sejanu, ki je bil tedaj kot cesarski miljenec na višku moči. Z Gratovo odstranitvijo je imel Simonides namen, pomagati Ben-Huru in mu olajšati položaj, ko naj bi poskušal v Jeruzalemu in njegovi okolici iskati svojce. Za to pošteno svrho je porabil zvesti pomagač dobitke, ki jih je prejel od Druza in njegovih tovarišev; vsi ti ljudje so postali, ko so morali plačati izgubljene stave, naravnost sovražni Mesali, čigar odklanjanje plačila je bilo zdaj v Rimu še odprto vprašanje.

Četudi je izpremema vladarjev trajala šele kratek čas, so Judje vendarle čutili, da jim ni prinesla nikake koristi.

Kohorte, ki so jih bili poslali iz Rima, da bi zamenjale posadko v Antoniji, so prikorakale v mesto ponoči; naslednje jutro so bili prvi, ki so pozdravili me-

ščane, stanujoče v okolici obzidja starega gradu, vojaški znaki in sicer na nesrečo cesarska poprsja sredi rimskih orlov in zemeljskih obel. Razburjena množica se je odpravila v Cezarejo, kjer je tedaj stanoval Pilat, in ga je prosila, naj bi dal odstraniti priskutne jim podobe. Pet dni in noči so se gnetli okoli vrat njegovega dvorca; na zadnje jim je dovolil, da bodo razpravljali o tem na shodu v cirkusu. Ko so se pa zbrali tamkaj, jih je obkolil z vojaštvom; Judje se niso branili, temveč so hoteli rajši žrtvovati glave. Tako so zmagali. Pilat je dal prenesti poprsja in rimske znake v Cezarejo, kjer je bil Gratus bolj preudarno hranil te žaljive podobe celih enajst let svojega vladanja.

Celó najslabši človek stori včasih v svoji zlobi kaj dobrega; takó je bilo tudi s Pilatom. Ta je odredil, da se skrbno pregledajo vse ječe v Judeji, popišejo jetniki in označijo hkratu zločini, ki so bili zaradi njih obsojeni. Povod temu je bil nedvomno isti, ki je splošno v navadi pri novoimenovanih uradnikih — strah pred prevzeto odgovornostjo; ljudstvo mu je, meneč, da bi mogel njegov korak imeti dobre posledice, zaupalo in se za nekaj časa potolažilo. Odkritja so bila presenetljiva. Na stotine ljudi so pustili na svobodo, ker niso našli nikake obtožbe proti njim; mnogo jih je zagledalo luč solnca, ki so jih že zdavnaj prištevali mrtvim; a še bolj čudno je bilo, da so odkrili take temnice, za katere ne le ni vedelo ljudstvo, temveč so jih pozabile celó jetniške oblasti. S takim primerom imamo sedaj posla; in to se je pripetilo, za čuda, v samem Jeruzalemu.

Utrdba Antonija, ki je zavzemala, kakor se nedvomno spominjate, dve tretjini svetega prostora na gori Moriji, je bila prvotno grad, ki so ga bili zgradili Makedonci. Pozneje je Janez Hirkanus spremenil grad v utrdbo, da bi branila tempelj, in v njegovem času so jo smatrali za neosvojljivo. Toda ko je prišel na vlado drzni Herod, je še bolj utrdil obzidje in ga razširil, tako da je nova ogromna zgradba obsegala vse, kar je bilo potrebno za trdnjavo, kar naj bi ostala za vse čase; potemtakem so bile v gradu pisarne, lope, orožarne, skladišča, vodnjaki in na zadnje, kar pa ni nejneznatnejše, vsakovrstne ječe. Izravnal je trdo skalovje in je

dal izdolbsti v njem globoke votline ter jih nadzidati; potem je spojil to veliko stavbo in jeruzalemski tempelj s krasno kolonado, ki je mogel človek z njene strehe opazovati preddvore svetišča. V takem stanju je padla trdnjava na zadnje iz njegovih rok v roke Rimljanom, ki so znali ceniti njeno moč in pomen in so jo naglo preuredili tako, kakor se je spodobilo takim veščakom. Ves čas Gratove uprave je bila v trdnjavi nastanjena posadka, a njeno podzemlje je bilo strašna ječa za upornike. Gorjé, kadar so se valile kohorte skozi njena vrata dušit judovski upor! Nič manj gorjé Judu, ki je prišel skozi ista vrata v trdnjavsko temnico!

S to pojasnitvijo se vrnimo naglo k svoji povesti.

Ukaz novega prokuratorja, ki je zahteval poročila o jetnikih, so prejeli tudi v Stolpu Antoniji in ga nemudoma izvršili; dva dni je trpelo, preden so privedli zadnjega nesrečnika na preiskavo. Razpredeljeno poročilo je že ležalo pripravljeno za odpošiljatev na mizi poveljujočega tribuna; čez pet minut naj bi bil izkaz že na poti k Pilatu, ki je stanoval v dvorcu na gori Sionu.

Tribunova pisarna je bila prostorna, hladna in opremljena v slogu, ki je bil primeren za poveljnika v vsakem oziru tako važne postojanke. Če bi bili pogledali okoli sedme dnevne ure malce k njemu v sobo, bi ga bili videli utrujenega in nestrpnega. Namenil se je, čim bo odposlal poročilo, odpraviti se na streho kolonade, da bi si privoščil svežega zraka in potrebnega gibanja ter bi se hkratu naslajal z opazovanjem Judov v predvorih svetišča. Podrejeni mu častniki in pisarji so bili z njim vred neučakljivi.

Med odmorom se je pojavil med vrati, držečimi proti sosednji sobani, moški. Rožljal je s svežnjem ključev, ki je bil vsak izmed njih težak ko kladivo, in je takoj obrnil nase poveljnikovo pozornost.

„Oh, Gezij, vstopi!“ je velel tribun.

Prišlec se je približal mizi, za katero je poveljnik udobno sedel na naslanjaču. Vsi prisotni so se ozrli vanj in ker so opazili na njegovem obrazu izraz nemira in potrnosti, so umolknili, da bi slišali, kaj bo povedal.

„Tribun!“ je pričel ta in se je globoko priklonil: „Bojim se ti povedati, kar imam zate.“

„Že spet kaka pomota, ha, Gezij?“

„Če bi mogel to smatrati le za pomoto, ne bi bil tako iz sebe.“

„Potemtakem kak zločin — ali še kaj hujšega, prekršitev dolžnosti. Lahko zasmehuješ cesarja in žališ bogove, pa ostaneš živ, toda če je žalitev naperjena zoper rimske orle — oh, saj veš, Gezij — nadaljuj!“

„Preteklo je kakih osem let, odkar me je bil izbral Valerij Gratus za jetniškega nadzornika v trdnjavi,“ je govoril premišljeno možakar. „Spominjam se jutra, ko sem nastopil službo. Prejšnji dan je bila v mestu vstaja in pocestni spopadi. Pobili smo mnogo Judov in smo imeli tudi več izgub na svoji strani. Povod krvo-prelitju je bil bajč poskušen umor Grata, ki ga je opeka s strehe podrla s konja. Našel sem ga, ko je sedel z obvezano glavo, kjer sediš sedaj ti, tribun. Tedaj mi je on naznanil novo imenovanje ter mi izročil tele ključe, ki so opremljeni s številkami posameznih ječ. Rekel je, da so ključi znak moje službe in jih ne smem nikoli odložiti. Na mizi je ležal zvitek koženice. Pozval me je k sebi ter razmotal zvitek. ‚Tu je načrt posameznih zaporov,‘ je dejal. ‚Teh je troje. Tale,‘ je nadaljeval, ‚kaže razdelitev zgornjega nadstropja; drugi ti kaže drugo nadstropje; in tale zadnji označuje spodnje nadstropje. Izročam ti jih in se zanašam nate.‘ Prejel sem ključe iz njegove roke, nakar je nadaljeval: ‚Zdaj imaš ključe in načrte; odpravi se nemudoma ter se seznani z uredbo prostorov; obišči vsako celico in preišči, v kakšnem stanju je. Če je treba kaj ukreniti za varnost jetnikov, se ravnaj po svoji razsodnosti, kajti za menoj si ti prvi gospodar ječ, drugega gospodarja ni.‘

Priklonil sem se in se okrenil, da bi šel; poklical me je nazaj: ‚Oh, pozabil sem,‘ je rekel. ‚Daj mi načrt tretjega nadstropja.‘ Dal sem mu zahtevani načrt in on ga je razgrnil po mizi. ‚Tukajle, Gezij,‘ je dejal ‚glej tole celico.‘ Položil je prst na celico, označeno s številko V. ‚V tej celici so zaprti trije moški, skrajno nevarni ljudje, ki so ne vem kako dobili v roke neko državno skrivnost in se pokorijo zdaj za svojo radovednost‘ — ozrl se je resno vame — ‚ki je v takih zadevah bolj kazniva nego zločin. Zategadelj smo jih oslepili, jim

odrezali jezike in jih zaprli tukaj do smrti. Razen hrane in pijače ne smejo ničesar dobiti. To naj se jim podaja skozi odprtino, ki jo boš našel v zidu in je pokrita s premakljivim pokrovom. Čuješ, Gezij? Pritrdil sem mu. 'Dobro tedaj,' je nadaljeval, 'še nekaj, česar ne smeš pozabiti, ali' — tu me je preteče pogledal — 'vrata njihove celice — celice s številko V v istem nadstropju — tele, Gezij,' položil je prst na dotično celico, da bi mi jo vtisnil v spomin — 'se ne smejo nikoli in iz nobenega razloga odpreti, tudi ne smeš nikogar pustiti noter ali ven in ne smeš niti sam prestopiti njenega praga.' 'Toda če jetniki umrjejo? sem vprašal. 'Če umrjejo,' je odvrnil, 'jim bo celica grob. Vtaknili smo jih v to luknjo, da v njej poginejo in izginejo za vedno. Celica je okužena z gobami. Razumeš?' S temi besedami me je odslovil.

Gezij je umolknil ter potegnil izpod gub svoje tunike troje koženec, ki so bile od starosti in izrabe vse močno rumene; izbravši eno izmed njih, jo je razgrnil po mizi pred tribunom in rekel preprosto: "Tukajle je spodnje nadstropje."

Vsa družba je uprla oči v načrt.

H o d n i k				
V	IV	III	II	I

"Načrt je povsem tak, tribun, kakršnega sem prejel od Grata. Glej, tukajle je celica številka V," je dejal Gezij.

"Vidim," je odvrnil tribun. "Nadaljuj. Torej je rekel, da je celica okužena od gob."

"Rad bi te nekaj vprašal," je opomnil ječar skromno. "Tribun je prikimal.

"Mar nisem imel spričo takih okoliščin povoda, da sem smatral načrt za pravilen?"

"Kaj bi pač mogel drugega misliti?"

"No, pa le ni pravilen."

Tribun je presenečeno uprl oči vanj.

„Načrt ni pravilen,“ je ponovil ječar. „Naznačenih je le pet celic v tem nadstropju, toda v resnici jih je šest.“

„Šest praviš?“

„Pokazal ti bom prostor, kakršen je — ali kakršen je po mojem mnenju.“

„Na eno stran svoje tablice je narisal Gezij naslednji načrt in ga podal tribunu:

H o d n i k				
V	IV	III	II	I
VI				

„Dobro si storil,“ je pripomnil tribun pregledujoč načrt. Meneč, da je ječar s pripovedovanjem pri kraju, je dodal: „Dal bom načrt popraviti, ali bolje, dal si bom napraviti novega in ti ga bom izročil. Pridi ponj jutri.“

S temi besedami je vstal.

„Ali slušaj me dalje, tribun.“

„Jutri, Gezij, jutri.“

„To, kar ti moram povedati, se ne sme odlašati.“

Tribun je dobrohotno sedel nazaj v naslanjač.

„Naglo bom skušal opraviti,“ je izpregovoril ječar ponižno, „dovoli mi le, da te nekaj vprašam. Nisem li imel povoda, da sem verjel, kar mi je povedal Gratus o jetnikih v celici s številko V?“

„Da, bila ti je dolžnost verjeti, da so v celicah zaprti trije moški — oslepljeni državni jetniki z odrezanimi jeziki.“

„No,“ je dejal ječar, „tudi to ni bilo tako!“

„Ne?“ je rekel tribun s ponovnim zanimanjem.

„Slušaj in presočaj sam, tribun. Obiskal sem, kakor mi je bilo ukazano, vse celice, pričenši s celicami prvega nadstropja in dovršivši z najnižjim pod-

zemljem. Upošteval sem ukaz, da se vrata številka V ne smejo odpreti; vseh osem let so podajali za tri jetnike jed in pijačo skozi luknjo v zidu. Včeraj sem se odpravil k vratom one temnice, da bi videl nesrečnike, ki so proti mojemu pričakovanju ostali tako dolgo živi. Ključavnice nismo mogli odpreti s ključem. Pritisnili smo malce na vrata, ki so se zrušila, ker je rja izjedla njih tečaje. Ko sem vstopil, sem našel v ječi le enega — starega, slepega, nemega, golega jetnika. Lasje so mu padali v trdih kitah po hrbtu. Koža mu je bila podobna tejle koženici. Iztegnil je roke. Nohtje so mu bili zakrivljeni in zaviti kakor kremplji ujede. Vprašal sem ga, kje so mu tovariši. Odkimal je z glavo. Preiskali smo celico, da bi našli druga dva. Tla so bila suha, prav takó stene. Če bi bili v stanici zaprti trije in bi bila dva umrla, bi ostale v njej vsaj njune kosti.“

„Potemtakem meniš —“

„Menim tribun, da je bil vseh osem let v celici samo en jetnik.“

Poveljnik je ostro pogledal ječarja in dejal: „Pazi se, s tem obdolžuješ Valerija laži!“

Gezij se je priklonil in odvrnil: „Morda se je motil.“

„Ne, imel je prav,“ je dodal tribun toplo. „Tvoja lastna izjava dokazuje, da je imel prav. Mar nisi pravkar rekel, da so dostavljali osem let v celico jed in pijačo za tri ljudi?“

Poslušalci so pritrdili preudarljivosti svojega gospodarja, toda Gezij se ni čutil poraženega.

„Slišal si šele polovico zgodbe, tribun. Ko boš zvedel vso, mi boš pritrdil. Znano ti je, kaj sem napravil z jetnikom: poslal sem ga v kopel, ga dal ostriči in obleči in nato odvesti do vrat trdnjave in ga pustiti na svobodo. Kar se njega tiče, si umivam roke. Daues pa se je vrnil in privedli so ga predme. Z nemimi znaki in s solzami mi je dal razumeti, da bi se rad vrnil v svojo celico. Dal sem ukreniti tako. Ko so ga odvedli, se jim je iztrgal, mi poljubljaval noge in me rotil z žalostnimi nemimi prošnjami, naj bi šel z njim; in storil sem tako. Skrivnost o trojici mi je še vedno tičala v misli.

Ono, kar sem slišal o njej, mi ni zadostovalo. Zdaj sem vesel, da sem se vdal njegovim prošnjam.

Vsa družba je hipoma utihnila ko grob.

„Ko smo bili zopet v oni celici, me je prijel jetnik željno za roko ter me povedel do luknje, ki je bila podobna odprtini, ki smo mu skozi jo podajali hrano. Četudi je bila velika, da bi mogel potisniti čelado skozi jo, je vse do včeraj nisem zapazil. Približal se je z obrazom luknji, ne da bi mi bil izpustil roko, in je pri tem zakričal kakor zver. Odzval se mu je slaboten glas. Prestrašen sem ga potegnil nazaj in zavpil: „Ho, tukaj!“ Sprva nismo dobili nikakega odgovora. Zaklical sem nanovo in prejel nazaj tele besede: „Slava ti, o Gospod!“ Tedaj sem se še bolj začudil, o tribun, kajti bil je ženski glas. Vprašal sem: „Kdo si?“ Odvrnila je: „Izraelka, pokopana tukaj s svojo hčerko. Pomagajte nama naglo, sicer umreve.“ Velel sem jima, naj se hrabro držite in sem pohitel semkaj, da bi zvedel za tvojo voljo.“

Tribun se je naglo dvignil s sedeža.

„Prav si imel, Gezij,“ je dajal, „sedaj mi je jasno. Načrt je bil lažniv in prav tako tudi povest o treh jetnikih. Rimljani so imeli dovolj boljših ljudi, nego je bil Valerius Gratus.“

„Da,“ je odvrnil ječar. „Trudoma sem zvedel od jetnika, da je dajal ženskama vsak dan del jedi in pi-jače, ki jo je dobival.“

„Tu imamo zdaj pojasnitev,“ je odvrnil tribun in ošinil s pogledom obraze svojih prijateljev. Domislil se je, da bi bilo dobro imeti priče, zato je dodal: „Osvo-bodimo ženski! Pojdite z menoj.“

Gezij se je razveselil.

„Predreti bomo morali zidovje,“ je dejal. „Našel sem sicer mesto, kjer so stala vrata, toda zasuto je s kamenjem in ometom.“

Tribun je stójé velel pisarju: „Pošlji za menoj delavce z orodjem! Podvizaj se; toda poročilo zadrži, kajti kakor vidim, ga bom moral popraviti.“

Takoj nato so odšli.

Drugo poglavje

„Israelka, pokopana tukaj s svojo hčerko. Poma-gajte nama hitro, sicer umre.“

To je bil odgovor, ki ga je dobil ječar Gezij iz celice, označene na njegovem popravljenem načrtu s številko VI. Čitatelj bo po tem odgovoru takoj spredel, kdo sta bili nesrečnici, in bo dejal nedvomno sam pri sebi: „Na vse zadnje so torej našli Ben-Hurovo mater in njegovo sestro Tirzo!“

In tako je tudi bilo.

Ko so ju pred osmimi leti zgrabili, so ju privedli še isto jutro v trdnjavo, kjer se jih je hotel Gratus na vsak način iznebiti. Za to si je bil izbral utrdbo, ker je bila ta neposredno pod njegovim nadzorstvom, a celico št. VI prvič za to, ker jo je bilo lažje pozabiti nego katerokoli drugo, in drugič za to, ker je bila okužena z gobami; jetnici naj bi zaprli ne le varno, temveč tudi v tako ječo, da bi v njej poginili. Potemtakem so ju odvedli sužnji ponoči v podzemlje, tako da ni bilo žive priče temu dejanju; nato so zazidali vrata, da bi dopolnili grozno povelje. Potem so sužnje ločili in jih poslali drugam, da ne bi nihče ničesar več slišal o njih. Na ta način se je hotel Gratus zavarovati pred morebitno obtožbo in si za slučaj, da bi njegovo delo prišlo na dan, zagotoviti razbremenitev, kajti tako kaznovanje bi mu bili gotovo drugače upoštevali nego krivdo dvoj-nega umora. Da bi ostali jetnici dlje živi, si je izbral Gratus nekega zločinca, ki so ga oslepili in mu odrezali jezik ter ga zaprli samega v sosednjo celico, da bi jima podajal hrano in vodo. Ta nesrečnik ne bi bil mogel v nobenem slučaju ziniti besedice in tudi ne prepoznati jetnic ali njunega pogubitelja. Na ta način si je uglasil Rimljan z deloma od Mesale izmišljeno zvijačo ter s pretvezo, da bo kaznoval tolpo morilcev, pot za zaplenitev Hurovega premoženja, od katerega ni niti najmanjši del nikoli dospel v cesarsko zakladnico.

Zadnji korak pri izvedbi Gratovega načrta je bil ta, da je kratko malo odstavil starega ječarja; ne morda zato, ker je ta vedel, kaj se je zgodilo — kajti ječar

tega ni vedel — temveč, ker ječarjn, ki je natanko poznal vsa nadstropja pod zemljo, ne bi bil mogel prikrivati svojega dejanja. Nato je dal narisati prokurator s priznanja vredno bistroumnostjo nove načrte, ki jih je, izpustivši v njih, kakor vemo, številko VI, izročil novemu ječarju. Ko je dal temu še potrebna navodila in hkratu okrnjeni načrt, je dosegel svoj namen. Celica in nesrečni obsojenki sta bili tako rekoč izgubljeni za vedno.

Lahko si mislimo, kako sta mati in hči, ki sta imeli za seboj izobrazbo in prejšnje življenjske okoliščine, prenašali osem let tako življenje. Življenjske razmere so nam prijetne ali bridke v tolikšni meri, v kolikršni smo zanje občutljivi. Ne pretiravamo, če trdimo, da bi nebesa, če bi se vsi ljudje hkratu ločili od sveta, za večino ljudi ne bila nebesa po krščanskem pojmovanju, po drugi strani pa tudi ne bi vsi enako trpeli v tako zvanem tofetu.¹ Za ostrino duševnega čutenja je merodajna izobrazba. V kolikor je človek umsko bolj razvit, toliko se stopnjuje tudi njegova občutljivost za čisto duhovno radost. Blagor duši, ki ohrani tako radost! Če jo pa izgubi, tedaj gorje duši, ki je bila dosegla tako višino razvoja! Občutljivost duše za radost je merilo njeni občutljivosti za bridkost! Zatorej mora biti kes več nego zgolj očitanje vesti zaradi storjenih grehov; kesanje naj pomeni izpremembo človeške narave in naj pripravlja človeka za nebesa.

Ponavljamo: da si bo mogel napraviti čitatelj pravo sodbo o trpljenju Ben-Hurove matere, si mora predstaviti njenega duha in njega občutljivost prav tako, če ne še bolj živo, kakor mučno stanje zazidanega ji telesa. Tu se ne vpraša, kakšno je bilo njeno stanje, temveč kako je na jetnico vplivalo. In zdaj lahko priznamo, da smo le z upoštevanjem te misli začetkom druge knjige svoje povesti tako natanko opisali prizor v letovanjski lopi na strehi Ben-Hurove rodne palače. Zato smo tudi opisali takó natanko Hurovo palačo, da bi s tem pomagali bralcu, če bi prišlo do kake preiskave.

Z drugimi besedami: prikličimo si v spomin vedro, srečno in razkošno življenje v knežji hiši in ga primer-

¹ judovski pekel.

jajmo z životarjenjem v najnižji luknji Stolpa Antonije. Če si predstavi čitatelj, prizadevajoč si pronikniti v bedo jetnice, le njene telesne muke, ne more napačno soditi; če ljubi sočloveka in ima sočutno srce, ga bo nedvomno prevzelo usmiljenje. Toda če želi iti naprej, če želi več nego zgolj obžalovati jo, če želi občutiti z njo vred njeno potrnost in obupanost, če želi vsaj poskusiti do-umeti to stanje — tedaj naj se spomni, kako je raz-pravljala s svojim sinom o Bogu, narodih in junakih; kako je bila zdaj filozofinja, zdaj učiteljica, a vedno mati.

Če hočeš zbsti moškega kar najbolj v živo, tedaj udari po njegovi samoljubnosti; če hočeš razžaliti žensko kar najgloblje, rani njena čuvstva.

Z oživiljenim spominom na ti nesrečnici — s spo-minom na to, kar sta bili — stopimo k njima in ju pogledjmo taki, kakršni sta sedaj.

Celica št. VI je bila zgrajena tako, kakor jo je bil narisal Gezij v svojem načrtu. O njenem obsegu ne moremo imeti povsem točne predstave; zadostuje naj, če povemo, da je bila prostorna, zanemarljena in je imela okrušene in razpokane stene in tla.

Sprva je bila osnovna ploskev Makedonskega gradu ločena od tempeljna z ozko, toda globoko razpoklino nalik klinu. Delavci, ki so morali izsekati v ska-lovju celo vrsto celic, so vstopili v to razpoko na se-vernem koncu in so izvrtali skalovje tako, da so napravili celicam strop iz prvotnega kamenja. Po tem so kopali dalje ter napravili celice V, IV, III, II in I, ki razen celice V niso imele nobene zveze s celico VI. Enako so gradili hodnik in stopnice v višje nadstropje. Rav-nali so prav tako, kakor so gradili Kraljevske grobove, ki jih morete še dandanes videti nekoliko severno od Jeruzalema, le da je bila, ko je bilo vrtanje končano, celica VI na zunanji strani zaprta z ogromno skalo, ki so bile v njej majhne poševne odprtine za zračenje, po-dobne modernim strelnim linam. Ko se je polastil Herod tempeljna in gradu, je to zunanje obzidje še bolj utrdil in zazidal vse odprtine razen ene, ki pa je dopuščala le neznatno količino oživljajočega zraka ter šop solčnih žarkov, ki niso zadostovali za razsvetljava prostora.

Taka je bila celica števil VI.

Ne prestrašite se zdaj!

Opis slepega nesrečnika brez jezika, ki so ga pravkar izpustili iz celice št. V, naj ublaži čitatelju grozno sliko naslednjega prizora.

Obe ženski se stiskate tik odprtine; prva sedi, druga se napol naslanja nanjo. Med njima in golo skalo je prazen prostor.

Svetloba, usipajoča se na pošev od zgoraj, odkriva pred nami strahoten prizor, ki se ga ne moremo izogniti: ženski nimate na sebi nikake obleke ali pokrivala.

Toda hkrati vidimo, da vlada ljubezen tudi tukaj, kajti ženski se ljubeče objemate. Bogastvo propade, sreča izgine, nada se razblini, a ljubezen ostane. Ljubezen je Bog.

Tla, kjer se ženski stiskate druga k drugi, so skalnata, svetla, gladka in ravna. Kdo ve, kolikokrat sta v teh osmih letih čepeli na tem mestu pred odprtino, kjer jima je plahi, a prijazni solnčni žarek oživiljal nade na rešitev. Kadar je svetloba počasi prodirala v temnico, sta vedeli, da se dani; ko je pričela svetloba giniti, sta vedeli, da se bliža noč, ki ne more biti nikjer na svetu tako dolga in temna kakor pri njima. Svet! Gledajoč skozi to razpoko sta poleteli v duhu neštetokrat na svet, kakor da bi bila ta luknja široka, visoka vrata kraljevske palače, in sta tavalii v mislih sem ter tja kakor duhova in iskali ter povpraševali, prva po sinu, druga po bratu. Iskali sta ga na morju in na morskih otokih; danes jima je bil v tem mestu, jutri v onem; a vedno in povsod jima je bil nestalen potnik; kakor sta oni živeli v pričakovanju sina, tako je sin iskal njiju. Kolikokrat so se jim srečale misli pri brezkončnem iskanju: njegove so prihajale, njune odhajale! Bilo jima je v sladko tolažbo, ko sta se razgovarjali med seboj: „Dokler živi on, nisva pozabljeni; dokler misli na naju, imave še nado!“ Koliko moč črpa človek iz take malenkosti, more razumeti le ta, ki je moral sam preživljati slične trenutke.

Spomini na jetnici, ki živijo v nas izza srečnih časov, nas navdajajo s spoštovanjem do njiju; bolesi ju

obdajajo s svetniškim žarom. Ne da bi se jima morali v temnici približati, opazimo lahko, kako sta se spremenili in da njune izpremembe ni povzročila ne starost ne dolgotrajni zapor. Mati je bila nekoč nadvse krasna ženska, hčerka zal otrok; zdaj ne bi mogla kaj takega trditi o njima niti ljubeča usta. Ženski imate dolge nepočesane, tu pa tam čudno bele lase; nepojmljiv strah in groza nas odbijata od njiju, dasi je morda naši grozi vzrok varljivi sijaj luči, ki proseva motno nezdravi mrak. Morda trpite tudi glad in žejo, kajti odkar so izpustili njunega strežnika, nemega zločinca na svobodo — torej od prejšnjega dne — nista dobili ne jedi ne pijače.

Tirza se drži napol v objemu matere in žalostno ječi.

„Umiri se, Tirza! Prišli bodo, Bog je dober. Mislili sva Nanj in nisva ob glasovih troblje v tempeljno nikoli pustili molitve vnemar. Vidiš, saj je še svetlo; še so solnčni žarki na južnem nebu in težko, da bi bila ura več ko sedem. Gotovo pride kdo k nama. Zaupajve, Bog je dober.“

Tako je govorila mati. Besede so ji bile preproste in prepričevalne, dasi Tirza ni bila več otrok, kajti trinajstim letom, ki jih je imela, ko smo jo zadnjikrat videli, moramo dodati še dobrih osem let.

„Poskušala bom biti močna, draga mamica,“ je dejala. „Tvoje trpljenje ne sme biti nič večje kakor moje; živeti hočem zate in za brata! Toda jezik me peče, ustnice se mi sušijo. Rada bi vedela, kje je brat in ali naju še kedaj, še kedaj najde!“

V njenem glasu je bilo nekaj, kar bi bilo človeka čudno presunilo — nečuven, oster, suh, kovinski, nenaraven zvok.

Mati jo je privila tesneje k sebi in je dejala: „Sanjalo se mi je sinoči o njem in videla sem ga tako jasno, Tirza, kakor vidim tebe. Znano ti je, da moramo verjeti sanjam, ker so jim verjeli tudi naši očetje. Gospod je tolikokrat v sanjah govoril z njimi. Mislila sem, da sva v preddvoru žená vprav pred durmi, ki se imenujejo Lepa vrata; z nama je bilo tudi silo drugih žená; pa je prišel Juda in stopil v senco vrat, se oziral sem ter tja, ogledoval to in ono. Sree mi je silno utripalo. Vedela sem, da išče naju. Iztegnila sem mu roke nas-

proti, stekla k njemu in ga poklicala po imenu. Slišal me je in videl, toda ni me spoznal. Naslednji trenotek je izginil.“

„Ali ne bi bilo res tako, mati, če bi ga srečali? Tako sva se spremenili.“

„Moglo bi biti, toda —“ materi se je glava sklonila in v obraz se ji je zarisala poteza bolečine, vendar se je pomirila in je nadaljevala: „Toda lahko bi se mu dale prepoznati.“

Tirza je dvignila roke in je ponovno zastokala.

„Vode, mati! Vode! Samo kapljico!“

Mati se je brez pomoči ozrla okoli sebe. Tolikokrat ji je imenovala Boga in ji tolikokrat v njegovem imenu obetala pomoči, da se ji je ponavljanje teh besed že začelo zdeti roganje sami sebi. Senca je zatemnila motno luč in pričela je misliti, da je blizu smrt, ki jo čaka in pride ponjo, čim ji ugasne v srcu vera. Ne zavedajoč se skoraj, kaj dela, je govorila naprej meni nič tebi nič, ker je pač morala nekaj govoriti:

„Potrpi, Tirza; rešitelji pridejo — kmalu bodo tu.“

Zdelo se ji je, da sliši skozi odprtino v zidu, ki jima je bila edina zveza s svetom, nekaj šum. In ni se motila. Še trenotek in znani krik jetnika se je razlegel po celici. Tudi Tirza ga je slišala; obe sta vstali, še vedno objeti kakor dotlej.

„Slava Gospodu na veke!“ je vzkliknila mati goreče z novim zaupanjem in nado.

„Halo, tukaj!“ To sta najprej slišali; in potem: „Kdo si?“

Glas je bil materi tuj. Kaj je to? Razen Tirzinih so ji bile to prve in edine besede, ki jih je slišala po osmih letih. Preobrat je bil silen. Preobrat iz smrti v življenje in tako nepričakovan!

„Izraelka, pokopana tukaj s svojo hčerjo. Pomagajte nama hitro, sicer umreve.“

„Pogum. Vrnem se.“

Ženski sta glasno zaječali. Našli so ju; pomoč je tu. Želja za željo se jima je dvigala iz upajočega srca, kakor se dvigajo druga za drugo proti nebu čvrčeče lastovke. Našli so ju; rešeni bosta. In potem bosta dobili nazaj vse — vse, kar sta bili izgubili — dom,

družbo, premoženje, sina in brata! Borna svetloba ju je obsevala z belim svitom, pozabili sta na bolečine, žejo, lakoto in pretečo smrt, zgrudili sta se na tla in jokali, krčevito se objemajoč.

Tokrat jima ni bilo treba dolgo čakati. Ječar Gezij je pripovedoval svojo povest z vso natančnostjo, a jo je naposled vendarle dovršil. Tribun se je ročno lotil dela.

„Tu notri torej!“ je zavpil skozi odprtino.

„Tukaj!“ je odvrnila mati in je vstala.

Takoj nato sta zaslišali na drugem mestu nov šum, kakor da bi nekdo butal ob steno — začuli sta nagle, zveneče udarce z železnim orodjem. Mati ni zinila besedice, tudi Tirza ne, obe sta prisluškovali, dobro vedoč, kaj to pomeni: odpira se jima pot v svobodo. Tako poslušajo rudarji, ki se bili dolgo časa zasuti v globokih rovih, bližajoče se rešitelje, katere so bili priklicali z udarci drogov in cepinov in se jim z glasno utripajočim srcem odzivajo, upirajoč oči nepremično proti mestu, odkoder prihajajo glasovi; in ne morejo odvrniti pogleda od strahu, da se reševanje ne bi prekinilo in da ne bi postali nanovo žrtev groze in obupa.

Roke zunaj so bile močne, spretno in volja dobra. Udarci so postajali vsak trenotek razločnejši; kdaj pa kdaj se je zrušil drobec ropotaje po tleh; rešitev je prihajala bliže in bliže. Zdaj sta že lahko čuli glasove delavcev. Potem — oh, kakšna sreča! — se je usul skozi odprtino rdeči žar plamenice. Prešnil je mrak z ostro, iskrečo se diamantno svetlobo, krasno kakor jutrnje solnce.

„On je! On je! Naposled naju je našel!“ je vzkliknila Tirza v bliskovitem mladostnem zanosu.

A mati je odvrnila blago: „Bog je dober!“

V ječo se je zrušil kup kamenja, potem drugi — nato cel sklad — in vrata so se odprla. Možakar umazan od ometa in prahu, je vstopil in obstal, držeč v roki dvignjeno plamenico. Dva ali trije drugi so prišli s plamenicami za njim in so obstali poleg tribuna, da bi mogel v ječo.

Spoštovanje do žensk ni zgolj zahteva olike, s spoštovanjem jim priznavamo njih pravo naravo. Tribun se je ustavil, ker sta bežali pred njim — bežali ne od

strahu, temveč povedati moramo, od sramu; toda dragi čitatelj, ne samo od sramu! Iz kota, kjer sta se deloma skrili, je začul besede, najžalostnejše, najstrašnejše in najobupnejše, kar jih je kdaj izgovoril človeški jezik:

„Ne bližaj se nama — nečisti, nečisti!“

Moški so povsili plamenice in so strmeli drug v drugega.

„Nečisti, nečisti!“ je zadonel zopet iz kota drhteč, zategnjen, presunljivo otožen jek. S takim glasom, kakor si lahko predstavljamo, beži zavrženi duh izpred rajskih vrat in se obupno ozira nazaj.

Na ta način je opravila vdova-mati svojo dolžnost in v tem hipu spoznala, da je svoboda, ki je prosila zanjo in je o njej sanjala, kakor oddaljen škrlatastozlat plod, ki se ji je zdaj spremenil v roki v sodomsko jabolko.

Mati in Tirza sta bili gobavi!

Morda čitatelju ni jasno, kaj prav za prav pomenijo te besede. Opozorimo naj ga na tedanjo postavo, ki je dandanes le malo spremenjena.

„Te štiri prištevajte mrtvim — slepca, gobavca, siromaka in jalovca.“ Tako govori Talmud¹.

To pomeni, da so gobavca smatrali za mrtvega ter ga izločali iz človeškega bivališča kakor mrtvo truplo; z njimi, ki jih je najbolj ljubil in so ga najrajši imeli, je mogel okuženec govoriti le iz daljave; stanovati ni smel pri nikomer drugem nego pri gobavcih; bil je brez kakršnegakoli varstva; ni se smel udeleževati nikakih slovesnosti ne v tempeljnu ne v shodnici; v raztrgani obleki in z zakritimi usti je moral hoditi po odkazanem mu kraju in je smel klicati le: „Nečist, nečist!“ Dom mu je bila pustinja ali samotna grobnica; bil je kakor utelešen duh iz Hlnoma in Gehene; kot tak ni bil toliko kamen spotike drugim, kolikor živa muka samemu sebi; bal se je smrti, a vendar ni imel druge nade razen smrti.

Nekoč — sama ne bi bila mogla navesti ne dneva ne leta, kajti v svojem podzemskem peklu se ni zavedala časa — je začutila mati na dlani desne roke

¹ Judovsko ustno izročilo.

suh lišaj, malenkost, ki si jo je poskušala zmiti. Toda lišaj se je trdo držal kože. Mati se ni mnogo ukvarjala s tem pojavom, dokler ni pričela tožiti tudi Tirza, da je prav tako obolela. Zaloga vode jima je bila zelo pičla in često sta se odrekli pijači, da sta rabili vodo za nego svojega zdravja. Naposled je obolela materi cela roka; koža se ji je razpokala in nohtje so se ji odluščili od mesa. Pri tem nista čutili ženski posebne bolečine, temveč le vse večjo tegobo. Pozneje so se jima pričele sušiti in pokati ustnice. Neki dan je menila mati, ki si je na vso moč prizadevala, da bi obvarovala hčerko pred nečistočo v ječi, da se je bolezen naselila Tirzi na obraz; peljala jo je k luči in gorje! s smrtnim strahom je opazila, da so deklici veke bele ko sneg.

O kakšno muko je občutila mati pri tem pogledu!

Obsedela je brez besede, negibno, duševno otopela, z eno edino mislijo v glavi — gobavost, gobavost!

Ko je zopet zbrala svoje misli, ni mislila kot prava mati toliko nase, kolikor na svojega otroka, in kakor vsaki ljubeči materi se ji je spremenila ženska nežnost v moški pogum. Pripravljena je bila na kakršnokoli junško žrtev. Pridržala je svoje težko spoznanje v dnu srca in se kljub brezupnosti posvetila v dvojni meri skrbi za Tirzo. S čudovito bistrovidnostjo — čudovito zlasti zaradi neutrudljivosti — je prikrivala hčerki grozno resnico, da sta okuženi, in jo je utrjevala celó v upanju, da to ni nič posebnega. Ponavljala ji je preproste igre, ji pripovedovala povesti brez konca in kraja, si izmišljala novih in je poslušala z nepopisnim veseljem pesmi, ki jih je popevala Tirza. Njej sami so pa zveneli z usihajočih ustnic psalmi kraljevskega pevca judovskega naroda in jo pozibavali v blago pozabo. Tako sta ohranili v srcu spomin na Boga, ki ju je na videz zapustil — prav tako brezskrbno in brezupno kakor svet.

Polagoma, vztrajno in s strašno gotovostjo se je razvijala bolezen. Kmalu so se jima obelile roke, lišaji so jima izjedli ustnice in veke, a vse telo so jima pokrile luskine. Nato jima je bolezen prodrla v grlo, da jima je glas ohripel, in v sklepe, da jima je polagoma okrepnelo staniče in hrustanec. Polagoma, toda kakor

je mati dobro vedela, neozdravljivo je zgrabila kuga njuna pljuča, žile in kosti ter spreminjala trpinko v živi gnusobi; tako bi se jima bila razvijala bolezen do smrti, katere bi pa bili mogli še leta in leta čakati.

Napočil jima je nov dan groze — dan, ko je povedala mati, ki jo je k temu prisilil čut dolžnosti, Tirzi ime njune bolezni. V strahu in obupu sta molili, da bi jima kmalu prišel konec trpljenja.

Vendarle je moč navade toliko vplivala na okuženki, da nista le mirno govorili o svoji bolezni, temveč sta smatrali gnusno spačenost svojih teles za nekaj naravnega in sta kljub temu še ohranili nekaj volje do življenja. Ena vez ju je še vezala s svetom; ne meneč se, da sta takó zapuščeni, sta se osrčevali s spomini in sanjami o Ben-Huru. Mati je obetala hčerki, da ga bo še videla in hčerka je isto obetala materi. Prva ko druga ni dvomila, da jima je on ostal prav tako zvest in bo prav tako srečen ob morebitnem svidenju. In ko sta tako snovali in sukali tenke niti svojih nad, sta bili kolikor toliko zadovoljni in sta pozabili na smrt. Tako sta se tolažili, kakor smo videli, tudi tedaj, ko ju je Gezij poklical, dasi sta trpeli dvanajst ur glad in žejo.

Rdeči žar plamenic se je razlil po ječi; udarila jima je ura svobode. „Bog je dober!“ je dejala vdova — ne zaradi tega, kar je bilo, dragi čitatelj, temveč zaradi tega, kar se je v onem trenutku zgodilo! Kadar se zahvaljujemo za pravkar izkazano dobroto, se spodobi predvsem, da ne mislimo na preteklo zlo.

Tribun je stopil naravnost proti njima; tedaj je v kotu, proti kateremu sta zbežali, prevzel starejšo od žensk čut dolžnosti in pri tej priči je zadonel strašni svarilni vzklik:

„Nečisti, nečisti!“

Oh, s kakšnim naporom in muko se je premagovala mati, da je izvršila to dolžnost! Vsa sebična radost spričo bližnje osvoboditve ji ni mogla niti v trenutku, ko ji je bila prostost že tako blizu, zastreti posledice rešitve. Staro srečno življenje se ji ne more več vrniti. Če se bo približala hiši, ki ji je bila nekoč dom, bo morala obstati pred vrati in kričati: „Nečista, nečista!“ Hoditi bo morala po svetu z živim hrepenenjem po lju-

bezni, ki ji je bila v srcu močna kakor še nikoli ne, in morda tem bolj živa baš radi tega, ker ji ni bilo odziva. Mladič, ki je tako zvesto in s takim sladkim upanjem mislila nanj, otrok, spricho katerega ima mati najčistejše veselje, bo moral, če jo bo srečal, obstati daleč od nje. Če bo iztegnil roke proti njej in bo vzkliknil: „Mati, mati!“ — bo morala odgovoriti iz same ljubezni do njega: „Nečista, nečista!“ In drugi otrok, ki mu je zaradi pomanjkanja drugega pokrivala ogrnila pleča s svojimi dolgimi, prepletenimi, nenaravno obeljenimi lasmi — oh! ta ji bo edina tovarišica v preostalem, uničenem življenju. Toda junaška žena, čitatelj, se je vendarle sprijaznila s svojo usodo in zakričala besedo, ki je od pravadnih časov označevala tako usodo in ki naj bi jima bila posihmal nespremenljiv pozdrav na veke! „Nečista, nečista!“

Tribun se je zdrznil, ko je slišal ta klic, vendarle je ostal na svojem mestu.

„Kdo sta?“ je vprašal.

„Ženski, ki umirave od glada in žeje. Toda“ — mati ni pomišljala — „ne bližaj se nama in ne dotikaj se tal ali zidu. Nečisti, nečisti!“

„Povej mi, ženska, kaj je bilo s teboj — svoje ime, kdaj so te zaprli tukaj, pa kdo in čemu?“

„Nekoč je živel v tem mestu Jeruzalemu knez Ben-Hur, ki je bil prijatelj vseh plemenitih Rimljanov in celo cesarjev osebni miljenec. Jaz sem vdova po njem, a dekle poleg mene je njegov otrok. Kako naj bi ti povedala, čemu so naju pokopali tukaj, ker niti sama ne vem vzroka temu, če se seveda to ni zgodilo zaradi našega bogastva? Valerij Gratus ti lahko pove, kdo nam je bil sovražnik in kdaj se je pričel najin zapor. Jaz ti tega ne morem povedati. Poglej, do česa so naju pripravili — o poglej in se usmili!“

Ozračje v ječi je bilo nasičeno z okuženostjo in dimom plamenic, vendarle je Rimljan pozval enega izmed nosilcev plamenic k sebi in je napisal njen odgovor besedo za besedo. Odgovor je bil kratek in jedrnat, bil je zgodovina, obtožba in prošnja obenem. Noben preprost človek ne bi bil mogel tako odgovoriti in tribun si ni mogel kaj, da ne bi čutil usmiljenja do nje in ji ne bi verjel.

„Pomagali ti bomo, ženska,“ je rekel in je zaprl tablice. „Dal ti bom prinesiti jedi in pijače.“

„Pa obleke prosive in vode, da se umijeve, žlahtni Rimljan!“

„Kakor želiš,“ je odvrnil ta.

„Bog je dober,“ je zaječala vdova. „O da bi bil mir božji z vami!“

„In še nekaj,“ je dodal tribun, „ne bom te mogel več obiskati. Pripravi se, danes ponoči te bom dal odvesti izpred grajskih vrat, da te pusté na svobodo. Saj poznaš postavo. Zbogom!“

Govoril je nekaj s spremljevalci in je odšel skozi vrata.

Kmalu nato je prišlo v celico več sužnjev z velikim vrčem vode, z umivalnikom, brisačami, s kruhom in mesom na pladnju in s kosi ženske obleke; odloživši te stvari, da sta jih jetnici lahko dosegli, so se naglo odstranili.

Okoli polovice prve nočne straže so odvedli ženski do vrat in ju postavili na cesto. Takó se je Rimljan poslovil od njiu in zopet sta bili prosti v mestu svojih očetov.

Ozrla sta se proti zvezdam, ki so žarele radostno kakor nekoč, in sta se vprašali:

„Kaj sedaj? In kam?“

Tretje poglavje

Nekako ob onem času, ko se je pojavil ječar Gezij pred tribunom v gradu Antoniji, se je spenjal nekdo peš po vzhodnem pobočju Oljske gore. Pot je bila grapa ter prašna in rastlinstvo na tej strani od solnca ožgano, kajti v Judeji je bila tedaj suša. Na srečo je bil potnik mlad in močan, da ne govorimo o hladni ohlapni obleki, ki jo je nosil.

Počasi se je prestopal in se oziral na desno in levo, ne z nemirnim, plahim pogledom človeka, ki potuje po neznani poti, temveč z obrazom, ki se z njim človek bliža po dolgi ločitvi staremu znancu — napol vesel, napol radoveden, kakor da bi hotel reči: „Veseli me,

da sem zopet pri tebi, daj, da vidim, ali si se kaj izpremenil.“

Ko se je vzpenjal vkreber, se je kdaj pa kdaj ustavil in se ozrl, da bi si ogledal pokrajino, ki se je širila pred njim vse do gorovja Moaba. Ko je že dospel blizu vrha, je pospešil korake, ne meneč se za utrujenost. Hitel je nepretrgoma naprej, ne da bi se ustavil ali okrenil. Na vrhu — da je prišel nanj, jo je zaval nekoliko na desno od utrte poti — je nagloma obstal, kakor da bi ga bila zgrabila krepka roka. Oči so se mu iskriale, lica so mu žarela in dihal je hitreje; vse to je bilo posledica krasnega velikega razgleda, ki se je odprl pred njim.

Potnik, dobri čitatelj, ni bil nihče drugi ko Ben-Hur; slika pred njim — Jeruzalem.

Ne Sveto mesto današnjega časa, temveč Sveto mesto, kakršno je ostalo za Herodom — Sveto mesto Kristusovo. Če je še danes lepo, kadar ga gledamo s starodavne Oljske gore, kakšno je šele moralo biti tedaj!

Ben-Hur je stopil h kamenu in je sedel; odstranil si je z glave belo pokrivalo, ki ga je bilo varovalo pred solncem, in je lagodno opazoval krasno sliko pod seboj.

Isto je posihmal storil še marsikdo ob raznih in povsem svojevrstnih prilikah — Vespazijanov sin, muslimani in križarji, ki so vsi gledali Jeruzalem kot osvoboditelji; gledal ga je tudi marsikak romar iz velikega Novega sveta, ki je pričakoval odkritja skoraj petnajst sto let izza časa naše povesti; toda skoraj nobeden izmed teh številnih posetnikov ga ni gledal s tako presunljivim, s tako žalostnosladkim, s tako ponosnim in hkratu tako grenkim čuvstvom kakor Ben-Hur. Tega so obhajali spomini na judovski narod, na njegove zmage in porave ter na njegovo zgodovino, ki je bila zgodovina božja. To mesto, ki so ga bili zgradili Judovi predniki, je bilo trajna priča njihove grešnosti in pobožnosti, njihove slabosti in veličine, njihove vere in verskih zablod. Dasi je Ben-Hur dobro poznal Rim, je bil vendarle zadovoljen s tem razgledom. Pogled na mesto ga je navdajal s ponosom, ki bi ga bil prevzel do ničemurnosti, če si ne bi bil mislil, da to knežje mesto ni več last

njegovega naroda in ne bo več dolgo pripadalo njegovim rojakom; da jim je treba za molitev v templju tujčevega dovoljenja; da je grič, ki je nekoč na njem prebival David, le marmorna prevara — uradna hiša, ki v njej stiskajo in tlačijo Gospodove izvoljence z davki in jih trpinčijo zaradi neomahljivosti v pravi veri. To so bile radosti in bridkosti, ki jih je tedaj čutil vsak domoljubni Jud; Ben-Hur pa je nosil poleg tega v srcu lastno zgodovino, ki mu je niso mogla iztisniti iz njega nobena druga razmišljanja in mu jih je pogled na mesto le še bolj obnovil in oživil.

Hribovita pokrajina se le malo izpreminja; kjer so pa hribi skaloviti, ne napravi čas sploh nobene izpremembe. Pokrajina, ki jo je gledal pred seboj Ben-Hur, je razen mesta še danes ista kot tedaj. Izpremembe na slabše je povzročilo le delo človeških rok.

Solnce je obsevalo zapadno pobočje Oljske gore prijazneje nego vzhodno in ljudje so posvečali tej strani nedvomno več nege in ljubezni. Vinska trta, ki je bilo gorovje deloma z njo zasajeno, in posamezna drevesa, predvsem smokovci in stare divje olive, so bila razmehoma dovolj zelena. Vse do suhega korita reke Cedrona se je raztezalo zelenje, ki je oživiljalo človeku pogled; tam je bil konec Oljske gore in pričetek Morije — velikanskega golega, ko sneg belega zidovja, ki ga je pričel graditi Salomon in ga je Herod dovršil. Polagoma so drsale mladeniču oči navzgor po velikanskih težkih skalah, ki je bila zgrajena iz njih ta grmada — navzgor proti Salomonovemu portiku, podstavku zgradbe, ki ji je bil temelj sam grič. Pomudivši se nekoliko tukaj, se mu je dvigal pogled naprej in je došel najprej do preddvora poganov, potem do preddvora Izraelcev, nato do preddvora žená in naposled do preddvora duhovništva. Slednji od teh preddvorov je bil sam zase stebrna dvorana iz belega marmorja in se je dvigal v obliki terase iznad drugega. Glej! iznad vsega pa se je dvigalo kot krona nad kronami presveto, nepopisno krasno, veličastno sorazmerno, od suhega zlata iskreče se svetišče, sveti šotor, Presveto. Skrinje zaveze sičér ni bilo v njem, toda bil je Jahve, bil je v njem živ in osebno, kakor je veroval vsak izraelski otrok. Kot sve-

tišče in kot spomenik je bilo poslopje tako veličastno, da je še ni bilo tako veličastne zgradbe med vsemi, kar jih je zgradila človeška roka. Dandanes ni ostal od vsega tega niti kamen na kamenu. Kdo bo nanovo zgradil tako poslopje? Kdaj se bo pričelo graditi? Tako se vprašuje sleherni romar, ki stoji tam, kjer je stal Ben-Hur — vprašuje se in ve, da je odgovor v božjih rokah in da so božje skrivnosti nemalo čudovite v svoji — božji smotrnosti. In potem tretje vprašanje: kaj je pač oni, ki je prerokoval razdejanje mesta in se mu je prerokovanje tako natanko uresničilo? Je li Bog? Ali človek od Boga? Ali — odgovor na to vprašanje preostaja nam.

Ben-Huru se je še vedno vzpenjal pogled kvišku — preko tempeljske strehe proti gori Sionu, ki je posvečena s svetimi spomini, neločljivimi od maziljenih kraljev. Znana mu je bila Sirarska dolina, globel med Morijo in Sionom, ki je bila obdana od Ksistovih stebrišč; vedel je, da so na dnu doline vrtovi in palače; toda preko vsega tega so se mu dvigale misli in pogledi proti veliki skupini zgradb na kraljevskem griču — proti Kajfovi palači, glavni sinagogi, rimskemu pretoriju, večnemu Hipiku in mračnima, toda silnima nagrobnikoma Fazela in Mariamne — ki so se dvigali iznad Gareba, svetlečega se v škrlatasti daljavi. In ko je opazil med temi palačami Herodov dvorec, se li ni moral domisliti kralja, ki naj bi prišel, kralja, ki se mu je ves posvetil, ki mu je hotel pripraviti pot in mu napolniti prazne roke? In v domišljiji je že hitel naproti dnem, ko pride novi kralj po svojo lastnino ter jo prevzame — po Morijo in njen tempelj, po Sion in njegove stolpe in palače, po Antonijo, ki stoji tako mračno na desni strani tempeljna, po pravkar dograjeno neobzidano mesto Bezeto in po milijone Izraelcev, ki se bodo zbrali s palmovimi vejicami in zastavami ter prepevali in vriskali, ker je Gospod zmagal in jim dal svet.

Ljudje govorijo o sanjah, kakor da bi bile le naraven pojav noči in spanja. Vedeti pa bi morali nekaj drugega. Vse uspehe, ki jih dosežemo, si v srcu naprej ohetamo in vse nade se nam budijo v budnih sanjah. Sanje so nam počitek po napornem delu, sanje so vino,

ki nas vzdržuje pri delu. Dela ne ljubimo le zaradi dela samega, temveč tudi zato, ker nas pripravlja na spanje, ki je velika podzavest resničnega življenja, katere pa ne čujemo in ne vidimo vprav zaradi njene neminljivosti. Življenje je sen. Samo v grobu ni sanj. Nihče naj se ne posmehuje Ben-Huru, če je storil to, kar bi bil v njegovem času, na njegovem mestu in v njegovih okoliščinah storil sleherni izmed nas.

Solnce se je nagibalo proti zatonu. Zdelo se je, kakor da svetleča se plošča na oddaljenem vrhuncu na zapadu miruje in zastira nebo nad mestom z medeno svetlobo ter obrobja mestno obzidje in stolpe z zlatim sijajem. Nato je solnce zatonilo za gorovjem. Večerni mir je obrnil Ben-Huru misli na njegov dom. Na nebu nekoliko severno od neprispodobljivo lepega pročelja Presvetega mu je obtičalo oko: tik pod to točko mu stoji rodna hiša, če je še tamkaj.

Večerna milina mu je ublažila čuvstva. Iznebiti se slavoehlepnosti, se je spomnil dolžnosti, ki ga je bila privedla v Jeruzalem.

Ko je bil v pustinji pri Ilderimu, kjer je proučeval utrjene kraje in se v splošnem seznanjal s stvarmi, ki bi jih moral poznati kot dober vojskovodja v pokrajini, kjer je nameraval započeti vojni pohod, je došel neki večer k njemu sel s poročilom, da je Gratus odstavljen in da je imenovan na njegovo mesto Poncij Pilat.

Mesala ni imel nobene moči več in ga je smatral za mrtvega; Gratus je bil brez vpliva in odstavljen; čemu bi tedaj Ben-Hur še dlje odlašal z iskanjem matere in sestre? Zdaj se mu ni bilo ničesar več bati. Četudi ni mogel pogledati sam v judejske ječe, bi jih mogli pregledati zanj drugi. Če bi mu našli izgubljene svojce, ne bi mogel imeti Pilat nobenega vzroka, da bi jih imel še zaprte, — vsaj takega ne, ki se ne bi dal odstraniti z denarjem. Ko jih najde, jih odvede na varno in se potem, dovršivši prvo svojo dolžnost in pomirivši si tako svojo vest, lahko popolnoma posveti Kralju, ki pride. Hipoma se je odločil. Prejšnjo noč se je bil posvetoval z Ilderimom in se sporazumel z njim. Trije Arabci so prišli z njim v Jeriho, kjer jih je s

konji vred ostavil, in je krenil sam peš naprej. Z Maluhom naj bi se sešla v Jeruzalemu.

Pripominjamo, da je bil ta Ben-Hurov načrt samo splošen.

Glede nadaljnjega ravnanja mu je kazalo, da naj bi se skrival oblastem, zlasti rimskim. Maluh je bil premeten in zanesljiv, mož na svojem mestu, ki naj bi vodil poizvedbe.

Prvo vprašanje mu je bilo, kje naj bi pričel. Glede tega si ni bil na jasnem. Želel je pričeti z utrdbo Antonijo. Ne posebno staro ustno izročilo je poročalo, da je pod mračno stavbo te trdnjave cel labirint jetniških celic, ki so bile Judom večji strah nego močna trdnjavska posadka. Tam bi mogel biti grob, v katerem je zakopana tudi njegova rodbina. Mimo tega se človek v takih priložnostih vedno nagiba k temu, da prične rad iskati na mestu, kjer se je pripetila nesreča. Ben-Hur ni mogel pozabiti, da je zadnjikrat videl ljubljene osebi v hipu, ko ju je straža vlekla po cesti proti trdnjavi. Če jih sedaj ni tam, je ostal morda za njima kak spomin, sled, ki mora po njej verno iti do konca.

S to željo pa je bila združena nada, ki se ji ni mogel meni nič tebi nič odreči. Od Simonida je zvedel, da Egipčanka Amra še živi. Spominjali se boste, da se je zvesta dekla tisto jutro, ko je zadela Hurovo hišo nesreča, iztrgala straži ter stekla nazaj v palačo, kjer so jo z drugimi premičninami vred zazidali. V naslednjih letih je skrbel zanjo Simonides; tako je živela tam kot edina živa duša v velikem poslopju, ki ga Gratus kljub vsemu prizadevanju ni mogel prodati. Zgodba o pravih lastnikih hiše je bila zadosten razlog, da je bila varna pred tujci, bodisi pred kupci ali le najemniki. Ljudje so šepetaje hodili mimo nje. Govorili so, da v hiši straši; te govorice so izvirale bržkone odtod, ker so često videli ubogo staro Amro bodisi na strehi ali za omreženim oknom hiše. Res je, da noben duh ne bi bil stalnejši stanovalec v njej, nego je bila ta ženska; in ni ga še bilo poslopja, ki bi se ga bili ljudje tako izogibali in bi bilo potemtakem tako primerno za duhove. Ben-Hur je upal, da bi mu Amra, če bi prišel do nje, pomagala s kakimi podatki, ki bi mu mogli biti v prid,

četudi bi bili le malo verjetni. Vsekakor bi mu bilo svidenje s staro znanko na kraju, ki mu je bil zaradi svojih spominov tako drag, poleg odkritja izgubljenih svojcev največje veselje.

Zategadelj je sklenil napotiti se najprej k svoji stari domačiji in poiskati Amro.

S tem sklepom v srcu se je kmalu po solnčnem zatonu pričel spuščati z gore po poti, ki se je obrnila kmalu pod vrhom nekoliko proti severovzhodu. Blizu vznožja tik korita potoka Cedrona se je križala ta pot s cesto, ki teče južno do vasi Siloama in do istoimenskega ribnika. Tamkaj je naletel na pastirja, ki je gnal ovce na trg. Ogovoril ga je in se mu pridružil. Z njim vred je odrinil preko Getzimana in je stopil v mesto skozi Ribja vrata.

Četrto poglavje

Stemnilo se je že, ko se je ločil Ben-Hur za mestnimi vrati od pastirja in jo zavil po ozki ulici proti jugu. Srečal je nekaj ljudi, ki so ga pozdravili. Ulica je bila grapavo tlakovana. Hiše ob obeh straneh ulice so bile nizke, temne in neprijazne; vsa vrata so bila zaprta; s streh so prihajali tu pa tam glasovi žensk, ki so se razgovarjale s svojimi otroki. Samota, noč in negotovost zadeve, ki je zaradi nje došel v mesto, se ga je žalostno dojmila. Z bolj in bolj pojemajočim pogumom je prišel kmalu do globokega vodnjaka, ki ga sedaj imenujejo ribnik Betezda. V vodi ribnika se je odražal nebesni svod. Pogledal je kvišku in opazil severno obzidje utrdbe Antonije, dvigajoče se proti motnemu, jeklenosivemu nebu ko strahotna črna grmada. Ustavil se je, kakor da bi ga bila poklicala preteča straža.

Stolp se je dvigal tako visoko in se je zdel takó neizmerno velik in je stal očividno na tako čvrsti osnovi, da je moral Ben-Hur hočeš nočeš priznati nezlomljivost trdnjave. Če mu je mati tamkaj živa pokopana, kaj bi mogel storiti zanjo? Z močjo pesti ničesar. Cela vojska v železnih oklepih bi mogla razbijati kamnito obzidje z oblegalnimi ovni, pa bi bila trdnjavi le v posmeh. Že sam velikanski jugovzhodni stolp se mu je zdel podo-

ben grmadastemu griču! Domislil se je, kako lahko se spremeni modrost v smešnost; a Bog, ki je vedno zadnje zatočišče slabotnih — Bog včasih tako dolgo odlaša!

Zdvajajoč in v skrbeh jo je zavil na cesto pred trdnjavo in je stopal počasi proti zapadu.

Znano mu je bilo, da je v Bezeti prenočišče. Tamkaj se je sklenil nastaniti za svojega bivanja v mestu; toda v tem trenutku se ni mogel upirati sili, ki ga je vlekla domov. Srce ga je vabilo tjakaj.

Stari domači pozdrav ljudi, ki jih je srečaval, mu ni zvenel še nikoli tako prijetno. Nenadoma se je pričelo nebo na vzhodu srebri in žareti; predmeti na zapadu, ki jih prej ni zapazil — predvsem visoki stolpi gore Siona — so se razločno in jasno dvigali iz mračne globine kakor nočne prikazni, in so, rekel bi, pluli nad zevajočo temo doline. Res, pravi pravcati zračni gradovi!

Naposled je dospel do svoje rodne hiše.

Nekateri izmed čitateljev teh vrstic bodo brez težave uganili Ben-Hurova sveta čuvstva v tem trenutku. Oni čitatelji namreč, ki so imeli v mladosti srečno domačijo, ne gledé na to, da je morda od tega preteklo že kdo ve koliko časa — domačijo, ki jim je še vedno svetlo središče vseh spominov; raj, ki so s solzami v očeh odšli iz njega in bi se sedaj, če bi jim bilo mogoče, radi vrnili vanj kot srečna deca; domačijo, ki je kraj smeha in petja ter skupina srčnih vezi, ki so človeku dražje ko vsi uspehi poznejšega življenja.

Pred vrati severnega pročelja starodavne hiše je Ben-Hur obstal. Na vogalih se je še razločno poznal pečatni vosek in nad krili vrat je bila pribita tabla z napisom:

„To je cesarjeva lastnina.“

Nihče ni stopil skozi ta vrata v hišo ali iz nje izza strašnega dneva ločitve. Naj li potrka kakor nekoč? Vedel je, da bi bilo to brez pomena; toda ni se mogel upirati izkušnji. Amra bi ga mogla slišati in pogledati na tej strani skozi okno. Pobral je kamen, se povzpел

po širokih kamnitnih stopnicah in je trikrat potrkal. Odvrnil mu je osoren odmev. Poskusil je še enkrat, glasneje nego prej; in ponovno je prisluhnil na vsako trkanje. Zdelo se mu je, da se mu tišina roga. Odšel je nazaj na ulico in je ogledoval okna; toda tudi ta so bila tiha in mirna. Obstrešna ograja se je razločno dvigala pred njim proti jasnemu nebu; nič se ne bi bilo moglo zganiti na njej, ne da bi bil opazil; in nič se ni zganilo.

S severne strani hiše je krenil proti zapadni, kjer so bila štiri okna, ki jih je dolgo in skrbno opazoval, prav tako brez najmanjšega uspeha. Kdaj pa kdaj mu je zaplalo srce od nemočnega hrepenenja, nakar se je zopet zdrznil spričo prevare lastne domišljije. O Amri nobenega sledu — noben duh se ni zganil v poslopju.

Molče se je nato splazil okoli hiše proti južni strani. Tudi tukaj so bila vrata zapečateni in opremljena z napisom. Blaga mesečina meseca avgusta, lijoča preko grebena Oljske gore in Gore pohujšanja, je razločno osvetljevala napis; Ben-Hur ga je čital in se razsrdil. Ni si mogel kaj: odtrgal je z žebli vred desko z vrat in jo zalučil v bližnji jarek. Nato je sédel na stopnice in molil, da bi Bog poslal novega Kralja in da bi čim prej prišel. Ko se mu je kri umirila, se je brezčutno vdal utrujenosti po dolgotrajnem potovanju v poletni vročini, omahnil na tla in na vse zadnje zaspal.

Skoraj istočasno sta dospeli po cesti od trdnjave Antonije dve ženski in se približali Hurovi palači. Pritajeno, s plahimi koraki sta stopali dalje, se često zaustavili in prisluškovali. Na vogalu poslopja je dejala prva drugi tiho:

„Tale je, Tirza!“

In Tirza je naglo pogledala hišo, prišla mater za roko, se težko naslonila nanjo in zaječala, toda ostala tiha.

„Pojdive dalje, dete, kajti“ — mati se je obotavljala in se pričela tresti; nato je nadaljevala, poskušajoč se umiriti — „kajti ko se zdani, naju bodo izgnali izpred mestnih vrat — in ne bova se smeli več vrniti.“

Tirza je skoraj omahnila na kamnitna tla.

„Oh, da!“ je zaječala; „pozabila sem. Imela sem občutek, kakor da bi šla domov. Toda gobavi sva in nimave domačije; med mrtvimi nama je bivališče!“

Mati se je sklonila in jo nežno dvignila, rekoč: „Ničesar se nama ni treba bati. Pojdiva.“

In v resnici bi bili mogli z dvigom rok navaliti na celo legijo in jo zapoditi v beg.

Splazivši se v bližino grapavega zidovja, sta drsali naprej kakor duhova, dokler nista dospeli do vrat, kjer sta se ponovno ustavili. Ugledali sta desko, stopili na kamnitno stopnišče vprav tam, kamor je bil prej stopil Ben-Hur, in sta čitali napis: „To je cesarjeva lastnina.“

Tu je mati sklenila roke in zaječala od neizrekljive boli, dvignivši oči proti nebu.

„Kaj ti je, mati? Strašiš me!“

In mati je odgovorila naglo: „Oh, Tirza, ubožci so mrtvi. On je mrtev!“

„Kdo, mati?“

„Tvoj brat! Vse so mu vzeli — vse — celo to hišo!“

„Ubožec!“ je zinila Tirza prazno.

„Nikoli nama ne bo mogel pomagati.“

„In kaj potem, mati?“

„Jutri — jutri — dete moje — bova morali sedeti ob poti in prositi miloščine, kakor jo prosijo gobavci; prositi ali pa —“

Tirza se je zopet naslonila nanjo in je zašepetala: „Rajši umriva — rajši umriva!“

„Ne!“ je odvrnila mati odločno. „Gospod nam je določil čas smrti in midve verujemo v Gospoda. Počakali bova, da se zgodi Njegova volja tudi tukaj. Pojdi!“

Pri teh besedah je prijela Tirza za roko in je odhitela z njo ob zidu proti zapadnemu vogalu hiše. Ker nista tam nikogar videli, sta šli dalje do bližnjega vogala; ustrašili sta se mesečine, ki je nenavadno svetlo osvetljevala vse južno pročelje hiše in del ceste za njim. Mati je bila krepke volje. Ozrla se je nazaj ter na okna na zapadnem pročelju, stopila v mesečino in potegnila Tirzo za seboj; zdaj bi bil mogel človek razločno videti že močno razvito bolezen na njima — na ustnicah

in obrazu, na krmežljivih očeh in razpokanih rokah, zlasti pa na dolgih, velikih, zmotanih in od gnusnega izcedka strjenih laseh, ki so jima bili kakor tudi veke strahotno beli. Človek ne bi bil mogel reči, katera je mati, katera hči; obe sta bili na videz enaki, starima čarovnicama podobni.

„Tiho!“ je dejala mati. „Tukajle na stopnicah leži — moški. Pojdive mimo.“

Odšli sta naglo na nasprotno stran ceste in sta se približali v senci tik do vrat, kjer sta se ustavili.

„Spi, Tirza!“

Moški je ležal povsem tiho in mirno.

„Ostani tukaj, poskusila bom odpreti vrata.“

S temi besedami se je splazila mati neslišno okoli spečega človeka in se hotela dotakniti malih vrat v krilu dveri. Mati ni vedela, ali so se vrata vdala, kajti v tem hipu je moški zazehal in se pričel nemirno obračati, pri čemer se mu je pokrivalo na glavi premaknilo, da mu je mesečina povsem razločno obsvetila lepi, v nebo uprti obraz. Pogledala ga je in se zdrznila; pripognila se je malce in ga ponovno pogledala; potem je vstala, sklenila roke in dvignila pogled v nemi molitvi proti nebu. Tako je stala trenotek, nakar je odhitela nazaj k Tirzi.

„Tako gotovo, kakor živi Bog v nebesih — ta človek je moj sin — tvoj brat!“ je zašepetala, presunjena od groze.

„Moj brat? — Juda?“

Mati jo je željno prijela za roko.

„Pojdi!“ ji je zašepetala ukazujoče kakor prej.

„Oglejve ga obe skupaj — še enkrat — samo enkrat še — potem pomagaj Bog svojima služabnicama!“

Z roko v roki sta stopili naglo in tiho ko duhova preko ulice. Ko sta padli njuni senci nanj, sta obstali. Njegova roka je ležala iztegnjena na stopnici, z dlanjo navzgor. Tirza je pokleknila, da bi jo poljubila, toda mati jo je potegnila nazaj.

„Nikar, nikar, za nič na svetu! Nečisti, nečisti!“ je zašepetala.

Tirza se je drgetaje umaknila, kakor da bi bil moški gobav.

Ben Hur je bil silno lep, kakor so sploh mladeniči v takih letih. Obraz in čelo mu je bilo od puštinjskega solnca in zraka ogorelo; toda ustnice pod kratkimi brkami so mu bile rdeče, beli zobje so se mu svetili in mehka brada mu je le deloma pokrivala okroglasti podbradek in vrat. Kako zal se je zdel materinim očem! Kako ji je zabrepenelo srce, da bi ovila roke okoli njega, mu dvignila glavo v svoje naročje in ga poljubila, kakor ga je poljubljala v srečnem detinstvu! Odkod ji moč, da je mogla premagati to silno čuvstvo! Dala jo ji je ljubezen, dragi čitatelj! Materinska ljubezen, ki je ne dosega, zapomni si dobro, nobena druga ljubezen; ljubezen, ki more biti, da si nežna do svojega ljubljence, do samega sebe nadvse kruta in potemtakem sposobna za še tako težko samožrtvovanje. Niti za ceno okrevanja ali povrnjenega ji premoženja niti za kakršno koli življenjsko srečo, da niti za samo življenje mu ne bi bila hotela pritisniti mati z gobavimi ustnicami poljuba na lice! Toda dotakniti se ga je morala vendarle; v tem usodnem trenutku, ko ga je zopet našla, se je morala posloviti od njega za vedno! Kako grenka, kako težka in bridka je morala biti ta misel, to bi vam mogla povedati zgolj mati! Pokleknila je, se mu splazila k nogam in se dotaknila z ustnicami podplata njegovih opank, čeprav je bil umazan od rumenega cestnega prahu — in mu ga je poljubljala še in še; vsa njena duša je bila v teh poljubih.

Ben-Hur se je zganil in privzdignil malce glavo. Ženski sta se odmaknili in slišali, kako mrmra v sanjah: „Mati! Amra! Kje —“

Nato je nanovo globoko zaspal.

Tirza ga je zamišljeno gledala. Mati je vtisnila v prah svoj obraz in je skušala zatajiti vzdih, ki je bil tako globok in težak, da bi ji malone raznesel srce. Želela si je skoraj, da bi se prebudil.

Vprašal je po njej, ni je pozabil; v sanjah misli nanjo. Ni li to dovolj?

Mati je namignila Tirzi, nakar sta vstali, se še enkrat ozrli nanj, kakor da bi si hoteli vtisniti njegovo podobo neizbrisno v spomin, in sta se z roko v roki oddalili preko ceste. Tamkaj sta se v senci zidovja usta-

vili, pokleknilili in strmeč proti njemu čakali, da bi se prebudil. Pričakovali sta morda kakšnega razodetja, pa nista sami vedeli, kakšnega. Kdo bi mogel izmeriti potrpljenje silne ljubezni, kakršna je bila njuna?

Ko je Ben-Hur še spal, se je prikazala na vogalu poslopja druga ženska. Ženski v mraku sta ji razločno videli obraz: bila je nizke rasti, zelo upognjena, temne polti, sivih las in oblečena v snažno oblačilo služkinje. S seboj je imela košaro sočivja.

Ko je uzrla na stopnicah moškega, se je ženska ustavila; nato je kakor nalašč stopala silno rahlo in se bližala spečemu. Šla je mimo njega in je prišla do vrat; odpahnila je lahkotno zapah notranjih vrat in iztegnila roko v praznino. Široka loputa v levem krilu dveri se je neslišno odprla. Porinila je košaro noter in je hotela vstopiti. A zdajci jo je premagala radovednost in ozrla se je še enkrat na tujca, čigar odkriti obraz je povsem jasno razločila.

Gledalki onstran ceste sta začuli rahel vzklik in videli, kako si ženska mane oči, da bi bolje videla, kako se sklanja, sklepa roke in se ozira vznemirjena naokoli ter opazuje tujca.

Zdaj se je pripognila, dvignila njegovo iztegnjeno roko in jo nežno poljubila — kar bi tudi oni dve silno radi storili, pa se nista upali.

Pri dotikljaju se je Ben-Hur prebudil in kakor nehoté odtegnil roko; pri tem so se mu oči srečale z očmi ženske.

„Amra! O Amra, ali si ti?“ je vprašal.

Zlato srce mu mi moglo odgovoriti z besedo; ženska se mu je zgrudila okoli vratu in je zakričala od veselja.

Narahlo se je oprostil njenih rok, dvignil nase njen črni obraz, ki je bil ves moker od solz, in jo poljubil, malone prav tako vesel, kakor je bila ona. Tedaj sta slišali ženski onstran ceste, ko je rekel:

„Mati — Tirza — o Amra, povej mi kaj o njima: Govori, govori, prosim te!“

Amra je ponovno vzkliknila.

„Videla si ju, Amra, nedvomno ti je znano, kje sta; reci mi, da sta doma.“

Tirza se je premaknila, toda mati, ki je uganila njeno namero, jo je zadržala in zašepetala: „Ne hodi tja, ne hodi tja — za nič na svetu. Nečista, nečista!“

Materinska ljubezen je bila kruta. Srce jima je pokalo. Toda sin ne sme postati gobav, kakor sta sami! In zmagala je. Ko je Ben-Hur tako rotil Amro, je ta le še bolj plakala. „Ali pojdeš v hišo?“ jo je vprašal iznenada, opazivši odprta vrata. „Pojdi torej. S teboj pojdem.“ Pri teh besedah je vstal. „Rimljani — prekletstvo Gospodovo jih udari! — Rimljani so lagali. Hiša je moja last. Vstani, Amra, in stopiva noter.“

Naslednji trenotek sta že izginila v hišo. Ženski sta ostali sami zunaj v senci in opazovali vrata, ki so nemo strmela vanji — vrata, ki jih ne bosta smeli prestopiti nikoli več. Zgrudili sta se hkrati v cestni prah. Opravili sta bili svojo dolžnost.

Njuna ljubezen je prestala preizkušnjo.

Naslednje jutro so ju našli na ulici in ju s kamenjem napodili iz mesta.

„Proč! Od mrtvih sta; poberite se k mrtvim!“

Obsodba izobčitve jima je šumela v ušesih, ko sta se odstranili.

Peto poglavje

Romar, ki išče dandanes v Sveti deželi glasovitega kraja, ki ima krasno ime Kraljevski vrt, se mora napotiti nizdol proti koritu potoka Cedrona ali pa ob Gihonu in Hinomu vse do starega studenca En-Rogela, kjer se lahko napije sladke studenčnice; tam naj se ustavi, kajti dospel je do najbolj zanimivega kraja te okolice. Tukaj opazuje lahko velike skale, ki obdajajo vodnjak, in vpraša, kako je globok, se smehlja spričo enostavnega zajemanja žuborečega zaklada in se pomudi nekaj časa s sožalnimi očmi pri raztrganih nesrečnikih, ki čuvajo studenec. Če se nato ozre, opazuje lahko očaran gori Morijo in Sion, padajoči od severa strmo proti njemu, in katerih prva se gubi v Ofelu, a druga nekako

v ozemlju Davidovega mesta. V ozadju se vidi visoko proti nebu se dvigajoča vrsta svetih krajev; tukaj Haram z ljubko kupolo, tamkaj ponosni ostanki Hipika, ki se mu zdi kljubovalen celó v razvalinah. Ko se je romar naužil tega razgleda in si ga zadostno vtisnil v spomin, naj se ozre proti Gori pohujšanja, ki se mu dviga divje veličastna na desnici, in nato proti Gori zlega sveta, ki bo v človeku, ki je dobro doma v zgodbah svetega pisma in v rabinskih ter meniških ustnih izročilih, zbudila nedvomno dokaj zanimanja, ne da bi mu ga mogel izpodrinuti praznoverni strah.

Predolgo bi moral govoriti, če bi vam hotel navesti vse zanimivosti okoli te gore. Za naš namen naj zadostuje dejstvo, da stoji njeno vznožje v pravem pravcatem peklu po pojmovanju današnjih pravovernih — v peklu z žveplom in ognjem — imenovanem s starim nazivom Gehena. Še danes je, kakor je bila v Kristusovih časih, divja sprednja stena gore južno in jugovzhodno od mesta polna razpok in grobnih votlin, ki so bile že od pradavnih časov prebivališče gobavcev, ne posameznih, temveč celih skupin. Tamkaj so si nesrečniki ustanovili svojo vladavino in zajednico; tam so si zgradili svoje mesto in se nastanili drug ob drugem, ločeni od sveta kot od Boga zavrženi ljudje.

Naslednjo jutro po dogodkih prejšnjega poglavja je dospela Amra v bližino studenca En-Rogela in je sedla tamkaj na kamen. Če bi jo bil videl človek, znan v Jeruzalemu, bi bil mislil, da je ženska služkinja te ali one imovite mestne rodbine. S seboj je imela vrč za vodo ter košaro; stvari v košari so bile pokrite s snežnobelim prtom. Odloživši vse to poleg sebe na tla, si je odvezala oglavnico, da ji je padla z glave, nakar je sklenila roke v naročju in se ozirala resno navzgor, kjer se hrib postopoma niža proti Hakeldami in Lončarjevi njivi.

Bilo je še zelo zgodaj in Amra je prišla prva k studencu. Kmalu za njo je došel moški z vrvjo in usnjatim vedrom. Pozdravil je malo črnko; nato je razmotal vrv in jo privezal za vedro ter čakal, kdaj pridejo ljudje. Komur je bilo pogodu, je mogel sam zajemati vodo iz studenca; toda on je opravljal to kot obrt in

je napolnil za en gera¹ največji vrč, ki ga je mogla nositi najmočnejša ženska.

Amra je molče sedela in ni ničesar pripomnila. Ko je moški videl, da ima s seboj vrč, jo je čez nekaj časa vprašal, ali naj bi ga ji napolnil; odvrnila mu je vljudno: „Ne sedaj.“ Potem se ni več brigal zanjo. Ko se je že zdanilo nad Oljsko goro, so pričeli prihajati njegovi odjemalci in kmalu jim je moral streči z vodo, kar se je dalo. Ves ta čas je ostala Amra na svojem mestu in se je ozirala z napeto pozornostjo proti hribu.

Solnce je že vzšlo. Ženska pa je še vedno sedela na kamenu, strmela predse in čakala. Ko sedi takó v pričakovanju na kamenu, pogledjmo malo, kaj namerava.

Amra je imela navado, da se je odpravila na trg, čim se je znočilo. Izmuznila se je neopaženo iz hiše, obiskala stojnice v Tiropeju ali prodajalne pri Ribjih vratih na vzhodu, si tam nakupila mesa in sočivja in se nato vrnila domov ter se nanovo zaprla.

Človek si lahko misli, kakšno veselje jo je obšlo, ko je zopet zagledala Ben-Hura v stari rodni hiši. Ničesar mu ni mogla povedati o svoji gospodinji ali o Tirzi — prav ničesar ne. Ben-Hur jo je skušal pregovoriti, naj bi se preselila v manj samotni kraj, toda Amra je to odklonila. Rada bi bila videla, da bi se Ben-Hur nastanil v svoji nekdanji sobi, ki je bila še prav taka, kakršno je bil ostavil; toda tu bi mu bila pretila prevelika nevarnost, da bi ga našli; on je pa želel predvsem, da bi se izognil kakršnegakoli zasledovanja. Obljubil ji je, da jo bo kar najbolj pogosto obiskoval. Ponoči, kakor je bil prišel, je sklenil tudi oditi. Morala se je zadovoljiti z njegovim sklepom in je pričela takoj premišljati, s čim bi ga mogla osrečiti. Ni ji prišlo na um, da je Ben-Hur zdaj zrel mož; tudi ji ni prišlo na misel, da se je morda medtem odrekel in odpovedal nekdanjim otroškim radostim; rada bi mu bila pripravila kak prigrizek kakor nekoč, meneč, da ga bi na ta način razveselila. Kot otrok je imel rad slaščice; prikli-

¹ gera je bil najmanjši hebr. utež ($\frac{1}{2}$ g) ali denar, $\frac{1}{4}$ navadnega šekela.

cala si je v spomin jedila, ki jih je imel najrajši in mu jih je sklenila pripraviti, tako da bi mu bila na razpolago, kadarkoli bi prišel k njej. Bi mu li mogla dati kaj boljšega? Potemtakem se je izmuznila drugo noč prej s košaro iz hiše nego po navadi in se je odpravila proti trgu pri Ribjih vratih. Hodila je od stojnice do stojnice, da bi našla čim boljšega medu, kar je slučajno slišala nekega moškega, ki je pripovedoval ljudem zanimivo zgodbo.

Citatelj bi mogel prilično z gotovostjo uganiti, kakšna je bila ta zgodba, če bi mu povedali, da je bil pripovedovalec eden izmed delavcev, ki so spremljali poveljnika utrdbe Antonije s plamenicami v celico številka VI, kjer so našli Hurovo rodbino. Pripovedoval je vse podrobnosti, kako so jih bili našli; slišal je tudi ime jetnic in poročilo, ki ga je bila podala vdova o sebi.

Amra je poslušala to povest s čuvstvom, ki je bilo vredno služkinje, zveste, kot je bila ona. Nakupila je živil in se vrnila zamišljeno domov. Kakšno blaženo poročilo nese svojemu ljubljenu gospodarju! Našla je njegovo mater!

Odložila je košaro in se zdaj smejala, zdaj jokala. Nenadoma pa je utihnila in se vdala mislim. Povzročila bi mu smrt, če bi mu povedala, da sta mati in Tirza gobavi. Nedvomno se bo odpravil na pot in bo prehodil vse mesto groze na Gori zlega sveta — hodil bo v okuženem kraju brez počitka od groba do groba, povpraševal bo po njima, prišla se ga bo morda bolezen in zadela ga bo ista usoda kakor onidve. Vila je z rokami. Kaj ji je storiti?

Tedaj se ji je posvetilo v glavi, kakor se je že mnogim pred njo in marsikomu za njo. Ljubezen, ne modrost, ji je pomagala, da je napravila svojevrsten sklep.

Znano ji je bilo, da prihajajo gobavci vsako jutro iz svojih grobov ob griču in se preskrbujejo za čez dan z vodo iz studenca En-rogela. Prinesla bo s seboj vrče, jih razpostavila po tleh in čakala malo oddaljena, da jih bodo napolnili. Saj bosta morali priti tja tudi bivša ji gospodinja in Tirza; kajti postava je bila neizprosna in ni dovoljevala nikake izjeme. Bogat gobavec ni bil nič na boljšem kakor siromašen.

Zategadelj je Amra sklenila, da ne bo Ben-Huru nič povedala, kar je bila slišala, temveč da pojde k studencu in počaka. Glad in žeja bosta morala privedi nesrečnici tjakaj in prepričana je bila, da ju bo prepoznala; a če jih ne bi prepoznala ona, bi mogli onidve prepoznati njo.

Medtem je prišel Ben-Hur in razgovarjala sta se o tem in onem. Naslednji dan bi bil moral priti Maluh in nato bi se bilo moralo takoj pričeti poizvedovanje. Ben-Hur je bil zaradi tega zelo neučakljiv. Da bi se raztresel, je sklenil obiskati svete kraje v tamkajšnji okolici. Lahko si mislimo, da je staro strežnico skrivnost zelo težila, toda ostala je mirna.

Ko je Ben-Hur odšel, je pričela z vso kuharsko spretnostjo pripravljati okusna jedila. Ko je po zvezdah spoznala, da se svita, je napolnila košaro, vzela vrč in se odpravila proti En-rogelu. Odšla je skozi Ribja vrata, ki so jih vedno najprej odprli, in je, kakor smo videli, dospela semkaj. Kmalu po solnčnem vzhodu, ko je bil promet pri studencu najživahnejši in je imel zajemalec vode največ opravila, ko je pol tucata veder hkrati zajemalo in se je vsakomur mudilo, da bi odšel domov, preden bo jutrnji hlad prešel v vročino, so pričeli prihajati na dan stanovalci usodnega griča in se sukati okoli vrat svojih votlin. Kmalu nato bi bili mogli razločiti posamezne skupine; med gobavci je bilo mnogo otrok, tako da bi bil človek mogel sklepati, da so okuženi starši z otroki vred. V kratkem je prišla večja skupina izza ovinka skalnate grmade — ženske z vrči na ramah, a stari, slabotni bolniki so drsali ob palicah in hoduljah. Nekateri so se opirali drugim na rame; več nebogljenih bitij je ležalo kakor kup cunj na nosilnicah. Celó v tej zajednici skrajne bede je vladala luč ljubezni, ki jim je kolikor toliko omogočala prenašati življenje ter jih vezala na svet. Precejšnja oddaljenost je Amri žalostni pogled na nesrečne izobčence nekoliko ublaževala, dasi jih ji ni povsem zakrivala.

Sedeč pri studencu, je opazovala Amra strahotne skupine. Komaj da se je včasih zganila. Zdelo se ji je, da je že nekajkrat zagledala ženski, ki ju je iskala. Prav nič ni dvomila, da sta na griču in da prideta

semkaj v njeno bližino. Ko vsi drugi opravijo svoje delo pri studencu, pridete nedvomno tudi onidve.

Bil pa je ob vznožju skalnate grmade grob, ki je s svojo zevajočo odprtino že nekajkrat obrnil nase Amri pozornost. Ob vhodu v votlino je ležal ogromen kamen. Solnce je sijalo v odprtino tudi ob najbolj vročih dnevnih urah in zdelo se je, da votlina ni primerna za bivališče drugemu živemu bitju, razen morda psom, ki so se klatili ondi ter opravljali na gehenskih ulicah svoje pometaske delo. Vendarle je strpljiva Egipčanka na svoje veliko presenečenje opazila, da sta prišli iz votline dve ženski. Prva od njiju je drugo deloma podpirala, deloma jo vodila za roko. Obe sta imeli bele lase; videti sta bili stari, toda obleka jima ni bila raztrgana in ozirali sta se naokoli, kakor da bi jima bil kraj nov. Gledalki spodaj se je zdelo celó, da sta se prestrašeno umaknili ob pogledu na ogabno družbo, ki sta ji pripadali. Četudi so ji bile zaznave nejasne, so le povzročile, da ji je srce hitreje bilo in se ji je obrnilo zanimanje izključno na ti osebi. Ženski sta ji zbudili resnično pozornost.

Gobavki sta se za nekaj časa ustavili pri skali; potem sta stopali počasi, naporno in silo boječe proti studencu, odkoder se je razlegnilo zaporedoma več glasov, ki so jima veleli, naj se ustavite; vendarle sta šli naprej. Zajemalec vode je pobral pest kamenja ter se pripravil, da bi ju odpodil. Ostala družba ju je preklinjala. Večja skupina na griču je kričala z rezkim glasom: „Nečisti, nečisti!“

„Gotovo,“ si je mislila Amra, ko sta se ženski vse bolj bližali, „gotovo jima niso znane navade gobavcev.“

Vstala je in jima šla s košaro in z vrčem naproti. Hrup pri studencu se je hipoma polegel.

„Bedakinja,“ je opomnil nekdo s smehom, „bedakinja, da nosi mrtvecem takó dobrega kruha.“

„In kako od daleč je zato prišla!“ je menil drugi. „K meni bi morali priti vsaj do vrat.“

Amra pa je bila boljšega srca in je šla naprej. Ako se moti! Srce se ji je trgalo od razburjenosti. Čim dalje je šla, tem bolj je bila v dvomu in zadregi. Štiri ali pet korakov pred mestom, kjer sta se gobavki ustavili, je obstala.

Je li to gospodinja, ki jo je tako ljubila! Je li to žena, ki ji je tolikokrat iz hvaležnosti poljubljala roke! Je li to ona, čije častitljivo, ljubko podobo takó zvesto nosi v srcu! In je li to ona Tirza, katero je negovala v nežnem detinstvu, kateri je tešila otroške skrbi in s katero se je igrala! Mar je to ona smejoča se, ljubezniva, prepevajoča Tirza, luč velike hiše, blagodejna nada stare strežnice! To da sta ji gospodinja in miljenka — tile dve? Starki se je ob tem pogledu zagnusilo.

„Saj sta le dve starki,“ je rekla sama pri sebi. „Še nikoli ju nisem videla. Nazaj pojdem.“

Okrenila se je.

„Amra,“ je vzkliknila ena od gobavk.

Egipčanka je položila vrč na tla in se trepetaje obrnila.

„Kdo me kliče?“ je vprašala.

„Amra.“

Začudene oči služkinje so se uprle govoreči v obraz.

„Tu sva nesrečnici, ki ju iščeš.“

Amra se je zgrudila na kolena.

„O gospa moja, o gospa moja! Hvaljen bodi tvoj Bog, ki sem ga sprejela tudi jaz za svojega, da me je privedel k tebi!“

Vsa prevzeta od silnega veselja se je plazila uboga starka proti njima.

„Stoj, Amra! Ne bližaj se nama. Nečisti, nečisti!“

Te besede so zadostovale. Amra je padla na obraz in je tako glasno zaječala, da so jo čuli pri studencu. Hipoma pa se je zopet zravnala na kolenih.

„O gospa moja, kje je Tirza?“

„Tukaj sem, Amra, tukaj! Ali bi mi hotela prinese malo vode?“

V strežnici se je zbudila stara postrežljivost. Popravila si je zmešane lase, padajoče ji preko obraza, se dvignila, odšla h košari in jo odgrnila.

„Glejte,“ je dejala, „tukajle je kruh in meso za vaju.“

Hotela je razgrniti prt po tleh, toda gospa je izpregovorila nanovo:

„Nikar, Amra. Ljudje pri studencu bi te kamenjali in nama vzkratili pijačo. Pusti košaro tukaj pri

meni, a ti vzemi vrč ter ga napolni z vodo in prinesi semkaj. Oboje bova vzeli s seboj v grobnico. Ža danes si nama postregla z vsem, kar ti je dovoljeno po postavi. Hiti, Amra.“

Ljudje, vpričo katerih se je to godilo, so napravili služkinji pot in ji celó pomagali polniti vrč; takó presunljivo žalosten je bil njen obraz.

„Kdo sta gobavki?“ je vprašala neka ženska.

Amra je odvrnila mehko: „Vedno sta bili dobri z menoj.“

Zadela je vrč na ramo ter odhitela nazaj. V svoji pozabljivosti bi bila šla prav do njiju, toda vzklik: „Nečisti, nečisti! Pozor!“ jo je zaustavil. Postavila je vodo poleg košare, odšla nazaj in obstala ne daleč od njiju.

„Hvala ti, Amra,“ je dejala gospa, sprejevši živila. „To je prav lepo od tebe.“

„Ali bi mogla še kaj drugega storiti za vaju?“ je vprašala Amra.

Mati je držala roko na vrču in se tresla od žeje; vendarle se je vzdržala pijače; vstala je in odvrnila odločno: „Dà, vem, da se je Juda vrnil domov. Videla sem ga preteklo noč, ko je spal na stopnicah pred vrati. Videla sem, ko si ga prebudila.“

Amra je sklenila roke.

„O gospa moja! Videla si vse, pa nisi prišla k nama!“

„To bi bilo smrt zanj. Nikoli več ga ne bom mogla objeti. Nikoli več poljubiti. O Amra, Amra, vem, da ga ljubiš!“

„Da,“ je odvrnila zvesta sužnja, zaplakala nanovo in padla na kolena, „umrla bi zanj.“

„Dokaži mi, kar praviš, Amra.“

„Pripravljena sem.“

„Potem mu ne smeš povedati, kje sva, ali kje si naju videla — samo to, Amra.“

„Toda išče vaju. Od daleč je prišel, da bi vaju našel.“

„Ne sme naju najti. Ne sme postati gobav, kakor sva midve. Slušaj, Amra. Ti nama boš še dalje stregla kakor danes. Prinašala nama boš trohico hrane, ki jo potrebujeve — ne več dolgo — ne dolgo. Pridi vsako

jutro in večer in — in“ — glas se ji je tresel in močna volja ji je malone klonila — „in nama poročaj o njem, Amra; toda njemu ne smeš ničesar povedati o nana. Ali čuješ?“

„Kako mi bo težko poslušati ga, ko bo govoril o vama, in ga gledati, ko bo hodil po svetu in vaju iskal — gledati njegovo ljubezen, pa mu ne omeniti niti tega, da še živita!“

„Ali bi mu ka-li mogla reči, da se nama dobro godi, Amra?“

Sužnja si je z rokami zakrila obraz.

„Ne, ne,“ je nadaljevala gospa, „zato moraš molčati ko grob. Pojdi zdaj in pridi drevi. Pričakovali te bova. Do tedaj z bogom.“

„Težko bo to breme, gospa moja, in težko ga bom nosila,“ je odvrnila Amra in je padla na obraz.

„A koliko težje bi ti še bilo, če bi ga videla takega, kakršni sva midve,“ je odvrnila mati in podala košaro Tirzi. „Pridi zopet drevi,“ je ponovila; vzela je vrč z vodo in odšli sta proti grobnici.

Amra je klečala in gledala za njima, dokler nista izginili; potem se je žalostno odpravila domov.

Zvečer je zopet prišla k njima; posihmal jima je redno stregla vsako jutro in vsak večer, tako da jima ni ničesar manjkalo. Četudi je bila grobnica kamnitna in zapuščena, ni bila tako brezupna kakor zapor v trdnjavi. Solnce ji je ožarjalo kamnitna vrata in ležala je v naročju krasne okolice. Potemtakem sta mogli gobavki pod milim nebom s tem večjim zaupanjem gledati bližajoči se smrti v oči.

Šesto poglavje

Ob zori prvega dne sedmega meseca — ki se imenuje hebrejsko tišri, a slovensko vinotok — se je dvignil Ben-Hur nezadovoljen s celim svetom s postelje v prenočišču.

Le malo časa je izgubil s posvetovanjem z Maluhom, ko je ta dospel k njemu. Hlapec je pričel poizvedovati v trdnjavi Antoniji, poizvedovati pogumno. Obrnil se je naravnost na poveljujočega tribuna. Pripovedoval

je častniku zgodovino Hurove hiše in vse podrobnosti o dogodku z Gratom in mu je opisal usodo rodbine, ki so jo brez krivde obsodili. Rekel je, da je treba s poizvedovanjem dognati, je li še kateri od nesrečne rodbine živ; ta naj bi potem vložil prošnjo pri cesarju, naj bi jim vrnil premoženje in državljske pravice. Taka prošnja bi imela brez dvoma za posledico preiskavo po cesarskem nalogu, a tega postopka se prijatelji Hurove rodbine ne bi bali.

Tribun mu je v svojem odgovoru naslikal vse okoliščine, kako so odkrili ženski v stolpu. Dovolil mu je prečitati spis, ki ga je sestavil na osnovi njune izpovedi. Ko ga je Maluh prosil, da bi si smel ta spis prepisati, mu je tribun tudi to dovolil.

Nato je Maluh odhitel k Ben-Huru. Zaman bi poskušali opisati vtis, ki ga je strašna novica napravila na mladega sina. Niti solze niti bolešno ječanje mu ni moglo olajšati srčne muke; bolest je bila presilna, da bi se dala izraziti z besedami. Dolgo je molče sedel z bledim obrazom in z nemirno utripajočim srcem. Le kdaj pa kdaj je zamrmral, da bi dal izraza prebridkim mislim:

„Gobavki! Mati in Tirza — gobavki! Kako dolgo, kako dolgo še, o Gospod!“

Za hip ga je prevzela neizmerna žalost, nato je zahrepenel po osveti, kar je bilo, recimo, kaj malo krepostno.

Naposled je vstal.

„Moram ju poiskati. Mogli bi umreti.“

„Kje ju boš iskal?“ je vprašal Maluh.

„Samo en kraj je, kjer bi mogli biti.“

Maluh je ugovarjal in na vse zadnje le dosegel toliko, da je Ben-Hur nadaljnje poizvedovanje zaupal njemu. Skupaj sta krenila proti vratom nasproti Gori zlega sveta, kjer je od pradavnih časov odkazan gobavcem kraj za prosjačenje. Tam sta se mudila ves dan, dajala milostinjo, povpraševala po obeh ženskah in obetala za njih odkritje bogate nagrade. Tako sta delala dan na dan do konca petega meseca in ves šesti mesec. Gobavci so skrbno poizvedovali tu pa tam po

strašni naselbini na griču; obljubljene nagrade so jim dajale silno pobudo, kajti mrtvi so bili samo pred zakonom. Ponovno in često so preiskali odprto grobnico pod studencem in okuženi stanovalki sta se drage volje podvrgli preiskavam; toda ohranili sta skrivnost zase. Vse poizvedbe so bile brezuspešne. A zdaj ob zori prvega dne sedmega meseca sta dobila iskalca novo poročilo, da so pred kratkim izgnale oblasti s kamenjem dve gobavki izpred Ribjih vrat. Preudarjajoč skrbneje to vest in primerjajoč bistroumno vse podatke, sta prišla poizvedovalca do žalostnega prepričanja, da sta bili oni dve trpinki Hurovi; zdaj jima je bilo staro vprašanje še bolj nejasno ko prej. Kje neki sta? In kaj se je zgodilo z njima?

„Ni jim torej zadostovalo, da so mi okužili mater in sestro z gobami,“ je ponavljal često sin — čitatelj si lahko misli, s kakšnim grenkim čuvstvom — „ni jim zadostovalo. Oh, ne! Morali so ju s kamenjem zapoditi izpred rodnega jima mesta! Mati mi je mrtva! Odšla je v puščino! Mrtva je. Tirza je mrtva! Sam sem na svetu. In čemu? Kako dolgo, o Bog, o Gospod Bog mojih očetov, kako dolgo bo še trajal ta Rim?“

Togoten, obupan in z maščevalnimi naklepi v srcu je stopil na dvorišče prenočišča, ki je bilo natrpano z ljudmi, ki so bili dopotovali ponoči. Ko je zajtrkoval, je prisluškoval, kar so se razgovarjali. Neka skupina ga je izredno zanimala. V njej so bili večinoma mladi, krepki, delaželjni in utrjeni možje z dežele, kakor je sodil po njihovem vedenju in govoru. Vedenje, neodgonetljivi obrazi, dvignjene glave in žarke oči so jim odkrivale duha, kakršnega navadno ne bi bil opazil pri ljudeh nižjega stanu v Jeruzalemu; ta ali oni bi morda menil, da je bil tak značaj posledica njih svojevrstnega življenja v planinskem svetu; toda prej bi ga moral pripisovati življenju v zdravi prostosti. Kmalu se je pripričal, da so možki Galilejci, ki so dospeli po raznih opravkih v mesto, predvsem, da bi se udeležili praznovanja praznika trobelj, ki je bil določen za oni dan. Mahoma so obrnili nase njegovo pozornost, kajti dospeli so iz pokrajine, ki je v njej upal dobiti najprej pomoči za delo, ki ga je kanil v kratkem započeti.

Ko jih je opazoval in premišljal na vse strani, kaj bi se dalo doseči z legijo takih mož, če bi bili izvežbani na strogi rimski način, je dospel na dvorišče človek z žarečim obrazom in z očmi, iskrečimi se od razburjenosti.

„Kaj počenjate tukaj?“ je vzkliknil Galilejcem. „Rabinci in starešine gredo pravkar iz tempeljna k Pilatu. Pridite naglo, pojdimo za njimi.“

Hipoma so ga obkolili.

„K Pilatu! Čemu?“

„Odkrili so zaroto. Pilatov novi vodovod naj bi plačevali Judje s tempeljskim denarjem.“

„Kaj, s svetim zakladom?“

Z bliskajočimi se očmi so si ponavljali to vprašanje.

„To je korban — božji denar. Naj se drzne dotakniti le enega šekela!“

„Pojdite,“ je zaklical sel, „sprevod mora biti sedaj na mostu. Vse mesto dere za njimi. Morda nas bodo rabili. Hitro!“

Kakor da bi bila misel in dejanje eno in isto, so odložili nepotrebno obleko. Skupina je stala razoglava v spodnjih kratkih tunikah brez rokavov, kakršne so nosili koseci na polju ali čolnarji na jezeru. Bili so v obleki, v kakršni so se spenjali tolikokrat po planinah za čredami ali pa, ne meneč se za pripekajoče solnce, trgali dozorelo grozdje. Le pasove so si tesneje zapeli, rekoč: „Pripravljeni smo.“

Tedaj jih je Ben-Hur ogovoril.

„Možje Galilejci, jaz sem Judov sin. Ali me hočete sprejeti v svojo družbo?“

„Morda se bo treba udariti,“ so odvrnili.

„Oj, tedaj pač ne bom prvi bežal!“

Ta odgovor so dobrohotno sprejeli in sel je rekel:

„Kakor vidim, si korenjak. Pojdi z nami.“

Ben-Hur je odložil vrhnje oblačilo.

„Menite, da bi se utegnili udariti?“ je vprašal mirno in se tesneje prepasal.

„Da.“

„S kom?“

„S stražo.“

„Z legijonarji?“

„Komu drugemu naj bi Rimljan zaupal?“

„Kakšno orožje imate, da bi se mogli boriti?“

Možje so ga molče pogledali.

„No,“ je nadaljeval, „storili bomo, kar bo v naši moči; toda ali ne bi bilo bolje, da bi si izbrali voditelja? Legijonarji ga vedno imajo in zategadelj ravna jo enodušno.“

Galilejci so zvedavo strmeli vanj, kakor da bi jim bila ta misel nova.

„Dati si moramo vsaj besedo, da bomo ostali skupaj,“ je dejal, „Pripravljen sem, če ste tudi vi.“

„Da, pojdimo.“

Han je stal, česar ne smemo pozabiti, v Bezeti, novem mestu; če je hotela dospeti naša družba do pretorija, kakor so Rimljani zvočno nazivali Herodovo palačo na gori Sionu, je morala kreniti četa po nižavi severno in zapadno od tempeljna. Po ulicah — če jih sploh smemo tako imenovati — ki so držale proti severu in jugu in so jih križale borne, komaj naziva „ulica“ vredne poti, so hiteli naglo mimo okraja Akre proti stolpu Mariamni, odkoder je bila le še kratka pot do velikega vhoda utrjenega vrha. Spotoma so pogosto naleteli na ljudi, ki so bili zaradi nameravane oskrumbe svetišča razjarjeni kakor oni. Ko so naposled dospeli do vrat pretorija, je bil sprevod starešin in pismoukov že vstopil. Velike ljudske množice, ki so drle za njimi, so ostale kričeč in preteč zunaj.

Centurion je stražil vhod s četo, ki se je postavila v popolni bojni opremi pod krasnim marmornatim zobčastim nadzidkom. Solnce je pripekalo vojakom v čelade in ščite; toda ne meneč se za pripekajoče solnce in za kričanje drhali, so stali vojaki mirno na svojih mestih. Velikanski val meščanov se je usipal skozi bronasta vrata, a mnogo manjši je prihajal ven.

„Kaj počenjajo notri?“ je vprašal eden izmed Galilejcev človeka, ki je prišel iz dvorca.

„Nič,“ mu je odvrnil ta. „Rabinci stojijo pred vrati in prosijo Pilata, naj bi jih pustil k sebi. Pilat ni hotel priti ven. Poslali so k njemu odposlanca s poročilom, da se ne bodo odstranili, preden jih ne bo sprejel. Sedaj čakajo.“

„Pojdimo notri,“ je dejal Ben-Hur mirno po svoji navadi, ko je sprevidel, česar tovariši nedvomno niso razumeli, da ne gre le za nesporazum med prosilci in upraviteljem, temveč za nekaj tehtnega, za resno vprašanje, za katero je treba odločnosti.

Znotraj za vrati je stala vrsta zelenega drevja in pod njim so bili sedeži. Prihajajoči in odhajajoči so se skrbno izogibali prijetne sence, ki jo je metalo drevje po belem, snažno pometenem tlaku; kajti neki rabinski predpis, izvirajoč bajé iz postave, ni dovoljeval, kakor čudno se vam morda to zdi, da bi smeli imeti Judje znotraj jeruzalemskega obzidja zelenje. Celó Modri kralj je moral bajé zasaditi vrt za svojo egiptovsko nevesto v nižavi nad En-rogelom.

Skozi vrhove drevja se je svetlikalo pročelje palače. Naša družba se je obrnila na desno in je dospela kmalu do obsežnega trga, na katerega zapadni strani je stalo upraviteljevo poslopje. Razburjena množica je napolnila trg. Oči vseh so bile uprte proti slopóvni dvorani iznad široke zaprte veže. Pod dvorano je stala druga vrsta legijonarjev.

Bila je taka gneča, da prijatelji ne bi bili mogli priti naprej, četudi bi bili želeli. Zategadelj so ostali v ozadju in so opazovali, kaj se godi. Krog in krog slopóvne dvorane so se videli visoki turbani rabincev, katerih nestrpnost je kdaj pa kdaj opazila tudi množica za njimi; često je zadonel iz gneče vzklik: „Pilát, če si pošten upravitelj dežele, pridi ven, pridi ven!“

Zdaj se je prerinil iz množice človek, ki so mu lica plamtela od jeze.

„Tu se kaj malo brigajo za Izrael,“ je vzkliknil proti množici. „Na teh svetih tleh smo kaj malo več nego rimski psi.“

„Meniš li, da ne pride ven?“

„On ven? Mar ni že trikrat odklonil?“

„Kaj bodo storili rabinci?“

„Isto, kar so storili v Cezareji — ostali bodo tukaj, dokler jih ne bo sprejel.“

„Saj se menda ne bo upal dotakniti tempeljskega zaklada, kaj?“ je vprašal nekdo izmed Galilejcev.

„Kdo bi mogel to reči? Mar ni neki Rimljan oskrnil celó Najsvetejšega? Je li Rimljanom kaj sveto?“

Minila je že cela ura in dasi Pilat ni hotel dati odgovora, so ostali rabinci in ljudstvo na dvorišču. Prišla je noč in prinesla z zapada dež, toda položaj se še ni izpremenil. Množica je le še bolj naraščala in je pričela še bolj kričati, kajti prevzemala sta jo večja in večja ogorčenost in jeza. Nepretrgano se je razlegalo kričanje: „Pridi ven, pridi ven!“ Vzkliki so bili često pomešani z raznimi, ne preveč spoštljivimi medklici. Medtem je držal Ben-Hur svoje galilejske prijatelje skupaj. Prepričan je bil, da bo Rimljanova nadutost na posled močnejša od njegove preudarnosti in da konec ne more biti več daleč. Pilat je čakal le, da bi ljudstvo dalo povoda, uporabiti silo.

Na zadnje je le prišel konec. Izmed množice so se začuli težki udarci, ki so jim sledili mahoma bolestni, razkačeni jeki. Nastala je strašna zmeda. Častiljivi ljudje pred pročeljem dvorane so se pričeli prestrašeno ozirati okoli sebe. Drhal, stoječa v ozadju, se je hotela preriniti naprej; ljudje v središču so poskušali priti iz gneče; nekaj časa so se nasprotne sile strašno zaganjale druga v drugo. Tisoč glasov je istočasno grmelo, hoteč vedeti, kaj je; ker ni imel nihče časa, da bi odgovarjal, je presenečenje bliskoma prešlo v splošno zmešnjava.

Ben-Hur je ostal hladnokrven.

„Ali ne moreš ničesar videti?“ je vprašal enega izmed Galilejcev.

„Ne.“

„Privzdignil te bom.“

Prijel je moža okoli pasu in ga privzdignil.

„Kaj je?“

„Sedaj vidim,“ je odvrnil. „V gneči so s kiji oboroženi možje, ki bijejo po naših. Oblečeni so po judovsko.“

„Kdo so?“

„Rimljani, kakor gotovo je Bog! Preoblečeni Rimljani. Kakor cepce vihtijo kije! Pravkar sem videl, kako je nekdo pobil na tla rabinca starčka! Nikomur ne prizanašajo!“

Ben-Hur je postavil moža na tla.

„Možje Galilejci,“ je dejal, „to je Pilatova zvijača. Če boste storili, kar vam bom rekel, uženemo tudi ju-nake s kiji.“

V tovariših se je prebudil junaški galilejski duh.

„Hočemo!“ so odvrnili.

„Stopimo k drevju pri vhodu; morda nam bo He-rodov nasad, četudi je protipostaven, vendarle hasnil. Za menoj!“

Pohiteli so nazaj, kar so jim dale noge; z zdru-ženimi močmi so polomili vejevje od drevja. Kmalu so bili oboroženi. Ko so se vračali, so naleteli na vogalu trga na množico, ki se je brezumno drevila skozi vrata. Zadaj so odmevali divji glasovi — kričanje, pomešano z ječanjem in rotnjem.

„K zidu!“ je vzkliknil Ben-Hur krepko. „K zidu! Pustite množico mimo!“

Na ta način so se oboroženi Judje, naslonivši se na zid, rešili navala množice, si polagoma utirali pot in naposled dospeli na trg.

„Zdaj pa vkup in za menoj!“

V tem trenutku je postal Ben-Hur pravi pravcati četnik. Planil je v prerivajočo se množico, a tovariši so se mu pridružili v strnjeni gruči. Ko so naleteli Rimljani, udrihajoč s kiji po ljudstvu in veseleč se po-bijanja, na Galilejce, ki so jim stali s krepkimi rokami, bojaželjni in istotako oboroženi, iz oči v oči, so prese-nečeno obstali. Nasprotniki so trčili drug v drugega in divje zakričali; udarci so padali bliskovito in smrtonosno; napad Judov je bil zaradi njihove ogorčenosti nadvse besen. Nihče ni mlatil tako izborno kakor Ben-Hur, ki mu je bila vojaška izurjenost v čudovit prid in ni zgolj slepo udrihal in se varoval; njegova dolga roka, spretno sukanje in neprimerna moč je bila vzrok, da je vsak njegov udarec padel na pravo mesto. Bil je borec in poveljnik hkratu. Kij, ki ga je vihtel, je bil izredno dolg in težak in vsakemu nasprotniku je zadostoval en sam zamah z njim. Toda videti je bilo, da spremlja z očmi tudi položaj svojih prijateljev in vselej je bil ob pravem času tamkaj, kjer so ga najbolj potrebovali. Njegov bojni klic je navduševal pristaše in navdajal s

strahom sovražnike. Rimljani, ki so bili sprva presenečeni spričo enako močnih nasprotnikov, so malo odstopili, se nato obrnili in zbežali proti dvorani. Siloviti Galilejci so jo hoteli udariti za njimi proti stopnicam, toda Ben-Hur jih je previdno zadržal.

„Stojte, moške!“ je velel. „Centurion prihaja s stražo. Vojaki so oboroženi z meči in ščiti; s temi se ne moremo meriti. Dobro smo opravili, sedaj se vrnimo in smuknimo skozi vrata, dokler je še čas.“

Pokorili so se mu, četudi le počasi; kajti često so se jim zadevale noge ob trupla rojakov, ki so ležala na tleh, kakor so bila padla; nekateri izmed palih so se zvijali in ječali, drugi klicali na pomoč, tretji ležali nemo ko mrtvi. Toda na tleh niso bili samo Judje in to je bilo našim junakom v tolažbo.

Centurion je kričal za njimi, ko so se umaknili skozi vrata. Ben-Hur se mu je smejal in mu odvrnil v njegovem jeziku: „Če smo mi izraelski psi, ste vi rimski šakali. Počakajte, kmalu se vrnemo.“

Galilejci so pogumno zavriskali in krohotaje se odšli.

Zunaj pred vrati je bilo toliko ljudi, da jih Ben-Hur ni videl toliko niti v antiohijskem cirkusu. Strehe, ulice in pobočje griča je bilo gosto natrpano z ljudstvom, ki je tožilo in molilo. Ozračje je prevevalo vpitje in rotenje.

Naša družba je odšla skozi vrata, ne da bi jo bila zunanja straža zaustavljala. Toda čim so bili zunaj, se je prikazal centurion, ki je imel službo v dvorani in je pri vratih zakričal proti Ben-Huru.

„Hoj, nesramnež! Si li Rimljan ali Jud?“

Ben-Hur je odvrnil: „Jaz sem Judov sin, domačin. Kaj hočeš od mene?“

„Stoj in se bij.“

„Sam?“

„Kakor hočeš!“

Ben-Hur se je porogljivo zasmejal.

„Oj, rimski junak! Vredni sin rimskega pankrta Jupitra! Nimam orožja!“

„Dam ti ga jaz,“ je odvrnil centurion. „Izposodim si ga od straže.“

Ljudje, ki so slišali razgovor, so utihnili; tišina se je odtod razširila na vse strani. Šele pred kratkim je pobil Ben-Hur na daljnem Vzhodu v Antiohiji Rimljana; če bi zdaj pobil drugega v Jeruzalemu, bi mu moglo biti to v veliko slavo in zaslugo v očeh novega Kralja. Ni se obotavljal. Prostodušno je stopil k centurionu in rekel: „Pripravljen sem. Posodi mi meč in ščit!“

„A čelado in oklep?“ je vprašal Rimljan.

„To si obdrži. Ne ugaja mi.“

Prostodušno so mu Rimljani dali orožje in tudi centurion je bil hipoma pripravljen za boj. Ves ta čas so stali vojaki na svojem mestu pri vratih, ne da bi se zganili; le prisluškovali so. Ko sta se protivnika pripravljala, da bi se zgrabila, je šlo v množici od ust do ust vprašanje: „Kdo je to?“ Nihče ni vedel odgovora.

Rimljani so imeli v treh ozirih nadmoč v orožju: imeli so vojaški red, bili so razdeljeni v legije in so bili izredno izurjeni v borbi s kratkim mečem. V boju niso nikoli z njim bili ali sekali; od prvega do zadnjega hipa boja so le suvali — suvaje so prodirali naprej, suvaje so se umikali in cilj jim je bil vedno sovražnikov obraz. Vse to je bilo Ben-Huru dobro znano. Ko so jima pravkar pripravili prostor za boj, je dejal:

„Rekel sem ti, da sem Judov sin, toda nisem ti povedal, da sem izučen rokoborec. Brani se!“

S temi besedami se je Ben-Hur spoprijel s protivnikom. Nekaj časa sta nepremično stala in izza oboda obitih ščitov upirala oči drug v drugega; nato je stopil Rimljan naprej in je sunil navidezno proti njegovim nogam. Jud se mu je zasmel. Nato je Rimljan sunil proti obrazu. Jud se je ročno prestopil na levo; sunek je bil sicer nagel, ali Judov korak je bil še urnejši. Zdaj je potisnil Ben-Hur nasprotniku ščit pod dvignjeno roko in sicer tako visoko, da sta temu meč in roka z mečem obvisela nad zgornjim robom ščita; nato je stopil korak naprej in na levo, da je bila vsa sovražnikova desna stran izpostavljena udarcu. Centurion je padel tako težko na prsi, da je glasno zažvenketalo po tlaku. Ben-Hur je zmagal. Stopil mu je z nogo

na hrbet, mu dvignil po navadi gladiatorjev meč nad glavo in pozdravil nemo strmeče vojake pri vratih.

Ko je množica zaznala zmago, je od veselja pobesnela. S streh vse do Ksista, dokoder je segala beseda, so mu mahali nasproti z ovratnicami in roboi in ga vriskajoč pozdravljali; in če bi bil Ben-Hur dovolil, bi ga bili Galilejci na rokah odnesli izpred obzidja.

Podčastniku, ki se je bil približal izpred vrat, je dejal: „Tovariš ti je padel kot vojak. Nečem ga oropati. Samo meč in ščit mu vzamem.“

S temi besedami se je odstranil. Takoj nato je dejal Galilejcem:

„Bratje, dobro ste se držali. Ločimo se zdaj, da nas ne bodo zasledovali. Pridite ponoči k meni v han v Betaniji. Moram vam nekaj obrazložiti, kar je velikega pomena za Izrael.“

„Kdo si?“ so ga vprašali.

„Judov sin,“ je odvrnil preprosto.

Množica bi ga bila rada videla in je obkolila njegovo četo.

„Ali boste prišli v Betanijo?“ je vprašal.

„Da, pridemo.“

„Tedaj mi prinesite tale meč in ščit, da vas bom prepoznal.“

Preril se je siloma skozi naraščajočo množico in je bliskoma izginil.

Na Pilatov poziv so prišli meščani na grič ter odnesli mrtve in ranjene svojce. Ljudje so glasno tožili in žalovali za padlimi. Toda zmaga nepoznanega junaka jim je žalost znatno ublažila. Iskali so ga vsepovsod in ga vsevprek poveličevali. Junaško dejanje je oživilo omahujočega duha judovskega naroda; po ulicah in celo v tempeljnu med slovesnim praznovanjem praznika so si ljudje pripovedovali zgodbe o junaških Makabejcih in tisoči so zmajevali in si šepetali modro:

„Samo malo časa, bratje, samo malo časa še in Izrael bo dobil nazaj, kar je njegovega. Zaupajte v Gospoda in čakajte potrpežljivo.“

Tako se je raznesel Ben-Hurov sloves po Galileji in mu utrl pot k večjim dejanjem v službi Kralja, ki naj bi prišel. Videli bomo, s kakšnim uspehom.

SEDMA KNJIGA

„Zbudim se, kar se nasmehlja
mi vitka vila iz morjá —
prikazen sanjskega sveta:
zapestje žametni osat,
blesteči jantar venča vrat,
slanica ji v laseh igra.“

Thomas Bailey Aldrich

Prvo poglavje

Sestali so se, kakor so se bili dogovorili, v hanu v Betaniji. Od tam je odšel Ben-Hur z Galilejci v njihovo domovino, kjer mu je nedavni junaški čin na starem jeruzalemskem trgu pridobil velik sloves in vpliv. Še pred koncem zime je zbral tri legije in jih organiziral po rimskem zgledu. Mogel bi jih bil zbrati še enkrat toliko, kajti bojeviti duh tega hrabrega ljudstva ni nikoli počival. Moral pa je biti pri nadaljnjem delovanju oprezen pred Rimom in Herodom Antipom. Zadovoljil se je za sedaj s tremi legijami in si je prizadeval, da bi jih izuril in vzgojil za urejeno delo. Zategadelj je jemal voditelje s seboj v struge trahonitske lave, kjer jih je uril v orožju, zlasti v borbi s kratkim kopjem in mečem ter v kretanju po načinu legij; nato jih je odpošiljal domov kot učitelje. Te vežbe so postale kmalu ljudstvu kratkočasno opravilo.

Kakor si lahko mislite, je bilo treba za tako delo potrpljenja, spretnosti, gorečnosti, zaupanja in nesebične požrtvovalnosti — lastnosti, ki imajo moč, da vplivajo v težkih prilikah na druge; in nihče jih ni imel v večji meri in jih ni na boljši način rabil kakor Ben-Hur. Kako vam je delal! In s kakšnim zatajevanjem samega sebe!

Vendarle ne bi bil uspeval brez Simonidove pomoči; ta mu je dobavljal orožja in denarja, a Ilderim je stal na straži in mu pošiljal pomožne čete. Pa vkljub temu bi se mu bilo podjetje ponesrečilo, če ne bi bilo v njegovih četah junaškega duha Galilejcev.

Pod tem imenom razumemo četvero rodov: Ašer, Zebulon, Izahar in Naftali ter ozemlje, ki jim je bilo prvotno dodeljeno. Judje doma v okolici tempeljna v Jeruzalemu so zaničevali svoje severne brate, toda sam Talmud je poznal rek: „Galilejec ljubi čast, a Judejec denar.“

Sovražili so Rim prav tako goreče, kakor so goreče ljubili svojo domovino. V vsakem uporu so bili prvi v boju in so zadnji odhajali iz njega. Sto in petdeset tisoč galilejskih mladeničev je padlo v poslednji vojni z Rimom. Ob velikih praznikih so odhajali v Jeruzalem. Korakali in taborili so kakor redna vojska; vendarle so bili svobodnega mišljenja in strpljivi celo do paganov. Ponašali so se s krasnimi Herodovimi mesti, ki so bila v vsakem oziru rimska, zlasti s Seforo in Tiberijo in so jih zvesto pomagali graditi. Med Galilejce so bili pomešani ljudje iz vseh krajev sveta, a Galilejci so živeli v miru z njimi. Prispevali so za čast hebrejskega imena s pesniki, kakršen je bil pesnik Visoke pesmi, in s preroki, kakršen je bil Hosija.

Na take ognjevit, ponosne, hrabre, požrtvovalne in sanjarske ljudi je moralo napraviti poročilo o prihodu novega Kralja silen vtis. Zadostovalo jim je zgolj zagotovilo, da njegov prihod pomeni poraz Rima; trumoma so so priglašali pri Ben-Huru za uvrstitev v vojsko, ki jo je pripravljaj; toda ker jim je mimo tega zatrjeval, da bo novi Kralj zagospodoval vsemu svetu mogočnejše od Cezarja, veličastnejše od Salomona in da mu bo vlada trajala na večne čase, se niso mogli upirati njegovemu pozivu in so se posvetili vojni za svobodo z dušo in telesom. Izpraševali so ga o verodostojnosti prerokb in Ben-Hur jim je navajal preroke in jim pripovedoval zgodbo o Baltazarju, ki je pričakoval Kralja gori v Antiohiji; bili so zadovoljni s takimi vestmi, kajti to je bila stara nadvse priljubljena judovska legenda o Mesiji, ki jim je bila malone prav tako po srcu kakor

samo Gospodovo ime; sen, ki so ga tako dolgo gojili v srcu, naj bi se v določenem času uresničil. Ne le, da res pride, Kralj je že tik pred njimi.

Takó so minili Ben-Huru zimski meseci in prišla je pomlad z osvežujočimi pršavicami, ki jih je prinašal veter od toplega morja na zapadu. Med tem časom je izvršil toliko resnega in uspešnega dela, da je lahko govoril samemu sebi in svojim privržencem: „Dobri Kralj naj le pride. Reče naj nam le, kje naj mu postavimo prestol. Naše roke in meči so pripravljeni, da mu ohranijo prestol.“

Dasi je toliko časa občeval z neštevilnimi ljudmi, so ga vsi poznali le kot Judovega sina in s tem imenom.

Neki večer je sedel Ben-Hur z nekaterimi svojimi Galilejci v Trahonitidi ob vhodu v votlino, kjer je prebival. Nepričakovano je prijezdil k njemu arabski sel in mu izročil pismo. Raztrgal je ovitek in čital:

„Jeruzalem, dne 4ega nizana.

Pojavil se je prerok, ki ljudje trdijo o njem, da je Elija. Bil je več let v pustinji in po našem mnenju je res prerok; preroški je tudi njegov govor, ki mu vsakikrat izzveni v za-trdilo, da je nekdo večji od njega in da bajé v kratkem pride. Sedaj ga pričakuje na vzhodnem bregu reke Jordana. Bil sem tam, ga gledal ter poslušal, a on, ki ga ta prerok pričakuje, je nedvómno Kralj, ki ga čakaš ti. Pridi in presodi sam.

Ves Jeruzalem obiskuje tega preroka in razen tega mnogo drugih ljudi, tako da je obrežje, koder prebiva, podobno Oljski gori v zadnjih dneh pashe.

Maluh.“

Ben-Huru je od veselja zažarel obraz.

„Ta beseda, dragi prijatelji,“ je vzkliknil — „ta beseda pomeni konec našemu pričakovanju. Kraljev glasnik se je že pojavil in napoveduje njegov prihod.“

Tovariši so se takisto obveselili, ko jim je prečital pismo, obetajoče Kralja.

„Pripravite se sedaj,“ je dejal, „in krenite jutri domov; ko pridete domov, sporočite to svojem in jim velite, naj bodo pripravljeni in zbrani, čim jih bom pozval. Zaradi sebe in zastran vas pojdem tja, da se prepričam, je li Kralj v resnici blizu, nakar vam bom poročal. Med tem časom živimo v radosti zaradi obljube.“

Odšel je v votlino ter napisal pismi za Ilderima in za Simonida, s katerima jima je naznanil prejete novice in jima sporočil svoj namen, da odide nemudoma v Jeruzalem. Pismi je odposlal po jadrnih glasnikih. Ko se je znočilo in so se prikazale prve zvezde, je osedlal konja ter se odpravil z arabskim vodnikom proti Jordanu, da bi dobil sled karavan med Rabat-Amonom in Damaskom.

Sel je bil zanesljiv in Aldebaran uren; potemtakem sta dospela že okoli polnoči iz ozemlja lave in krenila jadrno proti jugu.

Drugo poglavje

Ben-Hur je bil sklenil kreniti ob zori po stranski poti, da bi poiskal varen kraj za počitek; toda jutri svit ga je prehitel, ko je bil še v puščavi, zato je jezdil naprej. Sel mu je obetal, da ga povede v dolino, obdano z visokim skalovjem, kjer teče studenec, rastejo murve in bo dovolj trave za konja.

Ko je jahajoč razmišljal o čudežnih dogodkih, ki naj bi se tako kmalu odigrali, in o izpremembah, ki naj bi jih ti dogodki prinesli v življenje ljudi in narodov, ga je opozoril vedno budni sel, da so se za njima pojavili neki neznanci. Krog in krog se je razprostirala puščava s peščenimi nasipi, ki jih je vse svetlejše svitanje rumeno obsevalo; dokoder jima je segalo oko, ni bilo videti nikakega zelenja. Na levi strani, toda še zelo daleč, se je dvigala veriga nizkega pogorja, raztezajočega se dozdevno v brezkončnost. V taki prazni puščavi jima ni mogla nobena premikajoča se stvar ostati dolgo neopazena.

„Velblod je z jezdecem,“ je rekel zdaj vodnik.

„Ali jih je še kaj zadaj?“ je vprašal Ben-Hur.

„Samo eden je. Ne, poleg njega jezdi možiki na konju — nedvomno gonjač.“

Kmalu nato je mogel Ben-Hur razločiti, da je velblod bel in nenavadno velik. Spomnil se je krasne živali, ki je bila prinesla Baltazarja in Iro k studencu v gaju Dafni. Druge take kamele pač ni na svetu. Potopil se je v misli na lepo Egipčanko; konju je postajal

korak neopaženo počasnejši in naposled se je le še leno prestopal. Zdaj je mogel Ben-Hur razločiti z zavesami zastrti šotor na velblodu, ki sta v njem sedeli dve osebi. Kaj, če sta Baltazar in Iras! Ali bi se jima dal spoznati? Toda ni mogoče; saj je tu pustinja — a onadva sta sama. Ko je to razmišljal, mu je prinesel velblod z dolgimi, zibajočimi se koraki jezdeca čisto blizu. Ben-Hur jo začul cingljanje drobnih kraguljčkov in je zagledal bogato opremo, ki jo je ljudstvo pri Kastalijskem studencu tako občudovalo. Zagledal je tudi Etiopca, ki je vedno spremljal visoka egiptovska gosta. Visoki velblod se je tik Ben-Hurovega konja ustavil in glej! Ko se je Ben-Hur ozrl kvišku, je zagledal Iro, ki je izpod dvignjenega zastora upirala oči vanj. Velike vlažne oči so se ji iskriale od začudenja in radovednosti.

„Blagoslov pravega Boga bodi s teboj!“ je izpregovoril Baltazar s tresočim se glasom.

„A tebi in tvojim mir Gospodov,“ je odvrnil Ben-Hur.

„Od starosti so mi oči oslabele,“ je dejal Baltazar; „toda dokazujejo mi vendarle, da si Hurov sin, s katerim sem se pred kratkim seznanil, ko si bil gost Ilderima Plemenitega v njegovem šotoru.“

„In ti si Baltazar, modri Egipčan, čigar besede o svetih dogodkih, ki jih pričakujem, so vzrok, da si naletel sedaj name v tej pustinji. Kaj počenjaš tukaj?“

„Nikoli nisi sam, kjer je Bog, in Bog je povsod,“ je odvrnil slovesno Baltazar. „Toda, da ti odgovorim v smislu tvojega vprašanja: ne daleč za nami jezdi karavana proti Aleksandriji. Ker potuje skozi Jeruzalem, se mi je zdelo kaj primerno, okoristiti se s priložnostjo in se ji pridružiti, dokler ne dospemo v Sveto mesto, kamor sem namenjen. Davi sem pa zgodaj odrinil na pot, ker nisem bil zadovoljen s počasnim jezenjem karavane, ki je zaradi spremstva rimske kohorte še počasnejša, in sem se upal nekoliko oddaliti se od nje. Razbojnikov se ne bojimo, kajti s seboj imamo zaščitno pismo šejka Ilderima, a proti zverem nam je Bog zadosten varuh.“

Ben-Hur se je priklonil in odvrnil: „Pismo plemenitega šejka vam jamči za varnost, kjerkoli se razprostira pustinja, in lev bi moral biti uren, če bi hotel prehiteti tega kralja velblodjega plemena.“

S temi besedami je pobožal velbloda po vratu.

„Toda,“ je dodala Iras z nasmehom, ki ni ušel neopaženo mladeničevim očem. Že med svojim govorom z njenim očetom, da to pripomnimo, je često uprl oči vanjo. „Toda tudi za velbloda bi bilo bolje, da bi se že nehal postiti. Tudi kralji trpijo glad in jih boli glava. Če si v resnici Ben-Hur, ki je o njem pravkar govoril oče in ki se z veseljem spominjam nanj, nam boš nedvomno drage volje pokazal bližnjico k bistri vodi, da nam hladni curek blagodejno osladi kosilo v puščinji.“

Ben-Hur je brez ovinkov naglo odvrnil:

„Krasna Egipčanka, smiliš se mi. Če moreš še nekaj časa prenašati žejo, ti poiščem studenec, ki vprašuješ po njem, in obljubljam ti, da ti bo požirek studenčnice prav tako sladek in okrepčevalen, kakor ti je bil pri glasovitem Kastalijskem vrelec. Če ti je prav, odjezdimo naglo naprej.“

„Blagoslovljen od žejne potnice,“ je odvrnila; „v zahvalo imaš tu grizljaj kruha iz mestne peči, namazan s svežim maslom z rosnih damaščanskih pašnikov.“

„Zelo redek dar! Odrinimo sedaj.“

S temi besedami je odjezdil Ben-Hur z vodnikom naprej; če človek potuje z velblodom, ima vedno neugodnost, da si ne more privoščiti prijetnega razgovora.

Čez nekaj časa je dospela naša družba v suho strugo, kamor jo je bil povedel vodnik, okrenivši se na desno stran. Tla zaseke so bila nekoliko zmehčana od nedavnega dežja in struga je bila precej strma. Mahoma pa se je razširila; tu so se dvigale na obeh straneh jarka skalnate grmade, ki so jih hudourniki, deroči v nižino, močno izjedli. Naposled so dospeli jezdec iz ozke soteske v široko, silo krasno dolino; potnikom, ki so pravkar dospeli iz rumene mrtve planote brez zelenja, se je zdela dolina na prvi pogled podobna nenadno odkritemu raju. Jarki, ki so se vili sem ter tja, posuti s prhkim belim peščencem, so se zdeli podobni belim nitkam med zelenimi, s travo ter s trstiko poraslimi otočki. Odnekod iz najnižjega dna jordanske doline je bil zanesel veter semkaj nekaj ponosnih oleandrov, ki so s širokim cvetjem krasili usedlino kakor zvezde. Med njimi

se je dvigala palma ponosno kakor kraljica. Vznožje obmejnih sten so prepletale ovijajoče se vinske trte in pod visečo čerjo na levi strani je sam od sebe zrasel murvov gaj. V tem gaju je izviral studenec, ki ga je naša družba iskala. Tjakaj je povedel vodnik naše znance, ne meneč se za golčee jerebice in manjše svetlooperjene ptice, ki so se plahutaje dvigale druga za drugo iz svojih skrivališč v trstičju.

Voda je curljala iz skalne razpoke, ki jo je bila skrbna človeška roka razširila v obokano votlino. Nad izvirkom je bila vdolbena v skalo z drznimi hebrejskimi črkami beseda Bog. Človek, ki je izdolbel to besedo, se je nedvomno napil studenčnice, se več dni mudil tamkaj in se z napisom za vselej zahvalil Bogu. Izpod oboka je veselo curljal vrelec čez mahovito skalovje in se žubore izlival v kristalnosvetlo kotanjo; od tam se je živahno vil skozi travnato obrežje, napajal drevje pred seboj in se nato gubil v suhem pesku. Okoli kotanje je bilo opaziti več ozkih stez, sicer pa je bil ves prostor nepohojen in zarastel. Ko je zagledal zeleno rušo, je bil vodnik prepričan, da se lahko odpočijejo, ne da bi jih kdo motil. Mahoma so razbrzdali konje. Etiopce je pomagal Baltazarju in Iri s klečečega velbloda; nato se je starec obrnil proti vzhodu, pobožno prekrižal roke na prsih in molil.

„Prinesi mi čašo,“ je dejala Iras nekam nestrpno. Spremljevalec je prinesel iz šotora kristalno čašo; nato je Iras ogovorila Ben-Hura:

„Postregla ti bom pri vrelcu.“

Skupaj sta odšla h kotanji. Ben-Hur ji je hotel za-jeti vode, toda odklonila je njegovo ponudbo, pokleknila ter iztegnila roko s čašo, da bi se natekla voda vanjo; toda to gostiteljici ni zadostovalo; ko se je čaša ohladila in je voda že tekla čez rob, jo je ponudila Ben-Huru, da bi pil prvi.

„Ne,“ je dejal in ji ljubeznivo zavrnil roko. Videč le njene velike, pod lokom dvignjenih vek skrite oči, je dodal: „Dovoli, da ti postrežem.“

Ona je vztrajala pri svojem.

„V naši deželi, Hurov sin, imamo pregovor: „Bolje ti je biti točaj pri srečnem človeku nego strežnik pri kralju.““

„Pri srečnem človeku!“ je dejal.
V zvoku njegovega glasu je bilo deloma presenečenje, deloma radovednost in dodala je naglo:

„Bogovi nam dajejo uspeh v znamenje, da so z nami. Nisi li zmagal v cirkusu?“

Lica so mu nalahno zardela.

„To je eno znamenje. A potem je še eno. V spopadu si ubil z mečem rimskega častnika.“

Ben-Hur je še bolj zardel — ne toliko zaradi svoje zmage, temveč zaradi laskavega dokaza, da Egipčanka z zanimanjem spremlja njegovo življenje. Toda hipoma mu je veselje izpodrinilo razmišljanje. Vedel je, da se je vest o njegovi zmagi raznesla po vsem Vzhodu. Toda zmagalčevo ime je bilo znano le peščici ljudi — Maluhu, Ilderimu in Simonidu. So li mogli izbrati žensko za zaupnico? Bil je ves iz sebe od čudenja in zadovoljstva; ko je Egipčanka to opazila, je vstala in rekla, držeč čašo nad kotanjo:

„O bogovi mojega Egipta! Zahvaljujem se vam, da ste mi odkrili junaka, zahvaljujem se vam, da ni bil ta kralj junakov žrtev umora v palači Iderni. Zato, sveti bogovi, izlivam to vodo in pijem!“

Izlila je del vode v studenec, a ostalo je izpila. Ko je odstranila kristalno čašo od ustnic, se mu je zasmejala.

„Hurov sin, je li res, da velikega junaka tako lahko premaga ženska? Sprejmi čašo in glej, ne bi li mogel najti v njej srečne besedice zame?“

Ben-Hur je vzel čašo in se sklonil, da bi jo napolnil.

„Izraelov sin nima bogov, da bi jim mogel darovati napitek,“ je odvrnil, igraje se z vodo, da bi prikril svoje naraščajoče čudenje. Bog ve, kaj je Egipčanki še znanega o meni? Mar ji je znano tudi moje razmerje s Simonidom? In pa pogodba z Ilderimom — morda ji je znana celó ta? Postajal je nezaupen. Nekdo je izdal njegove skrivnosti, dasi so bile zelo resne. Mimo tega potuje sedaj v Jeruzalem, tja, kjer bi moglo biti odkritje teh stvari v sovražnikovih rokah zanj nevarnejše nego kjerkoli drugje — nevarno njemu in tovarišem, kakor tudi vsemu njihovemu delu. Toda mu je li lras so-

vražnica? Dobro, da je misel urnejša nego počasno pisanje. Ko se je čaša zadostno ohladila, jo je Ben-Hur napolnil, vstal in rekel z dobro hlinjeno ravnodušnostjo:

„Prelepa mi, če bi bil Egipčan, Grk ali Rimljan, bi rekel:“ — ko je to govoril, si je dvignil čašo nad glavo — „O najboljši od bogov! Zahvaljujem se vam, da sta na svetu kljub krivicam in trpljenju še čar lepote in tolažba ljubezni in zato pijem to vodo na zdravje njej, ki sta v njej lepota in ljubezen najlepše utelešeni — na zdravje Ire, preljubeznive hčerke Nila.“

Položil ji je roko lahno na ramo.

„Prekršil si postavo. Bogovi, ki si jim daroval napitek, so krivi. Kaj ko bi te zatožila rabincem!“

„Oh!“ je odvrnil s smehom, „to je samo malenkost za žensko, ki ji je znanih toliko tehtnejših stvari o meni.“

„Šla bom še naprej — šla bom k mali Judinji, ki sadi rože v senci tople hiše velikega trgovca v Antiohiji. Rabincem te bom zatožila zaradi zakrknjenosti, a njej —“

„No, a njej?“

„Njej bom ponovila besede, ki si jih izrekel, ko si dvignil čašo ter pozval bogove za pričo.“

Ben-Hur je pomolčal, kakor bi pričakoval, da bo Egipčanka še kaj povedala. Mahoma je zagledal v duhu pred seboj Estero poleg njenega očeta, kako prisluškuje poročilom, ki mu jih je poslal, in jih starec prebira. Vpričo nje je bil pripovedoval Simonidu o svojem naključju v palači Iderni. Estera in Iras sta se poznali; le-ta je prebrisana in posvetna, a ona preprosta in čuvstvena in zato lahko osvojljiva. Simonides bržkone ni prelomil prisege — Ilderim tudi ne — kajti če moža ne bi držala besede že zavoljo časti, bi jo morala držati zato, ker ni nihče tako resno in gotovo izpostavljen posledicam izdaje, kakor sta onadva. Ali je morda Estera zaupala Egipčanki? Ni je dolžil; toda sumničenje je, kakor znano, zelišče, ki raste samo po sebi in najbujneje tam, kjer si tega najmanj želimo. Preden ji je mogel odgovoriti na opazko o mali Judinji, je dospel Baltazar h kotanji.

„Dolžna sva ti veliko zahvalo, Hurov sin,“ je izpregovoril na svoj resni način. „Ta dolina je izredno krasna; trava, drevje in senca, vse nas vabi, naj bi ostali tukaj in se odpočili; vrelec se leskeče kakor tekoči diamanti in nam govori s svojim žuborenjem o Bogu ljubezni. Ni dovolj, da se ti zahvaliva zgolj za užitek, ki ga imava tukaj; pridi k nama, sédi poleg naju in pokusi najin kruh!“

„Dovoli mi najprej, da ti postrežem.“

S temi besedami je Ben-Hur napolnil čašo in jo ponudil Baltazarju, ki je hvaležno uprl oči proti nebu.

Pri tej priči je suženj prinesel prtiče; ko so si umili roke in si jih obrisali, so po vzhodni navadi sedli pod šotorom, ki so ga imeli pred davnimi leti trije modri ob svojem sestanku v puščavi. Živahno so posegli po dobrih jedilih, ki so jih jemali iz zaboja na velblodovem hrbtu.

Tretje poglavje

Šotor so postavili pod drevesom, kjer se je neprestano čulo žuborenje potočka. Nad njimi je viselo na vejicah negibno listje; nežno trstičje, zastrito z biserno megljeno tenčico, je štrlelo kvišku kakor izprožene puščice; kdaj pa kdaj je brenčeč švignila skozi senco vračajoča se čebela ali pa je hušknila iz šasa jerebica, se napila vode, zažvižgala tovarišici in odletela. Popolni mir doline, sveže ozračje, krasni vrt, praznična tišina je očitno blagodejno vplivala na duha starega Egipčana; glas, kretanje in vse vedenje mu je bilo nenavadno vljudno; često se je ozrl proti Ben-Huru, ki se je razgovarjal z Iro, in pri tem so se starčku oči ublažile od sožalja.

„Ko smo te prehiteli, Hurov sin,“ je dejal po kosilu, „si bil obrnjen, kakor se mi zdi, proti Jeruzalemu. Te li smem vprašati, pa ne da bi mi zameril, nameravaš li iti tjakaj?“

„V Sveto mesto pojdem!“

„Zelo nujno je, da si prihranim nadaljnji trud, zato bi te rad vprašal dalje, je li kaka pot krajša, nego je pot skozi Rabat-Amon?“

„Slabša, toda krajša pot drži preko Geraze in Rabat-Gileada. To je pot, ki nameravam tudi jaz kreniti po njej.“

„Nestrpen sem že,“ je dejal Baltazar. „Že dalj časa se mi v spanju sanja — ali bolje, ponavljajo se mi iste sanje. Neki glas — nič drugega — prihaja k meni in mi govori: ‚Hiti — dvigni se! On, ki si ga tako dolgo pričakoval, je blizu.‘“

„Hotel si reči: On, ki naj bi postal judovski kralj?“ je vprašal Ben-Hur in strmel začudeno v Egipčana.

„Vprav to.“

„Potemtakem nisi ničesar zvedel o njem?“

„Ničesar, razen besed skrivnostnega glasu v sanjah.“

„No, potem boš vesel poročil, ki jih imam tukaj, kajti tudi jaz sem jih bil vesel.“

Ben-Hur je potegnil izpod obleke pismo, ki ga je bil prejel od Maluha. Egipčan je iztegnil roko, ki se mu je silno tresla. Čital je glasno in se bolj in bolj vznemirjal; žile na vratu so mu nabrekli in vidno utripale. Ko je prečital pismo, je hvaležno dvignil solzne oči ter molil proti nebu. Nič ni vprašal, nič ni dvomil.

„Bil si zelo dober do mene, o Bog,“ je dejal.

„Prosim te, dodeli mi milost, da bom še enkrat videl Odrešenika in Ga molil; potem bo tvoj služabnik pripravljen, da se mirno poslovi od sveta.“

Njegove besede, vedenje in svojevrstna preprosta molitev je napravila na Ben-Hura nov, trajen vtis. Še nikoli se mu ni zdel Bog tako resničen in tako blizu; zdelo se mu je, da se sklanja čezenj ali mu sedi ob strani ko prijatelj, čigar milost si more pridobiti brez kakršnihkoli slovesnosti — kot oče, ki so mu v ljubezni vsi otroci enaki — kot oče prav tako Judov kakor poganov — kot oče vsega sveta; kot kralj, ki ne potrebuje posredovalcev, rabincev, svečnikov in učiteljev. Misel, da bi mogel tak Bog res poslati človeštvu Odrešenika namesto kralja, se je prikazala Ben-Huru ne samo v novi, temveč v tako jasni luči, da mu je bilo malone jasno, da je tak dar božji potrebnejši in se bolj sklada z božjo naravo. Zato se ni mogel ustavljati vprašanju:

„Ali meniš, Baltazar, tudi zdaj še, ko je že prišel na svet, da bo Odrešenik in ne kralj?“

Baltazar ga je pogledal z nežnim, zamišljenim pogledom.

„Kako naj te razumem?“ je vprašal nazaj. „Duh, ki mi je bil od davnega časa zvezda vodnica, se mi ni več prikazal, odkar sem naletel nate v šotoru plemenitega šejka; reči hočem, da nisem posihmal ničesar več videl ali zvedel o Njem. Verjetno se mi zdi, da je glas, ki mi govori v sanjah, Njegov; toda nič drugega mi ni bilo razodeto.“

„Priklical ti bom v spomin razliko v najinem mnenju,“ je dejal Ben-Hur spoštljivo. „Menil si, da naj bi bil kralj, a ne vladar, kakor je rimski cesar; menil si, da naj bi mu bila vlada zgolj duhovna, ne posvetna.“

„Oh, da,“ je odvrnil Egipčan; „in istega mnenja sem še danes. Razumem razliko v najinem verovanju. Ti meniš pozdraviti kralja ljudi, a jaz Odrešenika duš.“

Umolknil je s pogledom, ki ga često vidimo pri ljudeh, ki si na vso moč prizadevajo razrešiti misel, ki je ali previsoka, da bi jo naglo umeli, ali pa pretenkomna, da bi jo mogli preprosto izraziti.

„Dovoli mi, Hurov sin,“ je dejal takoj nato, „da ti pomagam doumeti in dognati svojo vero; ko boš sprevidel, da bi moglo biti duhovno kraljestvo, ki ga pričakujem od novega kralja, v vsakem oziru sijajnejše, nego je vladavina s cesarskim bliščem, boš morda sprevidel, čemu se tako zanimam za skrivnostno osebo, ki jo bomo v kratkem pozdravili.“

Ne morem ti reči, kdaj se je rodila misel o človeški duši. Zelo verjetno je, da so jo bili prinesli prvi starši s seboj iz vrta, ki so v njem prvotno prebivali. Vsem nam je znano, da ta misel ni nikoli popolnoma izginila iz človeškega duha. Nekateri narodi so jo sicer izgubili, toda ne vsi; v nekaterih dobah je potemnela in se razblinila; v drugih so jo zadušili dvomi; toda v svoji veliki dobroti nam je pošiljal Bog mogočne duhove, da bi nas privedli nazaj k veri in upanju.

Čemu naj bi bila duša v slednjem človeku? Poglej, Hurov sin, in preudari, kako potrebno je to. Da bi človek kar takó legel in umrl in bi ga ne bilo več — vso

večnost nikoli več! Ni ga bilo časa, da bi si bili ljudje želeli takega konca; istotako ga ni bilo človeka, ki si ne bi bil obetal v srcu česa boljšega. Spomeniki narodov so zgolj ugovori proti ničnosti po smrti; prav tako tudi kipi in napisi; takisto tudi zgodovina. Največji naših egiptovskih kraljev je dal izklesati svojo podobo v velikansko trdo skalo. Dan na dan se je vozil s trumo prijateljev gledat to delo; naposled je bila podoba dovršena; ni ga še bilo večjega kipa in ne še takó trpežnega; bil mu je povsem podoben — kraljeve so bile vse poteze na kipu in celó njegov notranji izraz popolnoma zadet. V tistem ponosnem trenutku je bajé rekel: „Pridi, smrt; čaka me večno življenje!“ Želja se mu je uresničila. Kip stoji še dandanes.

Toda kaj je posmrtno življenje, ki si ga je na ta način vstvaril? Zgolj spomin pri ljudeh — slava brezpomembna in nestalna kakor je nestalna mesečina na čelu velikega kipa; zgodovina na kamenu — nič več. Kaj se je med tem zgodilo s kraljem? V kraljevski grobnici leži balmazirano truplo, ki mu je bilo nekoč telo — podoba, ki pač ni tako lepa na pogled kakor ona druga v puščinji. Toda, Hurov sin, kje je kralj sam? Je li izginil v nič? Dva tisoč let je preteklo, ko je bil živ, kakor sva živa ti in jaz. Ali je bil njegov zadnji vzdih tudi njegov konec?

Če bi človek pritrdil na to vprašanje, bi grešil proti Bogu; držimo se rajši Njegovega boljšega namena: da nam bo dal po smrti življenje — resnično življenje, ki je več nego življenje v človeškem spominu; življenje, ki sprejema in daje, življenje z zaznavanjem, znanjem, močjo in popolnim spoznanjem; v bistvu večno življenje, četudi morda podvrženo izpremembam.

Vprašal boš morda, kakšen namen ima Bog? Slehernemu od nas je dal ob rojstvu dušo in preprosto zapoved: le z dušo si moreš pridobiti nesmrtnost. V tej postavi je nujnost, ki sem ti o njej govoril.

Obrniva se sedaj od te nujnosti. Nekaj besed o radosti, ki jo ima vsakdo pri misli, da ima dušo. Predvsem nam ta misel nekoliko blaži smrtni strah, ker nam prikazuje smrt le kot preobrat v boljše življenje in pokop le kot vsaditev semena, ki bo iz njega pognalo

novo življenje. Potem, poglej me — star sem, slab, truden, upognjen in neprijeten, poglej mi v nagubani obraz, pomisli na moje otopele čute, poslušaj moj rezki glas. Oh! kakšna sreča je zame v oblubi, da se bodo, čim se odpre grob in sprejme vase to oguljeno ogrinjalo, ki se imenujem 'jaz', razmaknila nevidna vrata vesoljstva, ki je božji dvorec, in me sprejela, sprejela mojo rešeno nesmrtno dušo!

Kako rad bi ti opisal blaženstvo, ki mora priti s posmrtnim življenjem! Ne ugovarjaj mi, da ne vem nič zanesljivega o tem. Toliko vem in to mi zadostuje: imeti dušo pomeni živeti v nekakem božanskem stanju. V takem bitju ni prahu ne madeža; jasnejše mora biti od zraka, svetlejšje od svetlobe, čistejšje od jasnine, to je življenje v popolni čistosti!

In kaj še, Hurov sin? Ker vem to, naj se li tedaj prepiram sam s seboj ali s teboj o nepotrebnih stvareh — recimo, o obliki duše? Ali kje duša prebiva? Ali o tem, ali duša je in pije? Ali, ima li krila ter to in ono? Ne. Spodobneje je, da zaupamo v Boga. V lepoti tega sveta se nam kaže vsa Njegova popolnost; Bog je stvarnik sleherne stvari; Bog oblači lilijo, barva rožo, razkraja rosno kapljico, ubira svet v soglasje; kratko malo, Bog nas je ustvaril za ta svet in nam je dal pogoje za zemsko življenje; ti pogoji so mi tako zanesljivo jamstvo, da Mu zaupam kakor otrok; Njemu prepuščam torej skrb za dušo in ureditev posmrtnega življenja. Prepričan sem, da me ljubi.“

Dobri mož je umolknil in pil. Roka, ki je z njo nesel čašo k ustnicam, se mu je tresla; oba, Iras kakor Ben-Hur, sta bila z njim vred ginjena in sta molčala. Ben-Huru je posvetil v dušo žarek spoznanja. Pričel je spoznavati kakor še nikoli ne, da bi le moglo biti duhovno kraljestvo za ljudi pomembnejše nego zemsko in da bi bil na vse zadnje Odrešenik večji dar božji nego najslavnejši kralj.

„Rad bi te zdaj vprašal,“ je nadaljeval Baltazar, „naj bi li bilo to žalostno in kratko človeško življenje boljše od večnega življenja duše? Toda vprašaj se sam in premišljaj o tem; vprašaj se takole: Česa bi si bolj želel, uro ali leto sreče, če bi bila sreča v obeh slučajih

enaka? Potem preidi k zadnjemu vprašanju: kaj pomeni sedemdeset let na zemlji v primeri s celo večnostjo pri Bogu? Če boš na ta način vse dobro preudaril, Hurov sin, boš naposled doumel pomen dejstva, ki ti ga bom zdaj prikazal in ki mi je od vseh dogodkov najčudnejši in v svojih posledicah najžalostnejši. To je dejstvo, da je misel o življenju duše malone ugasnila na svetu. Res da bi mogel naleteti tu pa tam na kakega modrijana, ki bi ti govoril o duši in jo primerjal z neko prasilo: toda ker filozofi nič ne verujejo, nečejo iti tako daleč, da bi priznali dušo kot bitje; zato jim je smoter duše zastrt s črnim mrakom.

Vsako živo bitje ima razum, ki je razvit v razmerju z njegovimi potrebami. Ali se ti ne svita, kako pomembna je svojevrstna sposobnost človeka, da lahko v polni meri razmišlja o bodočnosti, in da ima to zmožnost samo on? Prepričan sem, da nam je s tem posebnim darom dal Bog spoznati, da smo ustvarjeni za drugo in boljše življenje, ki je v resnici prepotrebno za našo naravo. Toda gorjé! kakšnim razvadam so se vdali narodi! Ljudje živijo kar tako iz dneva v dan, kakor da bi bilo tukajšnje življenje vse, in govorijo: „po smrti ni življenja, ali če že je, se ne bomo s tem ukvarjali, ker ne vemo nič zanesljivega.“ In če jih smrt pokliče: „Z menoj!“ ne bodo mogli uživati blaženstva posmrtnega življenja, ker ga niso vredni. To pomeni: višek človeške sreče je v večnem življenju pri Bogu. Oh, Hurov sin, da ti moram reči kaj takega! Prav tako malo kakor speči velblod tukajle so vredni takega življenja pri Bogu tudi najpobožnejši duhovniki, ki opravljajo danes svojo službo pri najglasovitejših oltarjih svetovnoznanih tempeljnóv! Tako zelo so vdani ljudje temu nizkotnemu zemskemu življenju! Tako so pozabili na življenje, ki pride po smrti!

Oglej si zdaj, prosim te, vprašanje, ki ga imava pred sabo.

Jaz recimo — govorim ti najsvetejšo resnico — ne bi dal ene same ure posmrtnega življenja za tisoč let posvetnega življenja.

Pri teh besedah je pričel Egipčan, kakor da se ni zavedal, da je kdo poleg njega, govoriti sam zase.

„Naše življenje ima svoja vprašanja,“ je dejal, „in na svetu jih je mnogo, ki posvetijo vse dneve svojega življenja temu, da bi jih rešili; toda kaj so ti problemi v primeri s posmrtnostjo. Kaj je večjega od spoznanja Boga? Ne le knjiga skrivnosti, temveč skrivnost sama bo tedaj odprta pred menoj; celó najgloblja in najstrašnejša skrivnost — tajna moč, ki se človek zdrzne ob misli nanjo — moč, ki črta meje svetovnemu prostoru, ki razsvetljuje temo in je iz nič ustvarila vesoljni svet. Vse mi bo razodeto. Božansko spoznanje pride tedaj vame; gledal bom veličastva, čutil bom rajske radosti; naslajal se bom z lastnim bistvom. In če bo naposled Bogu všeč, da mi bo rekel: ‚Kličem te k sebi za vedno,‘ bo to presegalo meje moje radosti; potem mi ne bo vsa slavo-hlepnost tega življenja in vse njegove radosti nič več ko cingljanje drobnih zvončkov.“

Baltazar je umolknil, kakor da bi se hotel oddah-niti po čuvstveni zamaknjenosti; Ben-Huru se je zdelo, da se je starčku v tem samogovoru sprostila duša.

„Oprosti mi, Hurov sin,“ je nadaljeval žlahtni go-vornik z resnim priklonom, ki mu je pa naslednji blagi pogled ublažil resnobo: „Hotel sem ti prepustiti, da sam sodiš in preišljaš o življenju duše, njenih svojstvih, ra-dostih in vzvišenostih. Veselje spričo te misli me je za-vedlo v tako dolgo govorjenje. Hotel sem ti pokazati, če-tudi le nejasno, izvir svoje vere. Žal mi je, da so človeške besede tako slabotne. Toda išči dalje resnice sam. Premisli najprej lepoto življenja, ki nas čaka po smrti, in pazi skrbno na dojme in nagibe, ki ti jih bo to preišljanje zbudilo — pazi nanje, pravim, ker so del tvoje žive duše, ki si prizadeva, kolikor more, da ti uravnava stopinje na pravo pot. Pomisli nadalje, da je postalo posmrtno življenje ljudem nekaj tako ne-jasnega, da upravičeno imenujemo to vero ugaslo luč. Raduj se, Hurov sin, če jo boš našel — veseli se, ka-kor se veselim jaz, četudi le z revnimi besedami. Kajti potem ti življenje ne bo le velik dar, ki naj ga pričaku-jemo, temveč sprevidel boš tudi, koliko bolj potrebujemo Odrešenika nego posvetnega kralja; potem si ne bomo več predstavljali Njega, ki ga pričakujemo, kot vojščaka z mečem v roki ali kneza s krono na glavi.“

Še eno vprašanje se mi vsiljuje: kako Ga bomo spoznali? Če si Ga boš še nadalje predstavljal ko kralja podobnega Herodu, boš moral seveda čakati toliko časa, da boš zagledal vladarja v škrlatnem oblačilu in z žezlom v roki. Nasprotno bo pa ta, ki ga pričakujem jaz, ubog, ponižen in neznaten, podoben na zunaj drugim ljudem. In znamenje, ki Ga bom po njem spoznal, bo prav tako preprosto. Pokazal bo meni in vsemu človeštvu pot v večno življenje; pokazal bo krasno, čisto življenje duše.“

Družba je nekaj časa molčala, nakar je Baltazar prekinil molk.

„Vstanimo zdaj,“ je rekel — „vstanimo in odri-
nimo. Besede, ki sem vama jih govoril, so me napravile neučakljivega; rad bi že videl Njega, ki ga imam vedno v mislih; zaradi tega mi oprostita, Hurov sin in ti, draga hčerka, če vaju morda priganjam.“

Na njegov znak je prinesel suženj meh z vinom; nalili so vina v čašo in pili, otresli nato prtiče in vstali. Ko je spravljal suženj šotor in druge stvari v zaboj pod šotorom in je Arabec privedel konje, so si naši trije znanci umili roke v kotanji.

Kmalu nato so jo zavili po sledovih stopinj nazaj skozi strugo, da bi dohiteli karavano, če je slučajno šla mimo.

Četrto poglavje

Karavana, ki se je razmaknila po pustinji, je bila kaj slikovita; a pomikala se je naprej ko lena kača. To neokretno premikanje je postalo čemerneemu Baltazarju nezno, četudi je bil strpljiv človek; zategadelj je na njegov nasvet sklenila družba potovati sama.

Mladi čitatelj in vsakdo, ki se veselo spominja mladostne romantike, bo umel Ben-Hurovo veselje, ko je jezdeč tik Egipčankinega velbloda, zadnjikrat ošinil s pogledom sprednje jezdece zaostajajočega spreveda, ki se mu je na bleščeči planjavi že skoraj izgubil izpred oči.

Če hočemo biti točni in povsem odkritosrčni, moramo priznati, da je bil Ben-Hur nekako očaran od Irine prisotnosti. Ako se je ozrla s svojega visokega sedeža,

je mahoma prihitel k njej; kadar je govorila z njim, mu je bilo srce živahneje nego navadno. Navdajala ga je neprestano želja, da bi se ji prikupil. Sleherna stvar ob poti, dasi še tako navadna, je obrnila nase njegovo pozornost, čim se je ona zanimala zanjo; črna lastovka, ki je s prstom kazala za njo, se mu je zdela v zraku obdana od svetega sijaja; na njeno besedo se je hipoma odstranil in ji prinesel košček kremenjaka ali sljudovca, ki se je slučajno iskril na solncu med rumenkastim peskom; in če je razočarana vrgla kamen proč, ne da bi mu bila mislila s tem količkaj žalega storiti, se je razžalostil in se oziral naokoli, da bi ji namesto te ničvredne stvari prinesel kaj boljšega — rubin ali morda diamant. Potemtakem se mu je zdel škrlat, ki je zastiral gorovje v daljavi, mnogo temnejši in bogatejši, če je Ira pri tem od veselja vzkliknila; in kadarkoli je padel zastor šotora in jo zakril, se mu je zdelo, da se je nenadoma razgrnil z neba mrak ter odel vso pokrajino. Kaj bi ga bilo moglo v tem času njegovega prijateljevanja s krasno Egipčanko varovati nevarnosti, ki so bile nekaj vsakdanjega na takem samotnem potovanju, kakršno je bilo to, ko je bil tako vdan in podvržen njenemu sladkemu vplivu?

Ker ljubezen ne pozna logike in ni preračunljiva, je več ko naravno, da bo imela zadnjo besedo ona, ki je imela moč vpliva.

Toda da pridemo prej do zaključka: bilo je kazno, da se ona tudi zaveda svojega vpliva nad njim. Od nekod je vzela zjutraj niz zlatnikov in si jih tako pripela okoli glave, da so ji padale iskreče se nitke preko čela in obraza ter se krasno mešale z valovitimi svetločrnimi lasmi. Iz istega hranilnika je vzela tudi nekaj draguljev, prstanov in uhanov, zapestnico in biserno ovratno verižico ter z drobnimi zlatimi nitkami izvezeni šal. Učinek tega lepotečja je ublažila s krasno indijsko tenčico, ki si jo je spretno ovila okoli vratu in ramen. Tako ozaljšana je obsipala Ben-Hura s ploho vabljivih besed in namigov; zdaj se mu je smehljala, zdaj se smejala zvonko kakor flavta in ga venomer lovila s pogledi, ki so ji bili zdaj ljubko vabeči, zdaj izzivajoče bliskajoči se. Zavoljo takih vab je nekoč Antonij prišel ob slavo,

toda ženska, ki ga je bila spravila v nesrečo, ni bila niti napol tako lepa kakor ta njena rojakinja.

Tako sta minila poldne in večer.

Ko je zatonilo solnce za predgorjem starega Bašana, se je ustavila družba pri kotlini s čisto dežnico, ki se je natekla v puščini Abileni. Tam so si postavili šotor, večerjali in se pripravili za nočni odpočitek.

Za drugo nočno stražo je prišel na vrsto Ben-Hur. S sulico v roki je stal pri dremajočem velblodu in se oziral zdaj proti zvezdam, zdaj preko somračne pokrajine. Vse je bilo tiho; le v dolgih odmorih je zavel kdaj pa kdaj topli južni veter, ne da bi ga motil v njegovih mislih, s katerimi se je še vedno mudil pri Egipčanki, razmišljal o njenih čarih in se vmes izpraševal, kako je zvedela za njegovo skrivnost, kaj bo ukrenila zavoljo tega in kako naj bi se vedel v bodoče do nje. In pri tem je stala ljubezen tik njega — silna izkušnja, ki je bila hujša od budnega očesa njegove preudarnosti. Vprav v trenutku, ko se je najbolj vdajal vabi, se mu je dotaknila rame ljubka roka, ki se je svetila celó v brezmesечnem mraku. Zdrznil se je ob dotiklaju; zganil se je in okrenil — poleg njega je stala ona.

„Mislil sem, da spiš,“ je dejal hipoma.

„Spanje je za stare ljudi in za otroke, jaz pa sem prišla ven, da bi opazovala svoje prijateljice zvezde tamkaj na jugu, ki zdaj razgrinjajo polnočne zastore preko Nilske doline. Toda priznaj, da sem te presenetila!“

Ujel je roko, ki mu je zdrsnila z rame, in odvrnil: „No, saj me menda ni presenetil sovražnik?“

„O ne! Kdor je sovražnik, mora sovražiti, a sovražstvo je bolezen, ki ji Izis ne dá priti v mojo bližino. Vedeti moraš, da me je poljubila na srce, ko sem bila še otrok.“

„Tvoje besede zvenijo čisto drugače kakor besede tvojega očeta. Mar nisi njegove vere?“

„Morda bi bila“ — pri tem se je tiho zasmejala — „morda bi bila, če bi videla to, kar je videl on. Morda bom verovala, ko se bom postarala kakor on. Za mladega človeka pa ni treba vere, ampak le poezije in filozofije; in nobene druge poezije ko té, ki mu jo navdihuje vino, zabava in ljubezen, nobene druge filo-

zofije razen té, ki mu odpušča bežne neumnosti. Bog mojega očeta je zame prestrašen. Nisem ga mogla najti v gaju Dafni. Nikoli tudi še nisem čula, da bi bil v rimskih atrijih. Toda, Hurov sin, neko željo imam.“

„Željo! Kdo na svetu bi ti mogel kaj odreči?“

„Preizkusila te bom.“

„Razodeni mi jo torej.“

„Želja je kaj preprosta. Rada bi ti pomagala.“

Ko je to govorila, je pristopila bliže. Ben-Hur se je zasmeljal in odvrnil prostodušno: „O Egipt! Skoraj bi ti rekel: dragi Egipt; ali ne biva v tvoji domovini sfinga?“

„No?“

„Ti si mi ena izmed njenih ugank. Bodi mi milostna in mi pomagaj, da te bom lahko razumel. Kje naj potrebujem tvoje pomoči? In kako bi mi mogla pomagati?“

Odstranila je svojo roko z njega, se obrnila k velblodu, pričela milovati žival in jo božati po odurni glavi, kakor da bi bila resnično lepa.

„O ti zadnja, najurnejša in najkrasnejša izmed Jobovih čred! Tudi ti se včasih spotakneš, če je pot grapa in kamnita in breme pretežko. Kako je mogoče, da spoznaš človekov dober namen iz njegovih besed in se vedno izkazuješ hvaležno, četudi ti ženska nudi pomoč? Poljubila te bom, kraljevska žival!“

Pripognila se je, se ji dotaknila širokega čela z ustnicami in dodala naglo: „Kajti v tvoji pameti ni sumničenja!“

Ben-Hur se je premagoval in je odvrnil hladno: „Tvoj očitek, Egipt, ni zgrešil cilja! Kazno je, kakor da ti odrekam željo; nemara zato, ker me veže čast in in sta življenje in sreča drugih odvisna od mojega molčanja?“

„Nemara res!“ je odvrnila naglo. „Tako je.“

Prestrašen se je umaknil za korak in je vprašal z osuplim glasom: „Kaj ti je pa znanega?“

Odvrnila mu je s smehom:

„Čemu neki moški zanikavajo, da imajo ženske ostrejšje čute ko oni? Ves dan mi je bil tvoj obraz pred očmi. Treba mi je bilo le pogledati ti v obraz, pa sem sprevidela, da nosiš v srcu nekaj težkega; in kaj mi

je bilo storiti drugega, kakor spomniti se tvojega razgovora z mojim očetom, če sem hotela zvedeti, kar te teži? Hurov sin!“ je zašepetala tiše na moč pretkano in je stopila bliže k njemu, tako da mu je njen topli dih božal lica: „Hurov sin! On, ki ga kaniš iskati, naj bi postal judovski kralj, ali ne?“

Hen-Huru je bilo srce hitro in močno.

„Judovski kralj, kakor je bil Herod, le še mogočnejši,“ je nadaljevala.

Ben-Hur je pogledal stran — v noč, proti zvezdam; nato so se mu oči srečale z njenimi in se pomudile nekaj časa na njih; bila mu je tako blizu, da je čutil na ustnicah njen dih.

„Od rane zore,“ je dostavila, „smo gledali v duhu to in ono. Ali mi boš razodel svoj privid, če ti odkrijem tudi jaz svojega. Kaj! Ti molčiš?“

Izpustila je njegovo roko in se okrenila, da bi šla; ali Ben-Hur jo je zaustavil in odvrnil željno: „Ostani — ostani in govori!“

Iras se je vrnila, se naslonila nanj in mu položila roko na ramo. Objel jo je in jo privil k sebi, čisto k sebi; s to ljubeznivostjo ji je pokazal, da bo ustregel njenemu vprašanju.

„Govori in odkrij mi svoje privide, o Egipt, dragi mi Egipt! Niti prerok — ne, niti Tišbit, celó Véliki zakonodavec ti ne bi mogel odreči prošnje. Tvoja volja je tudi moja. Samo bodi usmiljena — usmiljena, prosim te.“

Iras je po vsem videzu preslišala njegovo prošnjo, ampak ga je objela, se ozrla vanj in je spregovorila počasi: „Neprestano mi je bila pred očmi slika veličastnega boja — boja na suhem in na morju — žvenketanje orožja in bojni brup, kakor da bi se bili nanovo pojavili Cezar in Pompej, Oktavij in Antonij. Oblak prahu in pepela se je dvigal iznad bojišča in je pokrival svet; Rima ni bilo več; vsa vlada je pripadla Vzhodu; iz oblakov se je prikazalo novo pleme junakov; večje satrapije in sijajnejše krone nego kadarkoli prej so se pričele deliti. In ko je šla ta prikazen v duhu mimo mene, Hurov sin, in je izginila, sem se vprašala: Kakšno

nagrado naj pač sprejme ta, ki je najprej in najverneje služil novemu Kralju?"

Ben-Hur se je zdrznil. To je bilo vprav ono vprašanje, ki se je ves dan ukvarjal z njim tudi sam. Zdajci je menil, da je našel zaželeno pojasnilo.

"Zdaj," je izpregovoril "te razumem. Do satrapij in kron bi mi potemtakem rada pomagala. Razumem, razumem! Ni je še bilo kraljice, kakršna bi bila ti, tako preudarne, tako krasne, tako veličastne — ni je še bilo! Toda na žalost, dragi Egipt! Vse nagrade, ki mi jih prikazuješ, so plod vojne, a ti si le ženska, dasi te je Izis poljubila na srce. Krone so sijajne nagrade, toda izven tvoje moči, razen če veš morda za zanesljivejše sredstvo, ki mi jih pribori, nego je meč. Če je tako, Egipt, dragi Egipt, razodeni mi jih in poskusil bom, če-tudi le samo zavoljo tebe."

Odvrnila je njegovo roko od sebe in dejala: "Razprostri plašč po pesku — tako da se bom mogla nasloniti na velbloda. Sedla bom in ti povedala povest, ki je dospela ob Nilu v Aleksandrijo, kjer sem jo zvedela."

Storil je, kakor mu je bila velela, in je zasadil sulico v tla poleg nje.

"A kaj naj storim jaz?" je vprašal otožno, ko je Iras sedla. "Ali v Aleksandriji poslušalci sedijo ali stojijo?"

S smehom mu je odvrnila z udobnega sedeža poleg stare domače živali: "Poslušalci zgodb so pri nas svojevolski in storijo včasih, kakor jim je všeč."

Ne da bi še kaj rekel, se je zleknil Ben-Hur po pesku in jo objel okoli vratu.

"Pripravljen sem," je dejal.

Iras je pričela takoj pripovedovati:

Kako je prišla lepota na svet

"Najprej moraš vedeti, da je bila Izis — in je potemtakem še dandanes — najlepša izmed boginj; Ozirida, njenega moža, dasi je bil moder in mogočen, je često mučila ljubosumnost zaradi njé, kajti samo v ljubezni so bogovi podobni smrtnikom.

Palača božanske žene je bila vsa srebrna in je venčala najvišjo goro na mesecu, odkoder je odšla Izis često k solncu, kjer je kakor v središču in izvoru večne luči prebival Oziris v

zlati palači, ki je bila presvetla, da bi jo moglo gledati človeško oko.

Nekoč — bogovi ne štejejo dni — ko je sedela zadovoljno poleg njega na strehi zlate palače, se je slučajno ozrla ter zagledala v daljavi tik na meji vesoljstva Indro, ki je bil prišel tjakaj s celo vojsko opic, ki so jih nosili leteči orli na svojih hrbtih. On, ki je bil prijatelj „vsega živega“ — tako so iz ljubezni imenovali Indro — se je baš vračal iz svojega zadnjega boja z ogabnimi Rakšaki zmagovito domov in v njegovem spremstvu sta bila tudi junak Rama in nevesta mu Sita, ki je bila poleg Izide najlepša žena na svetu. Izis je vstala, si odpasala zvezdnati pas in ga zavihtela proti Siti — zapomni si, proti Siti — zavihtela ga v vesel pozdrav. Pri tej priči je padlo med korakajoče trume in obe krasotici z zlate strehe nekaj črnega kakor noč in je vzelo očem vid; to pa ni bila noč, temveč le Oziridovo mrgodenje.

Razgovarjala sta se o nečem, česar se ne bi bil mogel razen njiju dveh prav nobeden domisliti; pa je Oziris vstal in rekel slovesno: „Pojdi domov. Opravi bom sam. Ustvaril bom popolnoma srečno bitje in ne potrebujem tvoje pomoči. Lahko odideš.“

Izis pa je imela velike oči kakor ona bela krava, ki muli v svetišču sladko travo iz rok vernikom, ko molijo; in oči so ji bile iste barve kakor oči krave in prav tako mile. In tudi ona je vstala in smeje se izpregovorila. In pogled ji je bil kaj malo manj svetel od mesečine v meglenem jesenskem mesecu: „Zbogom, dobri mi gospodar. Vem, da me boš kmalu zopet poklical, kajti brez mene ne moreš ustvariti povsem srečnega bitja, ki ga imaš v mislih, tem manj“ — nehala se je smejeti, ker je vedela, kako resnične so njene besede — tem manj — gospodar, ker ne moreš biti niti sam popolnoma srečen brez mene.“

„Videli bomo,“ je odvrnil Oziris.

Odšla je svojim potem, vzela igle in stol, nakar je sedla na streho srebrne palače in je vezla.

In Oziridu je ob snovanju tako silno plala moč v prsih, kakor da bi hkratu hrumeli in mleli mlini vseh drugih bogov, plala tako glasno, da so bližnje zvezde ropotale kakor zrnje v posušenem stroku; nekaj zvezd je pri tem skočilo s svojega tira in se izgubilo. A ona je ves čas, ko je trajalo njegovo bučanje, čakala in vezla; niti ene pentljice ni zgrešila.

Kmalu se je prikazala v svetovnem prostoru v bližini solnca pega; rasla je in rasla in je postala velika ko mesec. Tedaj je boginja sprevidela, da namerava mož ustvariti svet;

ko je pega nadalje rasla in je naposled zasenčila njen planet, tako da je bil na njem razsvetljen samo še majhen del, ta pa zgolj zaradi njene prisotnosti, je spoznala, kako je kralj jezen; vendarle je vezla naprej, ker je bila prepričana, da se bo naposled le zgodilo po njenih besedah.

Tako je nastala zemlja; sprva le mrzla siva tvarina, vi-seča neslišno v svetovni praznini. Pozneje je Izis videla, kako se je zemlja razdelila: tu je nastala ravnina, tam gora in na oni strani morje, toda za sedaj je bilo še vse neosvetljeno. Tedaj se je ob obrežju reke nekaj premaknilo; od začudenja je Izis odložila vezenje. Prikazen se je dvignila in iztegnila roke proti solncu v znak, da se zaveda, odkod ima svoj izvor. To je bil prvi človek, krasen na pogled. Okoli njega je bilo vse, kar imenujemo prirodo: trava, drevje, ptice, živali, tudi žužki in črvi.

Nekaj časa je hodil človek srečno po svetu; videti je bilo, kako je srečen. A ko je utihnil hruš snujoče Oziridove volje, je začula Izis zaničljiv smeh in takoj nato besede, prihajajoče skozi praznino od solнца:

„Res, lepo si mi pomagala! Poglej popolnoma srečno bitje!“

Izis je pričela na novo vezti, kajti bila je prav tako strpljiva, kakor je bil Oziris močan; on je znal ustvarjati, ona čakati; zategadelj je čakala, kajti dobro je vedela, da samo življenje ne more osrečiti nikogar.

In zares. Ni trajalo dolgo in božanska žena je mogla opaziti na človeku izpremembro. Bil je tih, držal se je venomer obrežja reke in se le redkokdaj ozrl kvišku, a še tedaj vselej z žalostnim obrazom. Zanimanje je v njem polagoma umiralo. Ko se je po vsem prepričala o tem in je pravkar rekla sama pri sebi: „To bitje se je naveličalo samega sebe,“ je zagrmela ustvarjajoča moč, ki je bila zopet pri delu; zemlja, dasi je bila prej le neznansko hladna, siva tvar, je nenadoma zažarela v barvah; gorovje je plavalo v škrlatu, ravnine so se odele s travo, drevje je ozelenelo, morje posinjelo, a oblaki so se spreminjali brez konca in kraja. Človek je poskočil in zaploskal, kajti zopet je bil zdrav in srečen.

Izis se je smehljala, vezla dalje in govorila sama pri sebi: „Dobro si je izmislil in za nekaj časa bo to zadostovalo; toda zgolj lepota stvarstva ni zadostna za tako bitje. Moj gospodar mora še poskusiti.“

Pri teh besedah je pretresel mesec grom snujoče moči. Ko se je Izis ozrla, ji je padlo vezenje na tla in je zaploskala; kajti dosihmal je bila slednja stvar na zemlji razen človeka privezana na stalno mesto; a zdaj je prejelo vse, kar je živelo,

pa tudi marsikaj, kar ni živelo, dar gibanja. Ptice so veselo zakrilile po zraku, velike in male živali so se razkropile vsaka svojim potem; drevje je stresalo svoje zeleno vejevje in se priklanjalo razigranim sapicam; reke so pričele teči proti morju, a morja so začela v svojih globinah kipeti in valiti sem ter tja grebenaste valove in so pokrila ob plimi ter oseki obrežje z iskrečo se peno; nad vsem tem pa so plavali kakor odvezane ladje jadri oblaki.

Človek se je dvignil, srečen kot otrok; Ozirida je to razveselilo in je vzkliknil: „Ha, ha! glej, kako imenitno sem vse to napravil brez tebe!“

Dobra žena je prišla vezivo in je odvrnila povsem mirno: „Dobro si to zamislil, gospodar, prav dobro si zamislil in za nekaj časa bo to zadostovalo.“

In zgodilo se je zopet kakor prej. Gledanje gibajočih se stvari je postalo človeku nekaj navadnega. Letajoče ptice, tekoče reke, šumeča in bobneča morja so ga nehala zabavati in kmalu se je dolgočasil še huje nego popred.

Izis je čakala in je dejala sama pri sebi: „Ubogi stvor! Nesrečnejši je ko prej.“

Ko je Oziris slišal njeno opazko, se je razburil in hrum njegove stvariteljske moči se je razlegel po vsem svetu. Le solnce je ostalo mirno v središču stvarstva. Izis je pogledala predse, toda nobene izpremembe ni opazila; ko se je smejala v prepričanju, da je njen gospodar pri kraju z izumi, se je človek nenadoma dvignil in prisluhnil, obraz se mu je razjasnil in zaploskal je od veselja, kajti prvič so se na svetu razlegli neubrani in hkratu ubrani zvoki. Vetrovi so šepetali v drevju; ptičke so gostolele vsaka po svoje ali so se žgoleč razgovarjale; potočki, hiteči proti rekam, so postali kakor harfisti s harfami, ki jim srebrne strune skladno zvenijo; in reke, deroče proti morju, so zašumele ubran slovesen spev, a morja so pričela bičati kopno z zaglušnim gromom. Nastala je godba, godba vsepovsod in brez nehanja; potemtakem je človek moral biti srečen.

Zdaj se je Izis zamislila in je preudarjala, kako dobro, kako čudovito je uredil njen gospodar; toda mahoma je zmajala z glavo: barva, gibanje, zvok — ponovila je počasi besedo za besedo — razen oblike in svetlobe ni nobene sestavine lepote več, a vse to je imela zemlja že ob postanku. Zdaj je Oziris pri kraju. Če se bo čutil človek ponovno nesrečnega, jo bo moral poklicati na pomoč; prsti so se ji bliskovito pregibali — dve, tri, pet do deset pentljic je napravila na en mah.

Človek je bil zopet dolgo srečen — dlje nego kadarkoli prej; zdelo se je, da se ne bo nikoli več naveličal. Toda Izis

je vedela bolje; čakala je in čakala, ne meneč se za posmehovanje, ki je donelo k njej od solnce; čakala je in čakala in je naposled spoznala, da se bliža konec. Človeku so se glasovi pričeli zdeti preveč domači. Sprevidel je, da ni nič nenavadnega bodisi v čirikanju črička v rožnem grmu ali v hrumenju morja ali v grmenju hudournih oblakov. Hiral je in žaloval, poiskal svoje staro mesto pri reki in se zgrudil na zadnje nepremično na tla.

Tedaj je izpregovorila Izis iz usmiljenja:

„Gospodar, tvoj stvor umira.“

Toda Oziris je ostal miren, četudi je vse to videl; ničesar več ni mogel napraviti.

„Ali naj mu pomagam?“ je vprašala.

Oziris je bil preošačen, da bi ji odgovoril.

Tedaj je napravila Izis zadnjo pentljico v svojem vezivu, nakar ga je zmotala v sijajen klobčič in ga zalučila od sebe — zalučila tako daleč, da je padel prav tik človeka. Ko je ta začul, da je nekaj v njegovi bližini padlo na tla, se je ozrl in glej! Žena — prva žena — se je sklonila, da bi mu pomagala! Iztegnila mu je roko nasproti; on jo je prijel in je vstal. Posihmal ni bil več beden, temveč srečen na veke.“

„Tako, Hurov sin, se je rodila lepota, kakor pripovedujejo ob Nilu.“

Umolknila je.

„Ljubka, bistrouračna izmišljotina,“ je opomnil; „toda povest ni popolna. Kaj je storil nato Oziris?“

„Oh, da,“ je odvrnila. „Pozval je boginjo nazaj na solnce in živela sta veselo skupaj in pomagala drug drugemu.“

„Kaj ko bi storil še jaz kakor prvi človek?“

Dvignil je Irino roko, ki mu je slonela na vratu, k svojim ustnicam. „V ljubezni — v ljubezni!“ je dejal.

Glava mu je lahno omahnila v njeno naročje.

„Našel boš Kralja,“ je opomnila in mu položila svojo drugo roko nežno na glavo. „Našel boš Kralja in mu služil. S svojim mečem si boš priboril najbogatjših daril; in njegov najboljši vojniki bo posihmal moj junak.“

Okrenil se je ter zagledal njen obraz tik nad seboj. Na vsem nebu ni bilo ta trenotek zvezde svetlejše od žara njenih oči, dasi so bile že zastrte s senco. Zdajci se je dvignil, jo objel in strastno poljubil, rekoč: „O, Egipt, dragi Egipt! Ko bo Kralj delil krone, bo ena

moja; prinesem ti jo in jo položim semkaj na mesto, ki so ga označile moje ustnice. Ti boš kraljica — moja sladka kraljica — najlepša med vsemi! In srečna bova na veke, presrečna!“

„In zaupal mi boš vse in mi dovolil, da ti bom v vsem pomagala?“ je odvrnila in mu vrnila poljub.

To vprašanje mu je nekoliko ohladilo gorečnost.

„Mar ti ne zadostuje, da te ljubim?“ je vprašal.

„Prava ljubezen pomeni popolno zaupanje,“ je odvrnila. „Toda nič zato — spoznal me boš bolj natanko.“

Izvila mu je roko in vstala.

„Kruta si,“ je rekel.

Stopila je proč, se ustavila pri velblodu in se dotaknila njegovega čela z ustnicami.

„O najzlahtnejša izmed živali! Tvoja ljubezen ne pozna sumničenja.“

V naslednjem trenutku je izginila.

Peto poglavje

Tretji dan svojega potovanja je obedovala družba ob reki Jaboku, kjer se je ustavilo čez sto ljudi, večinoma iz Pereje, da bi se z živalmi vred odpočili. Komaj so razsedlali, že je pristopil k njim človek z vrčem vode in s čašo ter jim ponudil pijače. Ko so vljudno sprejeli izkazano jim uslugo, je dejal prišlec, opazujoč velbloda: „Vračam se od Jordana, kjer je pravkar zbranih nešteto ljudi iz raznih krajev, potujočih tja kakor ti, jasni prijatelj; toda nobeden od njih nima živali, ki bi bila tvoji enaka. Prežlahtna žival! Ali smem vprašati, katerega plemena je?“

Baltazar mu je odgovoril in se ozrl za počivališčem; toda Ben-Hur se je bolj radovedno vrnil k opazki.

„V katerem kraju ob reki so zbrani ljudje?“ je vprašal.

„Pri Betabari.“

„To je samotni kraj,“ je dejal Ben-Hur, „ni mi jasno, kako je mogel postati ta kot tako znamenit.“

„Razumem,“ je odvrnil tujec; „tudi ti prihajaš iz tujine in še nisi čul veselega oznanila.“

„Kakšnega oznanila?“

„No, iz pustinje je prišel človek — zelo svet človek — ki je poln čudnih besed, katere pretresejo vsakogar, ki jih sliši. Imenuje se Janez Nazarenec, Zaharijin sin, in pravi, da je Mesijin predhodnik.“

Celó Iras je napeto prisluhnila, ko je mož nadaljeval:

„Ta Janez je preživel bajé vse svoje življenje izza otroških let v votlini pri En-Gediju, kjer je molil in živel strože od esejcev. Cele trume romajo k njemu, da bi slišale njegove pridige. Tudi jaz sem šel z drugimi vred ter ga poslušal.“

„Ali so bili vsi tile tvoji prijatelji pri njem?“

„Večina jih šele potuje tja; nekaj jih že odhaja.“

„In kaj propoveduje?“

„Novi nauk — ki ga po zatrjevanju vseh še ni nihče pred njim učil v Izraelu. Svoj nauk imenuje pokoro in krst. Rabinci ne vedo, kaj naj bi počeli z njim; tudi mi ne vemo. Nekateri so ga vprašali, je li Krist, drugi, je li Elija; toda vsakomur je odgovoril: „Jaz sem glas vpijočega v puščavi, pripravite pot Gospodu!“

Zdajci so prijatelji poklicali pripovedovalca k sebi; ko je odhajal, je izpregovoril Baltazar.

„Dobri tujec!“ je dejal s tresočim se glasom, „povej nam, ali bomo našli pridigarja na onem mestu, kjer si se ti poslovil od njega?“

„Da, v Betabari.“

„Kdo naj bi bil ta Nazarenec,“ je dejal Ben-Hur Iri, „če ne glasnik našega Kralja?“

V tako kratkem času je pričel misliti, da se hčerka bolj zanima za skrivnostno osebo, ki jo je pričakoval, kakor priletni ji oče! Kljub starosti je Baltazar vstal in je rekel z žarom v vdrtih očeh:

„Podvizajmo se. Nisem truden.“

Okrenili so se, da bi pomagali sužnju.

Ne da bi se mnogo pomenkovali, so prebili naši trije znanci noč v počivališču zapadno od kraja Ramot-Gileada.

„Jutri moramo zgodaj vstati, Hurov sin,“ je dejal starček. „Sicer bi mogel Odrešenik priti, pa nas ne bi bilo tam.“

„Kralj ne more biti daleč za svojim glasnikom,“ je zašepetala Iras, pripravljaje se, da bi sedla na velbloda.

„Jutri bomo zvedeli!“ je odvrnil Ben-Hur in ji poljubil roko.

Naslednji dan okoli tretje ure so iz soteske, ki so potovali skozi jo ob vznožju gore Gileada, odkar so bili odrinili iz Ramota, dospeli na pusto planoto vzhodno od svete reke. Na nasprotni strani so zagledali mejo starega jerihonskega palmovnega ozemlja, ki se vleče do hribovite Judeje. Ben-Hur je kri naglo plala, kajti sprevidel je, da je zaželeni kraj tik pred njimi.

„Raduj se, dobri Baltazar,“ je izpregovoril; „kmalu bomo tam.“

Gonjač je pognal velbloda. Kmalu so zagledali stojnice, šotore in prežvekujoče živali; potem so zagledali reko in tik obrežja veliko množico ljudstva, a na zapadnem bregu drugo množico. Ko so uganili, da pridigar pridiga, so se še bolj podvizarili; toda ko so dospeli bliže, se je množica hipoma razgibala in se pričela razhajati.

Zamudili so!

„Ostanimo tukaj,“ je rekel Ben-Hur Baltazarju, „ki je vil z rokami. Nazarenc pride morda tod mimo.“

Ljudje so se v mislih preveč ukvarjali s tem, kar so bili slišali in so se preglasno razgovarjali, da bi bili mogli opaziti nove goste. Več sto jih je že odšlo. Zdelo se je, da so prišleci izgubili priložnost, videti Nazarenca. Zdajci so pa zagledali ne daleč ob reki človeka, prihajajočega proti njim. Bil je tako čudne zunanosti, da so spričo njega pozabili na vse drugo.

Na zunaj je bil mož sirov in nenavaden, skoraj divji. Po drobnem mršavem obrazu, podobnem rjavi koženici, in do sredine hrbta so mu padali po ramah od solnca zagoreli lasje kakor staremu čarovniku. Oči so se mu iskriale. Vsa desna stran mu je bila gola in iste barve kakor obraz ter malone prav tako mršava; plašč iz sirove velblodje dlake — oster kakor platno beduinskega šotora — mu je odeval telo do kolen. Okoli ledij je bil prepasan s širokim pasom iz nestrojene kože. Bil je bosonog. Za pasom je imel privezano torbo iz

takisto nestrojene kože. V rokah je držal grčavko in se je pri hoji opiral nanjo. Premikal se je naglo, odločno in čudovito pazno. Slednji trenotek si je pogladil nepočesane lase izpred oči in je begal z očmi naokoli, kakor da bi nekoga iskal.

Lepa Egipčanka je opazovala puščavnika s presečenjem, da ne rečemo z zgražanjem. Nenadoma je dvignila zastor svojega šotora ter ogovorila Ben-Hura, ki je sedel na konju poleg nje.

„Je li to Kraljev glasnik?“

„To je nazarenc¹,“ je odvrnil, ne da bi se bil ozrl kvišku.

Ben-Hur je bil v resnici več ko razočaran. Četudi je poznal navade puščavnikov v En-Gediju — njihovo nošo, ravnodušnost do mnenja posvetnjakov ter njihove zaobljube, ki so si z njimi na neverjeten način trpinčili telo in se izločevali izmed ostalega človeštva, kakor da mu ne bi bili enaki — in kljub temu, kar so mu bili spotoma povedali, da je namreč nazarenc po lastnem zatrdilu „glas vpijočega v puščavi“ — je Ben-Hur vendarle sanjal o Kralju, ki naj bi bil tako mogočen in naj bi izvršil tako velike stvari, da je to popolnoma prevzelo njegovo mišljenje. Prav nič ni dvomil, da bo opazil v predhodniku kakšna znamenja o božanstvu in kraljevski moči onega, ki ga je oznanjal. Ko je motril divjo osebo pred seboj, so mu prišle na misel trume dvorjanikov, ki jih je gledal v kopališčih in na cesarskih hodnikih v Rimu, in jih je hočeš nočeš primerjal s tem človekom. V zadregi, osramočen in zmeden je mogel odgovoriti zgolj:

„To je nazarenc.“

Z Baltazarjem je bilo popolnoma drugače. On je vedel, da se božja pota ne ravna po človeški volji. Videl je Odrešenika kot dete v jaslicah, in je bil po svoji veri pripravljen na preprostega in enostavnega glasnika božjega. Zato je ostal na svojem sedežu, si prikrižal roke na prsih in premikal ustnice v molitvi. Baltazar ni pričakoval posvetnega kralja.

¹ Bogu posvečena oseba z raznimi zaobljubami, kakor n. pr. z dolžnostjo nositi dolge lase. (IV. Mojzesova knjiga 6—21).

Med tem časom, ki je nudil toliko zanimivosti prišlecem, katerih vsak je bil po svoje ginjen, je sedel nekdo drugi sam na kamenu ob reki in je nedvomno premišljal pridigo, ki jo je bil slišal. Zdajci se je dvignil in odšel počasi z obrežja proti nazarencu, ki bi ga bil moral na poti prestreči in priti v bližino velbloda.

Oba, pridigar in tujec, sta šla naprej in zdaj je bil prvi oddaljen le še kakih dvajset vatlov, a drugi kakih deset čevljev od velbloda. Tedaj se je pridigar ustavil, si odstranil lase izpred oči, se ozrl v tujca in dvignil roke, s čimer je dal znak ljudem v bližini. Ljudstvo je z njim vred obstalo in prisluhnilo. Ko je nastala popolna tišina, je povetil nazarencu palico v svoji desnici in je pokazal v tujca.

Vsi, ki so prej le poslušali, so zdaj uprli oči vanj.

V istem trenutku in iz istega nagiba sta uprla tudi Baltazar in Ben-Hur oči v označenega moža in sta dobila oba isti dojem, toda v različni meri. Tujec je krenil počasi proti njima na prazen prostor v njuni bližini. Bil je vitke, nežne postave, malo višji od povprečnega človeka. Kretnje so mu bile mirne in premišljene, kakor jih imajo navadno ljudje, ki se resno ukvarjajo s tehtnimi stvarmi; popolnoma temu primerna mu je bila obleka: srajca z dolgimi rokavi, segajoča mu do gležnjev, a preko nje vrhnje oblačilo, imenovano talit. Na levici mu je visela navadna oglavnica in njena rdeča čelna preveza mu je prosto mahala ob strani. Razen te preveze in ozkega modrega obšiva na spodnjem robu vrhnjega oblačila mu je bila vsa ostala obleka iz belega platna, ki je bilo od cestnega prahu nekoliko porumeleno. Tej izjemni obleki bi mogli dodati še čope, modre in bele, kakor jih je predpisovala postava rabincem. Opanki so mu bili povsem preprosti. S seboj ni imel ne torbe ne pasu ne palice.

Te posameznosti njegove zunanosti pa so naši trije znanci le površno opazovali in so jih smatrali spričo njegova glave in obraza za nekaj bolj postranskega. Zlasti njegov obraz je bil resničen vir čara, s katerim jih je osvojil, kakor tudi vse druge, ki so ga gledali.

Glava mu je bila nepokrita pred svetlim solničnim žarom. Pokrivali so jo le dolgi, lahno valoviti lasje, po

sredini počesani na dvoje. Bili so kostanjeve barve in so prehajali tam, kjer jih je solnce najbolj obsevalo, v rdečkasto zlato. Pod širokim nizkim čelom, pod črnimi lepo zaokroženimi obrvmi so se mu svetile temnomodre velike oči, ki so bile zaradi izredno nežnih, dolgih trepalnic, kakršne vidimo često pri otrokih, a redkokdaj ali sploh nikoli pri odraslih, nenavadno blage. Gledé drugih potez bi težko rekli, so li bile grške ali judovske. Take nežne nosnice in usta so bile nekaj nenavadnega za židovski tip. Spričo njegovih blagih oči, blede polti, mehkih bujnih las in voljne brade, ki mu je padala v valovih preko vratu na prsi, bi se mu bil slednji vojak ob srečanju le prijazno nasmehnil. Nobena žena ne bi bila mogla pogledati z nezaupanjem in vsak otrok bi mu bil moral že po nagonu naglo ponuditi roko in se mu neprisiljeno zaupati z vso dušo; nihče ne bi bil mogel reči, da ni lep.

Te poteze, da omenimo še to, je obvladal izraz, ki bi ga bil mogel gledalec iz tega ali drugega vidika imenovati prav tako pravilno odsev razumnosti, ljubezni, usmiljenja ali pa žalosti. Ali recimo rajši: vse to je bilo v njem združeno — tako da bi bil človek lahko že na prvi mah spoznal v njem znak brezgrešne duše, ki ji je bilo sojeno gledati in umevati skrajno grešnost ljudi, ki je živela med njimi. Vendarle ne bi bil mogel nihče, ki bi bil opazoval ta obraz, misliti o tem človeku kaj slabega; vsaj ta ne, ki ve, da so omenjene lastnosti — ljubezen, žalost in usmiljenje — posledica zavesti človeka, da je močnejši v prenašanju trpljenja nego v zunanjem delovanju. Tako moč so imeli mučeniki in verniki ter tisoči svetnikov, ki so zapisani v pratikah. In tak je bil v resnici njegov izraz.

Počasi je prihajal bliže — vse bliže k naši trojki.

Na konju sedeči in sulico v roki držeči Ben-Hur je bil pač dovolj zanimiv, da bi bil obrnil nase pozornost posvetnega kralja; toda bližajoči se je ves čas upiral oči preko njega — toda ne v Iro, ki so njeno dražest ljudje sicer tolikokrat opazovali, temveč v Baltazarja, neboljenega starca.

Bilo je tiho kakor v grobu.

Zdajci je vzkliknil Nazarenc, kažoč slej ko prej s palico proti prihajočemu tujcu:

„Glejte Jagnje božje, ki odjemlje grehe sveta!“

Večina ljudi se je na govornikovo kretnjo ustavila in prisluhnila, kaj se bo zgodilo, kajti čudne in neumljive besede so jih navdale s svetim strahom, a Baltazarja so popolnoma prevzele. Še enkrat je mogel torej gledati Odrešenika! Vera, ki mu je bila pred davnim časom pridobila posebno milost, mu je še živela v srcu. Nečemo trditi, da je bila Baltazarjeva zmožnost, videti globlje od svojih tovarišev — ko je gledal in spoznal Njega, ki ga je pričakoval — čudež. Pripisujmo to rajši njegovi duševni sposobnosti, bodisi da se nekdanje vezi med njim in Bogom še niso povsem pretrgale ali pa mu je bila ta izredna sposobnost primerna nagrada za sveto življenje, ki mu v onem času ni bilo enakega — za življenje, ki je bilo samo po sebi čudežno. Pred seboj je gledal ideal svojega verovanja, popolni ideal po zunanosti, obliki, oblačilu, vedenju in starosti. Gledal ga je in ga spoznal. Oh, da bi se ta hip zgodilo kaj takega, da bi spoznal tega tujca kot nedvomno pravega Odrešenika!

In to se je res zgodilo.

Baš v pravem trenutku, kakor da bi hotel preveriti drgetajočega Egipčana, je Nazarenc ponovil svoj vzklik:

„Glejte Jagnje božje, ki odjemlje grehe sveta!“

Baltazar se je zgrudil na kolena. Zdaj mu ni bilo treba nobenega pojasnila več. Kakor da bi to vedel, se je obrnil Nazarenc proti ljudem, ki so krog in krog strmeli vanj in se čudili, in je nadaljeval:

„Ta je oni, ki sem rekel o njem: za menoj pride človek, ki je večji od mene, kajti bil je že pred menoj. In nisem vedel zanj; toda da ga bodo poznali v Izraelu, zato sem prišel semkaj ter krščujem z vodo. Videl sem, da se je sveti Duh spustil z neba v podobi goloba ter mu obvisel nad glavo. In nisem ga poznal; toda ta, ki me je poslal semkaj krščeovat z vodo, mi je rekel: ‚On, ki boš videl, da se bo sveti Duh spustil nadenj in mu obvisel nad glavo, on je, ki krščuje s svetim Duhom.‘ In videl sem in pričal, da je ta“ — umolknil je

in kazal ko prej s palico proti tujcu v belem oblačilu, kakor da bi hotel dati tako svojim besedam kakor končnemu sklepu večjo prepričevalnost — „in pričal, da je ta Sin božji!“

„Ta je, ta je!“ je zakričal Baltazar in uprl jokane oči proti nebu, nakar se je nezavesten zgrudil na tla.

Omenimo naj, da je medtem tudi Ben-Hur opazoval tujčev obraz in sicer s povsem drugačnim zanimanjem. Seveda ni bil brezčuten spričo tujčevih jasnih in čistih potez, globoke zamišljenosti, blagosti, ponižnosti in svetosti. Toda vprav zaradi tega mu je prevzela duha ena edina misel: Kdo je ta človek? Kaj je? Mesija ali kralj? Še nihče ni bil tako malo kralju podoben. Ne, ko je opazoval ta mirni, dobrohotni obraz, ga je že sama misel na vojno, osvajanje in vladohlepnost bolela kakor svetoskrunstvo. Rekel je sam pri sebi: Baltazar ima nedvomno prav in Simonides se moti. Ta človek ni prišel zato, da bi obnovil Salomonov prestol; niti po naravi niti po duhu ni podoben Herodu; res da je morda kralj, toda to kraljestvo ne more biti tako kot rimsko ali večje od njega.

To seveda ni bil Ben-Hurov končni sklep, temveč zgolj prvi dojem. Ko je ta dojem pričel dobivati jasnejše oblike in je Ben-Hur še vedno strmел tujcu v čudoviti obraz, so mu pričeli spomini svedrati in vrtati po glavi: „Prav zares,“ je dejal sam pri sebi, „tega človeka sem že videl; toda kje in kdaj?“ Prepričan je bil, da se je bil ta mirni, usmiljeni in ljubeči pogled uprl pred davnim časom vanj, kakor se je v tem trenutku uprl v Baltazarja. Sprva nejasno, a naposled jasno ko beli dan se mu je vrnil v spominu pred oči prizor pri nazareškem studencu, ko ga je rimska straža vlekla s seboj na galejo. Presunilo ga je do dna srca. Te roke so mu pomagale, ko je umiral. Ta obraz je bil ena onih slik, ki jo je nosil posihmal neprestano v spominu. V navalu čuvstev, ki ga so vsega prevzela, je preslišal vse pridigarjevo pojasnjevanje razen njegovih zadnjih besed — čudežnih besed, ki še dandanes odmevajo po svetu:

„— ta je Sin božji!“

Ben-Hur je skočil s konja, da bi počastil svojega dobrotnika, toda Iras ga je poklicala: „Na pomoč, Hur-ov sin, na pomoč, oče mi umira!“

Ben-Hur je obstal, se ozrl nazaj in planil, da bi ji pomagal. Dala mu je čašo. Velel je sužnju, naj reče velblodu poklekniti, a sam je odhitel k reki po vodo. Ko se je vrnil, je bil tujec že izginil.

Baltazar se je naposled zavedel. Iztegnil je roké in vprašal s slabim glasom: „Kje je on?“

„Kdo?“ je vprašala Iras.

V tem hipu je zažarel dobričini na licu izraz napetega zanimanja, kakor da bi se mu bila uresničila poslednja želja, in je odvrnil:

„On — Odrješnik — Sin božji, ki sem ga nanovo videl.“

„Ali veruješ tudi ti?“ je vprašala Iras Ben-Hura tiho.

„Čas je ves v čudežih; počakajmo,“ ji je odvrnil ta.

Ko so naslednji dan naši trije prijatelji poslušali Nazarenca, je ta v sredini prekinil svoj govor in vzkliknil spoštljivo: „Glejte Jagnje božje!“

Poslušalci so se ozrli, kamor je kazal govornik, in so zopet zagledali onega tujca. Ko je motril Ben-Hur njegovo vitko postavo in krasno, sveto obličje, zastrto z otožno milino, mu je šinila v glavo nova misel.

„Baltazar ima prav — pa Simonides tudi. Mar ne bi mogel biti Odrješnik hkratu tudi kralj?“

In vprašal je enega v svoji bližini: „Kdo je človek, ki stopa tamkajle?“

Ta se je pa porogljivo nasmehnil in odvrnil:

„Sin nazareškega tesarja.“

OSMA KNJIGA

„Kdo mogel bi upirati se? Kdo?
Njej, ki je dihala tako sladkó
in zlato mi ožarilo je pot.
Ko dete me je čuvala nezgod,
me v rožah zibala — in posihmal
zajezila mi let vihar ni val;
le-tej kraljici svojega srca
poklonil sem se rob.“

Keats, Endymion.

„Jaz sem vstajenje in življenje.“

Prvo poglavje

„Estera — Estera! Reci strežaju, naj mi prinese
čašo vode.“

„Mar ne bi rajši vina, očka?“

„Naj mi prinese oboje.“

To je bilo v hladnici na strehi stare Hurove palače v Jeruzalemu. Izza obstrešne ograje nad dvoriščem je poklicala Estera moškega, ki je čakal spodaj. V istem trenutku je prišel na streho drugi strežaj in je spoštljivo pozdravil.

„Tu je pošiljka za gospodarja,“ je dejal in ji izročil pismo v prevezanem in zapečatenem platnenem ovitku.

Da zadovoljimo čitatelja, moramo tu malo prekiniti in omeniti, da je bilo to dvajset in prvega marca, približno tri leta, odkar se je bil Kristus pojavil v Betabari.

Medtem je kupil Maluh po naročilu Ben-Hura, ki ni mogel dlje prenašati, da bi mu očetna hiša stala prazna ter propadala, od Poncija Pilata zanemarjeno poslopje. Vso hišo, vrata, dvorišča, dolbine, stopnišča, terase, sobe in streho so korenito očistili in popravili;

odstranili so vse preostanke, ki so spominjali na žalostne okoliščine, ki so prizadele rodbini toliko zlega, in so opremili hišo bogateje, nego je bila opremljena prej. In res je posetnik lahko opazil v vsakem kotu dokaz nekakega žlahtnejšega okusa, ki si ga je bil pridobil mladi lastnik v letih svojega bivanja v vili pri Misenu in v rimski prestolnici.

Toda po tem pojasnilu ne smemo sklepati, da si je dal Ben-Hur javno pripisati lastninsko pravico nad svojo imovino. Po njegovem mnenju še ni prišla ura za to. Tudi še ni prevzel pravega rodbinskega imena. Ko se je ukvarjal s pripravami v Galileji, je strpljivo pričakoval Nazarejčevega delovanja. Ta mu je bil slednji dan skrivnostnejši. Spričo čudežev, ki jih je delal čisto pred njegovimi očmi, je bil tako glede Galilejčevega značaja, kakor tudi glede njegovega poslanstva v neprestanem strahu in dvomu. Kdaj pa kdaj je prišel v Sveto mesto in se je ustavil v svoji očetni hiši, toda vselej le ko tujec in gost.

Omenimo naj, da so bili ti Ben-Hurovi obiski več nego zgolj oddih po delu. Baltazar in Iras sta se nastanila v palači. Mlada hčerka je še vedno živela v Ben-Hurovem srcu živo kakor sprva, a oče je imel, dasi je telesno bolj in bolj pešal, v njem neutrudljivega poslušalca, kateremu je s presenetljivo silo govoril in zabičaval božanstvo potujočega čudodelnika, od katerega so vsi tolikanj pričakovali.

Simonides in Estera sta dospela le nekaj dni pred omenjenim prizorom na strehi iz Antiohije. To je bilo pač naporno potovanje za trgovca, ki so ga morali spraviti semkaj v nosilnici, zibajoči se med dvema velblodoma, ki seveda nista venomer tekla vedno v enakem koraku. Toda sedaj, ko je bil dobričina v Jeruzalemu, se po vsem videzu ni mogel dovolj nagledati svoje domovine. Ves vesel je posedal na strehi, kjer je malone po ves dan preživel v naslanjaču, na las enakemu stolu, ki je na njem sedel v sobi nad svojim trgovskim poslopjem pri Orontu. V senci hladne lope je lahko po mili volji vdihaval oživljajoče ozračje, ki je lahko plaval nad domačimi planinami. Tu je lažje opazoval, kako je po svoji davni, nepozabljeni navadi solnce vzhajalo,

se dvigalo in zahajalo. Ker mu je stala Estera ob strani, mu je bilo tem laže zunaj pod milim nebom obnavljati spomine na svojo prvo Estero, ljubezen izza mladosti ter svojo ženo, ki mu je z leti postajala dražja in dražja. Pri tem pa ni zanemarjal trgovine. Slednji dan mu je prinašal sel poročila od Sanbalata, ki je ostal kot upravitelj v Antiohiji, in slednji dan je odpošiljal Sanbalatu pisma s tako natančnimi in podrobnimi navodili, da je bila spričo njegovih ukrepov vsaka druga sodba izključena in vsaka slučajnost razen te, ki jo Vsemogočni odteguje človeški preudarnosti, nemogoča.

Ko se je Estera vrnila v hladnico, je padala mila solnčna svetloba na čisto streho ter obsijala deklico. Zdaj je bila že cvetoča žena: majhne, ljubke postave, pravih potez, živa ko sama mladost in zdravje. Z obraza se ji je odražala bistrournost ter žarka milina pobožnega srea — bila je taka, da jo je človek moral ljubiti, kajti od njenega življenja je bila ljubezen ne-
ločljiva.

Ko se je vrnila, je pogledala pošiljko, obstala in se ponovno ozrla nanjo pozorneje nego prvokrat; kri ji je pordečila lica — na pošiljki je bil Ben-Hurov pečat. Z naglejšimi koraki se je odstranila.

Simonides je nekaj časa držal pošiljko v roki in je takisto ogledoval pečat. Nato ga je odtrgal in podal Esteri zvitek, ki je bil v pošiljki.

„Čitaj,“ je velel.

Ko je govoril, so mu bile oči uprte v hčerko in pri tej priči se mu je skrb pokazala na obrazu.

„Vidim, Estera, da ti je znano, od koga je pismo.“

„Da — od — najinega gospodarja.“

Obotavljala se je malce, vendarle so se ji oči vdano in odkritosrčno srečale z njegovim pogledom. Brada mu je polagoma omahnila na zvilek in mastni podbradek se mu je napihnil kakor blazina.

„Ali ga ljubiš, Estera?“ je vprašal mirno.

„Da,“ je odvrnila.

„Ali si dobro premislila, kaj delaš?“

„Prizadevala sem si, da ga ne bi smatrala za drugega kakor za svojega gospodarja, ki me dolžnost veže z njim. Toda vse prizadevanje ni nič zaleгло.“

„Dobra si, dobra, kakor je bila dobra tvoja mati,“ je odvrnil oče in se pogreznil v premišljevanje, iz katerega ga je zopet predramila, ko je odvijala papir.

„Gospod naj mi odpusti, toda — toda tvoja ljubezen morda ne bi bila zavržena, če bi bil obdržal, kar sem imel in kar bi bil lahko obdržal. Tako moč ima denar.“

„Bilo bi še huje zame, če bi bil storil tako, očka, kajti tedaj ne bi bila vredna niti enega njegovega pogleda in se ne bi mogla ponašati s teboj. Ali naj sedaj čitam?“

„Še trenotek,“ je dejal. „Zavoljo tebe, drago dete, naj ti razodenem, kar je najhujše. Morda ti bo manj strašno, če zveš to od mene. Estera, svoje srce je že dal drugi.“

„Vem,“ je odvrnila hladno.

„Egipčanka ga ima v svoji mreži,“ je nadaljeval. „Pretkana je kakor vse egiptovsko pleme in lepa hkratu, in s tem si pomaga pri svoji pretkanosti. Velika lepota — velika zvijača! Toda brezsrčna je kakor sploh njen narod. Hči, ki prezira svojega očeta, bo grenila življenje svojemu možu.“

„Ali ga prezira?“

Simonides je nadaljeval:

„Baltazar je moder človek in je dosegel, dasi pogan, čudovito milost. Odlikuje se po izredni vernosti, toda ona ga zaradi tega zasmehuje. Slišal sem jo včeraj, ko je govorila: ‚Mladostne neumnosti so odpustljive; pri starih ljudeh ni razen modrosti nič občudovanja vrednega in ako jih naposled mine še ta, tedaj naj umrejo.‘ Okrutne besede, povsem primerne za Rimljana. Obrnil sem jib nase, ker vem, da bom oslabil takisto kakor njen oče — dà, nisem že več daleč od tega. Toda ti, Estera, nikar ne reci o meni — nikar ne reci ‚bilo bi bolje, če bi umrl.‘ Ne, tvoja mati je bila Judova hči.“

Napol ihteč ga je poljubila in odvrnila: „Materin otrok sem.“

„Dà, in moja hčerka — moja hčerka, ki mi je vse, kar je bil tempelj Salomonu.“

Molčal je nekaj časa, nakar ji je položil roko na ramo in pričel nanovo govoriti: „Če bo vzel Egipčanko,

Estera, se te bo spominjal s kesanjem in hrepenenjem. Kajti nazadnje se bo le zavedel, da je zgolj hlapec njene slavohlepnosti. Rim je središče vseh njenih sanj. V njenih očeh je on le sin duumvira Arija, a ne sin Hura, jeruzalemskega kneza.“

Estera ni poskušala prikrivati vtisa, ki so ga bile napravile nanjo te besede.

„Reši ga, očka! Ni še prepozno!“ ga je rotila.

Simonides ji je odvrnil z dvomljivim smehom: „Tonečega moreš rešiti, a zaljubljenega ne.“

„Toda kolikor toliko imaš vpliv nanj. Sam je na svetu. Pokaži mu nevarnost. Povej mu, kakšna je Iras.“

„To bi ga morda rešilo pred njo, toda bi ga li privedlo k tebi, Estera? Ne.“ Veke so mu padle mrko preko oči. „Hlapec sem, kakor so mi bili očaki od pradednega časa, in ne bi mu mogel reči: ‚Glej, gospodar, moja hčerka! Lepša je od Egipčanke in te bolj ljubi!‘ Leta mojega življenja so me naučila prevelike svobode in previdnosti. Take besede bi me pekle v jezik. Kamenje na starodavnih gričih bi se obračalo od sramu v svojih jamah, kadar bi prišel do njega. Ne, takó mi očakov, Estera! Rajši bi s tabo vred legel k tvoji materi in zaspal, kjer spi ona!“

Temna rdečica je zaplala Esteri na licih.

„Saj nisem mislila, naj bi mu rekel kaj takega, očka. Bilo mi je le za nj — za njegovo, ne za mojo srečo. Če sem se usodila vzljubiti ga, se bom izkazala tudi vredno njegovega spoštovanja. Le tako bom opravičila svojo neumnost. Dovolj mi zdaj, da prečitam pismo.“

„No, prečitaj ga.“

Takoj je pričela, da bi zaključila mučni razgovor.

„Sega nizana.

Na poti iz Galileje v Jeruzalem.

Nazarejčan je tudi na poti. Brez njegove vednosti mu privedem celo legijo pristašev. Druga legija pride za njo. Praznovanje pashe bo opravičevalo toliko množico. Pri odhodu je dejal: ‚Pojdimo v Jeruzalem, da se bo uresničilo vse, kar so preroki pisali o meni.‘

Naše pričakovanje se bliža h koncu. Mir s teboj, Simonides.

Ben-Hur.“

Estera je dala pismo očetu. Čuvstvo tesnobe ji je stiskalo grlo. V pismu ni bilo niti ene besede zanj — niti s pozdravom se je ni spomnil. Pa bi mu bilo tako lahko dostaviti: „in mir s tvojimi.“ Prvikrat v življenju je občutila ostro želo ljubosumnosti.

„Osmega,“ je dejal Simonides, „osmega — in danes je —“

„Devetega,“ je odvrnila Estera.

„Potemtakem bi mogli biti sedaj v Betaniji.“

„Morda ga bomo videli drevi,“ je dodala veselo, pozabivši trenutno na vse.

„Morda, morda! Jutri je praznik presnih kruhov, ki bi ga Ben-Hur nedvomno rad praznoval, a nemara tudi Nazarejčan. Prav lahko, da ga bova videla — morebiti tudi oba, Estera.“

Zdajci je prišel strežnik z vinom in vodo. Estera je pomagala očetu. Ko mu je stregla, je nenadoma prišla Iras na streho.

Nikoli se še ni zdela Egipčanka Judinji tako zelo, zelo lepa kakor sedaj. Tenčica je plahutala okoli nje kakor meglen oblaček; na čelu, vratu in rokah se ji je svetil težki draguljasti nakit, ki so ga Egipčani tako čislali. Obraz ji je žarel od veselja. Bližala se je s prožnimi koraki, samozavestno, a ne hlinjeno. Estera se je ob pogledu nanjo zdrznila in se pritisnila tesneje k očetu.

„Mir s teboj, Simonides, in s teboj, krasna Estera,“ je pozdravila Iras in se priklonila deklici. „Dobri gospodar, spominjaš me — če ti smem omeniti to, ne da bi mi zameril, spominjaš me na perzijske duhovnike, ki se ob solnčnem zatonu povzpnejo na svetišče in molijo obrnjeni proti zapadajočemu solncu. Če ti to čaščenje morda ni povsem znano, pokliči mojega očeta. Ta je iz rodu magov.“

„Krasna Egipčanka,“ je odvrnil trgovec in se resnovljudno priklonil, „tvoj oče je dober človek in ne bi bil prav nič razžaljen, če bi zvedel, kar ti bom tukajle rekel: njegovo znanje o Perziji je le najneznatnejši del njegove modrosti.“

Iras je narahlo privihnila ustnico.

„Če hočem govoriti po tvojem zgledu kot filozofinja,“ je odvrnila, „moram reči: kjer je majhen del, tam

mora biti tudi večji. Ali te torej smem vprašati: kaj je potemtakem večji del one redke lastnosti, ki jo laskev pripisuješ mojemu očetu?"

Simonides se je nekam osorno obrnil proti njej. "Prava modrost teži vedno k Bogu; najvišja modrost je spoznanje Boga; a noben človek, kar jih poznam, nima te modrosti v večji meri in je ne kaže tako očitno z besedo in dejanjem kakor dobri Baltazar."

Da bi dovršil ta razgovor, je dvignil čašo in pil. Egipčanka se je nekam nejevoljno okrenila k Esteri.

"Človek, ki ima milijone v skladišču in celo brodovje na morju, pač ne more presojati, kar je vseč nam preprostim ženskam. Pustive ga samega. Tamle ob zidu se lahko porazgovorive."

Stopili sta k obstrešni ograji in obstali na mestu, kjer se je pred leti odkršila Ben-Huru opeka ter padla na glavo Valeriju Gratu.

"Ali si že bila v Rimu?" je izpregovorila Iras in se igrala pri tem z odpeto zapestnico.

"Ne," je odvrnila Estera skromno.

"Ali te ni nikoli mikalo iti tja?"

"Ne."

"Oh, kako malo si potemtakem doživela!"

Vzdih, ki je spremljal njen vzклик, ne bi bil mogel biti sožalnejši, najsi bi bila izrazila z njim lastno nesrečo. Takoj nato pa se je zasmejala tako glasno, da bi jo bili lahko slišali spodaj na cesti. "Oh ti preprosta dušica!" je vzkliknila. "Negodni ptički, ki gnezdijo v nšesu velikega kipa v memfijski pustinji vedo skoraj prav toliko ko ti."

Ko je sprevidela, da je Estera v zadregi, je spremenila svoje vedenje in je dejala zaupno: "Ne smeš mi zameriti. Oh, ne! Šalila sem se. Dovolj mi, da ti s poljubom preženem bolečino in ti povem, česar ne bi zaupala nikomur drugemu — niti sami Simbeli ne, pa najsi bi mi ponujala lotosovo čašo nilske pene."

Ponovno se je zasmejala ter s smehom izbornoprikrila ostri pogled, ki je z njim ošinila Judinjo, in je dejala: "Kralj pride."

Estera jo je pogledala z nedolžno presenečenim pogledom.

„Nazarejčan,“ je nadaljevala Iras — „on, ki sta se najina očeta tolikokrat razgovarjala o njem in kateremu je Ben-Hur toliko časa služil in za katerega se je mučil —“ glas ji je zelo upadel — „Nazarejčan bo jutri tukaj, a Ben-Hur že drevi.“

Estera si je na vso moč prizadevala, da bi ostala mirna, toda zaman: oči so se ji uprle v tla in kri ji je izdajalsko stopila v lica in čelo. V svoji razburjenosti ni opazila zmagoslavnega smeha, ki je ožaril Egipčanki obraz.

„Glej, tukajle je njegova obljava.“

Potegnila je zvitek izza pasa.

„Raduj se z menoj, prijateljica! Drevi bo tukaj. Ob Tiberi stoji palača, kraljevska posest, ki mi jo je obetal; a biti gospodinja v njej pomeni —“

Šum urnih korakov spodaj na cesti ji je prekinil govor in naslonila se je na ograjo, da bi pogledala doli. Zdajci je odskočila, plosknila nad glavo in vzdiknila: „Slava ti, Izis! On je — Ben-Hur! O, da je moral priti prav v trenutku, ko sem tako goreče mislila nanj! Če to ni dobro znamenje, tedaj pač ni bogov. Objemi me, Estera — poljubi me!“

Judinja se je ozrla kvišku. Lica so ji plamtela in oči so se ji bliskale srditeje, nego je pristojalo njenemu značaju. Egipčanka ji je presirovo razžalila rahločutno srce. Ni torej dovolj, da sme samo še v bežnih sanjah misliti nanj, ki ga ljubi! Bahata tekmica ji tu zaupno pripoveduje o svojem uspehu in o sijajnih darovih, ki jih ji je baje obetal! Njej, sužnji sužnjega očeta ni omenil niti z besedico, da se je spominja; tekmica tukaj pa lahko kaže njegovo pismo in je že namignila na njega tajno vsebino. Zato je odvrnila:

„Ali res njega tako ljubiš ali pa ljubiš morda bolj Rim?“

Egipčanka je stopila za korak nazaj. Nato je sklonila ponosni obraz tovarišici tik do glave.

„Kaj je Ben-Hur tebi, Simonidova hči?“

Estera je vsa drgetajoča pričela govoriti: „Meni je —“

Misel, žgoča ko strela ji je ustavila besedo; prebledela je in je drgetala. Ko se je obvladala, je odvrnila:

„Meni je očetov prijatelj.“
Jezik ji je odpovedal, da bi priznal njeno suženjsko razmerje.

Iras se je zasmejala, toda tiše nego prej.
„Nič več, ka-li?“ je vprašala. „Oh, tako mi egiptovskih bogov ljubezni, potem lahko obdržiš svoje poljube — le imej jih sama. Pravkar si mi razodela, da me čakajo tukaj v Judeji drugi, mnogo več vredni poljubi.“ Okrenila se je in se ozrla nazaj čez ramo — „Pojdem ponje. Mir s teboj.“

Estera je videla, kako je izginila po stopnicah, in si je z rokami zaslonila obraz. Zaplakala je in vroče solze so se ji udrle med prsti, solze sramote in strastne bolečine. In da bi bila njeni nežni naravi tako tuja bolest še hujša, ji je prišel z uničevalno silo na misel nov pomen očetovih besed: „Tvoja ljubezen morda ne bi bila zavržena, če bi bil obdržal, kar sem imel, in bi bil lahko obdržal.“

Zvezde so vzšle ter živo osvetljevale mesto pod nebom in temni pas gorovja okoli mesta. Šele zdaj se je Estera toliko opomogla, da je mogla oditi nazaj v senčnico, kjer je kakor navadno molče obstala poleg očeta in je čakala ponižno njegovih ukazov. Vsa mladost, če ne vse življenje ji je bilo, kakor je bilo kazno, namenjeno za tako službo. In da govorimo resnico: zdaj ko jo je bolečina minila, se je drage volje vrnila k svoji dolžnosti.

Drugo poglavje

Približno eno uro po prizoru na strehi sta se sešla Baltazar in Simonides, ki ga je spremljala Estera, v veliki dvorani palače. Ko sta se tam pomenkovala, sta vstopila Ben-Hur in Iras.

Mladi Jud je stopal pred svojo spremljevalko. Pristopil je najprej k Baltazarju ter ga pozdravil. Ta mu je odzdravil. Nato se je obrnil proti Simonidu, toda ko je zagledal Estero, je osupnil.

Ne pripeti se vam često, da bi vam bilo v srečo prostora za več močnih strasti kot za eno. Res, da tlijo v njem poleg tega ognja tudi drugi, toda le kot slabotne iskrice. Tako je bilo tudi z Ben-Hurom. Razmišljanje o razno-terih možnostih, nade in sanjarjenje, vplivi, izvirajoči iz položaja v domovini, še bolj pa neposredni vplivi, n. pr. Irini, so ga napravili slavohlepnega v najširšem pomenu besede. A ko se je vdal tej strasti tako, da mu je postala voditeljica in naposled zapovedujoča gospodovalka, so mu sklepi in nagibi prejšnjih dni neopaženo usihali v srečo in mu na zadnje malone izginili iz spomina. Saj človek tako lahko pozabi svojo mladost! V tem slučaju pa je bilo več kot naravno, da mu je lastno trpljenje in skrivnostno zastrta usoda svojcev vse manj in manj vznemirjala duha, posebno še spričo nade, da se bolj in bolj bliža ciljem, ki so mu bili zdaj edino notranje gledanje. Toda ne sodimo ga prestrogo.

Osupnilo in presenetilo ga je, ko je zagledal Estero, ki je bila zdaj že odrasla, pa še tako krasna. Ko jo je gledal pred seboj, mu je notranji glas na tihem očital, da je prelomil obljubo ter zanemaril svojo dolžnost. Postal je skoraj nekdanji Ben-Hur.

Trenotno je bil v zadregi; ko se je obvladal, je stopil k Esteri ter izpregovoril: „Mir s teboj, blaga Estera — mir s teboj; a tebe, Simonides“ — pri teh besedah se je obrnil proti trgovcu — „naj blagoslovi Gospod, predvsem že zato, ker si dober oče njemu, ki nima očeta.“

Estera ga je poslušala s povešenim obrazom. Simonides je odvrnil:

„Ponavljam ti dobrodošlico dobrega Baltazarja, Hurov sin — dobro došel mi v svoji očetni hiši. Sedi in nam pripoveduj o svojem potovanju, delu in čudežnem Nazarejčanu: kdo in kaj da je. Če se ti ne počutiš domače tukaj, kdo naj bi se potem? Izvoli sesti — semkajle med naju, da te bomo lahko slišali.“

Estera je hitro odšla, prinesla prevlečeni stol in ga postavila predenj.

„Hvala,“ je dejal vljudno.

Ko je sedel, se je po kratkem pomenku z navzočimi okrenil proti starcema.

„Prišel sem, da vama poročam o Nazarejčanu.“
Oba sta mahoma pozorno prisluhnila.

„Dan na dan sem budno hodil za njim, kakor hodi človek le za stvarjo, ki jo dolgo željno pričakuje. Videl sem ga v preraznoterih okoliščinah, ki naj bi bile ljudem v preizkušnjo in pričevanje. In četudi sem prepričan, da je človek, nisem nič manj prepričan, da je še nekaj več.“

„Kako več?“ je vprašal Simonides.

„Povedal vama bom —“

Nekdo je stopil v sobo in ga prekinil. Ben-Hur se je okrenil, vstal in iztegnil roke:

„Amra! Draga, stara Amra!“ je vzkliknil.

Amra je stopila naprej. Opazivši radost na njenem obrazu, ni Ben-Hur niti pomislil, kako so ji lica nagubanjena in rumena. Pokleknila mu je k nogam, mu objela kolena in mu poljubljala roke. Kakor hitro mu je bilo mogoče, ji je odstranil nežne sive lase z obraza in jo poljubil z besedami: „Dobra Amra, ali res ne več ničesar, prav ničesar o njima — niti besedice ne — niti najmanjšega znaka?“

Ženska je glasno zaihtela, kar mu je bilo jasnejši odgovor, nego bi mu bile kakršneoli besede.

„Zgodilo se je po božji volji,“ je dejal nato slovesno s takim glasom, da je vsakdo izmed poslušalcev razumel: zdaj nima več nobene nade, da bi našel svojce. V očeh so se mu zaiskrile solze, ki jih je skušal skriti, kajti bil je mož.

Ko se je premagal, je nanovo sédel in dejal: „Pridi, sedi poleg mene, Amra — semkajle. Ne? No, tedaj pa k nogam. Marsikaj moram povedati svojima dobrima prijateljema tukajle o čudežnem človeku, ki se je pojavil na svetu.“

Toda Amra se je kljub temu odstranila, se naslonila s hrbtom na zid, sklenila roke na kolenih in se po mnenju prisotnih zadovoljila s tem, da ga je gledala. Tedaj se je Ben-Hur priklonil starcema in je pripovedoval dalje:

„Bojim se vama odgovoriti na stavljeno mi vprašanje o Nazarejčanu, preden vama ne razodenem stvari, ki jih je delal pred mojimi očmi. To mi je še tem bolj pri srcu, prijatelja, ker pride jutri v naše mesto in pojde v tempelj, ki ga imenuje hišo svojega očeta. Tam se bo

bajè javno proglasil. Kateri od vaju ima torej prav: Baltazar ali Simonides, to bomo jutri zvedeli in ves Izrael z nami.“

Baltazar si je drgetaje mel roke in vprašal: „Kam naj grem, da ga bom videl?“

„Nedvomno bo velika stiska in gneča. Po mojem mnenju je najbolje, če greste vsi na streho kakega stebrišča — recimo Salomonovega portika.“

„Ali bi mogel iti z nami?“

„Ne,“ je odvrnil Ben-Hur, „prijatelji bodo morda želeli, da bom pri njih v svečanem sprevedu.“

„V sprevedu!“ je vzkliknil Simonides. „Potuje li s spremstvom?“

Ben-Hur je uganil, kaj je nameraval ta reči.

„Dvanajst jih privede s seboj: ribiče, poljske delavce in enega cestnarja, zgolj ljudi iz nizkega stanu. Sam in njegovi pristaši potujejo peš, ne meneč se za veter, mraz, dež ali vročino. Ko sem jih videl, kako so se pod noč ustavili ob poti, da bi lomili kruh ali da bi šli spat, so me spominjali na krdelo ovčarjev, vračajočih se s trga k svojim čredam, a ne na veljake ali kralje. Le kadar je dvignil krajce svojega pokrivala, da bi koga pogledal ali da bi si obrisal prah z glave, sem sprevidel, da jim je tako učitelj kakor tovariš — ne manj predstojnik kakor prijatelj.“

„Modra sta,“ je nadaljeval Ben-Hur po kratkem odmoru, „in vesta, kako nas neki nagibi obvladujejo, in kako nam je postalo malone prirodni zakon, da se z vso vnemo pehamo v življenju za tem in onim; sklicujoč se na ta zakon kot na nekaj, po čemer morda spoznavamo same sebe, vaju vprašam: kaj bi rekla vidva o človeku, ki bi mogel obogateti, ko bi spreminjal kamenje pod svojimi nogami v zlato, pa je raiši prostovoljen ubožec?“

„Grki bi ga imenovali filozofa,“ je menila Iras.

„Ne, hčerka,“ jo je zavrnil Baltazar, „filozofi niso zmožni kaj takega.“

„A kako veš, da je on zmožen?“

Ben-Hur je odvrnil naglo: „Videl sem ga, ko je spremenil vodo v vino.“

„Prečudovito, prečudovito,“ je opomnil Simonides.

„Toda to se mi ne zdi tako čudno kakor tvoja trditev,

da živi siromašno, ko bi bil lahko bogat. Je li tako ubožen?"

"Nič nima in ne zavida nikogar zastran premoženja. Bogataše pomiluje. Toda pustimo to. Kaj bi rekli, če bi videli človeka, ki bi pomnožil sedem hlebcev kruha in dve ribi, vso svojo borno zalogo, tako da bi se moglo nasititi pet tisoč ljudi, pa bi bile še polne košare ostankov pred vami? Videl sem, da je Nazarejčan to storil."

"Videl si to?" je vzkliknil Simonides.

"Da, in jedel sem oni kruh in one ribe."

"Še bolj čudovito," je nadaljeval Ben-Hur: "Kaj bi rekli o človeku, ki ima tako zdravilno moč, da bolniki okrevajo, če se mu dotaknejo le roba oblačil ali ga iz daljave kličejo na pomoč? Tudi temu sem bil priča, pa ne samo enkrat, temveč večkrat. Ko smo odhajali iz Jeriha, sta ga klicala ob poti dva slepca. On se jima je dotaknil oči, pa sta izpregledala. Nekoč so prinesli predenj hromeža. Nazarejčan je dejal zgolj: 'Pojdi domov v svojo hišo,' in mož je odšel zdrav od njega. Kaj pravite k temu?"

Trgovec ni mogel odgovoriti.

"Nemara menite, kakor sem čul tudi druge, da so to, kar sem vam pripovedoval, sleparske zvijače? Dovolite mi, da vam povem še večja dela, ki jih je storil, kakor sem videl z lastnimi očmi. Pomislita najprej na ono grozno prekletstvo božje — na gobavost, ki je, kakor vama je znano, ne izleči drugo kakor smrt."

Pri teh besedah je povabila Amra roke na tla in napol vstala, da bi ga slišala.

"Kaj bi rekli," je govoril Ben-Hur z naraščajočo resnobo — "kaj bi rekli, če bi videli, kar vam bom sedaj povedal. Ko sem bil v Galileji, je prišel gobavec k Nazarejčanu ter dejal: 'Gospod, če hočeš, me moreš očistiti.' Ta je slišal prošnjo, se dotaknil gobavca z roko in rekel: 'Bodi poslej čist.' Posihmal je bil oni zopet tak, kakršen je bil popred, zdrav ko katerisibodi izmed nas, ki smo to gledali, a bila nas je cela mrožica."

Zdaj je Amra vstala in si z mršavim prstom odstranila tenke lase izpred oči. Srce je ubogi ženici že zdavnaj zagospodovalo nad umom in vrhu tega je bila že preveč razburjena, da bi dalje slušala pripovedovanje,

„Potem,“ je govoril Ben-Hur brez odmora, „je zopet prišlo neki dan deset gobavcev hkratu; padli so mu pred noge in kričali — videl sem jih in slišal: ‚Gospod, Gospod, usmili se nas!‘ Rekel jim je: ‚Pojdite in pokažite se duhovniku, kakor ukazuje postava; in preden boste prišli do njega, boste ozdraveli.‘“

„Ali so ozdraveli?“

„Da. Ko so odhajali, je šla bolezen od njih, tako da nas razen njihove nečiste obleke ni nič več spominjalo nanjo.“

„Nikoli se še ni slišalo kaj takega — nikoli še ne v vsem Izraelu!“ je dejal polglasno Simonides.

Ko je to govoril, se je Amra obrnila, stopila tiho proti vratom in odšla ven; nobeden izmed družbe ni opazil, da je izginila.

„Lahko si mislite, kakšne misli so se mi budile v duši, ko so se take reči godile pred mojimi očmi,“ je dejal Ben-Hur in je nadaljeval: „Toda dvom, sumničenje in čudenje še niso dosegli vrhunca. Kakor vam je znano, so Galilejčani nagli in vihravi. Po dolgoletnem čakanju jih je pričel meč peči v rokah; radi bi bili videli zgolj še dejanje. ‚Prepočasen je, predolgo se ne izjavi; prisilimo ga,‘ so vpili vame. In tudi sam sem postal nestrpen. Če naj že postane kralj, čemu naj ne bi postal kar sedaj? Legije so pripravljene. Nekoč, ko je učil ob jezerskem obrežju, smo ga hočeš nočeš hoteli kronati. Toda izginil je in pozneje so ga videli na ladji, ki je odplula od obrežja. Dobri Simonides, želje, ki slepijo druge: bogastvo, moč in celó kraljevska čast, ki mu jo je ponudil iz velike ljubezni velik narod, njega čisto nič ne mikajo. Kaj praviš na to?“

Trgovcu se je povesila brada nizko na prsi. Dvignil je glavo in odvrnil odločno: „Gospod živi in prav tako živijo besede Njegovih prerokov. Setev gre v klasje; jutri bomo dobili odgovor.“

„Tako se zgôdi,“ je pritrdil Baltazar smehljaje se.

In Ben-Hur je ponovil: „Tako se zgôdi.“ Potem je nadaljeval: „Toda nisem še dovršil. Preidimo od teh velikih stvari, ki pa vendarle niso prevelike, da jih ne bi človek, ki jih ni kakor jaz gledal tedaj, ko so se godile, dvomljivo presojal. Dovolite mi, da vas povedem

k drugim neskončno večjim dogodkom, ki od prapočetka sveta neovrženo presegajo človeško moč. Povejte mi, veste li za koga, ki bi iztrgal in vzel smrti, kar je postalo njeno? Je li že kdo dal človeku nazaj ugasli mu dih? Kdo neki, če ne morda —“

„Bog!“ je dodal Baltazar spoštljivo.

Ben-Hur se je priklonil.

„O modri Egipčan! ne upam se odkloniti imena, ki si mi ga vzel z jezika. Kaj bi rekel — ali pa ti Simonides — kaj bi rekel eden ali drugi od vaju, kaj bi rekla, če bi videla, kar sem videl jaz — če bi videla moža, ki bi z besedo, brez čarovnih zagovorov in s tako neznatnim trudom, kot ga ima mati, ko budi spečega otroka, uničil delo smrti? To je storil Nazarejčan v Nainu. Ko smo šli skozi mestna vrata, je prišlo iz mesta nekaj ljudi, ki so nesli mrtveca. Nazarejčan se je ustavil, da bi sprevod šel mimo. Med njimi je bila ženska, ki se je jokala. Videl sem, kako je usmiljenje omehčalo Nazarejčanu obraz. Ogovoril jo je, nakar je stopil in se dotaknil krste. In rekel je mladcu, ki je ležal v krsti v v mrliškem oblačilu: ‚Mladič, rečem ti: vstani!‘ In pri tej priči se je mrtvec zravnal in izpregovoril.“

„Samo Bog je tako velik,“ je rekel Baltazar Simonidu.

„Pomislite,“ je nadaljeval Ben-Hur, „pripovedujem vam le stvari, ki sem jim bil priča z množico drugih gledalcev. Na poti semkaj sem videl drugo, še silnejše delo. V Betaniji je živel človek z imenom Lazar. Umrl je in so ga pokopali. Ležal je že štiri dni v grobu, zaprtem z veliko skalo, ko so pokazali Nazarejčanu kraj groba. Ko so odvalili skalo, smo zagledali v grobu človeka, ki je ležal v njem v mrliških povojih in je že gnil. Mnogo ljudi je stalo poleg groba in vsi smo čuli, kar je rekel Nazarejčan, kajti govoril je zelo glasno: ‚Lazar, pridi ven!‘ Ne morem vam opisati svojih občutkov, ko je oni kakor v odziv vstal in prišel iz groba v vsej svoji mrliški opravi. ‚Odmotajte ga,‘ je dejal nato Nazarejčan, ‚odmotajte ga in dajte, da bo mogel oditi.‘ In ko so mu odstranili z obraza mrliški prt, glejte, prijatelji! mu je zopet tekla kri po razdejanem telesu in bil je prav tak, kakršen je bil pred boleznijo, ki mu

je vzela življenje. Obujenec živi še danes in slednjo uro ga lahko vidite in govorite z njim. Jutri ga lahko greste obiskat. In zdaj ko mi ni treba ničesar več pojasnjevati, ti stavljam vprašanje, ki me je privedlo semkaj, Simonides, in ki je prav za prav ponovitev vprašanja, ki si mi ga stavil ti: Kaj je ta Nazarejčan, ki je več ko človek?"

To vprašanje jim je stavil slovesno in družba je ostala skupaj še dolgo čez polnoč in je ugibala o tem. Simonides še vedno ni bil voljan, da bi se odrekel svoji razlagi besed prerokov, a Ben-Hur je trdil, da imata oba stara prijatelja prav: da je Nazarejčan res Odrešenik, kakor je dokazoval Baltazar, pa tudi obljubljeni kralj, kakor je trdil trgovec.

„Jutri bomo videli. Mir z vami.“

S temi besedami se je Ben-Hur poslovil in se namenil odpraviti nazaj v Betanijo.

Tretje poglavje

Prva oseba, ki je odšla drugo jutro, ko so se odprla Ovčja vrata, iz mesta, je bila Amra s košarico v roki. Straža pri vratih je ni nič izpraševala, kajti prihajala je vsako jutro bolj redno kakor jutrnji svit od vzhoda. Straža je smatrala žensko za zvesto služkinjo, in to ji je zadostovalo.

Krenila je po vzhodni dolini. Temnozeleno pobočje Oljske gore je bilo tu pa tam pokrito z belimi šotori, ki so jih bili postavili romarji, pričakujoči praznikov. Bilo je še prezgodaj, da bi bili tujci na ulici; pa četudi ne bi bilo tako rano, je ne bi bil nihče motil. Šla je mimo Getzemeni; mimo grobov na križišču cest proti Betaniji; mimo grobišča pri Siloamu. Kdaj pa kdaj ji je omahnilo drobno telo; enkrat je sedla na tla, da bi dobila sape, nato je vstala in se nanovo podvizala. Če bi bilo veliko skalovje na obeh straneh imelo ušesa, bi jo bilo moglo slišati, ko je mrmrala sama s seboj; če bi bilo imelo oči, bi jo bilo moglo opaziti, kako se je čestito obrnila proti gori, nejevoljna, da se takó naglo daní; če bi bilo moglo skalovje govoriti, bi bilo nedvomno

dejalo: „Naši prijateljski se danes mudi; bolniki, ki jim nese hrano, morajo biti zelo lačni.“

Ko je na zadnje dospela do Kraljevskih vrtov, je zmanjšala brzino korakov, kajti strašno mesto gobavcev ji je bilo zdaj pred očmi. Raztezalo se je v dolini okoli jamastega južnega pobočja gore Hinoma.

Kakor je čitatelj nedvomno že uganil, je bila Amra na poti k svoji gospodarici v votlini, ležeči, kakor se spominjate, nad studencem En-Rogelom.

Dasi je bilo še zgodaj, je nesrečnica že sedela budna na prostem, ko je Tirza še spala v grobnici. Njena bolezen je v treh letih strašno napredovala. Zavedajoč se spačene zunanjosti, si je po prirojeni ji nežnočutnosti vse telo navadno popolnoma zakrila. Celó Tirzi je le redkokdaj dovolila, da bi jo pogledala.

To jutro je vdihavala jutrni zrak razoglava, kajti vedela je, da ni nikogar v bližini, ki bi se zgražal ob pogledu nanjo. Ni se še popolnoma zdanilo, vendarle je bilo dovolj svetlo, da bi bil človek lahko opazil njeno razdejjano telo. Lasje so ji bili snežnobeli in preveč zanemarjeni, da bi se dali plesti. Padali so ji po hrbtu in ramah ko srebrna žica. Veke, ustnice, nosnice in lica so ji ali odpadla ali pa se spremenila v smrdeče rane. Vrat ji je bil čez in čez pokrit s pepelastimi lišaji. Ena roka ji je ležala na nagubani obleki trda kakor roka okostnjaka; nohtje so ji bili odpadli in sklepi na prstih so ji bili bodisi ogoljeni do kosti ali pa podobni oteklim vozlom in obdani s strjeno rdečo izcedlino. Glava, obraz, vrat in roka, vse je kazalo povsem jasno, kakšno ji mora biti ostalo telo. Če bi jo bil človek v tem hipu videl, bi bil prav lahko razumel, kako je mogla nekoč zala vdova kneza Hura ostati tako izborna skrita in neprepoznana celo vrsto let.

Ko je pozlatilo solnce te starodavne dežele greben Oljske gore in Goro pohujšanja ostreje in svetleje, kakor obseva dežele na zapadu, je vdova vedela, da pride Amra, in sicer najprej k studencu in potem k skali sredi poti od studenca do vznožja griča, kjer je prebivala, da ji bo zvesta služkinja odložila tamkaj hrano, ki jo bo prinesla v košari s seboj, in ji bo napolnila vrč s

čisto vodo, ki ji bo zadostovala za ves dan. Ta kratki poset je bilo vse, kar je ostalo nesrečnici od prejšnjega izobilja in sreče. Tu je mogla izpraševati po svojem sinu in poslušati novice, da se mu dobro godi, v kolikor jih je mogla poročevalka zbrati. Navadno je bilo Amrino poročilo kaj borno, toda vendarle tolažilno. Včasih je vdova zvedela, da je Ben-Hur doma. Tedaj je po navadi prišla ob svitanju iz svoje grozne temnice in je sedela do poldneva in od poldneva do solnčnega zapada tam, ne da bi se premaknila, oblečena v belo, strahotno oblačilo, podobna kipu in je upirala oči neprestano proti določeni točki — preko tempeljna tjakaj, kjer je stala pod nebesnim svodom njena stara rodna hiša, draga ji v spominu, a zdaj še dražja, ker je bil sin v njej. Nič drugega ji ni ostalo na svetu. Tirzo je smatrala za mrtvo, a zase je pričakovala le skorajšnjega konca, ker se je zavedala, da ji je slednja ura v življenju zgolj ura počasnega umiranja — na srečo umiranja brez bolečin.

Naravne lepote okoli griča, ki bi ji bile mogle vezati srce na svet, so bile zelo borne; živali in ptice so se izogibale tega kraja, kakor da bi vedele njegovo zgodovino in njegov današnji namen; slednja klica zelenja je usahnila, čim je vzknila; vetrovi so se topli okoli grmičja in zaostalega bilja, da se je posušilo še ono, česar niso mogli izruti. Kamorkoli se je ozrla, ji je pričal pogled o grobovih — o grobovih zgoraj, grobovih spodaj, grobovih pred njenim grobom. Vsi so bili nanovo pobeljeni v svarilo potnikom in romarjem. V jasnem, krasnem, vabečem obzorju bi bila mogla morda dobiti svoji duševni bedi trohico tolažbe, toda gorje! baš kadar je solnce vse drugo najbolj polepšavalo, je bilo do nje neprijazno kakor ob nobeni drugi priliki, kajti odkrivalo je le njeno vse bolj napredujočo gnusobo. Če bi solnce ne bilo, ne bi bila tako strašilo sama sebi, kakor je bila sicer, in je ne bi tako kruto dramilo iz sanj o Tirzi, kakor se je to večkrat dogodilo. Dar vida more biti včasih človeku strašno prekletstvo.

Morda bo kdo vprašal, čemu ni napravila konca svojemu trpljenju?

Postava ji je to prepovedovala!

Pogan bi se morda smejal temu odgovoru; toda Izraelov sin ne bo storil tega.

Ko je sedela in brezupno premišljala v žalostni osamljenosti še bolj žalostne misli, se je nenadoma skoraj brez sape prizibala po gričku onemogla ženska.

Vdova se je naglo dvignila ter zavpila, zakrivši si glavo, z nenaravnim, rezkim glasom: „Nečista, nečista!“

V trenutku je bila Amra poleg nje, ne meneč se za svarilni glas. Vsa tako dolgo zatajevana ljubezen preproste ženice je zdajci priklopela na dan: s solzami in strastnimi vzkliki ji je poljubljala obleko. Bivša ji gospodarica si je nekaj časa prizadevala, da bi se ji umaknila. Ko je spregledala, da se ji ne more iztrgati, je počakala toliko časa, da se ji je naval veselja polegel.

„Kaj počenjaš, Amra?“ je dejala. „S tako neposlušnostjo torej izkazuješ svojo ljubezen? Nesrečnica! Izgubljena si; in on — tvoj gospodar — nikoli, nikoli več se ne boš mogla vrniti k njemu.“

Amra se je zgrudila v prah in je ihtela.

„Glas postave je nad teboj; ne moreš se več vrniti v Jeruzalem. Kaj bo z nami? Kdo nam bo nosil kruha? O nesrečna, nesrečna Amra! Izgubljene smo, izgubljene vse tri!“

„Milost, milost!“ je zaječala Amra na tleh.

„Morala bi biti usmiljena do same sebe in potem bi bila bolj usmiljena do naju. Kam naj zdaj bežive? Ni nama pomoči. O nezvesta, ničvredna služkinja! Jeza božja nas je že prej pretežko zadela.“

Zdaj se je prikazala pri vratih groba Tirza, ki jo je hrup prebudil. Però se upira opisati prizor v tem hipu. Napol oblečene, z luskinasto, razpokano medlo kožo, napol slepe, z nenavadno nabrekli in otekli rokami in nogami, ne bi bilo moglo niti najbistrejše ljubeče oko prepoznati ženske, ki smo jo nekoč gledali kot ljubkega, čistega otroka.

„Je li to Amra, mati?“

Služkinja se je hotela splaziti tudi k njej.

„Stoj, Amra!“ je zavpila vdova zapovedujoče. „Prepovedujem ti, da se je dotikaš. Vstani in odidi odtod, dokler te še ni nihče od studenca videl. Ne, po-

zabila sem — prepozno je. Tukaj moraš ostati in prenašati najino usodo. Vstani, pravim!“

Amra je pokleknila in odvrnila pretrgano s sklenjenimi rokami. „O dobra gospa! Nisem ti nezvesta — nisem ničvrednica. Prinašam ti dobre novice.“

„O Judi?“ Pri teh besedah si je vdova napol odstranila tenčico z glave.

„Pojavil se je čudežen človek,“ je nadaljevala Amra, „ki ima moč, da vaju ozdravi. Izgovori vam le besedo in bolniki ozdravijo in mrtvi oživijo. Prišla sem, da vaju povedem k njemu.“

„Uboga Amra!“ je dejala Tirza sočutno.

„Ne,“ je vzkliknila Amra, uganivši dvom, ki je tičal za njenim vzklikom — „ne, tako gotovo, kakor živi Bog, Izraelov Bog, moj kakor tudi vaju Bog, resnico govorim. Prosim vaju, pojdite z menoj, ne gubite časa. Danes pojde tod mimo v mesto. Glejte! Dan je že. Vzemite hrano tukajle — jejte in pojdite potem z menoj.“

Mati je željno poslušala. Bržkone je bila že kaj slišala o čudodelniku, kajti tedaj je prodril njegov sloves že skoraj v vsak kotiček dežele.

„Kdo je ta?“ je vprašala.

„Nazarejčan.“

„Kdo ti je pravil o njem?“

„Juda.“

„Juda ti je pravil? Je li doma?“

„Prišel je sinoči.“

Vdova je poskušala umiriti burno ji utripajoče srce in je nekaj časa molčala.

„Ali te je Juda poslal, da bi nama to povedala?“ je vprašala.

„Ne. On misli, da sta mrtvi.“

„Nekoč je živel prerok, ki je ozdravil gobavca,“ je zamišljeno dejala mati Tirzi; „toda on je imel svojo moč od Boga.“ Nato se je okrenila k Amri in je vprašala: „Kako pa ve moj sin, da ima oni človek tako moč?“

„Potoval je z njim in je slišal, ko so ga gobavci klicali, in videl, ko so ozdravljeni odhajali od njega. Najprej je ozdravil enega, potem deset bolnikov hkratu, in vsi so popolnoma okrevale.“

Starejša poslušalka je zopet umolknila. Koščena roka se ji je tresla. Nedvomno si je prizadevala, da bi potrdila novico z vero, ki mora biti vedno brezpogojna. Bilo je z njo prav tako, kakor je z ljudmi še danes: morala je verovati, kar je storil Krist, kakor morajo verovati nešteti tisoči za njo. Nič ni izpraševala, kako se je to zgodilo, kajti rodni sin ji je potrdil čudež po služkinji; toda hotela je dognati moč, ki je mogel človek z njo napraviti tako čudežno delo. Ampak dovolj je doznati dejstvo, a kdor bi hotel dognati to moč, bi moral najprej spoznati Boga; kdor pa pričakuje kaj takega, bo umrl v pričakovanju. Ali ona se je kaj malo časa upirala veri v čudež. Tirzi je pa dejala:

„Mesija mora biti!“

Tega ni izgovorila hladno in z dvomečim naglasom, temveč kot Izraelka, ki so ji bile vse božje obljube svete — kot globoko razumna ženska, ki se je obveselila že spričo najneznatnejšega znaka, da se bo ta obljuba uresničila.

„Bil je čas, ko je šla po Jeruzalemu in vsej Judeji ena sama govorica: da se je rodil Kralj. Spominjam se tega. Danes bi moral biti on že odrasel človek. Tako mora biti — prav on je. Da,“ je dejala Amri, „šle bova s teboj. Prinesi nama vode, ki jo boš našla v vrču v votlini, in nama pripravi hrane. Zajtrkovali bova in potem odrinili.“

Razburjeni ženski sta naglo pozajtrkovali in nato so vse tri krenile na nenavadno pot. Ker je tudi Tirza z njima vred postala zaupna, je zgolj en strah še motil družbo. Kakor je pripovedovala Amra, bo moral čudežni človek priti iz Betanije. Od tamkaj pa so držale v Jeruzalem tri ceste, ali bolje, steze — ena preko grebena Oljske gore, druga ob vznožju te gore, a tretja po dolini med Oljsko goro in Goro pohujšanja. Steze niso bile daleč vsaksebi, vendar pa dovolj oddaljene druga od druge, da bi bile nesrečnice mogle zgrešiti Nazarejčana, če bi bile na drugi poti, nego bi si jo bil on izbral.

Po kratkem vpraševanju je mati sprevidela, da Amra ne pozna krajev onstran Cedrona in da ji je še manj znano o tem, kakšne namene ima človek, ki so mu šle naproti. Opazila je tudi, da se obe — Amra in

Tirza — prva zaradi svoje suženjske navade — druga pa še po naravni odvisnosti — zanašate nanjo kot na vodnico; potemtakem je sama prevzela vodstvo.

„Najprej pojdemo v Betfago,“ jima je velela. „Če nam bo Gospod milostiv, bomo tamkaj zvedele, kaj nam je storiti.“

Odšle so niz klanec proti Tofetu in Kraljevskemu vrtu. V globeli, ki je bila od stoletne vožnje vsa razrita in izvožena, so se ustavile.

„Bojim se ostati na cesti,“ je dejala mati. „Bolje je, da se med skalami in drevjem napotimo na deželo. Danes je praznik in tamkaj na pobočjih gričev vidim velike množice ljudstva. Če krenemo preko Gore pohujšanja, bi se jih mogle izogniti.“

Tirza se je le z velikim naporom prestopala; ko je to slišala, ji je pričel upadati pogum.

„Gora je strma, mati; ne bom se mogla spenjati navkreber.“

„Pomisli, hčerka, da gremo po zdravje in življenje. Poglej, dete, kako krasen dan žari okoli nas! In odondod prihajajo ženske proti studentu. Kamenjale nas bodo, če bomo ostale tukaj. Pridi, bodi močna, samo zdaj še.“

Tako si je prizadevala mati, ki sama ni nič manj trpela, da bi osrčila hčer; a Amra ji je pri tem pomagala. Do tedaj se Amra še ni dotaknila telesa okuženk in tudi ti ne nje; zdaj pa je zvesta ženica, ne meneč se za hude posledice, kakor na ukaz stopila k Tirzi, ji položila roko na ramo in zašepetala: „Nasloni se name. Močna sem, četudi sem stara. Nismo več daleč. Tako — sedaj lahko odrinemo.“

Pobočje griča, ki so se poskušale povzpeti čezenj, je bilo tu pa tam pretrgano z rupami in s starimi razvalinami. Ko so se naposled ustavile vrhu gore, da bi se odpočile, so zagledale na severozapadu krasen prizor: tempelj in sijajne terase na gori Sionu ter močene bele stolpe, štrleče proti nebu. Pri tem pogledu je dobila mati novih moči in ljubezni do življenja.

„Glej, Tirza,“ je dejala — „glej zlate plošče Lepih vrat. Kako se odbijajo od njih solnčni žarki; kako

vse žari in se blešči! Se li spominjaš časov, ko sva hodili tjakaj? Ali ne bi bilo krasno, če bi mogle zopet iti? In pomisli: naša hiša je prav blizu njih. Skoraj bi jo mogla videti izza strehe Presvetega; in Juda bo tam in nas bo sprejel.“

S pobočja srednjega vrha, zaraslega z zelenim mirtovim in oljčnim drevjem, so zagledale onstran bližnje poti tanke stebre dima, dvigajočega se nalahko in navpično v brezglasno jutrnje ozračje. Slednji steber dima je pričal o vrvenju nemirnih romarjev in o begu neizprosne časa ter jih priganjal k naglici.

Dasi je dobra služkinja, ne meneč se zase, z vsemi močmi podpirala hčerko, ko se je trudoma spuščala niz brdo, je deklica vendarle ob vsakem koraku zaječala; kdaj pa kdaj je od silne bolečine zakričala. Ko so dospele na cesto — to je: na cesto med Goro pohujšanja in drugim vrhom Oljske gore — se je zgrudila brez moči na tla.

„Pojdi naprej za Amro, mamica, in pusti mene tukaj,“ je vzdihnila s slabotnim glasom.

„Ne, ne, Tirza. Kakšno korist naj bi imela od tega, če bi jaz ozdravela, a ti ne? Kaj naj bi rekla Judi, če bi vprašal po tebi, kar bo tudi storil, ako bi te pustila tukaj?“

„Reci mu, da sem ga ljubila.“

Starejša gobavka, ki se je bila sklonila nad medlečo bolnico, se je dvignila in se ozrla okoli sebe z občutkom gineče nade, ki je bližji obupu nego karkoli drugega. V silni radosti ob misli na okrevanje ni nikoli pozabila na Tirzo, ki še ni bila prestara, da ne bi v sreči bodočega zdravega življenja pozabila let bede, ki so jo telesno tako uničila in duševno potrla. Plemenita žena je že nameravala opustiti svoj namen ter prepustiti konec božji volji, kar je zagledala moškega, ki jo je ubiral z naglimi koraki po cesti od vzhoda.

„Pogum Tirza! Raduj se,“ je dejala. „Tamkajle vidim nekoga, ki nam bo kaj povedal o Nazarejčanu.“

Amra je pomagala deklici, da je sedla, in jo opirala, ko se je potnik bližal.

„V svoji dobroti, mati, si pozabila, kaj smo. Tujec se nas bo izognil; njegov najboljši dar nam bo kletev, če ne kamen.“

„Bomo videli.“

Mati ni mogla drugače odgovoriti, kajti predobro ji je bilo znano žalostno dejstvo, kako ravnajo lastni jim rojaki z izobčenci, med katere je spadala tudi sama. Kakor smo rekli, je bila cesta, kjer so se ženske ustavile, komaj boljša od izvožene steze in se je vila sem pa tja med apnenčastimi gomilami. Če bi bil šel tujec po tej stezi, bi se bil moral srečati z ženskami iz oči v oči; in res je šel po njej in je došel tako blizu, da je začul vzklik, s katerim ga je morala po postavi posvariti. Odkrila si je glavo, nakar je izvršila še drugi ukaz postave ter zakričala rezko:

„Nečista, nečista!“

Na njeno presenečenje pa je hitel moški meni nič tebi nič naprej.

„Kaj hočete tukaj?“ je vprašal in obstal komaj štiri metre od žensk.

„Saj nas vidiš. Pazi se,“ je odvrnila mati spoštljivo.

„Ženska, jaz sem sel onega, ki izpregovori le besedico takim, kakršna si ti, pa ozdravijo. Ne bojim se.“

„Sel Nazarejčana?“

„Mesije,“ je odvrnil tujec.

„Je li res, da pride danes v mesto?“

„Zdaj je v Betfagi.“

„Po kateri poti, gospod?“

„Po tejle.“

Sklenila je roke in ga hvaležno pogledala.

„Kaj meniš, kdo je on?“ je vprašal moški sočutno.

„Sin božji,“ je odvrnila.

„Potem ostani tukaj. A ker je z njim velika množica ljudstva, stopi rajši tjakajle k skali, k onile beli skali pod drevesom; kadar pride mimo, ne zamudi in ga pokliči; kar pokliči ga, nič se ne boj. Če ti je vera prav tako močna kakor spoznanje, te bo slišal, četudi bi nebo odmevalo v gromu. Jaz pa grem oznanjat Izraelu, zbranemu v mestu in okoli mesta, da je On pred vrati, in da naj se pripravi za sprejem. Mir s teboj in s tvojimi, ženska.“

Tujec se je oddalil.

„Si li slišala, Tirza? Si li slišala? Nazarejčan je na poti, na tejle poti in naju bo slišal. Še malo potrpi, dete moje, oh, še malo! Stopimo k skali. Le korak še.“

Osrčena je prišla Tirza Amro za roko in vstala; toda ko so šle naprej, je dejala Amra: „Stojte, oni potnik se vrača.“ In čakale so, da je došel blizu.

„Oprosti mi, žena,“ je dejal, ko jih je dohitel. „Domislil sem se, da bo že solnce pripekalo, ko pride Nazarejčan, in da je že blizu mesto, kjer bom dobil potrebnega okrepčila, potemtakem bi ta voda nedvomno bolj hasnila tebi nego meni. Vzemi jo in čakaj pogumno. Pokliči ga, kadar pride mimo.“

S temi besedami ji je ponudil vode v buči, kakršne nosijo ponekod s seboj potniki, ki potujejo peš po gorah; in namesto da bi ji bil postavil dar na tla, kjer naj bi ga vzela, ko bi se že prilično oddalil, ga ji je dal kar v roko.

„Si li Jud?“ ga je vprašala presenečeno.

„Tako je, pa še več: učenec sem Krista, ki uči dan na dan z besedo in zgledom to, kar sem ti storil. Svet že dolgo časa pozna besedo ljubezen, ne da bi jo razumel. Še enkrat ti pravim; mir in zaupanje s teboj in s tvojimi.“

Odšel je naprej in ženske so se počasi vzpenjale proti skali, ki jim jo je bil pokazal. Segala je človeku do glave in je ležala komaj trideset korakov od pota na desni strani. Ko so stale pred skalo, je mati z zadovoljstvom sprevidela, da bi jih mimoidoči, čigar pozornost so želele obrnile nase, s ceste lahko videl in slišal. Sedle so v senco pod drevo, se napile vode iz buče in se okrepčane odpočile. Tirza je kmalu zaspala. Drugi dve sta tiho sedeli, boječ se, da je ne bi prebudili.

Četrto poglavje

Med tretjo uro je na cesti pred počivališčem naših dveh gobavk bolj in bolj naraščal sprevod ljudi, hitelih proti Betfagi in Betaniji. A ob početku četrte ure se je prikazala na grebenu Oljske gore gosta truma ljudstva. Ko so se spustili tisoči z gore na cesto, sta

opazili ženski z začudenjem, da ima sleherni v rokah zeleno palmovo vejico. Ko sta utrujeni opazovali to novost, je obrnil njune oči nase hrup druge množice, bližajoče se po poti od vzhoda. Zdaj je mati prebudila Tirzo.

„Kaj pomeni to?“ je vprašala hčerka.

„On prihaja,“ je odvrnila mati. „Ljudje, ki jih vidimo, prihajajo iz mesta in mu gredo naproti; a oni, ki jih slišimo na vzhodu, so njegovi prijatelji, ki ga spremljajo; prav lahko mogoče, da se bosta sprevoda srečala tukaj pred nami.“

„Bojim se, da nas ne bi slišal, če se bodo tukaj srečali.“

Ista misel je šinila v glavo tudi materi.

„Amra,“ je dejala, „s katerimi besedami je klicalo Nazarejčana deset bolnikov, ki ti je Juda pravil o njih ozdravljenju?“

„Rekli so ali: ‚Gospod, usmili se nas,‘ ali pa: ‚Učenik, usmili se.‘“

„Samo to?“

„Ničesar drugega nisem slišala.“

„To je dovolj,“ je dodala mati sama pri sebi.

„Da,“ je rekla Amra, „Juda je dejal, da jih je videl, ko so ozdravljeni odšli.“

„Medtem se je množica od vzhoda počasi bližala. Ko so jim prišli prvi pred oči, je obtičal gobavkama pogled na človeku, ki je jezdil sredi očividno izbrane družbe, prepevajoče in od veselja poskakujoče okoli njega. Jezdec je bil gologlav in oblečen v svetlo belo oblačilo. Ko je bil že tako blizu, da so ga mogle natančno razločiti, so plaho proti njemu gledajoče zapazile žensko milo obličje olivnate barve, obsenčeno z dolgimi kostanjastimi lasmi, ki so bili malo zagoreli od solnca in po sredi počesani na dvoje. Ozrl se ni ne na levo ne na desno. Zdelo se je, da se ne briga za prazno kričanje svojih spremljevalcev; istotako ga niso izrazi njihove ljubezni niti najmanj motili ali ga dramili iz globoke otožnosti, ki se je bil, kakor se mu je poznalo na obrazu, pogreznil vanjo. Solnce mu je pripekalo na teme in razpuščeni svetli lasje so mu obdajali obličje kakor nežen, zlat svetniški sijaj. Za njim se je brez reda med

neprestanim prepevanjem in vriskanjem valil sprevod, dokoder je segalo oko. Nikomur ne bi bilo treba gobavkama reči, da je on čudodoviti Nazarejčan!

„Tukaj je, Tirza,“ je dejala mati. „Tukaj je. Stopi sem, dete.“

Pri teh besedah je zdrsnila mati pred belo skalo na kolena. Hčerka in služkinja sta bili mahoma poleg nje. Ob pogledu na sprevod z zapadne strani so se tisoči, prihajajoči iz mesta, ustavili, pričeli mahati z zelenimi mladikami in kričati ali bolje prepevati (kajti bilo je oboje hkratu):

„Blagoslovljen izraelski kralj, ki prihaja v imenu Gospodovem.“

In vsi tisoči, ki so spremljali jezdeca, tako bližnji kakor oddaljeni so odgovarjali, da se je ozračje stresalo, kakor da bi butal vihar ob pobočje gore. V tem hrupu je bilo vpitje ubogih gobavk podobno komaj čivkanju omamljenih vrabcev.

Nastopil je trenotek, ko naj bi se bila sprevoda srečala, in potemtakem prilika, ki so jo trpinke čakale. Če bi bile zamudile ta trenotek, bi bilo vse izgubljeno in ostale bi bile gobave do smrti.

„Bliže, dete — stopimo bliže k cesti. Tukaj nas ne more slišati,“ je dejala mati.

Vstala je in se opotekla naprej. Dvignila je strahotne roke in zakričala z groznim, rezkim glasom. Ljudje so jo zagledali — zagledali njen ogabni obraz in so obstali od groze kakor okameneli. Tak učinek napravi skrajna človeška beda, ki je v takem slučaju mogočna kakor kralj v škrlatu in zlatu. Tirza je ne daleč od nje padla na tla, preslaba in preboječa, da bi šla naprej.

„Gobavki! Gobavki!“

„S kamenjem po njih!“

„Od Boga preklete! Pobijte jih!“

Taki in podobni vzkliki so zadoneli iz množice, ki je prepevala hozano in je bila predaleč zadaj, da bi videla in razumela, kaj je vzrok dolgemu zastoju. Bilo jih je pa nekaj med njimi, ki jim je bila znana plemenita narava onega, ki so ga nesrečnice klicale — bilo jih je nekaj, ki so se v dolgotrajnem občeivanju navzeli od njega nekoliko božanskega usmiljenja. Ti so molče gle-

dali za njim, ko so videli, da je odjezdil in se ustavil pred ženskami. Mati mu je pogledala v obraz — v mirni, usmiljeni in nebeško krasni obraz z velikimi blagimi in dobrohotnimi očmi.

Nato se je pričel med njim in ženskami tale razgovor:

„Učenik, Učenik! Ti vidiš našo bedo; ti nas moreš očistiti. Usmili se nas, usmili se!“

„Veruješ li, da morem to napraviti?“ je vprašal Učenik.

„Ti si tisti, ki so preroki o njem govorili — ti si Mesija!“ je odvrnila.

Oči so mu zasijale in rekel je zaupno:

„Žena, tvoja vera je velika; zgodi se ti, kar želiš.“

Ostal je še trenotek na mestu, ne zavedajoč se na videz množice okoli sebe — samo trenotek in nato je odjezdil.

Kako dragocen in neizrekljivo sladek se je moral zdeti temu božanskemu srcu, ki je bilo tudi človeško z vsemi boljšimi človeškimi lastnostmi, v trenutku, ko je jasno gledal pred seboj najpodleje in najkruteje zamišljeno smrt in ji stopal nasproti, srcu, ki je utripalo toplo celó v senci slutnje strašnega dogodka in je bilo vkljub temu kakor ob početku lačno in žejno ljubezni ter zaupanja, poslovilni vzklik hvaležnih žen:

„Slava Bogu na višavah, slava Mu! Blagoslovljén, trikrat blagoslovljén Sin, ki nam ga je poslal!“

Takoj nato sta se množici, tako sprevid iz mesta kakor iz Betfage, zgrnili okoli njega in radostno vzklikali hozana ter mahali s palmovimi vejicami, nakar se je Učenik za vedno odstranil gobavkama izpred oči. Pokrivši si glavo, je stárejša ženska odhitela k Tirzi ter jo objela z vzklikom: „Hčerka, poglej! Njegovo obljubo imam; resnično, Mesija je. Rešeni sva — rešeni!“ Ženski sta klečali, dokler ni izginil sprevid za goro. Ko se je komaj še čulo iz daljave glasno prepevanje, se je pričel čudež uresničevati.

Najprej se je prenovila gobavkama kri v srcu; pričela se je pretakati brže in silneje; razdejani telesi je prešinil neizmerno sladki občutek okrevanja brez ka-

kršnihkoli bolečin. Čutili sta, kako gre bolezen od njiju; moči so se jima vračale in postajali sta taki, kakršni sta bili nekoč. In da bi bilo njuno očiščenje popolno, se jima je prelivala obnovljena moč iz telesa v duha, kar ju je navdajalo s pregorečim veseljem. Moč, ki jima je vračala zdravje, je bila kakor čudežen napitek, ki deluje naglo in uspešno, vendar pa drugačna in silnejša, ker je lečila in čistila korenito, zato ju okrevanje ni navdajalo le s slastno zavestjo, temveč pričetek, napredovanje in dozorevanje telesne obnove ju je prešinjalo s takim svojevrstnim in svetim občutjem, da jima je postala že sama misel na to za vedno popolna zahvalnica brez besed.

Temu preobražanju njunega telesnega ustroja — ki bi ga lahko prav tako primerno imenovali lečenje — je bil razen Amre še nekdo priča. Čitatelj se nedvomno spominja, kako vztrajno je spremljal Ben-Hur Nazarejčana na vseh njegovih potovanjih; če si sedaj bravec priklіče v spomin razgovor v pretekli noči, ga ne bo posebno presenetilo dejstvo, da je bil mladi Jud zraven, ko sta se prikazali gobavki na romarski poti. Čul je njuno molitev in je gledal njuna spačena obraza; slišal je tudi njun odgovor in dasi je bil često navzoč pri takih dogodkih in se jih je privadil, ni izgubil zanimanja zanje. Četudi bi bil morda izgubil zanimanje, bi bil zadovoljval za obnove njegovih zvedavosti zgolj grenki razgovor, ki ga je Učenik pri zdravljenju vsakokrat pričel. Mimo tega je bila nada, da bo zadostil svojemu mučnemu vprašanju o nalogi skrivnostnega človeka, ki mu je tlela v srcu prav tako močno kakor ob pričetku, v njem enako živa, če ne še bolj; lahko bi rekli, da je tlela sedaj v njem celó močnejše, ker je veroval, da se bo čudežni človek izjavil in proglasil še pred zapadom solnca. Ko se je prizor ob cesti dovršil, se je Ben-Hur po svoji navadi odtegnil sprevodu in je sédel na skalo, da bi šla množica mimo.

S svojega sedeža je s kimanjem pozdravljal svoje številne znance — Galilejce, ki so mu bili zavezniki in so imeli pod dolgimi plašči skrite kratke meče. Kmalu je prispel s trumo zagorel Arabec z dvema konjema; na Ben-Hurov znak se je tudi on umaknil iz spreveda.

„Ostani tukaj,“ je dejal mladi gospodar, ko so bili že vsi, celó najpočasnejši, odšli. „Rad bi bil zgodaj v mestu, Aldebaran mi mora izkazati uslugo.“

Pogladil je konja po širokem čelu; ta je bil tedaj na višku moči in lepote. Nato je stopil čez cesto k ženskama.

Bile so mu, to moramo imeti na umu, tujke, in so ga zanimale le v toliko, v kolikor so bile predmet nadčloveškega poskusa, katerega učinek bi mu morda pomagal razrešiti skrivnost, ki ga je toliko časa obvladovala. Ko je stopil naprej, se je slučajno ozrl na ženico, ki je stala pri beli skali in si z rokami zakrivala obraz.

„Kakor gotovo je Bog, to je Amra!“ je dejal sam pri sebi. Hitel je naprej in se ustavil pred služkinjo, ne da bi bil prepoznal mater in sestro, ko je šel mimo njiju.

„Amra,“ je dejal, „Amra, kaj počenjaš tukaj?“

Starka je planila naprej in padla na kolena predenj. Od solz skoraj ni mogla odpreti oči in vzkliknila je malone onemela od radosti in strahu:

„Gospod, gospod! kako dober je tvoj in moj Bog!“

Spoznanja, pridobljenega si iz sočuvstvovanja z drugimi, ki so na preizkušnji, nikoli dovolj ne upoštevamo; in čudno zares: po njem se moremo zamisliti v zadeve svojih bližnjih tako živo, da njih žalost in veselje postanela tudi naša radost in žalost. Tako je uboga Amra spoznala od daleč in s pokritim obrazom izpremembo, ki se je dogodila na gobavkah, ne da bi ji bili povedali le besedico — spoznala je in živo občutila njuna čuvstva. Obraz, besede in vse njeno vedenje je kazalo veselje. Ben-Hurova slutnja je hipoma spravila njeno radost v zvezo z ženskama, ki je pravkar šel mimo njiju; sprevidel je, da je Amrina prisotnost ob tem času v nekaki zvezi s tema ženskama, zato se je naglo okrenil, ko sta vstali. Srce mu je zastalo in obstal je na mestu kakor vkopan — nem — presunjen od groze!

Ženska, ki jo je bil videl pred Nazarejčanom, je zdaj stala in sklepala roke in upirala objokane oči proti nebu. Že sama čudežna preobrazba bi ga bila morala osupniti, toda ta je bila le neznaten vzrok njegove razburjenosti. Se li moti? Še nikoli v življenju ni videl ženske, ki bi bila tako podobna njegovi materi; taka

je bila oni dan, ko so jo Rimljani odtrgali od njega. Zgolj ena razlika je morda motila to sličnost — lasje ženske so bili tu pa tam pomešani s sivimi nitkami — toda to si je lahko razlagal: moč, ki je napravila čudež, je bržkone upoštevala vpliv vmesnih let. In kdo ji stoji ob strani, če ne Tirza? Krasna, zala, popolna, zrelejša, sicer pa v vsakem oziru prav taka, kakršna je gledala usodno jutro Gratove nezgode z njim čez obstrešno ograjo. Obe je smatral za mrtvi in se je sčasoma privadil na občutek te izgube; ni sicer nehal žalovati za njima, toda njuna slika je polagoma izginila iz njegovih načrtov in sanj. Ne verujoč skoraj lastnim čutom, je položil roko služkinji na glavo in vprašal s tresočim se glasom:

„Amra, Amra — moja mati! Tirza! Povej mi, ali prav vidim?“

„Ogovori ju, gospod, ogovori ju!“ je odvrnila.

Ne da bi dlje čakal, jima je z razprostrtimi rokami planil naproti in zavpil: „Mati, mati! Tirza! Tukaj sem!“

Čuli sta njegov glas in sta s prav tako ljubečim vzklikom pohiteli proti njemu. Nenadoma pa se je mati ustavila, se umaknila in zavpila po stari navadi svarilne besede:

„Stoj, Juda, sinko moj; ne bližaj se. Nečisti, nečisti!“

Zakričala pa ni toliko iz navade, ki si jo je bila usvojila, odkar jo je zadela strašna bolezen, temveč bolj od strahu; in njen strah je bil le druga oblika vedno preišljene materinske ljubezni. Četudi sta bili ozdravljeni, bi bile mogle imeti v obleki kali bolezni, ki bi jih bile lahko prenesle na drugega. Toda on ni mislil na kaj takega. Stali sta pred njim; poklical ju je in ženski sta mu odgovorili. Kdo ali kaj bi ju bilo moglo zadržati od njega? Naslednji trenotek so se tako dolgo ločeni trije nesrečniki jokali drug drugemu v objemu.

Ko jih je minilo prvo veselje, je izpregovorila mati: „Draga mi otroka, ne bodimo nehvaležni v svoji sreči. Pričnimo novo življenje in pripoznajmo Onega, ki mu toliko dolgujemo.“

Zgrudili so se na kolena in tudi Amra z njimi vred; molitev, ki jo je molila mati, je zvenela slovesno kakor psalm.

Tirza jo je ponavljala besedo za besedo in takisto Ben-Hur, toda ne s tako jasnim duhom in nedvomečo vero kakor onidve; kajti ko so vstali, je vprašal:

„V Nazaretu, mati, kjer se je rodil, ga imenujejo tesarjevega sina. Kaj neki je?“

Njene oči so ga pogledale z vso svojo staro blagostjo in odvrnila mu je, kakor bi bila odgovorila samemu Nazarejčanu:

„Mesija je.“

„In odkod ima tako moč?“

„To lahko spoznamo po tem, kako jo rabi. Ali bi mi mogel reči, da je storil kdaj kaj slabega?“

„Ne.“

„Po tem znaku torej odgovarjam: svojo moč ima od Boga.“

Pričakovanja, ki smo ga leta in leta gojili v svojem srcu, se ne moremo tako lahko otresti, kajti postalo je bistven del nas samih; dasi se je Ben-Hur vpraševal, kako vrednost naj bi imele za takega človeka posvetne ničemurnosti, se ga je vendarle slavohlepnost še vedno krčevito držala in se je ni mogel iznebiti. Vztrajal je pri tem, pri čemer vztrajajo še dandanes ljudje, ki sodijo Krista po sebi. Koliko bolje bi bilo, če bi merili sebe po Kristu!

Seveda je bila mati prva, ki se je spomnila na življenjske potrebe.

„Kaj bomo začeli sedaj, sinko? Kam pojdemo?“

Šele zdaj, ko ga je spomnila na dolžnost, je opazil Ben-Hur, kako je docela izginil z ozdravljenih žensk slednji znak bolezni; bili sta prav taki, kakršni sta bili nekoč; zgodilo se jima je kakor Naamanu, ko je prišel iz vode: meso se jima je pomladilo in je bilo kakor otroško; Ben-Hur si je slekel plašč in je ogrnil z njim Tirzo.

„Tu ga imaš,“ je dejal s smehom, „doslej so se ti oči tujcev umikale, naj te torej to ne žali.“

Ko jo je ogrnil, sta zapazili meč ob njegovem boku.

„Je li zdaj vojna?“ je vprašala mati s strahom.

„Ne.“

„Čemu si potemtakem oborožen?“

„Ker bomo morda morali braniti Nazarejčana.“

Tako se je Ben-Hur izognil prave resnice.

„Ima li sovražnike? Kdo so ti?“

„Na žalost niso zgolj Rimljani!“

„Mar ni Izraelec in miroljuben?“

„Ni ga še bilo miroljubnejšega človeka od njega; toda po mnenju rabincev in pismoukov je kriv velikega zločina.“

„Kakšnega zločina?“

„V njegovih očeh je neobrezan pogan prav tako vreden milosti božje kakor strogo veren Jud. Nazarejčan uči nov nauk.“

Mati je molčala in stopili so v senco drevesa ob skali. Rad bi ju bil povedel domov in poslušal njuno zgodovino, toda premagal je svojo nestrpnost in jima razložil, da se mora pokoravati postavi, ki velja v takem slučaju. Na zadnje je pozval Arabca in mu velel, da naj privede konje k mestnim vratom v Betezdi, in jih tam počaka. Nato so se odpravili na pot preko Gore pohujšanja. Kako drugačen je bil povratek žensk od njih prihoda: zdaj sta stopali naglo in lahkotno. Kmalu so dospeli do grobnice blizu Absalonovega groba, ki so jo bili pravkar izdolbili in kjer se jim je odpiral razgled preko Cedronske doline. Ker je bil grob prazen, so se ženske naselile v njem, a Ben-Hur je urno krenil na pot, da bi pripravil vse potrebno za njihove nove razmere.

Peto poglavje

Ben-Hur je postavil ob zgornjem Cedronu nekoliko vzhodno od Kraljevskih grobov dva šotora in ju opremil z vsemi potrebščinami. Nemudoma je povedel v šotor svojo mater in sestro, da bi ostali tam, dokler jima ne bi pregledujoči duhovnik potrdil, da sta popolnoma očiščeni.

Izvršujoč to dolžnost, je bil tudi mladi mož tako resno izpostavljen okuženju, da se ni smel udeležiti slovesnega praznovanja velikega praznika, ki je bil že čisto blizu. Niti v namanj svet pred dvor tempeljna ni smel stopiti. Potemtakem je bolj prisiljena nego svojevoljno ostal v šotoru pri dragih svojcih. Marsikaj

je lahko slišal od njiju in marsikaj jima je mogel povedati o sebi.

Zgodbe, kakršne so bile te — žalostni doživljaji, segajoči leta in leta nazaj, telesno trpljenje, a še hujše duševne muke — si pripovedujejo ljudje navadno na dolgo in široko, kajti dogodki si sledijo redkokdaj v nepretrgani zvezi. Ben-Hur je slušal njuno povest in vse, kar so mu pripovedovale, in je navidezno strpljivo zatajeval svoja čuvstva. Resnično: njegovo sovraštvo do Rima in do Rimljanov je doseglo sedaj vrhunec; žejalo ga je po osveti, in ko je razmišljal njune besede, se mu je ta želja bolj in bolj stopnjevala. V ogorčenosti, ki je mejila skoraj na divjo jezo, so se pollaščali njegovega duha vsakovrstni blazni nagibi. Skušnjava, da bi mogel sedaj kaj lahko napasti sovražnike na odprti cesti, se mu je vsiljevala z nenavadno silo; resno je mislil na upor v Galileji; celó morje, ki mu je bilo zaradi preteklega doživetja tako strašno, se je razgrnilo pred njegovimi duševnimi očmi; gledal ga je kot na zemljevidu premreženo s plovnicami progami, natrpanimi s cesarskim plenom in z rimskimi trgovci; toda boljša razsodnost, ki je v mirnejših trenutkih v njem zorela, je bila na srečo dovolj močna, da je potlačila take hipne izbruhe njegove strasti. Vedno in vselej je prišel do starega zaključka, da bi mogel imeti uspeh le odpor celotnega, krepko združenega Izraela; vse razmišljanje o tej zadevi, vse preudarjanje in upanje se mu je končavalo tam, odkoder je izhajalo — pri Nazarejčanu in njegovih namenih.

V takih posebnih trenutkih je veselilo vnetega narodnega sanjača, govoriti v Njegovem imenu:

„Slušaj, Izrael! Jaz sem ta, ki je obljubljen od Boga, jaz sem rojeni judovski kralj! Prišel sem k tebi z močjo, ki so ti jo oznanjali preroki. Dvigni se in osvoji svet!“

Če bi bil izgovoril Nazarejčan le teh par besedi, kakšen hrup bi bil nastal iz tega! Koliko ust bi bilo ponovilo njegove besede ter jih kakor glas bojnih trobelj razglasilo vsemu svetu in ga pozvalo na orožje!

Ali jih bo izrekel?

V svoji veliki vnemi, da bi započel osvobodilno delo in spričo svojega zgolj posvetnega presojanja

stvari, ni imel Ben-Hur pred očmi dvojne narave Naza-rejčana in možnosti, da morda njegova božanska na-rava presega človeško. V čudežu, ki sta mu bili Tirza in mati bližji priči nego on sam, je videl in spoznal moč, ki bi bila dovolj silna, da bi dvignila judovsko krono nad razvalinami italijskega cesarstva, in več ko sposobna, da bi prenovila družbo in spremenila človeštvo v očiščeno srečno rodbino. Ko bi bilo to opravljeno, bi li mogel potem kdo trditi, da mir, ki bi ga nato novi kralj brez zapreke uvedel na zemlji, ni vreden naloge Sina božjega? Bi li mogel potem kdo zanikati, da je Krist Odrešenik? In ne gledé na politične posledice, kakšna nepopisna slava bi čakala potem Odrešenika kot človeka! Nobenemu navadnemu smrtniku ne bi dala narava, da bi odklanjal táko življenjsko delo.

Medtem se je napolnila okolica v Cedronski dolini in proti Bezeti, zlasti pa na obeh straneh poti proti Damaščanskim vratom z raznovrstnimi začasnimi zavetišči za velikonočne romarje. Ben-Hur je obiskaval tujce in govoril z njimi. Vsakikrat ko se je vrnil v svoj šotor, je bil bolj presenečen spričo vedno večjega števila ljudstva. Ko je na zadnje sprevidel, da so med množico ljudje iz vsega sveta — meščani z obeh obrežij Sredozemskega morja vse do Stebrov na zapadu, prebivalci od obrečnih mest oddaljene Indije in iz pokrajin najsevernejše Evrope ter da ga vsi ti ne glede na to, da ne znajo niti besedice hebrejščine njegovih starih očakov, pozdravljajo v svojih jezikih in so prišli v mesto samo zato, da bi praznovali znameniti praznik, se mu je vsiljevala nova misel, pomešana s praznim sanjarstvom. Ni li morda koncem konca napak razumel Nazarejčana? Ni li morda prikrival ta s pretvezo strpljivega čakanja kakih tajnih priprav in baš s tem dokazal svojo sposobnost, da izvrši slavno nalogo? Koliko primernejši bi mu bil ta čas za osvobodilno gibanje, kakor je bil čas, ko so ga hoteli Galilejci pri Genezaretu siloma kronati! Tedaj bi bil imel le nekaj tisočev pristašev; a sedaj bi se odzvali njegovemu pozivu milijoni — Bog ve kolikeri milijoni? Po takem razmišljanju je prišel Ben-Hur do sijajnega, mnogo obetajočega zaključka, ki ga mu je narekovala laskava misel: otožni čudodelec skriva

pod navidezno blagostjo in čudovito samozatajevalnostjo zgolj svojo politično bistroumnost in vojaško spretnost.

Medtem so prihajali v šotor nizki, mišičasti, golo-glavi, črnobradi možje in so izpraševali po Ben Huru. Dogovarjal se je vedno z njimi na tihem. Na materina vprašanja, kdo so, je odgovarjal:

„Dobri prijatelji iz Galileje.“

Ti so ga obveščali o gibanju Nazarejčana in načrtih njegovih sovražnikov rabincev in Rimljanov. Vedel je dobro, da je Nazarejčanovo življenje v nevarnosti, toda nikakor ni mogel verjeti, da bi bili sovražniki dovolj predrzni, poskusiti kaj takega v tem času. Zdelo se je, da sta mu veliki sloves in splošna priljubljenost dovolj zanesljivo varstvo. Številno spremstvo v mestu in okolici, ki ga je bil privedel s seboj, se je zdelo Ben-Huru zadostno jamstvo za Nazarejčanovo življenje. Vendarle, govorimo resnico, je zaupal Ben-Hur predvsem čudežni Kristovi moči. Preudarjal je zadeve zgolj s človeškega vidika in je menil, da bo on, ki je bil tolikokrat gospodar življenja in smrti drugih, več ko gotovo uporabil svojo moč tudi sebi v prilog. Bilo mu je naravnost neverjetno in neumljivo, da ne bi storil tega.

Tudi ne smemo pozabiti, da se je vse to godilo med dvajset in prvim — če računamo po današnjem štetju — ter dvajset in petim marcem. Zvečer zadnjega dneva pa se je vdal Ben-Hur nestrpnosti in je odjezdil v mesto, obljubivši, da se vrne ponoči.

Imel je čilega konja, ki je po lastni volji jadrno dirjal z njim proti mestu. Ovijajoča se vinska trta ob vrtnih ograjah je bila priča jezdecu; sicer pa ni bilo ničesar videti, ne otrok, ne žená, ne moških. Agatne podkve so zvenele po skalnatih, kotanjastih tleh kakor jeklene čaše, toda noben tujec ga ni opazil. Hiše, ki je jezdil mimo njih, so bile brez stanovalcev, ognji ob vratih šotorov so ugasnili, cesta je bila prazna, kajti bil je večer pred prvim dnevom pashe in tista večerna ura, ko so se gnetli milijonski romarji v mestu. Ta čas so se kadile v preddvorih svetišča žgavne žrtve — zaklana jagnjeta — duhovniki v urejenih vrstah so prestrezali v čaše curke tople krvi in so jo odnašali urno k oškropljenim oltarjem — vse je brzelo in hitelo, pri-

čakujoč vzhoda zvezd, ki jim bo znamenje, da lahko nadaljujejo s praženjem, uživanjem in prepevanjem, toda da je konec bogoslužnih priprav.

Jezdec je prijezdil v mesto skozi velika vrata na severu in glej: pred njim je stal Jeruzalem pred padcem, razsvetljen z vsem sijajem Gospodu na čast.

Šesto poglavje

Ben-Hur je pri vratih prenočišča, odkoder so bili pred več nego tridesetimi leti odpotovali trije modri proti Betlehemu, skočil s konja. Pustil je konja Arabčevemu nadzorstvu in je bil kmalu pri vratcih svoje očetne hiše in še hitreje v veliki dvorani. Najprej je pozval Maluha; ker je bil ta v mestu, je naročil pozdraviti svoja dva prijatelja: trgovca in Egipčana. Ta dva pa sta se bila odpeljala v mesto, da bi gledala svečanosti. Sporočili so mu, da je Egipčan silno slab in globoko potr.

Tedanji mladi ljudje, ki bi človek mislil o njih, da so komaj vedeli, kaj je sree, so bili v srčnih zadevah prav tako neiskreni, kakor so premnogi mladi ljudje še dandanes.

Ko je Ben-Hur vprašal po dobrem starem Baltazarju in je vljudno želel zvedeti, ali bi ga mogel obiskati, je hotel s tem prav za prav le obvestiti njegovo hčerko, da je prišel. Ko mu je odgovarjal strežaj na njegovo vprašanje po starčku, se je zavesa pri vratih razmaknila, in v sobo je stopila mlada Egipčanka. V belih prozornih oblačilih, ki jih je tako rada imela in se z njimi ukvarjala, je stopala, ali rekel bi, plula po zraku proti sredini dvorane, kjer so gorele svetilke na sedmerokrakem medenem svetilniku, stoječem na tleh. Tam je bila svetloba najjačja in Egipčanki se pač ni bilo bati luči.

Strežaj ju je pustil sama.

V razburjenosti, ki so mu jo bili povzročili dogodki zadnjih dni, se je Ben-Hur komaj spominjal zale Egipčanke. Če mu je sploh kdaj prišla na misel, mu je to zbudilo le trenutno radost, rahlo slutnjo, da ga to veselje lahko še čaka in ga bo tudi čakalo.

Toda zdaj, ko jo je zagledal, je vpliv mladenke oživel v njem z vso nekdanjo močjo. Hrepeneče se ji je približal; toda hipoma je obstal in ostrmel. Kakšna nepričakovana izpremema!

Doslej si je kot ljubimka skrbno prizadevala, da bi ga privezala nase — vedenje ji je bilo sama toplina, slednji pogled pritrjevanje, slednja kretnja zaobljuba. Obsipala ga je s ploho laskavih izjav. Kadar je bil poleg nje, ga je navdajala z občudovanjem, kadar je odhajal, je vsakikrat odnesel s seboj prijeten dojem in željno pričakovanje skorajšnjega novega sestanka. Le zaradi njega so ji padale pobarvane veke tako nizko preko svetlih mandeljastih oči; ljubezenske zgodbe, ki jih je pogosto slišala od priznanih pripovedovalcev na Aleksandrijskih ulicah, mu je z vnemo ponavljala in ga zazibavala v pesniške sanje. Posvetila mu je nešteto izrazov ljubezni, se smejala in ga s sladko pravico božala po rokah, laseh in licu. Poljubljala ga je, mu pela pesmi o Nilu, se igrala z dragulji, mu nagajala in ga mamila s tenčicami, ovratnicami in drugimi nič manj dragocenimi tkaninami iz indijske svile. Naziranje staro kot najstarejši narodi, da je lepota najbolj primerna nagrada junaku, se ni še nikoli tako jasno razodelo, kakor ob izkazovanju njenih ljubeznivosti. Prav nič več ni mogel dvomiti, da ne bi bil junak; saj mu je to priznavala na tisoč spretnih načinov, ki so se pa zdeli nekaj prav tako naravnega kakor njena lepota — s tisočericimi ljubkimi vabami, ki jih je stari strastni duh Egipta po vsem videzu prihranil svojim hčerkam.

Taka je bila Egipčanka do Ben-Hura izza noči, ko sta se vozila v čolnu po jezeru v palmovniku. Toda sedaj!

Že na drugem mestu te knjige bi mogel morda opaziti čitatelj nekam nejasno izražanje Ire o častitljivih starih svetinjah; na tem mestu mu jih ponavljamo in na splošno pojasnimo. Prav malo je ljudi, ki ne bi imeli dvojne narave: pristne in privzgojene; zadnja je često posledica vzgoje in se pogosto tako zraste s prvo, da postane prav tako bistven del človeške osebnosti kakor prva. Pustimo to misel mislečemu čitatelju in povejmo kratko, da je pri tej priči prišla na dan pristna narava Egipčanke.

Niti tujca ne bi bila mogla sprejeti Iras tako žaljivo odbijajoče; bila je videti hladna ko kip, le drobna glava se ji je nagnila malce postrani; napela je nalahko nosnice in čutna spodnja ustnica ji je premaknila zgornjo z naravno zaokrožene črte.

Izpregovorila je prva:

„Pravočasno si prišel, Hurov sin,“ je dejela ostro in razločno. „Rada bi se ti zahvalila za tvojo gostoljubnost, kajti pojutrišnjem morda ne bom imela več prilike za kaj takega.“

Ben-Hur se je lahno priklonil, ne da bi odvrnil oči od nje.

„Slišala sem, da imajo igralci s kockami koristno navado,“ je nadaljevala. „Kadar je igra končana, se vrnejo k svojim tablicam in pregledajo račune. Potem pijejo bogovom na čast in venčajo srečnega dobitnika. Tudi midva sva igrala; več dui in noči je trajala najina igra. Čemu ne bi sedaj, ko se je igra končala, pogledala, komu pristoji venec?“

Ben-Hur je postal zelo pozoren, vendarle je odvrnil malodušno: „Moški ne sme ovirati ženske, ki želi iti svojim putem.“

„Reci mi,“ je nadaljevala, sklonivši glavo in nasmehnivši se očitno porogljivo — „reci mi, jeruzalemski knez, kje je oni tesarjev sin iz Nazareta in nič manj ko Sin božji, ki pričakujejo od njega takih silnih del?“

Ben-Hur je nestrpno zamahnil z roko in odgovoril: „Saj mu nisem varuh.“

Lepa glava se ji je še niže sklonila.

„Je li zdrobil Rim?“

Ben-Hur je nanovo odklonil z roko, to pot ježno.

„Kje si je postavil prestolnico?“ je nadaljevala.

„Ali bi mogla iti gledat njegov prestol in njega bronaste leve? Pa njegovo palačo — mar ni obujal mrtvih? Kaj bi bilo takemu postaviti si zlato palačo? Le zacepetati bi mu bilo in reči besedico, pa bi stala pred njim hiša na stebrih, kakor je Karnak, in ničesar ne bi pogrešal.“

V tem hipu ni bilo kazno, da bi človek videl v njenih besedah šalo. Vprašanja so bila žaljiva in vse njeno vedenje zbadljivo in neprijazno. Ben-Hur je to

sprevidel, zato je postal še previdnejši in je dejal dobre volje: „O Egipt, počakajmo še en dan, še en teden, pa bo imel svoje leve in svojo palačo.“

Iras je nadaljevala, ne da bi se brigala za njegovo opazko.

„Kako to, da te vidim v tej obleki? Tako se ne oblačijo upravitelji v Indiji ali podkralji drugod po svetu. Nekoč sem videla teheranskega satrapa, ki je imel svilen turban in z zlatom izvezen plašč; ročaj in nožnica meča sta se mu iskrla od dragega kamenja, tako da mi je jemalo vid. Mislila sem, da ga je Oziris odel v solnčni žar. Bojim se, da morda nisi prišel v svojo kraljevino — v kraljevino, ki naj bi bila tudi moja.“

„Hčerka mojega modrega gosta je vljudnejša, nego si domišljuje; razodela mi je, da Izis lahko poljubi človeka na srce, ne da bi ga poboljšala.“

Ben-Hur je govoril hladno in vljudno. Iras mu je odvrnila, igraje se nagajivo z zlatniki na verižici, viseči ji okoli vratu: „Za Juda je Hurov sin pač dovolj prebrisan. Videla sem tvojega sanjarskega Cezarja, ko je prijezdil v Jeruzalem. Rekel si mi, da se bo ta dan proglasil s tempeljskih stopnic za judovskega kralja. Videla sem sprevod, ki je došel z njim z gore. Poslušala sem prepevanje množice. Bil je krasen sprevod ljudi s palmovimi vejicami v rokah. Ozirala sem se vsepovsod, da bi zagledala med njimi človeka, ki bi imel na sebi kaj kraljevskega — v škrlat oblečenega jezdeca, voz in voznika v sijajni medeni opravi, ponosnega vojnika z okroglim ščitom pred seboj, vitkega in ravnega ko sulica. Gledala sem, kje mu je telesna straža. Veselo bi me bilo, če bi bila videla jeruzalemskega kneza sredi krasnega števila galilejskih legij!“

Ošinila ga je z izzivajočim prezirnim pogledom, nakar se je presrečno zasmejala, kakor da bi bila slika, ki jo je imela v duhu pred seboj, presmešna za preziranje.

„Namesto zmagoslavno se vračajočega Sesostru ali Cezarja s čelado in mečem — ha, ha, ha! — sem videla objokanega človeka z ženskim obrazom in dolgimi lasmi, jezdečega na osličjem žrebetu. Kralj! Sin božji! Odrešenik sveta! Ha, ha, ha!“

Ben-Hur se je nehoté zdrznil.

„Nisem se premaknila s svojega prostora, jeruzalemski knez,“ je nadaljevala, preden se je Ben-Hur obvladal. „Nisem se smejala. Rekla sem sama pri sebi: Počakaj. V tempeljnu se bo odkril v vsem veličastvu, kakor se spodobi junaku, ki namerava osvojiti svet. Videla sem ga, ko je šel skozi Suzanova vrata in je stopil v preddvor žená. Videla sem ga, ko se je ustavil in obstal pred Lepimi vrati. Okoli mene je bilo mnogo ljudi v veži in na dvoriščih, po hodnikih in stopniščih na vseh treh straneh tempeljna; bilo je, lahko bi rekla, milijon ljudi, ki so vsi brez diha pričakovali, kdaj bodo čuli njegov proglas. Marmorni stebri niso bili tišji od nas. Ha, ha, ha! Zdelo se mi je, da že slišim, kako se lomijo osi mogočnega rimskega stroja. Ha, ha, ha! O knez, tako mi Salomonovega duha, tvoj svetovni kralj si je ogrnil plašč in je odšel, izmuznil se je skozi najoddaljenejša vrata, ne da bi bil odprl usta in izpregovoril le besedico; a rimski stroj teče slej ko prej!“

Iz samega spoštovanja do nade, ki se mu je ta trenotek razblinila — do nade, ki jo je s poslavljajočim se pogledom nezavestno spremljal ves čas, odkar mu je pričela omahovati, ko je omahovala in se razblinila — je Ben-Hur povetil oči.

Spričo vseh dokazov, ki mu jih je bil navajal Baltazar, in vseh čudežev, ki so se mu godili pred očmi, mu ni še nikoli stopila Nazarejčeva sporna narava tako jasno pred oči kakor v tem hipu. Najboljše sredstvo, da doseže človek spoznanje božanskega, je proučevanje človeškega. V skrivnostih, ki presegajo človeško naravo, lahko vedno najdemo Boga. Tako je bilo z Ben-Hurom spričo slike, ki mu jo je naslikala Egipčanka, pripovedujoč mu, kako se je Nazarejčan vračal skozi Lepa vrata; bistvo tega dejanja je bilo onstran človeškega dognanja. Kot parabola za ljudi, ki ljubijo parabole, je ta slika potrjevala baš to, kar je Učenik tako često trdil — da mu namreč poslanstvo ni politično. Ben-Hur ni imel za premišljevanje tega dosti več časa, nego ga človek potrebuje za kratek oddih; toda misel se ga je vendarle krepko oprijela. V tem trenutku je izgubil izpred oči upanje na osveto in objokani človek z ženskim obrazom

in dolgimi lasmi je prišel predenj — prišel dovolj blizu, da se je Ben-Hur lahko navzel nekoliko njegovega duha.

„Hčerka Baltazarjeva,“ je dejal dostojno, „če je to igra, ki si jo bila omenila, tedaj lahko vzameš venec — prepuščam ga tebi. Toda dovolj je tega govorjenja. Preverjen sem, da nekaj nameravaš. Razodeni mi, prosim te, in odgovori ti bom; potem pa lahko greva svojim potem in pozabiva, da sva se kdaj srečala. Govori dalje; poslušal te bom, toda ne govori dlje na tak način kakor doslej.“

Nekaj časa ga je pozorno gledala, kakor da bi premišljala, kaj ji je storiti. Morda je hotela preizkusiti njegovo voljo; potem je dejala hladno: „Odpuščam te — pojdi.“

„Mir s teboj!“ je odvrnil Ben-Hur in je odšel.

Ko bi bil moral stopiti skozi vrata, ga je poklicala nazaj.

„Še besedico.“

Obstal je na mestu, kjer je bil, in se je ozrl nazaj.

„Premisli, kaj vse vem o tebi.“

„O prekrasna Egipčanka,“ je odvrnil vračajoč se.

„Kaj pač veš o meni?“

Iras ga je brezbrizno pogledala.

„Bolj si rimljanski, Hurov sin, nego katerikoli izmed tvojih hebrejskih bratov.“

„Mar sem tako malo podoben svojim rojakom?“ je vprašal ravnodušno.

„Polbogovi so zdaj vsi Rimljani,“ je dostavila.

„Potemtakem mi boš pač povedala, kaj vse veš o meni?“

„Ta sličnost ni brez vtisa name. Mogla bi te rešiti zavoljo nje.“

„Rešiti me!“

Rožnato pobarvani prsti so se ji nagajivo igrali s sijajnim vratnim priveskom; glas ji je bil izredno nizek in blag; samo rahel udarec svilenega opanka ob tla ga je opomnil, da mora biti oprezen.

„Živel je Jud, ubežen galejski suženj, ki je umoril človeka v palači Iderni,“ je pričela govoriti počasi.

Ben-Hur je ostrmel.

„Isti Jud je ubil rimskega vojaka na glavnem trgu tukaj v Jeruzalemu; isti Jud je izvežbal tri galilejske legije, da bi drevi zgrabil rimskega upravitelja; isti Jud je sklepal vojne zveze proti Rimu in šejk Ilderim mu je zaveznik.“

Stopila je bliže k njemu in govorila skoraj šepetaje:

„Živel si v Rimu. Recimo, da bi to prišlo na uho njim, ki jih poznamo. Oh! spreminjaš barvo.“

Umaknil se ji je. Njegov pogled je imel izraz človeka, ki je naletel na tigrinjo, ko je mislil, da se igra z mačko; Iras je nadaljevala:

„Znane so ti razmere v cesarski sprejemnici in dobro poznaš gospoda Sejana. Recimo, da bi ta zvedel od priče z dokazi v rokah — ali pa tudi brez dokazov — da je ta Jud najbogatejši človek na Vzhodu — ne, v vsem cesarstvu. Ribe v Tiberi bi imele tedaj pač slastnejšo pojedino, kakor jo imajo sicer v rečnem blatu, kajne? In medtem ko bi se ribe gostile — ha, Hurov sin! — s kakšnim sijajem bi se tedaj vršila predstava v cirkusu! Velika umetnost je zabavati rimsko ljudstvo; ampak pridobiti si denar za prirejanje takih zabav je še večja umetnost; toda je li že živel umetnik, ki bi bil v tem oziru kos gospodu Sejanu?“

Ben-Hura niso spomini, ki mu jih je zbudila podla ženska, kdo ve koliko razburili. Često se dogodi, da opravlja spomin prezvesto svoje dolžnosti, ko otopijo človeku vse druge sposobnosti. Sam od sebe mu je stopil pred oči prizor ob studentu na poti k Jordanu; nenadoma se je spomnil, da je tedaj sumničil izdajstva Estero in ista misel ga je obšla tudi sedaj, zato je odvrnil kolikor mogoče hladno:

„Če te to veseli, hčerka Egipta, ti rad priznam, da si prekanjena, in vem, da sem ti izročen sedaj na milost in nemilost. Prav tako bi te morda veselilo, če bi ti priznal, da ne pričakujem od tebe milosti. Ubil bi te, toda ženska si. Vsa pustinja mi je odprta. Četudi znajo Rimljani izborno loviti ljudi, bi vendarle preteklo precej časa, preden bi me dobili v pest, kajti v srcu pustinje so sulice in pesek — in ona ni neljuba še nepremaganim Partom. Toda četudi sem se ujel v zanko —

bedak, kakršen sem — vendarle mi dolguješ tale odgovor: kdo ti je povedal, kar veš o meni? Kot beguncu in ujetniku, da, celó na smrtni postelji bi mi bilo v tolažbo, če bi mogel prekleti izdajalca onega, ki v vsem svojem življenju ni poznal drugega ko nesrečo. Kdo ti je povedal, kar veš o meni?“

Egipčanki se je odrazilo na obrazu sočutje, morda le hlinjeno ali pa tudi iskreno.

„V moji domovini, Hurov sin,“ je dejala naglo, „živijo umetniki, ki zbirajo po viharjih na morskem obrežju raztresene pisane školjke, jih režejo in zlagajo posamezne koščke v krasne marmornate podobe. Ali ti ni to jasna primera, kako naj ravna ta, ki hoče dognati veliko skrivnost? Dovolj: od tega peščico, od onega peščico, tako sem zbirala malenkostne okoliščine in jih nato ubrala v celoto. Bila sem srečna, kakor more biti srečna le ženska, ki ima v rokah usodo in življenje človeka, ki z njim“ — umolknila je, zacepetala ob tla in se obrnila stran, da bi prikrila hipno razburjenost, in je nato hipoma z mučno odločnostjo dovršila stavček — „ki z njim ne ve, kaj početi.“

„Ne, to ne zadostuje,“ je dejal Ben-Hur, ki ga ta igra ni zbegala — „to ne zadostuje. Jutri boš lahko sklenila, kaj ti je početi z menoj. — Morda bom umrl.“

„Res,“ — mu je segla naglo in s poudarkom v besedo — „nekaj sem zvedela od šejka Ilderima, ko je živel z mojim očetom v pustinski zelenici. Noč je bila tiha, pretiha, in zastori šotora so bili, da tako rečem, kaj borno varstvo pred ušesi, ki so prisluškovala zunaj — ptičkam in hroščem, letajočim po zraku.“

Zasmejala se je ob tej domislici in je nadaljevala:

„Nekaj takih — školjkinih drobcev za sliko — sem dobila od —“

„Od koga?“

„Od Hurovega sina samega.“

„Ali ti ni nihče ničesar dodal?“

„Ne, nihče.“

Ben-Hur se je oddahnil od olajšanja in dejal tiho: „Hvala. Ne bi bilo dobro, če bi te moral gospod Sejan

dolgo čakati. Pustinja ni tako občutljiva. Še enkrat, Egipt, mir s teboj!"

Doslej je stal pred njo nepokrit; zdajci pa si je snel oglavnico, ki mu je visela na roki, si jo ovil okoli glave in se okrenil, da bi šel. Toda Iras ga je zaustavila; v svoji gorečnosti mu je celó ponudila roko.

"Stoj," je dejala.

Ozrl se je, ne da bi bil sprejel roko, ki ji je vsa žarela v draguljih; spoznal je po njenem vedenju, da zdaj napoči čas odločilnega prizora, ki ga je toliko časa pridrževala.

"Stoj, ne bodi nezaupen do mene, Hurov sin, če ti povem, da mi je znano, čemu te je žlahtni Arij postavil za svojega dediča. Tako mi Izide in vseh egipčevskih bogov! Prisegam, da trepečem ob misli, da bi bil tako hraber in plemenit človek v rokah brezčutnega cesarskega namestnika. Dober del svoje mladosti si preživel v atriju velike prestolnice; pomisli, kakor sem premislila tudi jaz, kakšno nasprotje dosedanjemu življenju bi ti bila pustinja! Oh, smiliš se mi — smiliš se mi! Če storiš, kar ti bom rekla, te bom rešila. To ti prisegam pri naši sveti Izidi!"

To rotenje in prošnja hkratu je bilo zaradi prosilčine resnobe in mogočnega vpliva njene lepote nadvse učinkovito.

"Skoraj — skoraj bi ti verjel," je dejal Ben-Hur, obotavlja se, z nizkim, neodločnim glasom; toda še mu je tičal v duši dvom in se je upiral, da bi se vdal — trdovratni dvom, ki je že marsikomu rešil življenje in imetje.

"Popolno življenje je za žensko življenje v ljubezni; a največja sreča za moškega je premaganje samega sebe; le-to, o knez, zahtevam od tebe."

Govorila je naglo in z vnemo; še nikoli se ni zdela Ben-Huru tako čarobna.

"Imel si prijatelja," je nadaljevala. "To je bilo v tvojih otroških letih. Sprla sta se in si postala sovražnika. Storil ti je krivico. Po mnogih letih si ga srečal v antiohijskem cirkusu."

"Mesala!"

„Da, Mesala. Upnik si mu. Odpusti mu, kar je bilo; sprejmi ga kot prijatelja; vrni mu premoženje, ki ga je izgubil v veliki stavi; reši ga. Šest talentov ti ne pomeni nič; niti toliko ne, kolikor pomeni usahel popek drevesu, ki je že pognalo bujno listje; toda njemu — oh, s strtim telesom mora hoditi po svetu; kjerkoli bi se srečala, bi ti moral gledati v lice od spodaj. O Ben-Hur, žlahtni knez! Rimljanu, ki izhaja iz tako odličnega rodu kakor on, je beraštvo hujše zlo nego smrt. Reši ga beraštva!“

Po naglici, ki je z njo govorila, je bilo sklepati, da ga boče zvijačno odvrniti od dolgega premišljanja, bodisi da ni vedela ali pa je pozabila, da so prepričanja, ki ne izvirajo iz premišljanja, temveč nastanejo brez privoljenja in neopazno. Ko je molče pričakovala njegovega odgovora, se mu je zdelo, da vidi samega Mesalo, kako ga gleda izza njenega hrbta; in Rimljanov obraz ni bil prav nič podoben obrazu prosilca ali prijatelja; smehljal se je patricijsko porogljivo kakor vedno in fine, ošabne poteze so mu bile prav tako gladke in izživajoče.

„Prošnja ti je rešena enkrat za vselej: Mesala ne dobi nič. Iti moram in si zapisati v dnevnik svojih velikih doživetij — zapisati si moram sodbo Rimljana proti Rimljanu! Toda, Egipt, ali te je poslal Mesala, da mi sporočiš to prošnjo?“

„Plemenitega srca je in sodil te je po svoji plemenitosti.“

Ben-Hur je prijel roko, ki mu je slonela na rami. „Ker ga poznaš kot tako ljubeznivega, zala Egipčanka, tedaj mi izvoli reči, ali bi storil, kar želi od mene, tudi on meni, ako bi bil v njegovih razmerah? Odgovori, Odgovori, pri Izidi! Odgovori, zaradi resnice same!“

V prijemu roke kakor tudi v pogledu mu je bilo nekaj vsiljivega.

„Oh!“ je pričela, „Mesala je —“
 „Rimljan, si hotela reči. Pomeni li to, da bi moral kot Jud meriti svoje obveznosti do njega z drugim merilom kakor njegove obveznosti do sebe; mar naj bi mu moral kot Jud odpustiti svoj dobiček samo zato, ker je Rimljan. Če želiš še kaj povedati, Baltazarjeva

hčerka, govori naglo, prav naglo; kajti takó mi Gospoda izraelskega Boga, če se mi kri razburi in razpali do skrajnosti, ne bi mogel nemara več upoštevati, da si ženska, četudi krasotica! Mogel bi te smatrati le za vohunko svojega gospodarja, ki ga tem bolj sovražim, ker je Rimljan. Govori, toda hitro.“

Zavrnila mu je roko in je stopila nazaj v žarko luč. Vsa prirojena ji zloba ji je sikala iz oči in glasu.

„Ti droženkar in stročnatinar! Meniš li, da bi te mogla še ljubiti, odkar sem videla Mesalo! Ljudje, kakor si ti, so rojeni, da mu služijo. Zadostovalo bi mu sicer šest talentov, toda jaz ti velim: dodaj jih tem še dvajset — dvajset talentov, ali čuješ? S tem bodo plačani poljubi, ki si mu jih ukradel in mi obsipal z njimi mali prst, četudi z mojim dovoljenjem; pri tem ne jemlji prav nič v poštev, da sem te toliko časa spremljala in te trpela s hlinjeno ljubeznijo, kajti s tem sem služila njemu. Trgovec tukaj je upravitelj tvojega denarja. Če ne bo imel do jutri opoldne v rokah tvojega nakazila za mojega Mesalo, glasečega se na šest in dvajset talentov — zapomni si vsoto! — boš imel opravka z gospodom Sejanom. Preudari dobro in zbogom.“

Odšla je proti vratom, ali Ben-Hur ji je prestregel pot.

„Stari Egipt živi v tebi,“ je vzkliknil. „Povej Mesali, kjerkoli ga boš videla, bodisi jutri ali pojutrišnjem, tukaj ali v Rimu, kar ti sedaj naročam. Povej mu, da sem dobil nazaj svoj denar, tudi onih šest talentov, katere mi je bil ugrabil, ko je izropal premoženje mojega očeta; povej mu, da sem se živ vrnil z galeje, ki me je poslal nanjo, in se v svoji moči veselim njegovega beraštva in sramote; povej mu, da smatram telesno pohabljenost, ki mu jo je povzročila moja roka, za prekletstvo našega Gospoda izraelskega Boga, ker mu je taka kazen primernejša nego smrt za zločin, ki ga je izvršil na slabotnih; povej mu, da mi mati in sestra, ki ju je dal zapreti v Antoniji, da bi umrli za gobami, še živite in sta zdravi, za kar se moram zahvaliti moči onega Nazarejčana, ki ga tako silno preziraš; povej mu, da sta se, da mi bo sreča večja, vrnili in bom živel posilimal zgolj za njuno ljubezen in mi bo to na-

domestilo za nečisto strast, ki boš poskušala njega namesto mene z njo osrečiti; povej mu — v tolažbo sebi, ti utelešena lokavost, kakor tudi v tolažbo njemu, povej mu, da mi ne bo mogel gospod Sejan, ako pride semkaj, nič oropati. Dediščino, ki sem jo dobil po dnuvriu hkratu z vilo pri Misenu, sem prodal in izkupiček je varen pred njegovimi rokami, kajti denar kroži v menicah po svetovnih tržiščih. Povej mu, da je tale hiša in vse premoženje, blago, brodovi in karavane, s katerimi vodi Simonides trgovino s takimi knežjimi dobički, zavarovano s cesarskimi varnostnimi pismi, kajti modra glava mojega upravitelja si je znala pridobiti neprecenljivo vrednost cesarske milosti in gospod Sejan si je namesto lepega dobička izbral rajši ribarjenje v kalnih mlakah krvi in krivic; povej mu tudi, da ne bi dobil, četudi ne bi bilo v vsem tem trohice resnice, četudi bi bila ves ta denar in vse premoženje v mojih rokah, niti najmanjšega dela moje imovine. Četudi bi morda izsledil naše judovske menice in bi lahko prisilil imetnike, da bi mu izročili vrednosti, mi je mogoč še en umik: z darilno listino poklonim vse cesarju. Tega, zala Egipčanka, sem se naučil v atriju velike prestolnice. Povej mu tudi, da mu spričo svoje trmoglavosti ne pošiljam le prekletstva z besedo, temveč da pošljem kot boljši dokaz svojega neutešenega sovraštva nadenj nekoga, ki mu bo dokazal več, nego so vsa kričava prekletstva. In ko te bo gledal ob poročanju mojega obvestila, Baltazarjeva hčerka, mu bo rimska prekanjenost hipoma razodela, kaj mislim. Pojdi sedaj, jaz odhajam.“

Spremlj jo je do vrat in ji z izbrano vpljudnostjo odmaknil zaveso, ko je odhajala.

„Mir s teboj,“ je vzkliknil, ko je izginila.

Sedmo poglavje

Ko je Ben-Hur odhajal iz gostinske sobe, mu niso bile kretnje niti približno tako živahne kakor tedaj, ko je stopil vanjo, stopinje so mu bile počasnejše in glava se mu je spotoma povescila nizko na prsi. Sprevidel je, da ima lahko človek kljub zlomljeni hrbtenici zdravo pamet, in je razmišljal o tem odkritju.

Po nesreči je človeku lahko gledati nazaj in pre-sojati nemile razloge, kajti ležijo mu, rekel bi, na dlani. Potemtakem je bila mlademu Ben-Huru misel, da ni niti malo posumil o Egipčanki kot Mesalovi zaveznici, tem-več se je leta in leta slepo drevil za njo in ji izročal sebe in svoje prijatelje bolj in bolj na milost in nemi-lost, skeleča rana njegovi ničemurnosti. „Spominjam se,“ je govoril sam pri sebi, „da ni imela niti ene be-sedice nejevolje zoper verolomnega Rimljana pri Ka-stalijskem vrelcu! Spominjam se, kako ga je poveliče-vala, ko sva se vozila s čolnom po jezeru v palmovniku! In, oh!“ — umolknil je in tlesknil živo z desnico ob levico — „oh! skrivnost onega dogovorjenega sestanka v palači Iderni mi sedaj ni več skrivnost!“

Pripomniti pa moramo, da se je ta rana vsekala v njegovo ničemurnost; na srečo se ne pripeti često, da bi ljudje za takimi ranami umirali ali pa tudi dolgo časa od njih trpeli. A Ben-Hur je imel vrhu tega še neko nadomestilo, zato je nenadoma krepko vzdiknil: „Slava Gospodu Bogu, da se me ta ženska ni še dlje držala! Sedaj vidim, da je nisem ljubil.“

Zdaj je hodil laže, kakor da bi se mu bilo zvalilo precejšnje breme s pleč. Ko je prišel na terasi do mesta, kjer so držale ene stopnice na dvorišče, druge na streho, se je povzpел na druge in se odpravil na krov. Ko se je zadnjikrat prestopil na stopnicah, se je zopet ustavil.

„Kdo ve, ali ji ni bil Baltazar zaveznik pri dol-gotrajni zahrbtni igri? Ne, ne. Licemerstvo se redko-kdaj druži s starim, nagubanim obrazom. Baltazar je plemenit človek.“

S takim prepričanjem je stopil na streho. Ščip mu je sijal nad glavo, toda v tem trenutku je bil nebesni svod bleđ spričo svetlobe, ki so jo širili kresovi po mestnih cestah in na prostem. Vriskanje in zborno pre-pevanje starih judovskih psalmov je prevevalo ozračje z otožno ubranostjo, da je Ben-Hur hočeš nočeš poslu-šal. Zdelo se mu, da mu nešteto glasov govori kakor v odmev psalmom: „Judov sin, tako izkazujemo čast Gospodu Bogu in zvestobo deželi, ki nam jo jo dal. O, da bi sedaj prišel Gideon, David ali Makabejec, pri-pravljeni smo.“

To mu je bil nekak uvod; kmalu nato mu je namreč prišel v duhu pred oči Nazarejčan.

Človeški duh se kdaj pa kdaj rad muči z nezaželenimi sanjarijami.

Objokano, žensko obličje Kristovo je bilo venomer poleg njega, ko je stopal po strehi proti doprski ograji iznad severnega pročelja poslopja, in nikakega znaka o vojni ni bilo na njem. Vse je bilo mirno kakor nebo ob lepih večerih in spričo tega miru se mu je vsiljevalo vprašanje: Kaj je prav za prav ta človek?

Ben-Hur si je dovolil samo en pogled čez strešno ograjo, nakar se je okrenil in je odšel, ne da bi se zavedal, proti hladnici.

„Če napravijo tudi najhujše, kar morejo,“ je govoril, ko je stopal naprej, „ne odpustim Rimljanu. Svojega premoženja ne bom delil z njim, pa tudi bežal ne bom iz tega mesta svojih očetov. Pozval bom najprej svoje Galilejce in započel boj tukaj. Z junaškim zgledom si bom pridobil druga plemena. On, ki je dvignil iznad ljudstva Mojzesa, jim bo dal vodnika, če padem jaz. Če ni Nazarejčan za boj, se bo pojavil izmed mnogih kdo drugi, ki bo pripravljen umreti za svobodo.“

Ko je dospel Ben-Hur polagoma do senčnice in je pogledal notri, je opazil, da je motno razsvetljena. Na tleh so ležale lahne sence stebrovja na severni in zapadni strani. Pogledal je v sobo in zapazil, da je stol, ki je navadno na njem sedel Simonides, pomaknjen na prostor, odkoder je imel mož najlepši razgled čez mesto proti glavnemu trgu.

„Dobri starec se je torej vrnil, govoril bom z njim, če še ne spi.“

Stopil je v lopo in se s tihimi stopinjami približal k naslanjaču. Pokukal je čez visoko hrbtišče stola in zagledal Estero, ki je sedé dremala na stolu. Deklica je bila pokrita z očetovim ogrinjalom. Razpuščeni lasje so ji padali po obrazu. Dihala je tiho in nepravilno. V sanjah je globoko vzdihovala in na zadnje zaječala. Nekaj — hodisi njen vzdih ali pa osamljenost, v kateri jo je našel — mu je velelo, da spi bolj od žalosti nego od utrujenosti. Tako spanje privošči narava često v odpočitek otrokom, a Ben-Hur ni smatral Estere za nič

drugega ko za otroka. Položil je roke na hrbtišče stola in se vdal premišljevanju.

„Nečem je buditi. Saj ji ne vem ničesar povedati — ničesar razen — razen morda, da jo ljubim ... Deklica je Judinja, zala in povsem drugačna od Egipčanke. Pri oni je vse ničemurno, pri tej vse resnično; tam je slavoohlepnost, tukaj čut dolžnosti; Egipčanke je sama sebičnost, Judinje sama požrtvovalnost ... Ne, tu ne smem vpraševati, jo li ljubim, temveč: ljubi li ona mene? Bila mi je prijateljica od početka. Kako otroško me je prosila ono noč na strehi v Antiohiji, naj si ne nakopljem na glavo sovraštva Rima in naj ji pripovedujem kaj o svoji vili pri Misenu in o življenju v Rimu! Da ne bi opazila, da sem uganil njen skrivni namen, sem jo v onem hipu poljubil. Je li mogla pozabiti oni poljub? Jaz ga nisem. Ljubim jo ... V mestu ne vedo, da sem našel svojce. Bal sem se povedati to novico Egipčanki; toda mala se bo z menoj vred veselila njunega povratka, ju z ljubečim srcem pozdravila in jima posvetila srce in roko. Druga hčerka bo moji materi in Tirza ji bo kakor rodna sestra. Prebudil bi jo in ji to povedal, toda fej, egiptovska čarovnica! Saj ji ne bi mogel zamolčati te neumnosti. Odstranim se in počakam drugega, boljšega časa. Počakati hočem. Zala Estera, pokorno dete, Judova hči!“

Tiho, kot je bil prišel, se je odstranil.

Osmo poglavje

Ulice so bile natrpane z ljudmi, ki so prihajali in odhajali ali pa stali v gručah okoli ognjev, kjer se je pražilo meso, se gostili, prepevali in se veselili. Duh praženega mesa, pomešan z vonjavo goreče in kadeče se cedrovine je preveval ozračje. Bil je čas, ko je bil slednji Izraelov sin bližnjemu brat in je vladala med njimi gostoljubnost brez mej. Pri vsakem koraku so gruče pozdravljale Ben-Hura in ga vabile k ognju: „Stoj in raduj se z nami. Vsi smo si bratje v ljubezni Gospodovi.“ Zahvaljeval se jim je in je hitel naprej, da bi v hanu osedlal konja in se vrnil k šotoroma ob Cedronu.

Da bi prišel tjakaj, je moral iti preko ceste, kjer se je kmalu nato odigral dogodek, ki je bil kristjanom pričetek neminljive žalosti. Tudi tukaj je bilo pobožno slavlje na višku. Ozrl se je po cesti in zapazil, da mu plapolajo nasproti plamenice kakor praporčki; nato je razbral, da je prepevanje, kjerkoli so se pojavile plamenice, utihnilo. Njegovo čudenje pa je doseglo višek, ko se je prepričal, da se bliskajo med dimom in pršečimi iskrami žarke konice kopij, kar je bilo dokaz, da so tam rimski vojaki. Kaj pač počenjajo porogljivi legijonarji v judovskem verskem sprevedu? To je bilo nekaj nezaslišanega. Ben-Hur se je ustavil, da bi pogledal, kaj to pomeni.

Bila je prežarka mesečina; vendarle je ta ali oni v sprevedu imel v roki prižgano svetilko, kakor da ne bi mesec, plamenice, kresovi ob cestah in luč, usipajoča se skozi okna in odprta vrata, dovolj razsvetljevali poti. Prendarjajoč to, je sprevidel, da mora imeti prirediteljev nekak poseben pomen; zato se je ustavil tako blizu spreveda, da je lahko spoznal slednjega izmed družbe, ki je stopala po cesti mimo njega. Plamenice in svetilke so nosili hlapci, katerih sleherni je bil oborožen bodisi z batom ali pa z ostrim ostnom. Zdelo se mu je, da morajo venomer iskati na kamnitni cesti zložnejše gazi za razne dostojanstvenike, ki so bili med njimi — za starešine in duhovnike; za rabince z dolgimi bradami, gostimi obrvmi in krivimi nosovi; za ljudi odličnega rodu iz Kajfovega in Anovega zbora. Kam li gredo? Nedvomno ne v tempelj, kajti pot k njemu je od Siona, odkoder so bili po vsem videzu prišli, držala preko Ksista. In če jim je namen miroljuben — čemu vojaško spremstvo?

Ko se je pričel pomikati spreved mimo Ben-Hura, so mu obrnile nase pozornost predvsem tri osebe, ki so stopale vštric. Bili so precej daleč pred sprevedom in hlapci, ki so šli s svetilkami pred njimi, so po vsem videzu nenavadno skrbno opravljali svojo službo. V osebi, ki je stopala na levi strani, je spoznal Ben-Hur glavnega tempeljskega stražnika; na desnici mu je bil duhovnik; srednjega na prvi pogled ni bilo lahko prepoznati, kajti stopajoč se je težko naslanjal na ramo tovarišema in in glava mu je visela tako nizko na prsi, da mu obraza malone ni bilo opaziti. Na zunaj je bil podoben jetniku,

ki se še ni otresel strahu, ker so ga prijeli, ali pa gleda pred seboj nekaj strašnega — mučenje ali smrt. Dostojanstveniki, ki so ga opirali z desne in leve, ter pozornost, ki so mu jo izkazovali, je pričala, da je on, če ni sam glavni vzrok spreveda, vsaj kakorkoli z njim v zvezi — bodisi kot priča, vodnik ali morda ova-duh. Če bi mogel le uganiti, kdo je, bi mu bil vzrok spreveda že dokaj jasen. Ben-Hur se je prerinil smelo na desno stran duhovnika in je stopal poleg njega. Če bi srednji človek le malce dvignil glavo! Zdajci je res to storil, tako da mu je luč svetilk razločno obсветila obraz, ki je bil bled, zmeden in zbegan od strahu; brada mu je bila zmršena, oči motne, vdrte in obupane. Ker je Ben-Hur dolgo časa spremljal Nazarejčana, je dobro poznal njegove učence kakor tudi njega samega. Ob pogledu na ta prepadeni obraz je vzdiknil:

„Iškarijot!“

Človek je počasi obrnil glavo, tako da so se mu oči uprle v Ben-Hura. Ustnice so se mu zganile, kakor da bi hotel govoriti; toda duhovnik je posegel vmes.

„Kdo si? Proč!“ je zakričal proti Ben-Huru in ga potisnil stran.

Mladenič je dobrodušno sprejel sunek in je čakal nove priložnosti, da bi se priključil sprevodu. Tako so ga vlekli s seboj po ulici skozi z ljudmi natrpano nižino med hribom Bezeto in gradom Antonijo ter naprej mimo vodnjaka pri Betezdi skozi Ovčja vrata. Povsod je bilo mnogo ljudstva in povsod so se ljudje ukvarjali s svetimi opravili.

Ker je bila noč pred pasho, so bila krila vrat odprta. Čuvaji vrat so se nekje gostili. Ko je prišel spre-vod neovirano skozi dveri, je ležala pred njim Cedron-ska globel, a za njo Oljska gora, odeta s srebrno mesečino, ki so v njej cedre in oljke štrlele še temneje pod svetlo nebo. Tukaj sta se ulici s severovzhoda in iz Betanije stikali in se spajali v cesto, držečo skozi vrata. Še preden je mogel Ben-Hur dobro premisliti, ali naj bi šel naprej in po kateri poti, ga je potegnila množica s seboj v dever. In še zdaj ni bilo nikakega znaka, kaj naj pomeni ta nočni spreved.

Korakali so po globeli in po mostu nad njo. Ko se je valila množica, sedaj neredno razkropljena drhal, čez most, se je razlegalo v noč ropotanje in škrtanje batov in ostnov. Kmálu so se obrnili na levo proti oljčnemu gaju, ki ga je zapirala s ceste vidna skalnata stena. Ben-Hur je vedel, da ni v njem ničesar drugega ko staro grčavo drevje, trava in v skalo vsekano korito, ki so v njem po navadi one dežele stiskali olje. Še bolj se je čudil, kaj je moglo privedi to družbo ob tej uri na tako samotni kraj. Zdajci se je sprevod ustavil. Spredaj so se oglasili razburjeni glasovi; mrzla groza je prešinila drugega za drugim; vsi so se pričeli opotekati nazaj in slepo padati drug preko drugega. Samo vojaštvo je ostalo v redu.

Ben-Hur je zadostoval kratek trenotek, da se je iztrgal drhali in planil naprej. Pri vrtnem vходу brez vrat je obstal, da bi videl, kaj se bo zgodilo.

Zunaj pred vhom je stal človek v belem oblačilu, gologlav, z rokami prekrižanimi na prsih. Bil je vitke, nekoliko upognjene postave z dolgimi lasmi ter drobnim obrazom in je vdano čakal.

Bil je Nazarejčan!

Za njim so stali ob vhom njegovi učenci; vsi so bili razburjeni, toda Učenik je bil miren kakor še ne zlepa kak človek. Luč plamenic ga je obsevala z rdečkastim sijajem, tako da so mu bili lasje nekoliko bolj rdeči nego po naravi; toda v obličje ga je bila kakor navadno sama milina in usmiljenje.

Tej povsem nebojeviti postavi nasproti je stala drhal; strmela je in molčala, zijala in drgetala — pripravljena, da bi na prvi znak njegove jeze obrnila hrbet in pobegnila. Ben-Hur je ošinil z bliskovitim pogledom Nazarejčana, množico in potem Judeža, stoječega sredi gruče in mahoma mu je bil jasen namen nočnega pohoda. Tu je stal izdajalec, tamkaj izdanec; a ti ljudje z bati in ostni ter legijonarji so prišli ponj.

Človek ne more za trdno reči, kaj bi storil, dokler ni na preizkušnji. Zdaj je prišel trenotek, ki se je bil Ben-Hur nanj pripravljati leta in leta. Človek, čigar varnosti se je posvetil in na čigar življenje je toliko zidal, je bil pred njegovimi očmi v smrtni nevarnosti;

vendarle se Ben-Hur ni zganil. Taka nasprotja se dogajajo v človeški naravi! Da govorimo resnico, čitatelj, Ben-Hur se še ni povsem iznebil slike, ki mu jo je bila naslikala v duhu Egipčanka, opisujoča mu Krista pred Lepimi vrati. Razen tega ga je zadrževalo mirno vedenje skrivnostne osebe, gledajoče drhali iz oči v oči, in ga je navdajalo z zavestjo, da ima Učenik dovolj moči, da se reši iz nevarnosti. Mir in dobrohotnost, ljubezen in neupiranje so bili bistvo Nazarejčevega nauka; bo li z zgledom potrdil svoj nauk? Imel je moč nad človeškim življenjem; mogel je vrniti življenje ljudem, ki so ga bili izgubili, mogel je to moč rabiti po mili volji! Kako bo rabil svojo moč v tem trenutku? Se bo li branil? In kako? Besedica — dih — misel bi mu zadostovala. Ben-Hur je menil, da bo priča kakemu izrednemu, čudežnemu, nadnaravnemu pojavu in v tej veri je molče čakal. In ves čas je še vedno meril Nazarejčana po sebi — po človeško.

Zdajci je zadonel v noč jasni Kristov glas:

„Koga iščete?“

„Jezusa Nazarejčana,“ je odvrnil duhovnik.

„Jaz sem.“

Pri teh preprostih besedah, ki jih je izgovoril brez strasti ali razburjenosti, so se biriči umaknili in bojazljivejši med njimi so plaho popadali na tla; in pustili bi ga bili in zbežali, če ne bi bil stopil Judež proti njemu.

„Pozdravljen, Učenik!“

S temi prijateljskimi besedami ga je poljubil.

„Judež,“ je izpregovoril Nazarejčan milo, „izdajaš li s poljubom Sina človekovega? Čemu si prišel?“

Ker ni dobil odgovora, je Učenik iznova vprašal množico:

„Koga iščete?“

„Jezusa Nazarejčana.“

„Rekel sem vam, da sem jaz. Če potemtakem mene iščete, dovolite mojim spremljevalcem, da odidejo svojim potem.“

Na te prosee besede so pristopili rabinci bliže; ko so nekateri izmed učencev, sprevideli njihov namen, so se približali, da bi ga branili; eden izmed njih je odsekal hlapcu uho, toda to ni rešilo Učenika iz njho-

vih rok. A Ben-Hur je še stal in se ni zganil! Ne, ko so se hlupci pripravljali, da bi z vrvmi zvezali Nazarejčana, je ta storil delo usmiljenja, katero sicer ni bilo največje izmed njegovih del, toda eden izmed najsijajnejših dokazov njegove nadčloveške dobrote in odpustljivosti.

„Daj, dopusti mi to,“ je dejal ranjencu in ga ozdravil, dotaknivši se mu ušesa. Takó prijatelji kakor sovražniki so ostrmeli — ti od čudenja, da je mogel storiti kaj takega, a oni, da je mogel to storiti v taki okoliščini.

„Nedvomno se jim ne bo dal zvezati!“ si je mislil Ben-Hur.

„Vtakni meč v nožnico; mar naj ne izpraznim čaše, ki mi jo je poslal Oče.“ Nazarejčan se je okrenil od zvestega učenca proti biričem. „Ste li prišli pome kakor po tatu z meči in ostni? Sleherni dan sem bil pri vas v tempeljnu, pa me niste prijeli; toda to je vaša ura in moč teme.“

Gruča se je opogumila in se strnila okoli njega; in ko se je Ben-Hur ozrl, kje so mu zvesti učenci, je sprevidel, da so vsi zbežali — niti eden od njih ni ostal pri Učeniku.

Drhal se je zelo goreče lotila dela najsibo z jezikom ali z rokami in nogami. Preko njihovih glav, sredi plamenic v dimu, je Ben-Hur skozi mestoma razmaknjeno gručo nemirnih ljudi kdaj pa kdaj zagledal ujetnika. Se nikoli ga ni nobena stvar navdala s tolikim usmiljenjem kakor pogled na nesrečnega, pozabljenega Učenika! Vendarle je slej ko prej menil, da bi se on mogel braniti sam — da bi mogel uničiti sovražnike z enim samim svojim dihom, toda da tega neče storiti. Kakšno čašo mu je pač poslal Oče? In kdo je pač ta Oče, ki mu je tako poslušen? Skrivnost za skrivnostjo — eno ko drugo.

Zdajci se je obrnila drhal z vojaštvom na čelu nazaj proti mestu. Ben-Hura je pričelo skrbeti; ni bil zadovoljen sam s seboj. Vedel je, da je Nazarejčan pri plamenicah sredi tolpe. Zdajci je sklenil, da ga bo še enkrat pogledal. Rad bi ga bil vprašal samo eno vprašanje.

Slekel si je dolgi plašč, si snel oglavnico, vrgel oboje na vrtni zid, krenil za množico in se ji smelo pri-

družil. Utrl si je pot skozi razkropljeno tolpo in je kmalu dospel do moža, ki je držal konec vrvi, s katerimi je bil ujetnik zvezan.

Nazarejčan je stopal počasi s povešeno glavo in z na hrbtu zvezanimi rokami; lasje so mu padali gosto preko obraza in upognjen je bil bolj nego po navadi; kakor je bilo videti, se ni dosti brigal, kaj se godi okoli njega. Nekaj korakov pred njim so stopali duhovniki in starešine, se glasno razgovarjali in se kdaj pa kdaj ozrli nazaj. Ko so prispeli do mostu preko globeli, je prijel Ben-Hur za vrv, ki jo je držal hlapec in je stopal vstric njega.

„Učenik, Učenik!“ je zašepetal Nazarejčanu na uho. „Čuješ li, Učenik? Besedico — eno samo besedico. Povej mi —?“

Hlapec je hotel izviti Ben-Huru iz roke motvoz, katerega mu je bil ta vzela.

„Povej mi,“ je nadaljeval Ben-Hur — „ali greš prostovoljno z njimi?“

Približali so se mu ljudje iz gruč in ogorčeno vprašanje mu je zadonelo na uho: „Kdo si, človek?“

„O Učenik,“ je naglo rekel Ben-Hur z ostrim in plahim glasom. „Priatelj sem ti in te ljubim. Povej mi, prosim te, boš li sprejel pomoč, če ti jo privedem?“

Nazarejčan se ni niti ozrl in ni dal od sebe niti najmanjšega znaka, da ga pozna; toda to, kar menda vedno prigovarja onim, ki nas gledajo, kadar trpimo, četudi so nam tujci, ni izostalo. „Daj mu mir,“ mu je dejal ta glas, „prijatelji so ga ostavili; svet ga je zatajil; z zagrenjenim srcem je dal slovo ljudem in odhaja, da sam ne ve kam in se ne briga za to. Daj mu mir.“

Ben-Hur je hočeš nočeš storil tako. Nešteto rok se je dvignilo proti njemu in od vseh strani je donelo vanj: „Eden izmed onih. Proč z njim; zgrabite ga — pobijte ga!“

Ben-Hur se je z nenadno strastjo, ki ga je bila že često nečloveško ojačila, vzravnaval, se okrenil, odbil z iztegajenimi rokami njihove roke in se preril skozi živi obroč, ki ga je oklepal. Roke, ki so ga grabile, ko se je prerival z množico, so mu strgale oblačilo s hrbta. Nag je stekel po ulici. Globel in prijateljska tema, ki

je bila tu gostejša nego kjerkoli drugje, sta mu dali varno zavetje. Pobral je na vrtnem zidu svojo oglavnico in plašč in jo je ubral nazaj proti mestnim vratom; od tam je odšel v han in iskri konjiček ga je odnesel k šotoru matere in sestre pri Kraljevskih grobovih.

Spotoma je sklenil, da bo naslednji dan poiskal Nazarejčana. Ob tem sklepu pa ni vedel, da so nesrečnika odvedli naravnost v Anovo palačo, da bi ga še ono noč zaslišali.

Ko je prijezdil do šotoru, mu je srce tako močno utripalo, da ni mogel spati; jasno je videl, kako mu razpada pred očmi obnovljeno judovsko kraljestvo in da je bilo vse le — sen. Veliko zlo je, če mora človek gledati, da se mu zapored podirajo gradovi v oblakih; toda navadno so vmes daljši presledki, da se lahko popravi od udarca in da odmevi nesreče polagoma utihnejo v njegovem srcu; če se mu pa zruši vse hkratu — če se mu pogreznejo ladje in mu zruši potres hiše, tedaj bi moral biti človek, ki bi mogel to mirno prenesti, trjega kova, nego je. Ben-Hurov duh ni bil take vrste. Ko se je oziral v bodočnost, so se pričeli pojavljati pred njim trenotki krasnega vedrega življenja: videl je preprosto hišo namesto državne palače in v hiši Estero kot gospodinjo. V svinčeno težkih nočnih urah je venomer gledal pred seboj vilo pri Misenu, gledal je malo rojakinjo, kako se sprehaja z njim po vrtu in sedi poleg njega v opaženem atriju; gledal je visoko napoljsko nebo in pod njim najžarkejšo žarkih pokrajin ter temnomodri zaliv.

Kratko malo: življenje mu je stopilo v usodni preokret, ko bosta odločevala zgolj bodočnost in Nazarejčan.

Deveto poglavje

Naslednje jutro okoli druge ure sta jezdila dva jezdeca jadorno proti vhodu Ben-Hurovih šotorov; skočila sta naglo s konj in vprašala po njem. Ben-Hur še ni bil vstal, ali dovolil jima je vendarle, da sta vstopila. „Mir z vama, brata,“ je dejal, kajti bila sta Galilejca, zaupna mu častnika. „Ali ne bi hotela sesti?“

„Ne,“ je odvrnil kratko starejši; „sedeti in mirovati bi značilo izročiti Nazarejčana smrti. Vstani, Judovsin, in pojdi z nama. Obsodbo so že izrekli. Na Golgoti že stoji križ.“

Ben-Hur je strmel vanju.

„Križ!“ To je bila edina beseda, ki jo je mogel v tem hipu izgovoriti.

„Sinoči so ga prijeli in zaslišali,“ je odvrnil častnik. „Ob zori so ga privedli pred Pilata. Dvakrat je Rimljan zanikal njegovo krivdo in ga jim ni hotel izročiti. Naposled si je umil roke in rekel: ‚Vi glejte;‘ in oni so odvrnili —“

„Kdo je odvrnil?“

„Oni — duhovniki in ljudstvo —, njegova kri pridi na nas in naše otroke.“

„Sveti oče Abraham!“ je vzkliknil Ben-Hur; „Rimljan je bil blažji do Izraelca nego njegovi rojaki! Pa če — oh, če bi bil v resnici Sin božji, kaj bi moglo oprati kri z njihovih otrok? To se ne sme zgoditi, čas je, da udarimo!“

Obraz mu je zažarel od odločnosti in tlesknil je z rokami.

„Konje — hitro!“ je velel Arabcu, ki se je bil prikazal na poziv. „Reči Amri, naj mi pošlje novo obleko in prinese meč! Napočil je čas, da umremo za Izrael, prijatelji moji. Počakajte, takoj pridem.“

Pojedel je skorjo kruha, izpil čašo vina in je bil hipoma na ulici.

„Kam krenemo najprej?“ je vprašal Galilejec.

„Zbirat legije.“

„Gorjé!“ je odvrnil častnik in je dvignil roke.

„Čemu gorjé?“

„Gospod,“ je odvrnil častnik osramočen — „gospod, jaz in tale prijatelj sva edina, ki sva ti ostala zvesta. Ostali so se pridružili duhovščini.“

„Počemu?“ je vprašal Ben-Hur in nategnil vajete.

„Da ga umorijo.“

„Menda ne Nazarejčana?“

„Rekel si.“

Ben-Hur je pogledal počasi drugega za drugim. Iznova je začul v sebi glas kakor sinoči: „Naj li ne iz-

praznim čaše, ki mi jo je poslal Oče?“ in vprašanje, ki ga je bil zašepetal sam Nazarejčanu na uho: „Boš li sprejel pomoč, če ti jo privedem?“ In dejal je sam pri sebi: „Te smrti ne morem prepričati. Učenik ji gre s polno zavestjo naproti od dneva, ko se je pričelo njegovo poslanstvo; to mu je naložila višja volja, nego je njegova; čigava volja pač, ako ne Gospodova! Če se pa strinja s tem, če gre prostovoljno v smrt, kaj naj se drugi vtika v to?“ Ben-Hur je obenem spredel, da se mu je načrt, ki ga je gradil na zvestobi Galilejcev, izjalovil. Odpadli so in o načrtu ni več ne duha ne sluha. Toda prečudovito, da se je moralo to zgoditi vprav to jutro! Groza ga je prešinila. Morda so bili vsi njegovi načrti, vse prizadevanje in vsi stroški zgolj bogokletna borba z Bogom. Ko je nanovo prijel za vajete in rekel: „Odjezdimo, brata,“ mu je bilo vse skupaj nejasno. Sposobnost nagle odločitve, brez katere ne more postati človek v zmedi junak, je otrpnila v njem.

„Odrinimo, brata; odrinimo na Golgoto.“

Prerili so se skozi razburjene gruča ljudi, ki so hiteli kakor oni proti jugu. Vsa okolica severno od mesta je bila pokonci od razburjenja.

Ker so zvedeli, da bi mogli srečati sprevoz z obsojencem kje v bližini velikih belih stolpov, ki jih je bil zgradil Herod, so naši trije prijatelji odjezdili tjakaj, naredivši ovinek jugovzhodno od Akre. V dolini pod Ezekijevim ribnikom se jim ni bilo mogoče preriti skozi množico, zato so bili prisiljeni razjahati in iskati zatočišča za hišnim vogalom, kjer so nato čakali.

Čakali so, kakor da bi stali na obrežju reke, gledajoč, kdaj bo voda upadla. Toliko ljudstva se je valilo po ulicah.

Nekaj poglavij v prvi knjigi te povesti smo napisali z namenom, da bi podali čitatelju pojem, kako je bil opredeljen judovski narod ob Kristovem času. Napisali smo jih, ker smo imeli pred očmi baš ta prizor; potemtakem si bo čitatelj, ki jih je pazljivo prečital, sedaj lahko jasno predstavil, kar je videl Ben-Hur na poti h križanju. Pač redek in čudovit prizor.

Pol ure — celo uro — so valovile množice neprestano z nezmanjšano silo mimo Ben-Hura in njegovih

tovarišev. Koncem prizora bi lahko rekel: „Videl sem vse jeruzalemske stanove, vse judejske ločine, vsa izraelska plemena, vse narodnosti na zemlji.“ Tu je stopal libijski, egiptovski in rimski Jud, kratko malo Judje z Vzhoda in Zapada ter z vseh otokov, koder so imeli trgovske zveze. Hiteli so mimo njega peš, na konjih in velblodih, nosili so jih na nosilnicah in vozili na vozovih; oblečeni so bili na vse mogoče načine, a vendarle so imeli vsi čudovito slične poteze, ki še dandanes ločijo Izraelove otroke od drugih ljudstev, četudi živijo z njimi pod istim podnebjem in v enakih prilikah; ko so stopali mimo, so govorili vse znane jezike in zgolj potem se je ločila gruča od gruče; stopali so naglo, vihravo in se zvedavo gnetli v gručah — z namenom, da bi videli, kako bo umiral ubogi Nazarejčan kot zločinec med zločincema.

Teh je bilo mnogo, toda ne še vsi.

Val je drevil s seboj tisoče nejudov — tisoče, ki so Jude sovražili in prezirali — Grke, Rimljane, Arabce, Sirijce, Afrikance, Egipčane in Vzhodnike. Ko je tako motril množice, se mu je zdelo, da ima pred seboj ves svet, ki bo priča križanju.

Sprevod se je pomikal izredno mirno. Tu pa tam ndarec kopita ob kamen, drdranje in ropotanje vrtečih se koles, hrupno razgovarjanje, ponekod posamezen vzklik, to je bil ves hrup, ki se je čul iz mogočnega sprevođa.

Toda na vsakem obrazu je bil izraz, ki ga opazimo na ljudeh, ki hitijo gledat nekaj strašnega, nenadno nesrečo, smrt ali vojno strahoto. Po teh znakih je sodil Ben-Hur, da so ti ljudje tujei, ki so prišli v mesto praznovat pasho in jim ni do Nazarejčeve obsodbe ter so mu morda celo prijatelji.

Naposled je začul sprva oddaljeno, a nato glasno vpitje ljudi, prihajajočih od velike palače.

„Čujte! Sedaj prihajajo,“ je dejal eden njegovih prijateljev.

Ljudje na cesti so prisluhnili; toda ko jim je kričanje donelo preko glav, so se spogledavali in se drgetaje pričeli pomikati naprej. Hrup je prihajal bliže in bliže; ozračje se je stresalo od vpitja. Zdajci je zagledal Ben-Hur Simonidove strežaje, ki so se bližali z go-

spodarjem v naslanjaču, in Estero poleg njega. Tik za njim so nesli pokrito nosilnico.

„Mir s teboj, Simonides, in s teboj, Estera,“ je izpregovoril Ben-Hur in jima stopil naproti. „Če sta namenjena iti na Golgoto, počakajta tukajle toliko časa, da odide sprevod mimo; potem pojdem z vama. Tukaj pri tej hiši je dovolj prostora, da se ustavita.“

Trgovcu je visela mogočna glava nizko na prsi; zravnal se je in odvrnil: „Govori z Baltazarjem; njegova volja je tudi moja. V nosilnici je.“

Ben-Hur je naglo odgrnil zaveso. V nosilnici je ležal Egipčan; obraz mu je bil tako bled, da je bil podoben malone mrliču. Povedal mu je svoj predlog.

„Ali ga bomo mogli videti?“ je vprašal s tihim glasom.

„Nazarejčana? Da; nekaj korakov od nas bo moral iti mimo.“

„O Bog!“ je vzkliknil starček goreče. „Še enkrat, še enkrat! Oh, to je strašen dan za ves svet!“

Kmalu je bila vsa družba v zavetišču hiše in je pričakovala spreveda. Govorili so malo, ker so se nedvomno bali zaupati si svoje misli; vse jim je bilo negotovo, nič jim pa ni bilo bolj negotovo kakor misli. Baltazar se je trudoma dvignil iz nosilnice in se opiral na strežaja; Estera in Ben-Hur sta ostala pri Simonidu.

Medtem je valovila mimo še gostejša množica nego prej; vpitje je prihajalo bliže, ozračje in zemljo so prevevali rezki, hripavi, kruti glasovi. Naposled se je prikazal sprevod. „Glejte!“ je dejal Ben-Hur grenko: „Sedaj prihaja Jeruzalem.“

Pred sprevozom se je podilo krdelo dečkov, ki so vpili in kričali: „Judovski kralj! Prostora, prostora za judovskega kralja.“

Simonides jih je opazoval, ko so se vrteli in poskakovali po cesti kakor roj poletnih komarjev, in je pripomnil slovesno: „Gorje Salomonovem mestu, Hurov sin, kadar pripade dediščina tem kričačem!“

Tik za njimi je korakala četa legijonarjev v popolni bojni opremi. V iskrečih se jeklenih oklepih so stopali mimo zakrknjeno in ravnodušno.

Nato je prišel Nazarejčan! Bil je napol mrtev. Pri slednjem koraku je omahnil, kakor da se bo zgrudil na tla. Umazani, raztrgani plašč mu je visel s pleč vrhu spodnje tunike brez šiva. Bose noge so puščale na kamenju rdeče madeže. Na vratu je imel privezано deščico z napisom. Na glavi je imel nasajeno trnjevo krono, ki mu je vrezala krvave rane. Kri, ki se je pa zdaj že posušila in strdila, mu je bila obrizgala obličje in vrat. Dolgi lasje, razkuštrani od trnja, so se mu zlepili s krvjo v debele kite. Polt, kolikor jo je bilo mogoče videti, mu je bila mrliško bela. Roke je držal zvezane pred seboj. Nekje v mestu se je utrujen zgrudil pod križem, ki ga je moral kot obsojenec po tedanji navadi sam nositi do mesta izvršitve obsodbe. Zdaj je nosil namesto njega križ neki rojak. Štirje vojaki so stopali poleg njega, da so ga varovali pred drhaljo, ki pa je kljub temu kdaj pa kdaj predrla vrsto in udrihala po njem s palicami in pljuvala vanj.

Toda niti ust ni odprl. Nikomur ni očital, niti enkrat ni zaječal. Tudi ozrl se ni, dokler ni došel tik do hiše, kjer so stali v zatočišču Ben-Hur in njegovi prijatelji. Te je prevzelo najgloblje sočutje. Estera se je naslonila na očeta, a tudi ta je drgetal, dasi je bil izredno močne volje. Baltazar se je brez besede onemoglo zgrudil. Celo Ben-Hur je vzdiknil: „O Bog! o Bog!“ Tedaj se je okrenil Nazarejčan, kakor da bi uganil njegov občutek ali slišal njegov vzdik, z bledim obrazom od enega do drugega, tako da jim je ostal njegov pogled v spominu do smrti. Sprevideli so lahko, da ne misli nase, temveč nanje. Ugašujoče oko jim je dalo blagoslov, ki ga ni smel izreči z besedo.

„Kje so tvoje legije, Hurov sin?“ je vprašal Simonides in se zravнал.

„Anas bi ti lahko bolje pojasnil nego jaz.“

„Kaj, nezvesti?“

„Vsi razen teh dveh.“

„Potemtakem je vse izgubljeno in ta plemeniti človek mora umreti!“

Ko je to govoril, se je trgovcu lice krčevito napelo in glava se mu je povescila na prsi. Z Ben-Hurom vred se je bil pošteno trudil in navdajale so ga

bile iste nade, zdaj pa so mu mahoma izginile v nič in ne bodo nikoli več vzplamtele.

Za Nazarejčanom sta stopala dva druga moška s križem na rami.

„Kdo sta ta dva?“ je vprašal Ben-Hur Galilejca.

„Zločinca, ki bosta morala z Nazarejčanom vred umreti,“ mu je odvrnil ta.

Potem je stopal v sprevodu človek z mitro na glavi in oblečen v zlatoizvezena oblačila velikega duhovna. Krog in krog ga je zaslanjala tempeljska straža; za njim je korakal v lepem redu veliki svet in dolga vrsta duhovništva v čisto belih oblačilih, prepasanih s pasom, s številnimi gubami v vsakovrstnih barvah.

„Anov zet,“ je dejal Ben-Hur tiho.

„Kajta! Videl sem ga,“ je odvrnil Simonides in dodal po odmoru, med katerim je pazno motril visokega duhovnika: „In sedaj sem prepričan. Z gotovostjo, ki izhaja le iz jasno razsvetljenega duha — s popolno gotovostjo se zavedam, da je ta, ki stopa v sprevodu z napisom „Judovski kralj“ na vratu, v resnici kralj. Navaden človek, slepar ali razbojnik, še ni imel nikoli takega spremstva. Kajti glejte! Tu so vsi narodi — ves Jeruzalem, ves Izrael. Tu je efod, modro uradno vrhnje oblačilo z resicami, škrlatastimi priveski in zlatimi zvončki, ki ga še ni bilo videti na ulici, odkar je bil odšel Jadua nasproti velikemu Makedoncu¹ — dokaz, da je ta Nazarejčan kralj. O da bi mogel vstati in iti za njim!“

Ben-Hur ga je presenečeno poslušal; Simonides je dostavil naglo in nestrpno, kakor da bi se bilo zbudilo v njem nenavadno živahno čuvstvo:

„Govori z Baltazarjem, prosim te, potem odrinem. Zdaj se bliža jeruzalemski izmeček.“

Tedaj je rekla Estera: „Tamkajle vidim ženske, ki se jočejo. Kdo so pač?“

Ozrli so se v smeri njene roke in zagledali štiri jokajoče se ženske; ena izmed njih se je naslanjala na ramo moškemu, ki na zunaj ni bil nepodoben Nazarejčanu. Ben Hur je pri tej priči odvrnil:

¹ Aleksandru Velikemu.

„Moški je učenec, ki ga je Nazarejčan izmed vseh najrajši imel, ženska pa, ki se mu naslanja na ramo, je Marija, Učenikova mati; ostale so mu prijateljice iz Galileje.“

Estera je z rosnimi očmi sledila žalujoče ženske, dokler ji niso v množici izginile izpred oči.

Čitatelj bržkone meni, da so se teh par besed pomenili mirno med seboj; toda to ni bilo tako. Govorili so nekako tako, kakor govorijo ljudje, ki opazujejo na morski obali valovanje morja pred seboj; kajti z nobenim drugim pojavom ne bi mogli tako primerno primerjati hrupa tega dela drhali.

Ti izgredi so bili predhodniki dogodkov, ki so komaj trideset let pozneje v času judovskega strankarstva razdejali Sveto mesto. Malone prav tako številna, zaslepljena in krvoločna je bila ta množica; vse je vrelo in kipelo in na cesti so bili prav taki elementi — hlapci, gonjači velblodov, kramarji, čuvaji vrat, vrtnarji, prodajalci sadja in vina, proseliti in tujei neproseliti, stražniki in tempeljski posli, tatovi, razbojniki in tisoči zloglasnih ljudi, ki niso pripadali nobenemu razredu, temveč so se ob vsaki taki priliki pojavili Bog ve odkod, lačni in smrdeči po votlinah in starih grobnicah — gologlavi, goloroki in bosonogi, z razmršenimi lasmi in bradami, oblečeni v cunje prstene barve. Zverine s širokimi žreli, rjoveče kakor levi, ki se kličejo v puščavi. Nekateri izmed njih so imeli meče; večji del tolpe je bil oborožen s sulicami in kratkimi kopji; toda glavno orožje so jim bili ostni in grčavke ter prače, ki so imeli zanje nabrano kamenje v žepih ali v privihanih umazanih tunikah. V tolpi so se tu pa tam pojavile osebe iz odličnega stanu — pismouki, starešine, rabinci, farizeji s širokimi okrajki in saduceji v bogatih plaščih, ki so ponekod pomagali kot reditelji in voditelji. Kadar se jim je grlo naveličalo enega vzdikavanja, so iznašli drugega, če so se jim neutrudna pljuča sušila, so jim nanovo prilili olja; vendarle bi mogli glasno in nepretrgano vpitje povzeti samo v nekaj besed: „Kralj Judov! Prostor za judovskega kralja! Rušitelj tempeljna! Bogokletnik! Križaj, križaj ga!“ Izmed vseh vzdikov jim je šel po vsem videzu zadnji najbolj iz srca, kajti s tem je da-

jala drhal najbolj jasno duška svoji sli in je najkrepkeje poudarjala svoje sovraštvo do Nazarejčana.

„Pojdimo,“ je dejal Simonides, ko se je Baltazar pripravil za odhod — „pojdimo naprej.“

Ben-Hur ni slišal njegovega poziva. Pred njim pomikajoči se sprevod, krutost in krvoželjnost množice ga je spominjala na Nazarejčana — na njegovo plemenitost in na neštevilne dobrote, ki jih je bil pred njegovimi očmi izkazoval trpečemu človeštvu. Iz enega vtisa izhaja drugi; nenadoma se je domislil, koliko dolguje tudi sam nesrečnemu človeku; spomnil se je okrepčilne pijače pri nazareškem studentu, kjer se mu je za vedno vtisnil v dušo božanski izraz mladeniča, ki mu jo je ponudil. Ta dobrota kakor tudi čudež na cvetno nedeljo mu je stopil ta trenotek živo pred oči. Ob teh spominih je čutil nemoč, da bi mu dobroto poplačal z dobroto, kar ga je na vso moč bolelo, in je očital samemu sebi. Morda nisem storil vsega, kar bi bil mogel storiti? Morda bi bil mogel budneje čakati z Galilejci in jih ohraniti zveste in pripravljene? In ta — oh, ta trenotek je morda najprimernejši za udar! Spreten udarec bi morda v tem trenutku ne le razpršil drhal in osvobodil Nazarejčana, temveč bi bil hkratu glasen poziv Izraelu, naj začne dolgo sanjano borbo za svobodo. Priložnost izginja; slednji trenotek se vsebolj odmika! Bog Abrahama! Mar res ni mogoče ničesar ukreniti — prav ničesar!

V tem hipu je zagledal gručo Galilejcev. Prerinil se je skozi gnečo in jih dohitel.

„Pojdite z menoj,“ je velel. „Rad bi govoril z vami.“

Možje so se mu pokorili. Ko so se ustavili v neki hiši, je izpregovoril:

„Vi ste izmed onih, ki so prejeli od mene meče in mi dali besedo, da se bodo borili za svobodo in Kralja, ki naj bi prišel. Meče imate in napočil je čas, da udarite z njimi. Pojdite, poiščite razkropljene brate in jim recite, da se snidemo pod drevesom križa in bomo branili Nazarejčana. Podvizajte se! Ne, kaj stojite tako! Nazarejčan je kralj in z njim vred umre naša svoboda.“

Spoštljivo so ga pogledali, a ganili se niso.

„Čujete li?“ je vprašal.

Tedaj mu je eden izmed njih odgovoril.

„Judov sin“ — s tem imenom so ga poznali — „Judov sin, ti se motiš, ne mi ali pa naši bratje, ki imajo tvoje meče. Nazarejčan ni kralj in tudi nima kraljevskega duha. Bili smo poleg njega, ko je došel v Jeruzalem; gledali smo ga v tempeljnu; ukanil je samega sebe, nas in ves Izrael; pri Lepih vratih je pokazal hrbet Gospodu in je odklonil Davidov prestol. Ta človek ni kralj in Galileja ne drži z njim. Umre naj žalostne smrti! Toda čuj, Judov sin. Še imamo tvoje meče in smo pripravljeni, da jih potegnemo in se udarimo za svobodo! Sestali se bomo pod drevesom križa.“

Napočil je odločilni trenotek Ben-Hurovega življenja. Če bi bil sprejel njihovo ponudbo in jim pritrdil, bi bila zgodovina morda drugačna, nego je sedaj; toda v tem slučaju bi bili uredili zgodovino ljudje, a ne Bog — nekaj, česar nikoli ni bilo in nikoli ne bo. Ben-Hur je bil v zadregi, dasi sam ni vedel, čemu, toda pozneje je pripisoval to Nazarejčanu; ko je namreč Nazarejčan vstal od smrti, mu je bilo jasno, da je bila njegova smrt potrebna zavoljo vere v vstajenje, ki bi bilo brez nje krščanstvo prazna lupina. V tej zmedi, ki smo jo omenili, se ni mogel odločiti; stal je na mestu in si ni vedel pomagati — in ni zinil niti besedice. Pokril si je obraz z rokami in je drgetal zaradi notranje borbe med željo, ki bi jo bil rad izvršil, in močjo, ki je bila nad njim.

„Pojdi; čakamo te,“ je velel Simonides četrtič.

Ben-Hur je stopal brez volje za naslanjačem in nosilnico. Estera je šla poleg njega. Kakor Baltazarja in njegova prijatelja, ki se je bil sestal z njima v pustinji, ga je vodila nevidna moč.

Deseto poglavje

Ko so dospeli Baltazar, Simonides, Ben-Hur, Estera in dva zvesta Galilejca do mesta križanja, je stopal Ben-Hur kot vodnik pred njimi. Prav nič ni vedel, kako so si mogli utirati pot skozi veliko gnečo razburjenega ljudstva; takisto se ni spominjal poti, ki so po njej hodili, in tudi ne, koliko časa so hodili. Ben-Hur je stopal povsem nezavestno in ni slišal ne videl nikogar in ni-

česar; tudi ni mislil, kam gre, in se ni niti najmanj zavedal, da bi imel kak namen. V takem stanju je bil prav kakor nebogljenoto dete nesposoben ukreniti kaj, kar naj bi bilo preprečilo strašni dogodek, ki mu je hotel biti priča. Božji nameni so vedno čudni in prikriti, a nič manj sredstva, s katerimi jih višja sila izvršuje in jih naposled pojasnjuje naši veri.

Ben-Hur se je ustavil in prav tako njegovi spremjevalci. Kakor se dvigne zastor pred gledalci, tako se je razblinil čar, ki ga je bil obdajal v polsanjah, in izpregledal je popolnoma jasno.

Vrhu nizkega, lobanji podobnega okroglastega griča je bil suh, prašen prostor brez kakršnegakoli zelenja; le tu pa tam je rasel morda kak boren izop.¹ Obdajalo ga je ljudstvo, ki se je prerivalo zadaj in gledalo preko glav ali pa skozi gnečo pred seboj. Notranja stena rimskega vojaštva je zadrževala gosto zunanjo steno ljudstva krepko na njenem mestu. Vojaški četi je poveljeval centurion. Višja sila je privedla Ben-Hura tik do strogo zastražene črte; tu je obstal, obrnjen z obrazom proti severozapadu. Ta goli vrh je bila stara aramejska Golgota — imenovana latinsko Kalvarija, kar pomeni po naše lobanjo.

Pobočje griča, vdrtine in gomile ter više ležeči deli hriba so imeli čuden lesk. Naj je Ben-Hur pogledal kamorkoli izven ograjenega prostora, nikjer ni mogel videti niti pedi rjave prsti, ne skale, ne zelenja; videl je le na tisoče oči v rdečih obrazih; malo dalje v dogledu rdeče obraze brez oči; še malo dalje le širok pas, ki so ga, kakor se je bil od blizu prepričal, takisto tvorili obrazi. Tukaj so se zbrali približno trije milijoni ljudi; v njih so utripali trije milijoni src od strastnega zanimanja za to, kar se je vršilo vrhu griča; in nobeno srce se ni brigalo za razbojnika, temveč vsa zgolj za Nazarejčana, ki je bil zagonetna oseba njih sovraštva, strahu in radovednosti, ki jih je vse ljubil in je sklenil umreti zanje.

¹ Dišeča zdravilna rastlina, ki so jo rabili pri obredih očiščevanja.

Spričo velikih ljudskih zborov so ljudje vselej malce omamljeni in očarani, kakor je omamljen in očaran človek, kadar opazuje razburkano morsko planjavo. Toda nikoli še ni bilo ljudstvo bolj razburjeno kakor v tem trenutku. Ben-Hur pa je ljudi le površno opazoval, kajti spričo tega, kar se je godilo vrhu opisanega griča, ni mogel imeti nobenega drugega zanimanja.

Na vrhu nekoliko iznad žive stene ljudstva, je stal véliki duhoven, ki se je razložil izmed glav odličnega spremstva in so ga ljudje poznali predvsem po mitri, po oblačilih in po ošabnem obrazu. Še više vprav na okroglastem vrhu, tako da se je videl od blizu in od daleč, je stal Nazarejčan, upognjen in izmučen, toda tih. Neki burkež izmed straže mu je dal v roko trs kot žezlo, ki naj bi bil poleg trnjeve krone na glavi dopolnilo kraljevske časti. Vse na okoli je bučal vihar smeha in psovanja, a tu pa tam obojega hkratu. Samo eden, zgolj eden, o čitatelj, bi mogel predati temu viharju zasmeha zadnji ostanek svoje ljubezni do človeškega rodu, da bi ga za vedno razvel.

Vse oči so se upirale v Nazarejčana. Morda je bilo čuvstvo, ki je v tem hipu presunilo Ben-Hura, usmiljenje, ali pa je bilo kaj drugega: občutil je namreč v notranjosti silno preobrazbo. V duhu se mu je zasvitalo nekaj boljšega od najboljšega v pozemskem življenju — nekaj, kar je še boljše zato, ker daje slabiču moč, da lahko prenaša smrtne muke, bodisi duševne ali telesne; nekaj, kar mu dela smrt prijazno — ker mu jo predstavlja morda kot prehod v drugo življenje, ki je čistejše od tega — morda v ono duhovno življenje, ki je Baltazar tako čvrsto veroval vanje. To se mu je pričelo bolj in bolj svitati in ga navdajati z mnenjem, da ima morda Nazarejčevo poslanstvo samo nalogo privesti nje, ki ga ljubijo, v onostranstvo — privesti jih v onostranstvo, kjer je Njegovo kraljestvo, pripravljeno zanje. Tedaj je zaslišal ali pa se mu je vsaj zdelo, da sliši kakor iz pozabljenja Nazarejčeve besede, kakor da bi mu jih prinašal veter na uho:

„Jaz sem vstajenje in življenje.“

Te besede so se mu neprestano ponavljale in so dobivale določeno obliko. Pregnale so mu s svojim svitom

mrak iz duše in so se napolnile z novim pomenom. In vprašal je, kakor vprašujejo ljudje, ki bi radi nekaj do-umeli in si vtisnili v spomin, ozirajoč se v človeka, ki je medlel s krono na glavi: Kdo je vstajenje in kdo je življenje?

„Jaz sem,“ mu je dozdevno odgovarjala ta postava — in sicer odgovarjala zaradi njega; kajti mahoma je občutil, da ga je prevzel mir, kakršnega dotlej še ni bil poznal — mir, ki pomeni konec dvoma in negotovosti ter pričetek vere, ljubezni in jasnega spoznanja.

Iz teh sanj so prebudili Ben-Hura udarci kladiva. Vrh griča je opazil, kar je bil doslej prezrl — nekaj vojakov in delavcev, ki so pripravljali križe. Jame za vsaditev debel so bile že izkopane in sedaj so pribijali na debela prečnice.

„Ukaži jim, naj hitijo,“ je velel véliki duhoven centurionu. „Tale“ — pokazal je Nazarejčana — „mora biti pred solnčnim zatonom mrtev in pokopan, da ne bo dežela oskrunjena. Tako se glasi postava.“

Dobrosrčnejši vojak je pristopil k Nazarejčanu in mu ponudil neke pijače, toda ta je čašo odklonil. Tedaj je pristopil drugi in mu snel z vratu deščico z napisom, ki jo je nato pribil na drevo križa. S tem so bile priprave dovršene.

„Križi so pripravljeni,“ je dejal centurion duhovniku, ki je na to poročilo zamahnil z roko in odvrnil:

„Bogokletnik naj pride prvi na vrsto. Sin božji mora imeti moč, da se reši. Bomo videli.“

V ljudstvu, ki je opazovalo priprave, kakor so se zaporedoma vršile, in ki je doslej gledalo grič z ne-prestanim, nestrpnim kričanjem, je tiho zašumelo, nakar je hipoma nastopila grobna tišina. Napočil je najpretresljivejši del izvršitve kazni, vsaj dozdevno najpretresljivejši: obsojence so pričeli pribijati na križ. Groza je prešinila velikanske množice, ko so prijeli vojaki za križanje najprej Nazarejčana; celo najkrutejši so se zdrznili od strahu. Pozneje so pripovedovali, da se je ozračje v tem hipu nenadoma ohladilo in so se ljudje tresli od mraza.

„Kako je vse tiho!“ je dejala Estera in je ovila roko očetu okoli vratu.

Ta se je spomnil muk, ki jih je bil sam pretrpel in je potegnil hčerkinjo glavico k sebi na prsi in se je ves tresel.

„Ne glej tja, Estera, ne glej tja,“ je dejal. „Ne vem, toda tako se mi zdi, da bodo vsi, ki stojijo tukaj in gledajo križanje — nedolžni kakor krivi — od tega trenutka prekleti.“

Baltazar se je zgrudil na kolena.

„Hurov sin,“ je dejal Simonides, ki se je bolj in bolj razburjal, „Hurov sin, če Jahve nemudoma ne dvigne svoje roke, je Izrael izgubljen in vsi smo izgubljeni.“

Ben-Hur je odvrnil hladno: „Imel sem sanje, Simonides, in slišal sem v njih, zakaj mora to biti in čemu se mora zgoditi. Če je Nazarejčeva volja — je božja volja. Bodimo tiho, kakor je tih Egiptčan tukajle — molčimo in molimo.“

Ko se je ponovno ozrl na grič, se mu je zdelo, da prihajajo skozi grozno tišino k njemu besede:

„Jaz sem vstajenje in življenje.“

Priklonil se je spoštljivo, kakor da bi bil z nekom govoril.

Vrhu griča so med tem delali dalje. Straža je slekla Nazarejčana, tako da je stal nag pred očmi milijonske množice. Še so se mu poznali na hrbtu krvavi sledovi biča, ki so ga z njim zarana bičali; toda brez usmiljenja so ga položili na tla in ga razpeli na križ. Najprej so mu pribili roke na prečnico; žebli so bili ostri — par udarcev in predrli so mu nežne dlani; nato so mu upregnili kolena na deblo, tako da so mu podplati ležali na deblu; potem so mu položili eno nogo na drugo in močan žebelj je prikoval obe nogi na deblo. Zamolkli udarci kladiva so se slišali daleč izven zastraženega prostora; ljudje, ki niso mogli slišati udarcev, so vendarle gledali zamahe kladiv in so drgetali od groze. A niti enkrat ni trpeči Sin zaječal, zakričal ali potožil; nikakega znaka, da bi se mu bili mogli sovražniki posmehovati ali da bi bilo bolelo one, ki so ga ljubili, ni pokazal.

„Kam hočeš, da ga obrnem z obrazom?“ je vprašal vojak sirovo.

„Proti svetišču,“ je odvrnil duhovnik. „Umirajočemu hočem pokazati, da sveta hiša ni trpela škode zavoljo njegovih pretenj.“

„Delavci so zgrabili križ in ga odnesli s Križanim vred na mesto, kjer naj bi ga bili zatakneli v tla. Na povelje so zasadili drevo v jamo. Pri tem se je Nazarejčevo telo zaradi teže pretegnilo in mu je kri pritekla iz prebitih rok. Vendarle ni zakričal od bolečine — temveč je vzkliknil besedo, najsvetejšo od vseh, kar jih živi v človeškem spominu:

„Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.“

Križ, ki je zaštrlel iznad vsega drugega in je stal sam pod visokim nebom, je pozdravila množica z vzklikom divje radosti; vsi, ki so mogli videti in znali čitati, so hiteli, da bi razbrali napis na deščici Nazarejčanu nad glavo. Čim so napis prečitali, so si natanko zapomnili besede in jih razglasili naprej. Pri tej priči se je zazibala vsa velikanska množica od enega konca do drugega in je ponavljala s smehom in tuljenjem

„Judovski kralj! Pozdravljen, judovski kralj!“

Duhovnik, ki je bolje razumel pomen tega napisa, je ugovarjal proti temu, toda zaman. Tako je moral, nazvan kot kralj, ko je z ugašajočimi očmi gledal z vrha griča, imeti pod seboj mesto svojih očetov — mesto, ki ga je bilo tako sramotno zavrglo.

Solnce se je naglo povzpelo do opoldanske višine. Goli grički so mu ljubeznivo dvigali nasproti svoja rdeča slemena; oddaljenejšje gore so se veselile škrlata, s katerim jih je tako kraljevsko ogrnilo. V mestu so svetišča, palače, stolpi, zobčasti nadzidki in vse krasne in veličastne stavbe tonile v neprispodobljivem sijaju, kakor da bi vedele, s kakšnim ponosom navdajajo ljudi, ki se ozirajo vanje. Nenadoma pa se je pričelo nebo mračiti in motno zastirati zemljo — sprva komaj opazno, kakor da bi umiral dan; somrak o nepravem času; večerni mrak ob belem dnevu. Toda mrak je postajal gostejši in je pričel zbujati pozornost. Glasno vpitje in smeh sta se polehla in ljudje so se začudeno spogledovali, kakor da ne bi verjeli svojim čutom. Nato so se zopet pričeli ozirati proti solncu, gorovju in naprej preko

njega; strmeli so v nebo, begali z očmi po bližnji okolici, ki je tonila v senci; upirali so oči proti griču, kjer se je odigravala žaloigra; in nanovo so se spogledovali, bledeli in stali molče na svojih mestih.

„Saj je le megla ali mimo hiteči oblak,“ je tolažil Simonides Estero, ki se je vznemirjala. „Kmalu se bo zjasnilo.“

Ben-Hur ni bil tega mnenja.

„Ne megla ni, ne oblak,“ je omenil. „Duhovi, ki živijo v ozračju — preroki in svetniki — delajo to, da potolažijo sebe in naravo. Pravim ti, Simonides, tako gotovo kakor je Bog, je ta, ki visi tamkajle, Sin božji.“

Stopil je od Simonida, ki se je čudil njegovemu govorjenju in je pristopil k Baltazarju, ki je klečal v bližini; in položil je dobremu starčku roko na ramo.

„O modri Egipčan! Slušaj! Samo ti si imel prav — Nazarejčan je v resnici Sin božji.“

Baltazar ga je potegnil k sebi in je odvrnil s tihim glasom:

„Videl sem ga kot dete v jaslicah, kamor so ga najprej položili; ni torej čudno, da sem ga prepoznal prej nego ti; toda, oh, da sem moral doživeti današnji dan! O, da sem umrl s svojima bratoma! Srečni Melhior! Srečni, srečni Gašper!“

„Potolaži se!“ je dejal Ben-Hur. „Nedvomno sta tudi onadva tukaj.“

Mrak je prehajal v gosto temò, v popolno noč, vendarle ni preplašil predrznih ljudi na griču. Razbojnika so pripeli drugega za drugim na križ, nakar so zasadili križa v tla. Nato se je straža umaknila in ljudstvo se je neovirano gnetlo na vrh in valovilo kakor razburkano valovje. Komaj je nekdo zavzel prostor, že ga je drugi odrinil in je stopil na njegovo mesto, dokler ga ni odrinil tretji — in smejali so se, rogali in psovali — vse zavoljo Nazarejčana.

„Ha, ha, ha! Če si judovski kralj, pomagaj si!“ je zakričal vojak. „Ej,“ je vzkliknil duhovnik, „če bi sedaj stopil s križa k nam, bi vsi radi verovali vanj.“

Drugi so modro zmajevali z glavami, češ: „Hotel je razrušiti tempelj in ga v treh dneh nanovo zgraditi, samemu sebi pa ne more pomagati.“

Zopet drugi: „Imenoval se je Sina božjega; bomo videli, ali mara Bog zanj.“

Ne dá se reči, kaj vse zmorejo predsodki. Nazarejčan ni nikoli storil krivice svojemu ljudstvu; večina ga ni niti videla razen ob uri Njegove smrti; vendar — nenavadno protislovje! — preklinjali so Ga in so sočustvovali z razbojnikoma. Nenaravna noč, ki se je razgrnila z neba, je vznemirila Estero, kakor je pričela vznemirjati tudi tisočere druge, pogumnejše in krepkejše od nje.

„Pojdimo domov,“ je prosila dvakrat, trikrat — „Bog se srdi, očka. Kdo ve, kakšne strahote se bodo še dogodile? Bojim se.“

Simonides je trdovratno vztrajal. Govoril je malo, kajti bil je preveč razburjen. Ko je opazil, da so se pričele pod konec prve ure goste trume redčiti, je na njegov nasvet stopila družba naprej, da bi bila bliže križem. Ben-Hur je ponudil Baltazarju roko, toda Egipčan je kljub temu le s težavo stopal vkreber. S svojega novega stojišča niso mogli jasno razložiti Nazarejčana, tako da se jim je zdel le nekaka temna, viseča postava. Toda lahko so ga slišali — slišali Njegovo vzdihovanje, ki je razodevalo več strpljivosti ali pa izčrpanosti nego vzdihovanje njegovih dveh tovarišev; onadva sta neprestano ječala in obupno tožila.

Druga ura po križanju je pretekla prav tako kakor prva. Za Nazarejčana sta bili obe uri čas zasmehovanja, izzivanja in počasnega umiranja. Ves čas je le enkrat izpregovoril. Nekaj žen je prišlo bliže ter pokleknilo ob vznožju križa. Med njimi je prepoznal Učenik svojo mater poleg dragega mu učenca.

„Žena,“ je dejal glasneje, „glej, tvoj sin!“ Učencu pa: „Glej, tvoja mati!“

Prišla je tretja ura in ljudstvo je še oblegalo grič, kakor da bi ga bila priklepala nanj čudna sila strahu, kateremu je bila noč ob belem dnevu nedvomno velik vzrok. Ljudje so bili mirnejši nego v prejšnjih urah; kljub temu pa so se v presledkih čuli glasovi, kličeči v temi drug drugega, klicanje množice množici. Opaziti je bilo tudi, da so se zdaj bližali Križanemu molče, se molče

ozirali vanj in tako tudi odhajali. Takisto se je izpremenilo tudi vedenje straže, ki je pred kratkim kockala za oblačila Križanega; vojaki so stali s svojimi častniki nekoliko oddaljeni in so se bolj brigali za kaznjencega nego za trume, ki so prihajale in odhajale. Če je kdaj pa kdaj samo težko vzdihnil ali dvignil od silne bolečine glavo, so postali bipoma pozorni nanj. Najbolj čudno od vsega pa je bilo, da se je popolnoma spremenilo vedenje velikega duhovna in njegovega spremstva, pismoukov, ki so bili priča sinočnjega zasliševanja in so vpričo žrtve z gorečim pritrdjevanjem odobraval obsodbo. Čim se je pričelo mračiti, so pričeli gubiti prejšnje zaupanje vase. Bilo jih je med njimi mnogo, ki so se spoznali v zvezdoslovju in so jim bile znane nebesne prikazni, tedaj tako strašne širšim množicam; marsikaj so bili zvedeli od svojih pradednih očetov; nekaj so prinesli njih predniki iz babilonskega suženjstva; potrebe tempeljske službe so živo zahtevale tega znanja. Ko jim je pričelo solnce pred očmi bledeti ter se gubiti gorovje in hribovje v daljavi, so se zbrali in zgrnili okoli svojega duhovnega poglavarja in so razpravljali z njim o tem, kar so videli. „Saj je ščip,“ so govorili, kakor je tudi res bil, „in potemtakem ne bi moglo sedaj solnce mrkniti.“ Ker ni mogel nihče odgovoriti na vprašanje, ki so se vsi ukvarjali z njim, ker ni mogel nihče uganiti povoda pomračenju v tem dnevnem času, so pričeli na tihem ta pojav pripisovati Nazarejčanu. Lotevala se jih je razburjenost, ki je zaradi dolgega trajanja nebesne prikazni bolj in bolj naraščala. Stojč za vojaštvom so pazili na vsako besedo in kretnjo Nazarejčana, prestrašeni lovili slednji njegov vzdih in se šepetaje o tem razgovarjali. Nemara je pa v resnici Mesija in potem — toda treba je čakati in se prepričati!

Medtem ni navdal Ben-Hura niti enkrat njegov stari duh. Prevzel ga je popoln mir. Molil je le, da bi čim prej prišel konec. Spoznal je Simonidovo duševno stanje in je vedel, da je mož na pragu verovanja. Gledal je, kako se mu velika glava poveša od resnega razmišljanja. Opazil ga je, kako upira izprašujoče oči v solnce, kakor da bi tam iskal vzroka nenadnega mraka. Prav tako ni prezrl, kako se Estera zbegano nasla-

nja na očeta in si poskuša pregnati strah, da bi ustregla njegovi želji.

„Ne boj se,“ ji je govoril oče; „temveč ostani in pazi budno z menoj vred. Mogla bi živeti dvakrat dlje od mene, pa ne boš nemara videla nikoli več temu podobnega in tako zanimivega pojava; morda se nama bo razodelo še več. Ostaniva tukaj do konca.“

Ko je minila polovica tretje ure, je prispelo nekaj ljudi iz najnižjih slojev — nesrečnikov iz grobišč v mestni okolici — in se ustavilo pred križem.

„Tale je, novi judovski kralj,“ je dejal posmehljivo nekdo izmed njih.

Tovariši so zavpili porogljivo: „Pozdravljen, presrčno pozdravljen, judovski kralj!“

Ker niso dobili odgovora, so pristopili bliže.

„Če si judovski kralj ali Sin božji, stopi s križa,“ so se mu rogali glasno.

Zdajci je eden od razbojnikov nehal ječati in je vzkliknil proti Nazarejčanu: „Da, če si Krist, pomagaj sebi in nama.“

Ljudje so se smejali in pritrdjevali; ko so željno pričakovali Njegovega odgovora, so začuli glas drugega razbojnika, ki je dejal tovarišu: „Ali se ne bojiš Boga? Midva trpiva po pravici za svoje grehe, toda ta človek ni storil nič krivega.“

Okoli stoječi so se čudili. V največji tišini, ki je nato nastopila, je izpregovoril drugi razbojnik, a sedaj proti Nazarejčanu:

„Gospod,“ je dejal, „spomni se me, kadar prideš v svoje kraljestvo.“

Simonides je od začudenja razširil oči. „Kadar prideš v svoje kraljestvo!“ Vprav to je bila točka, ki je dvomil o njej, točka, ki je o njej tolikokrat razpravljal z Baltazarjem.

„Ali čuješ?“ ga je vprašal Ben-Hur. „Kraljestvo ne more biti od tega sveta. Ona priča tamle pravi, da pojde Kralj zgolj v svoje kraljestvo; isto sem slišal tudi sam v sanjah.“

„Tiho!“ je dejal Simonides bolj ukazujoče nego kadarkoli prej, kadar je govoril z Ben-Hurom. „Tiho, prosim te! Če bi Nazarejčan odgovoril —“

In ko je to govoril, je odvrnil Nazarejčan jasno in popolnoma samozavestno:

„Resnično ti povem, še danes boš z menoj v raj!“ Simonides je čakal, da bi morda še kaj slišal; nato je prekrižal roke na prsih ter dejal: „Nič več, nič več, Gospod! Tema je prešla in zdaj gledam z drugimi očmi — prav tako kakor Baltazar, zdaj gledam z očmi žive vere.“

Tako je zvesti hlapec naposled prejel zaslužen plačilo. Res: nikoli več se mu ni izravnavalo potrto telo, nikoli več mu ni prešlo iz spomina prestano trpljenje, nikoli ni pozabil let, ki mu jih je bilo ono zagrenilo, vendarle se mu je odkrilo novo življenje z zagotovilom, da je namenjeno njemu — novo življenje, ki se bo pričelo takoj za pozemskim — in ki mu pravimo raj. Tam bo našel kraljestvo, ki je o njem sanjal, in Kralja. Prevzel ga je popoln mir.

Onstran poti nasproti križu pa je vladalo presečneženje in potrto. Lokavi pismouki so primerjali vprašanje, ki ga jim je narekovala njihova domneva, in odgovor, ki jim je to vprašanje potrjeval. Kajti vprav zaradi zatrdjevanja širom dežele, da je Mesija, so spravili Nazarejčana na križ. In glej! Na križu ni le še bolj samozavestno potrdil svojih besed, temveč je obljubil celó raj križanemu razbojniku. Drgetali so ob misli, kaj so storili. Veliki duhovnik se je kljub svoji ošabnosti prestrašil. Odkod temu človeku toliko samozavesti, ako ne iz Resnice? In kaj naj bi bila Resnica, ako ne Bog? Neznatna okoliščina bi jih mogla pognati v beg.

Nazarejčan je težje dihal, vzdihovanje se mu je spremenilo v stokanje. Šele tri ure je bil na križu, pa je že umiral!

Ta novica se je razvedela od enega do drugega, tako da je bila hipoma znana vsej množici. Vse je utihnilo. Šum se je polegel in zamrl. Moreča sopara je težila ozračje. Temi se je pridružila vročina. Kdor ni sam videl, ne bi mogel verjeti, da je čakalo okoli griča, zastrtega z mrliškim prtom, okoli tri milijone ljudstva, presunjenega od groze, kaj se bo zgodilo — tako tiho je bilo vse!

Zdajci se je razlegel iz mraka nad glavami ljudi, ki so bili zbrani okoli Umirajočega v taki bližini, da so ga lahko slišali, glas obupa ali pa očitanja:

„Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?“

Vsi, ki so slišali ta glas, so zadrgetali. Človeka je presunilo do srca.

Vojaki so prinesli s seboj posodo z vinom in vodo in so jo postavili na tla blizu Ben-Hura. Če bi bili namočili gobo v tekočino in jo nataknili na drog, bi bili mogli ohladiti Trpečemu jezik. Ben-Hur se je spomnil napitka, ki ga mu je bil ponudil Jezus pri nazareškem studencu; prevzela ga je nevidna sila, pobral je gobo, jo namočil v posodi in stopil h križu.

„Pusti ga!“ je zavpilo ljudstvo jezo, ko je šel proti njemu. „Pusti ga!“

Ne da bi se brigal za ljudi, je planil Ben-Hur naprej in je dvignil gobo Nazarejčanu k ustnicam.

Prepozno, prepozno!

Ben-Hur ga je tedaj jasno razložil v obraz. Dasi je bil razbičan ter črn od krvi in prahu, je vendarle nenadoma zažarel. Oči so se mu široma odprle in se uprle v nekoga, ki so ga videle samo one v daljnih nebesih. Nedolžna žrtev je vzdiknila; zadovoljnost in olajšanje, celó zmagoslavje je bilo v njenem vzdiklu:

„Dopolnjeno je! Dopolnjeno je!“

Takó slavi junak, ki opravlja umiraje véliko delo, z zadnjim radostnim vzdikom svojo zmago.

Luč oči Mu je ugasnila, kronana glava Mu je polagoma omahnila na težko dihajoče prsi. Ben-Hur je menil, da je smrtni boj končan. Toda še enkrat se je zbrala zavest v Umirajočem in Ben-Hur ter ljudje okoli njega so slišali nove in zadnje besede, ki jih je izpregovoril tiho, kakor da bi govoril nekomu, ki prisluškuje tik njega:

„Oče, v tvoje roke izročam svojo dušo.“

Izmučeno telo je zadrgetalo; še enkrat je zakričal od silnega strahu in Njegovo poslanstvo in zemsko življenje je bilo končano. Srce z vso svojo ljubeznijo je umrlo, kajti zaradi té, dragi čitatelj, je umrl!

Ben-Hur je stopil nazaj k svojim prijateljem in jim je rekel preprosto: „Končano je, mrtev je.“

V neverjetno kratkem času je zvedela množica za to novico. Nihče je ni glasno ponovil, temveč vstalo je šepetanje, ki se je razširilo z vrha griča na vse strani; ljudje so mrmrali komaj slišno: „Mrtev je, mrtev je!“ To je bilo vse. Ljudstvu se je uresničila njegova želja: Nazarejčan je bil mrtev. Vendarle so se ljudje prestrašeno spogledovali. Njegova kri je prišla nadnje! Ko so strmeli drug v drugega, se je pričela tresti zemlja. Vsakdo je iskal opore in se je naslanjal na drugega; v trenutku se je razblinil mrak in vzšlo je solnce. In vsi so videli kakor z enim očesom, kako se križi vrhu griča majejo od potresa. Gledali so vse tri križane, toda srednji jim je nehote stal pred očmi; samo tega so gledali in zdelo se jim je, da raste križ s Križanim vred in se dviga, nagibaje se sem in tja, više in više pod modro nebo. In vsi, ki so bili zasmehovali Nazarejčana, vsi, ki so ga bili tolkli, vsi, ki so bili glasovali za križanje, vsi, ki so bili stopali v sprevodu iz mesta, vsi, ki so bili želeli v srcu njegove smrti, in bilo jih je deset na enega, so čutili, da je Križani izbran in zaznamovan izmed mnogih in da morajo, če želijo ostati živi, pobegniti, preden jih doseže grožnja z neba. Pričeli so bežati in so tekli na vso moč: na konjih, velblodih, z vozovi in peš. Toda potres jih je preganjal, kakor da bi se togotil zaradi tega, kar so bili napravili, in bi se zavzel za nedolžno in krivo obsojenega ter umorjenega; vrtinčil jih je sem ter tja in jih metal ob tla. In njih strah je bil še večji, ker so pokale velikanske skale in se odpirale pred njimi. Ljudje so se tolkli po prsih in vpili od strahu: „Njegova kri je prišla nad nas!“ Domačini in tujci, duhovniki in posvetnjaki, berači, saduceji in farizeji so se preHITEVALI na begu ter brezobzirno drveli drug čez drugega. Klicali so Boga, toda pobesnela zemlja jim je odgovarjala z jeznim bobnenjem in je ravnala z vsemi enako. Zemlja ni hotela vedeti, v koliko je veliki duhovnik boljši od svojih sokrivcev. Izpodnašala ga je, ga sukala naokoli, mu škropila z blatom resice oblačila, mu sipala pesek v zlate zvončke in prah v usta. On in narod sta si bila enaka vsaj v enem — Nazarejčeva kri je prišla nad oba!

Ko je osvetila solnčna luč mesto križanja, so bili Nazarejčeva mati, njegov učenec, zveste galilejske žene, centurion in vojaštvo, Ben-Hur in njegova družba edini, ki so ostali na griču. Ti niso imeli časa, da bi opazovali bežečo množico, kajti imeli so preveč resnega opravila sami s seboj.

„Sédi semkaj,“ je dejal Ben-Hur Esteri in ji napravil prostor ob očetovih nogah. „Zatisni oči in ne glej kvišku, temveč zaupaj v Boga in v duha Pravičnika, ki so ga tako sramotno umorili.“

„Ne,“ je odvrnil Simonides spoštljivo, „imenujmo ga posihmal Odrašenika.“

„Bodi tako,“ je dejal Ben-Hur.

Zdajci je nov potresni sunek zamajal grič. Strašno sta zakričala od bolečin razbojnika na križih. Dasi se mu je od zibanja zemlje vrtelo pred očmi, je Ben-Hur le utegnil ozreti se v Baltazarja, ki je tiho ležal pred njim. Skočil je k njemu in ga poklical. Toda ni se mu odzval. Plemeniti starec je bil mrtev! Zdajci se je Ben-Hur spomnil, da je bil slišal kot odgovor na poslednje Nazarejčeve besede neki glas; toda ni se bil ozrl, da bi videl, odkod je prišel oni glas. Posihmal je vedno mislil, da je spremljal Egipčanov duh Učenika v onostranstvo, v rajsko kraljestvo. Ta njegova misel pa ni bila osnovana le na glasu, ki ga je bil slišal, temveč predvsem na mnenju, da bi bila taka nagrada za starca nadvse primerna. Če je bil Gašper dovolj nagrajen za svojo vero in Melhior za svojo ljubezen, tedaj je moral biti še bogateje nagrajen človek, ki je vse življenje družil v svoji duši tri kreposti — vero, ljubezen in dobra dela.

Strežaji so bili ostavili Baltazarja, svojega gospodarja, toda ko je vse minilo, sta odnesla dva Galilejca starčka v nosilnici nazaj v mesto. Bil je žalosten sprevod; skozi južna vrata so vstopili ob solnčnem zatonu onega nepozabnega dne v Hurovo palačo. Nekako istočasno so sneli Kristovo truplo s križa.

Mrtvega Baltazarja so odnesli v sprejemnico. Vsi služabniki so prihiteli objokani k njemu, kajti ljubil je vsakogar, ki je imel kakršnegakoli opravka z njim. Toda ko so zagledali njegov obraz in smehljal na njem, so si

brisali solze z besedami: „Dobro je. Srečnejši je nocoj, nego je bil davi, ko je odšel z doma.“

Ben-Hur ni zaupal strežaju, da bi sporočil Iri, kar se je pripetilo njenemu očetu. Sam jo je sklenil poiskati in jo privedi k mrtvecu. Predstavljal si je v duhu njeno žalost: zdaj bo sama na svetu; zato je čas, da ji odpusti in čuti usmiljenje do nje. Spomnil se je, da ni vprašal, čemu se ni pridružila davi ostalim in kje je bila medtem; spomnil se je, da sploh ni mislil nanjo. Od sramu je bil pripravljen na spravo in to tem bolj, ker ji je namenil sporočiti to žalostno novico.

Odmaknil je zavese pri njenih vratih in dasi je začul, da so zacingljali zvončki v sobi, ni dobil odgovora; poklical jo je po imenu, poklical še enkrat, toda odgovora ni dobil. Odmaknil je zastor in je stopil v sobo. Ni je bilo notri. Naglo se je povzpел na streho, da bi jo poiskal. Tudi tam je ni bilo. Izpraševal je strežaje, toda nobeden od njih je ni ves dan videl. Po dolgem poizvedovanju po vsej hiši se je vrnil v sprejemnico in je stopil poleg mrtveca na mesto, kjer bi bila morala stati Iras, in je premišljal, kako milostiv je bil Krist svojemu staremu služabniku. Na srečo so oproščeni oni, ki stopijo pred vrata rajskega kraljestva, vseh bridkosti pozemskega življenja in celó spomina na smrt. Kdor stopi v to kraljestvo, pozabi na vse in uživa večni mir.

Ko je ugasnil žar pogrebnih plamenic, deveti dan po čudežnem ozdravljenju, je privedel Ben-Hur, izvršivši predpis postave, svojo mater in Tirzo domov. Od onega dne so izgovarjali v njegovi hiši najsvetejši imeni, ki jih zmorejo človeška usta, vedno z najglobljo spoštljivostjo:

„Bog Oče in Kristus Sin.“

Kakih pet let po križanju je sedela Estera, Ben-Hurova žena, v sobi krasne vile pri Misenu. Bilo je poldne in toplo italjsko solnce je obsevalo s poletnim žarom rože in vinske trte zunaj. Vsa oprava v sobi je bila rimljanska, le Estera je bila oblečena kot judovska gospa. Tirza in dva otročička, ki sta se igrala na razgrnjeni preprogi iz levje kože, sta ji delala družino.

Treba bi bilo le videti, kako skrbno je pazila na malčka, pa bi bil vsakdo lahko uganil, da sta njena.

Čas jo je bogato nagradil. Bila je lepša nego kadarkoli prej. Postala je gospa v vili, s čimer se ji je uresničil davni, sladki sen.

Ob tem preprostem domačem prizoru se je prikazal na pragu strežaj in je izpregovoril:

„Neka ženska v atriju želi govoriti z gospo.“

„Privedi jo. Sprejela jo bom tukaj.“

Zdajci je tujka vstopila. Ko jo je Judinja zagledala, je vstala in hotela govoriti. Toda beseda ji ni šla z jezika, prebledela je in se umaknila z besedami: „Znana si mi, dobra žena. Ti si —“

„Jaz sem Iras, Baltazarjeva hčerka.“

Estera je obvladala svoje presenečenje in je velela strežaju, naj prinese Egipčanki stol.

„Ni treba,“ je dejala Iras hladno. „Takoj odidem.“

Ženski sta se spogledali. Vsi vemo, kaj je bila Estera — krasna gospa, srečna mati, zadovoljna žena. Po drugi strani nam je povsem jasno, da njeni nekdanji tekmici usoda ni bila tako mila. Nekaj prejšnje miline ji je pač ostalo v vitkem stasu, toda v splošnem jo je pokvarjeno življenje uničilo. Obraz ji je bil posirovel, oči so ji bile pordele in otekle pod spodnjo veko, lica brezbarvna. Ustnice so ji bile posmehljive in tope, splošna zanemarjenost ji je povzročila prezgodnjo starikavost. Obleka ji je bila neizbrana in utepéna. Cestno blato se je držalo opankov. Iras je prekinila mučni molk:

„To sta tvoja otročička?“

Estera ju je pogledala in se nasmehnila.

„Da. Ali bi jima hotela kaj povedati?“

„Prestrašila bi jih,“ je odvrnila Iras. Pristopila je bliže k Esteri in dejala, videč, da se je boji: „Ne boj se. Sporoči možu nekaj besed od mene. Povej mu, da je njegov sovražnik mrtev in da sem ga ubila jaz radi velike bede, ki mi jo je bil nakopal na glavo.“

„Njegov sovražnik!“

„Mesala. Povej možu tudi, da sem bila radi tega, ker sem mu poskušala storiti zlo, tako kaznovana, da bi se še njemu smilila.“

Esteri so se zablestele solze v očeh in hotela je odgovoriti.

„Ne,“ je dejala Iras, „nečem, da bi me obžalovala in se jokala radi mene. Povej mu na zadnje, da sem spoznala, da je Rimljan isto kot žival. Zbogom!“

Okrenila se je, da bi šla. Estera je stopila za njo.

„Stoj, da boš videla moža. Ne sovraži te. Iskal te je vsepovsod. Prijatelj ti bo. In tudi jaz ti bom prijateljica. Kristjana sva.“

Iras je bila odločna.

„Ne, jaz sem taka, kakršna hočem biti. Kmalu bo minilo.“

„Toda,“ — Estera se je pomišljala, „ali nimamo ničesar, kar bi morda želela?“

Egipčanki se je obraz omehčal; nekaj smehu podobnega ji je zaigralo okoli ust. Ozrla se je na otroka na tleh.

„Nekaj pač,“ je odvrnila.

Estera jo je sledila z očmi in je odvrnila, uganivši mahoma njeno misel: „Kakor želiš.“

Iras je stopila k otrokoma, pokleknila na levjo kožo in oba poljubila. Počasi se je dvignila in upirala oči venomer v otroka. Nato je odšla proti vratom in izginila brez slovesa. Hitela je tako, da se Estera ni mogla domisliti, kaj bi ji bilo storiti. Ko je Ben Hur zvedel za Irin prihod, mu je postalo jasno, kar je že dolgo časa domneval, da je namreč Iras na dan križanja zaradi Mesale ušla od očeta. Kljub temu je dal takoj poizvedovati za njo, toda zaman; nihče je ni več videl, nihče ni slišal o njej. Modri morski zaliv, smepljajoč se pod solnčnimi žarki, je skrival njeno temno skrivnost. Če bi imel dar govora, bi morda kaj povedal o Egipčanki.

Simonides je dočakal zelo visoko starost. V desetem letu Neronove vlade je opustil trgovino, ki jo je toliko časa vodil v svoji trgovski hiši v Antiohiji. Do konca je ohranil jasno glavo in blago srce in je bil srečen.

Neki večer imenovanega leta je sedel v naslanjaču na strehi svoje trgovske hiše. Poleg njega sta bila Ben-Hur in Estera s tremi otroki. Zadnja njegovih ladij se je zibala vsidrana na razburkani reki, vse druge je bil

prodal. V dolgem času med tem dnem in dnevom križanja jih je bila zadela samo ena nesreča; umrla je namreč Ben-Hurova mati. Toda njihova žalost bi bila morda še večja, če ne bi imeli tolažbe krščanske vere.

Imenovana ladja je bila priplula šele prejšnji dan in je prinesla s seboj novico, kako je pričel Nero preganjati kristjane v Rimu. Družbica na strehi se je baš razgovarjala o tem, ko se je približal Maluh, ki jim je še vedno zvesto služil, in izročil Ben-Huru neko pošiljko.

„Kdo je prinesel to?“ je vprašal Ben-Hur, ko je prečital pismo.

„Arabec.“

„Kje je zdaj?“

„Takoj je odšel.“

„Slušaj,“ je dejal Ben-Hur Simonidu.

Prečital mu je naslednje pismo:

„Jaz, Ilderim, sin Ilderima Plemenitega in šejk plemena Ilderima, Judi, Judovemu sinu.

Vedi, prijatelj mojega očeta, kako zelo te je moj oče ljubil. Prečitaj, kar ti tu pošiljam in zvedel boš. Njegova volja je moja volja, zato je tvoje, kar ti je dal.

Vse, kar so mu bili ugrabili Parti v velikem boju, kjer so ga ubili, sem dobil nazaj — med drugim tudi priloženo pismo, osveto in vse potomce Mire, ki je bila tedaj mati tolikim zvezdam.

Mir s teboj in z vsemi tvojimi.

Ta glas iz pustinje je glas

Ilderima, šejka.“

Tedaj je Ben-Hur odvil zvitek papyrusa, ki je bil žolt kakor uvenel murvov list. Moral ga je zelo pazno odmotavati. Potem je čital naslednje:

„Ilderim z imenom Plemeniti, šejk plemena Ilderima, sinu, svojemu nasledniku.

Vse, kar imam, dragi sin, bo tvoje, kadar nastopiš nasledstvo, razen posestva pri Antiohiji, znanega z imenom palmovnik; ta naj bo Hurov, ki mi je pridobil toliko slavo v cirkusu — njegov in njegovih za vse čase.

Ne onečasti spomina svojega očeta.

Ilderim Plemeniti, šejk.“

„Kaj praviš na to?“ je vprašal Ben-Hur Simonida. Estera je veselo vzela papir v roko in ga je sama še enkrat prečitala. Simonides je molčal kakor prej. Oči so mu bile uprte v ladjo, a sam je resno razmišljal. Naposled je izpregovoril:

„Hurov sin,“ je dejal resno, „Gospod je bil zadnja leta dober do tebe. Moraš mu biti več ko hvaležen. Ni li sedaj pravi čas, da se naposled odločiš, kaj boš ukrenil z velikim premoženjem, ki ga imaš in se ti še ne prestando množi?“

„Zdavnaj sem se že odločil. Bogastvo je namenjeno Njemu, ki ga mi je dal; ne samo en del, Simonides, temveč vse. Vprašanje je le, kako bi ga mogel najprimerneje obrniti Njemu v prid? Povej mi to, prosim te.“

Simonides je odvrnil:

„Bil sem priča, ko si dal veliko vsoto cerkvi tukaj v Antiohiji. Skoraj hkratu z darom plemenitega šejka smo prejeli novico o preganjanju svojih bratov v Rimu. Tu se ti odpira novo polje. Luč v prestolnici ne sme ugasniti.“

„Povej mi, kako naj jo ohranim.“

„Povedal ti bom. Rimljanom, celo temu Neronu, je sveto le dvoje. Za nobeno drugo stvar ne vem, ki bi ji prizanašal. To dvoje je: pepel mrtvih in pa pokopališča. Če ne moreš Gospodu v čast zgraditi svetišč na zemlji, Mu jih zgradi pod zemljo. In da jih obvaruješ cesarske oskrumbe, shrani v njih trupla onih, ki bodo umrli v veri.“

Ben-Hur se je zanosno dvignil.

„To je velika misel,“ je dejal. „Ne bom je odlašal. Čas prepoveduje odlašanje. Ladja, ki nam je prinesla novice o trpljenju naših bratov, me ponese v Rim. Jutri odpotujem.“

Obrnil se je k Maluhu.

„Pripravi ladjo, Maluh, in pripravi se, da pojdeš z menoj.“

„Dobro,“ je odvrnil Simonides.

„In ti, Estera, kaj praviš ti?“ je vprašal Ben-Hur.

Estera je pristopila k njemu, mu položila roko na ramo in odvrnila:

„Tako boš najbolje služil Kristusu. Toda dragi mož, ne krati mi tega: vzemi me s seboj, da ti bom pomagal.“

Če bo ta ali oni izmed čitateljev kdaj obiskal Rim in se odpravil na kratko pot v katakombe svetega Kaliksta, ki so mnogo starejše nego katakombe svetega Sebastijana, bo videl, kako je porabil Ben-Hur svoje premoženje, in mu bo hvaležen. Iz onega velikanskega grobišča je vzniknilo krščanstvo ter izpodneslo prestol rimskim cesarjem.

KONEC

VSEBINA DRUGEGA DELA

Peta knjiga

I. Mesala si sname venec z glave	3
II. Ilderimovi „Arabci“ pod jarmom	5
III. Kleopatrina zvijača	12
IV. Mesala oprezuje	25
V. Ilderim in Ben-Hur se posvetujeta	26
VI. Vežbanje četvorke	32
VII. Simonides daje račun	36
VIII. Duhovno ali politično? Simonides dokazuje	43
IX. Estera in Ben-Hur	54
X. Določitev prostora za dirko	59
XI. Stave	63
XII. Cirkus	70
XIII. Startanje	76
XIV. Tekma	84
XV. Irino vabilo	93
XVI. Palača Iderni	96

Šesta knjiga

I. Grad Antonija. — Celica štev. VI.	108
II. Gobavki	116
III. Jeruzalem	127
IV. Ben-Hur pri vratih očetne hiše	133
V. Groblje nad Kraljevskim vrtom	140
VI. Pilatova zvijača. — Spopad	148

Sedma knjiga

I. Jeruzem gre preroku nasproti	159
II. Obed pri studentu. — Iras	162
III. Življenje duše	168
IV. Ben-Hur na straži poleg Ire	175
V. V Betabari	185

VSEBINA PRVEGA DELA

Osmá knjiga

I. Gostje v Hurovi hiši	194
II. Ben-Hur pripoveduje o Nazarejčanu	202
III. Gobavki odideta iz votline	206
IV. Čudež	218
V. Romarji prihajajo na praznovanje pashe	226
VI. Nilska kača	230
VII. Ben-Hur se vrne k Esteri	241
VIII. Getzemane. — „Koga iščete?“	244
IX. Na Kalvarijo	251
X. Križanje	280

VII. Simonides daje račun	28
VIII. Duhovno ali politično? Simonides dokazuje	43
IX. Ester in Ben-Hur	64
X. Določitev prostora za hišo	68
XI. Stave	68
XII. Črna	70
XIII. Starija	76
XIV. Tekma	84
XV. Trino vabilo	88
XVI. Palača Isverni	90

Šesta knjiga

I. Grad Antonija — Celica star. VI	108
II. Gobavki	116
III. Jeruzalem	127
IV. Ben-Hur pri vratih svetne hiše	133
V. Groblje nad Kraljevskim vrhom	140
VI. Platonov svetlač — Spodaj	148

Šedma knjiga

I. Jeruzem kje protokul nasproti	159
II. Obed pri studencu — Izraz	162
III. Življenje dake	168
IV. Ben-Hur na strani poleg	175
V. V Betaniji	180

TISKARNA J. KRAJEC NASL. V NOVEM MESTU
ZA TISKARNO ANTON GREGOREC

Opis knjige

I. Gostje v Hurovi hiši	194
II. Ben-Hur pripoveduje o Samarijani	207
III. Gobavski odidista iz vseh	206
IV. Čudež	219
V. Romarji prihajajo na praznovanje	226
VI. Nilska kraljica	230
VII. Sam-Hur na vseh 3 kralji	242
VIII. Sam-Hur na vseh 3 kralji	244
IX. Na Kraljevo	251
X. Kraljevo	254

TISKARNA J. KRALJEV NAŠL. V NOVO MESTU
 ZA TISKARNO ANTON GREGORČEC

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000076373

